

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇН
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
UNIWERSYTET MARIII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
JINSTYTUT FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ
JZAKŁAD FILOLOGII UKRAIŃSKIEJ
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ГІМ ДВНЗ ДДПУ
STUDENCKIE KOŁO NAUKOWE UKRAINISTÓW UMCS

УКРАЇНІСТИКА: НОВІ ІМЕНА В НАУЦІ

22-23 березня 2018 року

Бахмут
2018

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
INSTYTUT FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ
ZAKŁAD FILOLOGII UKRAIŃSKIEJ
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ГІМ ДВНЗ ДДПУ
STUDENCKIE KOŁO NAUKOWE UKRAINISTÓW UMCS**

МАТЕРІАЛИ

**I Міжнародної науково-практичної конференції студентів і
молодих науковців**

«УКРАЇНІСТИКА: НОВІ ІМЕНА В НАУЦІ»

22-23 березня 2018 року

**Бахмут
2018**

УДК 811.161.1
ББК Ш 81.411.1

Україністика: нові імена в науці: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих науковців (Бахмут, 22-23 березня 18 року) / Горлівський інститут іноземних мов. – Бахмут : ГПМ, 2018. – 248 с.

У розвідках учасників I Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих науковців, проведеної на базі Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та Університету імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні з нагоди святкування 100-річчя Національної академії наук України, висвітлені актуальні питання мовознавства, літературознавства та культурології, лексикології, граматики, стилістики й лінгвістики тексту, дискурсології, етно- та соціолінгвістики, української діалектології, історії мови й компаративної лінгвістики, а також запропонований аналіз сучасних технологій навчання рідної / іноземної мови і літератури.

Видання адресоване учням старших класів загальноосвітніх шкіл, студентам-філологам, магістрантам, аспірантам, викладачам, широкому загалу освітян.

Матеріали подані в авторській редакції
© Горлівський інститут іноземних мов, 2018
© Авторський колектив, 2018

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет» (Бахмут, Україна)

Голова Оргкомітету: **Євгенія БЄЛІЦЬКА**,
кандидат філологічних наук, доцент, директор
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»

Співголови Оргкомітету:

Тетяна МАРЧЕНКО, доктор філологічних
наук, професор, заступник директора з
науково-педагогічної та навчально-методичної
роботи Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»;

Валентина МАРАХОВСЬКА, кандидат
філологічних наук, доцент, декан факультету
соціальної та мовної комунікації Горлівського
інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»

Члени Оргкомітету:

Тетяна РАДІОНОВА, кандидат філологічних
наук, доцент, завідувач кафедри української
філології Горлівського інституту іноземних
мов ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»;

Ольга МУРАТОВА, кандидат історичних
наук, доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»;

Ірина СКЛЯР, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»;

Марина ШКУРОПАТ, кандидат філологічних
наук, доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»;

Поліна БАКУТІНА, магістр, голова
Студентського наукового товариства Горлівського
інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»

Відповідальний секретар:

Ольга ПІТОВА, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний
університет»

Університет ім. Марії Кюрі-Склодовської
в Любліні (Польща)

Голова Оргкомітету: **Любов ФРОЛЯК**, доктор
габілітований, професор Закладу української
філології Інституту слов'янської філології
Університету Марії Кюрі-Склодовської в
Любліні

Співголова Оргкомітету:

Ганна КУЧЕРЕВИЧ, магістр, д-рант
неофілології УМКС

Члени Оргкомітету:

Ганна ТИМЕЦЬ, голова Студентського
наукового товариства УМКС

Михайло ШАХМАТ, магістр УМКС

ДОРЕЧНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ФІЛЬМОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Головним показником якісного кіноперекладу є його адекватність для цільової аудиторії. Адекватний (повноцінний) переклад визначається як такий, що відповідає оригіналу за функціями (повноцінністю передачі змісту) і за обраними засобами перекладу (повноцінністю мовлення і стилю). Функціональна точність, що є характерною для адекватного перекладу, не лише допускає, але нерідко і обумовлює відмову від формальних, словникових відповідників [4, с. 8]. Я. Й. Рецкер лаконічно визначив перекладацький еквівалент як «рівнозначний відповідник», що є, як правило, «залежним від контексту» [3, с. 11-12]. І. В. Корунець так само стверджує, що еквівалент як повний відповідник у перекладі – рівносильна, рівнозначна одиниця мовлення [4, с. 174-175]. Кінопереклад – це складний та трудомісткий процес, що становить ряд труднощів для перекладача та залишається актуальним для дослідження. Якщо перекладач володіє лінгвістичною, історичною та культурологічною інформацією і вдало використовує її, то зможе надати адекватний переклад. Важливо передати смисл, емоційну виразність і словесно-структурне оформлення тексту. Задля отримання бажаного результату перекладач має застосувати різні перекладацькі трансформації, щоб більш точно передати всю інформативність, закладену в тексті оригіналу, водночас дотримуючись норм мови перекладу.

Термін «трансформація» означає перетворення, зміну виду, форми, властивостей [5]. Це перефразування, що робить переклад більш зрозумілим реципієнтові. Зокрема, суть лексичної трансформації полягає у заміні лексичної одиниці, що перекладається, словом або словосполученням, яке реалізує сему цієї одиниці початкової мови (ПМ) [2, с. 12]. Задля досягнення бажаного ефекту перекладач, як і автор початкового тексту, хоче викликати у реципієнта певну реакцію (забезпечити певні емоції, спонукати до співчуття, примусити співпереживати). При цьому перекладач схильний змінювати синтактичну структуру і засоби вираження семантики, а у деяких випадках змінює і самі наочні ситуації, виведені у початковому мовному творі [1, с. 395]. Тобто перекладач використовує різноманітні трансформації, які, залежно від характеру змін при перекладі, можна поділити на 5 груп:

- 1) лексичні (транслітерування, транскрибування, калькування);
- 2) лексико-семантичні (синонімічне розрізнення (диференціація), конкретизація, генералізація, семантична модуляція, логізація);

3) граматичні (послівний буквальний переклад, членування речення, об'єднання речень, граматичні заміни (заміна частини мови, граматичної форми, члена речення));

4) лексико-граматичні (додавання або вилучення/пропущення слів, антонімічний переклад, компенсація, цілісне перетворення, змістовий розвиток, еквівалентна заміна, описовий переклад);

5) стилістичні (стилізація, одомашнення, змінення акценту, лексико-семантичні зміни на основі метонімії та метафори).

Пропонуємо розглянути трансформації, виявлені у перекладі відомого мультиплікаційного серіалу «Таємниці Гравіті Фолз» («Gravity Falls»). Професійний переклад мультфільму було зроблено як російською, так і українською мовами. Вважаємо обидва переклади якісними та цікавим для перекладацького дослідження. Перекладачі та редактори використали чимало трансформацій і прийомів адаптації. Наведемо приклади в таблиці для зручного моніторингу трансформацій у двох перекладах порівняно з оригіналом.

№	Англійський варіант	Російський переклад	Український переклад
1	My sister tended to look on the bright side of things.	Моя сестра – безнадёжная оптимистка.	Моя сестра у всьому бачила позитив.
	...<i>безнадёжная оптимистка</i> – такий переклад пропонують нам російськомовні перекладачі та редактори. Цей варіант є прикладом семантичної модуляції, тобто заміни фрази вихідної мови одиницею, значення якої логічно впливає зі значення у вихідній мові (у стилістичному плані спостерігаємо також гіперболу й оксюморон, що підсилюють доброзичливе характеризування персонажа). Семантичну модуляцію бачимо і в українському перекладі. Однак український варіант у <i>всьому бачила позитив</i> містить ще інтеграцію, бо ...<i>the bright side of things</i> інтегрували в одне слово – <i>позитив</i>, та генералізацію, де <i>things</i> перекладено як у <i>всьому</i> замість прямого еквівалента <i>речі</i>. Слід наголосити, що вищезазначені трансформації доволі доречні в цьому прикладі. Існує ще один варіант російського перекладу цієї фрази, проте вже в субтитрованій формі: <i>Моя сестра, в основном, видела светлую сторону вещей.</i> Такий переклад також має право на існування, але він виглядає досить буквальним, неадаптованим.		
2	But I was having a hard time getting used to our new surroundings. And then was our great-uncle Stan...that guy.	А я не просто привыкал к новому месту. И к нашему двоюронному деду Стэну, вот он.	Але мені було важко звикнути до нашого нового оточення. А ще там був наш дядечко Стен...той ще фрукт.
	1. <i>Great-uncle</i> у перекладі з англійської – <i>двоюрідний дідусь, дядечко мого батька / моєї матусі, брат моєї бабусі / мого дідуся</i>. Тут російський варіант <i>двоюродному деду</i> є точним, водночас український <i>дядечко</i> не відповідає опису героя. Однак у російському перекладі <i>great-uncle</i> надалі в		

	мультсеріалі також генералізовано перекладається як <i>дядя</i>. 2. ...<i>that guy</i> – на перший погляд такий простий вислів, але в перекладі двома різними мовами можна помітити різницю значень. Так у російському перекладі <i>вот он</i> спостерігаємо заміну іменника <i>guy</i> на займенник <i>он</i>. Український же відповідник <i>той ще фрукт</i> є прикладом стилістичної трансформації метафоризації з акцентуванням неординарності персонажа. Цікаво, що саме такі прості вислови можуть викликати в перекладача нерозуміння ідеї або смислу вживаної фрази. Щоб вирішити внутрішні непорозуміння на цій основі, варто переглянути відеооригінал та прослухати інтонацію героя, що промовляє цю фразу, подивитись на його міміку. Інакше матимемо те, що маємо: російський варіант перекладу є нейтральним, герой просто наголошує на наявності родича в той момент, коли він зображений на екрані. Український же варіант є певною іронією щодо Стена (двоюрідного дідуся головних персонажів), тобто <i>той ще фрукт</i> є певною характеристикою цього дідуся. Після перегляду цієї сцени стає зрозумілим, що іронії в словах головного героя не було, він просто знайомив зі своїм родичем. Проте з огляду на майбутню поведінку Стена в мультсеріалі, український переклад є не менш доречним.		
3	He is looking at it! He is looking at it!	Заинтересовался! Заинтересовался!	Він читає її! Він читає її!
	Мейбл, головна героїня, працює разом із братом у хижці чудес двоюрідного діда Стена. Дивлячись на потенційного друга, який розгорнув листівку із запитанням, вона промовила: <i>He is looking at it! He is looking at it!</i> Українські перекладачі використали трансформацію семантичної модуляції і отримали <i>Він читає її</i> (листівку). Щодо російського варіанту, то семантичний розвиток, виражений дієсловом <i>заинтересовался</i>, не є доречним. Хлопець лише розгорнув листівку, не знаючи, від кого вона, тому не міг зацікавитися, ще не прочитавши її. Отже, український варіант є ближчим семантично та ситуативно.		
4	Do you like me? Yes. Definitely. Absolutely.	Я тебе нравлюсь? Да. Однозначно. Ещё как.	Я тобі подобаюсь? Так. Напевно. Абсолютно.
	1. <i>Definitely</i> перекладається російською як <i>несомненно, конечно; однозначно</i> – влучний еквівалент. А от український варіант <i>напевно</i> не відповідає значенню вихідного слова. Такий переклад ніби містить певний ступінь сумніву, який персонаж хоче антонімічно заперечити, тоді як <i>definitely</i> означає <i>стовідсотково, точно, безперечно</i>. Тобто варіант перекладу <i>напевно</i> не можна вважати адекватним. 2. <i>Absolutely</i> відповідає російському <i>безусловно</i>, тобто поза сумнівом. Переклад <i>ещё как</i> може бути використаним у такій ситуації. Перекладачі знову вдалися до семантичної модуляції, причому з акцентуванням розмовності, невимушеності. В українському перекладі застосовано адаптивне транслітерування <i>Absolutely</i> – <i>Абсолютно</i>, хоча для такого		

	контексту існують українські слова, такі як <i>цілком</i> або <i>звичайно</i> .		
5	I rigged it!	Что же дальше?	Я зробила це!
	Російський переклад, на нашу думку, є вдалим прикладом лексико-семантичної та лексико-граматичної трансформацій. Можемо спостерігати цілісне перетворення речення: окличне <i>I rigged it!</i> в англійській мові стає питальним у російській <i>Что же дальше?</i> Вважаємо, що таке трансформування може вплинути на сприйняття глядачем. Адже в тексті оригіналу відчуваються нотки впевненості, гордості за зроблене, а в перекладі дівчина ніби чекає на щось, хоча за фільмом цього не передбачено. Що ж до українського перекладу, то він ближчий до оригіналу за сенсом та емоційною забарвленістю. Єдине – перекладачі доречно генералізували значення дієслова <i>to rig</i> (оснащувати, фальсифікувати, діяти нечесно, нишком), уживши дієслово <i>зробила</i> .		
6	“Come on, Dipper! This is our first summer away from home. It’s my big chance to have an epic summer romance.” “ Yeah, but do you need to flirt with every guy you meet? ”	– Перестань, Дипер! Это наше первое лето вне дома. И у меня есть шанс закрутить эпический летний роман. – Но не обязательно флиртовать с каждым встречным.	– Облищ, Дипере! Це наше перше літо вдалині від дому і мій перший шанс закрутити грандіозний літній роман. – Так, але хіба треба фліртувати с кожним хлопцем?
	1. <i>It’s my big chance...</i> Перша помітна трансформація – це заміна присвійного займенника <i>my</i> на особовий займенник родового відмінку <i>у мене</i> . Далі прикметник <i>big</i> перекладається як <i>перший</i> , бо в українському варіанті відбулась інтеграція речень, де в першому зазначалось, що це <i>наше перше літо вдалині від дому і мій перший шанс</i> . Якби перекладачі залишили пряме значення англійського прикметника, то ми мали б <i>наше перше літо вдалині від дому і мій великий шанс...</i> Досить нелогічне поєднання. Що ж до російської версії цього вислову, то прикметник було просто пропущено. 2. <i>Yeah, but do you need to flirt with every guy you meet?</i> Знову бачимо перетворення речення, і тепер питальне в англійській мові стало розповідним у російській. Також помітні інтеграція та граматична заміна: <i>with every guy you meet</i> – <i>с каждым встречным</i> . Дієслово <i>to meet</i> стало субстантивованим прикметником <i>встречным</i> . В українському перекладі бачимо пропущення вищезазначеного дієслова, але структуру та тип речення збережено.		

Застосування різних видів трансформацій при кіноперекладі є необхідним для наскрізного дотримання сюжетної лінії фільму. Перекладач та редактор несуть велику відповідальність за адекватність перекладу, що має вплинути на глядача так само, як було задумано автором фільмопродукту. Іноді незначна помилка при перекладі або неухважне чи недбале ставлення до кінотексту

можуть привести до непорозуміння, обурення, а іноді навіть і до міжнародних скандалів.

Отже, перекладацькі трансформації завжди є важливими, а доречність їх застосування при перекладі кінострічок залишається перспективним питанням для дослідження, адже фільмопродукція завжди містить у собі інформацію з підтекстом, зрозуміти яку неможливо без влучного використання трансформацій для забезпечення адекватності перекладу.

Література

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Николай Константинович Гарбовский. – М. : МГУ, 2004. – 544 с.
2. Коломейцева Е. М. Лексические проблемы перевода с английского языка на русский : учеб. пособ. / Е. М. Коломейцева, М. Н. Макеева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. – 92 с.
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 512 с.
4. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Междунар. отношен., 1974. – 216 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 10. – С. 233.

Тетяна Беценко

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми*

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФІЛОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ПІДГРУНТЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Питання методики герменевтичного філологічного аналізу тексту ще не порушувалося в сучасній дидактиці. Активне поширення ідей герменевтики у гуманітарній галузі, виокремлення літературної та лінгвістичної герменевтик зумовлюють виділення означеного різновиду аналізу. Показово, що цей вид аналізу суттєво доповнює інші: літературознавчий, лінгвістичний, стилістичний. Разом вони формують герменевтичний філологічний аналіз художнього тексту .

Мета нашої розвідки – схарактеризувати суть герменевтичного підходу до філологічного аналізу художнього тексту як одного з видів інтелектуально-креативної, евристичної діяльності.

Філологічну герменевтику розглядають як окрему галузь науки, спрямовану на тлумачення глибинного змісту текстів, їхніх перекладів шляхом досліджень структури й семіотичної природи мови, вивчення історичних, філософських, релігійних й інших фактів, пов'язаних із конкретним типом літературного твору [2, с. 81]. Вона становить поєднання у першу чергу літературної герменевтики та лінгвістичної герменевтики, а також психології,

історії, культурології та ін. галузей науки. Якщо літературознавча (літературна) герменевтика зорієнтована насамперед на пізнання та потрактування літературно-художнього образу, особливостей структури літературно-художнього твору, його змістової, внутрішньої та зовнішньої форми з урахуванням жанрової належності, літературного напрямку тощо, то лінгвістична герменевтика спрямована на виявлення способів слововираження, пояснення розуміння семантики різнорівневих мовних одиниць, актуалізованих для реалізації авторського задуму в творі, істинного (правильного, адекватного) потрактування специфіки авторського мовомислення та мовотворення (їх природи, значущості, оригінальності, естетичної вартості). Лінгвістика створює основне підґрунтя для розвитку думки, слугує простором, на якому здійснюється розгортання всіх напрямів авторського задуму, виступає знаряддям для здійснення як літературознавчої, так і філософської та ін. герменевтики.

Герменевтичний аналіз художнього тексту є матеріалом для розвитку критичного мислення, підґрунтям формування креативного потенціалу особистості. Це той різновид роботи що слугує основою організації продуктивного навчання у вищих навчальних закладах.

Мета герменевтичного аналізу художнього тексту – витлумачити розуміння його змісту та призначення на основі пояснення обраної автором специфіки текстової діяльності: структури (внутрішньої та зовнішньої організації тексту), композиції, жанрової специфіки, з урахуванням власне особистості автора (його життєпису, стильової манери, належності до літературного напрямку, місця в літературному процесі), інших чинників, що мають безпосереднє відношення до адекватного сприйняття: повного і належного розуміння змісту тексту (історичних, філософських, релігійних та ін.), усвідомлення його ваги та значущості як твору мистецтва, що в цілому постає як наслідок інтерпретаційної діяльності адресата.

Досягнення мети герменевтичного аналізу художнього тексту можливе у випадку розв'язання таких завдань:

- навчити розуміти й інтерпретувати художній текст (тематично-ідейний зміст, композицію, систему образів, специфіку різнорівневої мовнообразної його організації);
 - навчити розуміти текст як продукт творчої діяльності митця;
 - навчити встановлювати істину тексту (пізнавати істину, показану в тексті) як продуктиві інтелектуально-творчої діяльності; спростовувати можливі фальсифікації; визначати сенс тексту (текстової інформації);
 - навчити розпізнавати, знаходити і розв'язувати конфлікти інтерпретацій;
 - навчити усвідомлено сприймати текст у єдності його частин; врахувати окреме, часткове як складник цілого і навпаки;
 - навчити актуалізувати різноманітні компетенції, необхідні та доцільні для адекватного розуміння текстової інформації; орієнтувати на врахування

мовної компетенції як основи для істинного пізнання і витлумачення текстової інформації;

- навчити аргументовано викладати свої думки в усній та письмовій формі, реалізуючи цілісну концепцію герменевтичного філологічного аналізу окремого художнього тексту.

Герменевтичний підхід до філологічного аналізу художнього тексту вимагає поетапного, об'єктивного розв'язання низки спеціалізованих завдань, що цілком узгоджені з науково-теоретичною методологією роботи з текстом, а саме:

- визначивши тему, ідею та мотиви, спробувати пояснити, *чому* автор звернувся до висвітлення такої теми, *що* спонукало його до цього; на *що* митець звернув увагу і *чому*, з *яких* міркувань. Яку ідею утверджує автор із якою метою;

- обґрунтувати доцільність обраного жанру для висвітлення запропонованої тематики, проблематики;

- подати міркування щодо обраної композиції (архітектоніки) твору; з'ясувати, чи відображає композиція задум автора: що вказує на це? Чи керує вона читацьким сприйняттям і як саме, з допомогою яких структурних елементів виділяються найбільш важливі смисли тексту;

- пояснити розуміння значущості / незначущості сюжету твору; охарактеризувати його специфіку; обґрунтувати доцільність, потребу, необхідність обраного сюжету в літературно-мистецькому жанрі (з огляду на творчість художника, його місце в літературному процесі тощо);

- інтерпретувати розуміння системи образів тексту;

- пояснити наявність інтертекстуальних зв'язків та мотивувати їх призначення (сенс);

- витлумачити позицію героя та автора;

- охарактеризувати просторово-часову організацію тексту: обґрунтувати знаковість художнього континууму для національно-культурного і загальносвітового виміру;

- витлумачити доцільність обраної форми викладу;

- умотивувати добір фонетичних, словотвірних, лексичних, морфологічних, синтаксичних засобів мови для актуалізації змісту твору, пояснити доцільність обраних мовних одиниць, їх відповідність задумові автора;

- інтерпретувати семантику та функції тропів, мотивувати їх використання.

Предметом герменевтичного аналізу художнього тексту є структура змістової організації, внутрішньої та зовнішньої форми художнього твору в аспекті інтерпретаційності.

У процесі герменевтичного аналізу художнього тексту з'ясовується:

- релевантність / нерелевантність обраної тематики, сюжету, композиції, форми оповіді, мовнообразної структури, тропеїстики тощо;

- актуальність / неактуальність (тобто важливість, необхідність, злободенність) текстової інформації;
- умотивованість / неумотивованість зовнішньої та внутрішньої організації тексту як єдиного семіотичного цілого;
- традиційність / новаторство (оригінальність) у текстотворенні на всіх його рівнях;
- прозорість / прихованість змісту, семантики (тексту, образів, мовних структур та ін.);
- поверховість / глибинність змісту, семантики (текстової інформації, ідейно-тематичного змісту, образів, мовних конструкцій та ін.);
- потреба / відсутність потреби (у текстах такого жанру, у художніх образах, у мовноестетичних структурах та ін.);
- впливовість / невливовість (тексту в цілому, його ідейно-тематичного змісту, системи образів, мотивів, мовних структур, тропів тощо на сприйняття, емоції, почуття, уяву);
- емоційність / неемоційність (нейтральність) текстової тканини.

Отже, пропонується підхід передбачає інтелектуальну творчість, розвиток сприйняття художнього тексту, формування творчої уяви тощо.

Література

1. Рикёр П. Конфлікт інтерпретацій. Очерки о герменевтике/ Поль Рикёр . – М. : Медиум, 1995.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля – К. : 2006.

Анастасія Бойко

*Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Тетяна Громко**
м. Кропивницький*

НАЗВИ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ У СТЕПОВІЙ ГОВІРЦІ СЕЛА СОЗОНІВКА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вивчення лексичного складу української літературної мови є першочерговим завданням для сучасних лінгвістів. Етимологія та семантико-граматична структура слів завжди були у центрі уваги науковців. Важливим завданням для філологів є вивчення діалектної мови, адже завдяки цьому можна дослідити безліч мовних процесів та обґрунтувати семантику слова.

Дослідженням зоонімної лексики займалося чимало лінгвістів, серед яких К. Качайло, Г. Доброльожа, П. Гриценко [1], В. Куриленко [3], Т. Тищенко [4], Н. Шеремета [5] та ін. Проте семантично-граматична структура зоолексики ще недостатньо вивчена, а в окремих регіонах України допоки ще й не зібрана. В рамках лінгвістичної (діалектологічної) практики під керівництвом доцента

кафедри української мови Т. В. Громко нами проведений збір матеріалу в одній із степових говірок Кіровоградщини – у говірці с. Созонівки Кіровоградського району. Збір, класифікація та встановлення мовних особливостей визначив наш інтерес до однієї з підгруп зоолексикі – назв свійських птахів. Не відзнайшовши жодної публікації про цю групу лексики в межах Центральної України, вважаємо за потрібне прислухатися до слушного зауваження про актуальність первинне аналізу місцевої діалектної лексики Т. В. Громко [2, с. 155] і подати першу наукову спробу аналізу зібраної нами лексики.

Мета статті – з'ясувати структурну організацію лексико-семантичної групи «Свійські птахи».

Об'єктом нашого дослідження є лексика української говірки села Созонівка Кіровоградського району Кіровоградської області, а його предмет – говіркові назви свійських птахів. При цьому джерельною базою фактичного матеріалу послуговували записи говіркового мовлення степового говору південно-східного наріччя.

У лексико-семантичній групі назв свійських птахів можна чітко виділити чотири мікрогрупи з архісемами 'дитя птаха', 'доросла особина чоловічої статі', 'доросла особина жіночої статі', 'яйце'.

Слова, що належать до мікрогрупи 'дитя птаха', не мають родостатевих ознак: *кур'ча*, *гусе'н'а*, *інд'у'ша*, *каче'н'а*; і можуть утворювати певні опозиції сем 'дитя птаха з інкубатора': 'дитя птаха, що висиджене природно'. Першу сему репрезентує лексема *інку'баторс'ке*, другу – *до'машн'е*. Загальною для молодого потомства є назва *молод'н'ак*.

Окрему мікропарадигму утворюють лексеми на позначення 'дорослої особини чоловічої статі': *п'і'тух*, *п'е'тух*, *п'івен'*; *'гус'*, *гус'ак*, *гус'ар*; *'качур'*; *ін'д'ук*, *ін'дик*. Реалізованою для слова 'півень' є опозиція 'півень-запліднювач': 'півень на м'ясо'. Першу сему репрезентує лексема *пле'м'е'ниї*, *с'ем'е'ниї*, другу – *прос'тиї*.

Наступну мікрогрупу назв формують репрезентанти архісеми 'доросла особина жіночої статі': *'курка*, *'гуска*, *'качка*, *інд'ичка*, *інд'ушка*. Реалізованою для цих слів є опозиція сем 'птиця, що несеться': 'птиця, що не несеться'. Першу сему репрезентують лексеми *не'сушка*, *ха'роша п'тиц'а*, *зд'орова*, другу – *ста'ра*, *'чахла*, *'квола*. На позначення птиці, що висиджує яйця, використовують назву *на'с'едка*.

Диференціюючими є також ознаки 'самка зі спокійним норовом' і 'норовлива самка'. Першу сему репрезентують лексеми *ти'хон'а*, *спо'коїна*, другу – *дур'на*, *ска'жена*.

На позначення курки з голою шиєю використовують назву *голо'шийя*, *голо'шийка*.

Сему 'штучно виведена курка, що швидко росте' репрезентує лексема *б'ройл'ер*.

На позначення маленьких гусей, що вміють літати, використовують назву *прост'а'ки*; а білі великі гуси, що не можуть літати – *'гергул'і*.

Останню мікрогрупу, що об'єднана родовою семемою 'яйце', становлять слова, які позначають його різновид: *'кур'аче*, *'гус'аче*, *гус'ине*, *ка'чине*. Для

слова *яйце* реалізованою є опозиція сем ‘перше знесене яйце птаха’ : ‘останнє знесене яйце птаха’. Першу сему репрезентують лексеми *горо́бине*, *‘перве*, другу – *знесок*, *посл’едн’е*.

Репрезентанти сем ‘зіпсоване птахом яйце’ та ‘яйце, що висохло’ часто переплітаються, взаємозамінюються, що свідчить про відсутність чіткої межі між цими протиставленнями: *боўток*, *боўтун*, *тушак*. На позначення яйця з двома жовтками використовують назву *двоўнак*.

Дотичні назви – локативні для свійських птахів. Так, на позначення місця, де кури висиджують яйця, використовують назву *‘с’ідало*. Місце, де живуть кури, – *кур’атн’ік*, *кур’ник*; гуси, качки – *са́рай*.

Аналіз репертуару досліджуваної лексико-семантичної групи у говірці села Созонівка Кіровоградського району дозволяє виділити такі групи лексики за походженням і відношенням до літературного ідіому:

1) лексика, що відповідає літературній мові: *кур’ча*, *гусе́н’а*, *‘п’івен’*, *інд’ичка*.

2) лексика, яка відображає діалектні особливості досліджуваної говірки: *інку́баторс’ке*, *п’і’тух*, *п’е’тух*, *знесок*, *посл’едн’е*, *боўток*, *боўтун*, *тушак*. Слова цієї групи в основному мають фонетичні й морфологічні варіанти.

Отже, назви свійських птахів у говірці села Созонівка Кіровоградської області утворюють окрему лексико-семантичну групу і відбивають диференціацію реалій за статтю та функцією. Зроблений нами аналіз назв свійських птахів важливо продовжити на матеріалі інших говірок малодослідженого степового говору південно-східного наріччя.

Література

1. Гриценко П. Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок. Питання організації тематичної групи / П. Ю. Гриценко // Структура українських говорів. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 142-170.

2. Громко Т. В. Інноваційні підходи до дослідження місцевої діалектної лексики в школі / Т. В. Громко // Наукові записки. Вип. 151. – Серія : Філологічні науки. – Кропивницький : РВВ ЦУДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 154-168.

3. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів / В. М. Куриленко. – Суми : Мрія, 1991. – 87 с.

4. Тищенко Т.М. Назви свійських тварин у говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – Луганськ : Альма-матер, 2008. – Вип. 3(15). – С. 30–37.

5. Шеремета Н. П. Південноволинсько-подільське діалектне порубіжжя (за матеріалами тваринницької лексики) / Н. П. Шеремета : автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2000. – 19 с.

ІСТОРИЧНІ МОТИВИ У ПОЕЗІЇ ЛЕВКА БОРОВИКОВСЬКОГО

Романтизм як літературний напрям знаменував перехід від універсальних художніх систем до конкретно-історичних. Світ і людина, за визначенням романтиків, мають минуле, сучасне і майбутнє, а без знання минулого не можна зрозуміти сучасність. В історичному минулому романтики шукали матеріали, які б містили провідну ідею народності.

Минуле у творах романтиків історичної тематики бачиться як ідеал без певних історичних ознак. Козацтво в романтичній поезії зображується як приклад ідеального стану українського життя, на перше місце висувається простий козак як узагальнений типовий персонаж. Збройна боротьба козаків за волю становить основний зміст в історичній темі поезії цього часу. У текстах звучить жаль за історичним минулим, яке усіяло поетизується й підноситься та протиставляється сучасності.

В основу поетичних творів представників українського романтизму покладено фольклорні історичні твори. А. Каспрук [3, с. 54] наголошує на тому, що саме звернення до минулого і оспівування його в героїчному плані було одним з основних принципів творчості українських романтиків 30-40-х рр., додаючи при цьому, що різних представників романтизму захоплювало в минулому не одне й те ж саме. Дослідник має рацію, адже, беручи за основу образи козаків з історичних пісень українського народу, кожен із романтиків обробляв їх, пропускаючи крізь призму свого власного світогляду, уподобань та прагнень. Слушною видається думка П. Волинського, який зазначав: «Героїчний образ козака, вірного сина народу, уславленого переможця чи святого мученика став улюбленим образом українського романтизму піднісся до рівня естетичного ідеалу» [1, с. 21]. Найбільше із харківських поетів темою козаччини захоплювався Левко Боровиковський, у якого тема козацтва прийнята смутком за минулими часами.

Розповсюджений у народних піснях мотив розставання козака з рідною домівкою звучить у поезії Левка Боровиковського «Розставання» козак, від'їжджаючи у похід, залишає кохану дівчину: «Козак сідла коня вороного, / Він хоче їхати до краю чужого... / Роду й худоби не жаль козакові, / Та жаль дівчини йому молодій... / Блудить, літає козаченько в полі; / Козацька охота – гірше неволі» [4, с. 97–99].

Деякі народні пісні козацького циклу оповідають про козака – сироту, у якого немає ні батька, ні неньки. У поезіях романтиків козацької тематики також досить часто звучить оповідь про те, що козак – безрідний сирота, єдиним другом якого є його вірний кінь, що бере витоки з фольклорної традиції. Цей мотив притаманний і творчості Левка Боровиковського, який у поезії «Козак» розповідає про сирітство козака: «Неси мене, коню, заграй під сідлом, / За мною ніхто не жаліє. / Ніхто не заплаче, ніхто з козаком / Туги по

степу не розсіє... / Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт, / Голодний, як рідний, завіє!» [4, с. 86].

Низка фольклорних козацьких пісень оспівує боротьбу козаків проти загарбників української землі. Так, у пісні «Не жур мене, стара нене» оспівується збройна боротьба козацького війська: «Ой, чом коні гетьманській / Не п'ють води дунайської? / Ой, не п'ють, но спочивають, / Все на той бік поглядають, / Де козаки кіньми грають, / Шабельками повертають» [2, с. 313].

Левко Боровиковський у своїй поезії «Козак» змальовує образ козака, який хоче самотужки вийти на боротьбу проти чисельних ворогів: «То турок, то нехрист з-за моря летить / І коней в Дунаї купає... / Розсію, розвію я сам ворогів, / В дунайській їх витоплю хвилі...» [5, с. 85–86].

Дуже багато сумують у своїх творах поети-романтики з приводу того, що пройшли часи козацтва, що нині вже нічого не вернути і навіть колишні козаки занехаяли свою вдачу, не говорячи вже про їхніх онуків. Деградація могутніх козацьких коренів змальована в поезії Левка Боровиковського «Ледащо», в якій поет порівнює славетного діда-козака та ледачого онука: «Незавидний жив козак... / Сіяв лиха по степах: / Шаблю – кіска вищербляла, / Шапка – маком розцвітала. / Коник – соколом літав... / А у внука над стіною / Шабля вищербилась – ржою. / Кінь – на стійлі задрімав / Замість шаблі та рушниці / Брязка чарка по полиці... / Те, що предки потом збили... / Все козак прогайнував» [4, с. 83–84].

У своїх історичних поезіях Левко Боровиковський звертається до сторінок славетного минулого, оспівує трагедію України – зруйнування Запорізької Січі та козацтва, висловлює протест та обурення проти занедбання рідної землі, констатує духовне зубожіння українців.

Література

1. Волинський П. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах / П. К. Волинський. – К. : Радянська школа, 1963. – 52 с.

2. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості : Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки : для старшого шкільного віку / [упоряд., передм. та прим. док. філол. н. Н. С. Шумади]. – К. : Веселка, 1989. – 606 с.

3. Каспрук А. Яків Щоголев. Нарис життя і творчості / А. А. Каспрук – К. : Видавництво АН УРСР, 1958. – 119 с.

4. Українські поети-романтики 20–40-их рр. XIX ст. / [упор., підготовка текстів, біографічні довідки і примітки канд. філол. наук Б. А. Деркач та доктор філол. наук С. А. Крижанівський; вступна стаття професора Ієремії Айзенштока]. – К. : Дніпро, 1968. – 636 с.

5. Українські поети-романтики. Поетичні твори / [упор. і прим. М. Л. Гончарука ; редактор тому М. Т. Яценко ; ред. колегія І. О. Дзевєрін (голова), О. Т. Гончар, Ю. Е. Григор'єв (секретар), В. Г. Дончик, М. Г. Жулинський (заст. голови) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1987. – 592 с.

Надія Васильченко

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Тетяна Радіонова**
м. Бахмут

МЕТОДИКА ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПАСУ П'ЯТИКЛАСНИКІВ ДІАЛЕКТНОЮ ЛЕКСИКОЮ

Мовна освіта покликана сприяти ознайомленню учнів із культурою і традиціями українського народу, з особливостями мовленнєвої поведінки носіїв української мови в певних ситуаціях спілкування, що забезпечує повноцінний процес комунікації молодого покоління. Важливу роль у цьому плані відіграє народно-розмовна лексика.

Однак недостатня розробленість лінгвокультурологічного напрямку роботи над словом призвела до того, що часу на отримання учнями більш-менш повного знання з діалектної лексики передбачено вкрай мало. Згідно із сучасними шкільними програмами, опрацювання учнями народної мови обмежується переважно ознайомленням з найпоширенішими лексичними діалектизмами і не передбачає систематичної навчальної діяльності.

Народна мова як основа і невід'ємна частина літературної української мови, не може не бути об'єктом знань учнів. Ознайомлення учнів із власне українською лексикою, зокрема й діалектною, вперше відбувається в 5 класі. Але на вивчення програмної теми відводиться, як правило, 2 години. Це надто мало, тому пропонуємо знаннями з діалектології урізноманітнити інші уроки української мови, адже всі мовні теми нерозривно між собою пов'язані і шляхи засвоєння кожної з них дуже близькі.

Зауважимо, що теоретичний матеріал із діалектології і відповідні завдання, що пропонуються школярам, не повинні виходити за межі програми та мають бути прив'язані до виучуваної мовної теми. Це такі собі «діалектні п'ятихвилинки», які займають 3-7 хвилин на кожному аспектному уроці і знайомлять учнів із невичерпною скарбницею народної мови, при цьому збагачуючи лексичний запас школярів.

Пропонуємо почати вже з першого вступного уроку, на якому радимо дати дітям короткі відомості про діалектну і літературну мову. На уроці з теми **«Значення мови в житті суспільства. Українська мова – державна мова України»** можна провести таку невеличку бесіду:

Тема уроку. Значення мови в житті суспільства

Етап уроку. Мотивація навчальної діяльності

1. Евристична бесіда:

– *Діти, скажіть, а хто-небудь з вас помічав, як вирізняється мовлення в різних регіонах нашої країни?*

– *Як ви вважаєте, чим відрізняється мовлення жителя Східної і Західної України?*

– *Може, у когось бабусі чи дідусі розмовляють українською якось інакше, використовуючи зрозумілі лише певному регіону слова?*

– Скажіть, а чули ви колись слова «тудою» замість «туди», або «тута» замість «тут» чи, може, «кохве» замість «кофе».

Підвівши дітей до сприйняття нової інформації, учитель подає такий теоретичний матеріал:

2. Слово вчителя:

– Діти, мова кожного з нас багата різними словами, котрих може і не бути у словнику української мови і вони зрозумілі лише обмеженому колу людей, що проживають на одній місцевості. Сукупність цих слів є діалектною (народною) лексикою. Цих діалектних слів є величезна кількість у кожній мові, так само, як і в українській. Вони виникли надзвичайно давно і стали основою мови книжок, тобто літературної мови. Діалектні слова називають поняття, для позначення яких у літературній мові використовують інші назви: ковальня (кузня), когут (півень), нецьки (ночви), лилик (кажан). Вивчати ці слова вельми цікаво, бо вони частина історії нашої рідної мови. Зараз ми з вами спробуємо знайти такі діалектні слова у тексті, а потім їх розтлумачимо.

Наступний урок «**Частини мови. Основні способи їх розпізнання**» доречно доповнити нестандартними елементами. Учитель пропонує дітям як додаткове домашнє завдання підготувати костюмовану сценку «Бабуся й онук», яку можна провести на початку уроку.

Тема уроку. «Частини мови. Основні способи їх розпізнання»

Етап: Перевірка домашнього завдання

Слово вчителя:

– Зараз, діти, ми вирушимо в дивовижну подорож: з міста перенесемося в село, з теперішнього потрапимо у минуле. Уявіть, що міський хлопчик Миколка приїхав в гості до бабусі, яка живе в селі.

Звучить народна музика. Учениця (у ролі бабусі) кличе учня (онука) до столу, на якому стоїть кошик і лежить хворостина:

Бабуся:

– Онуче, пошукай-но кобівку: щось ніяк її не знайду ... Ой, та ось вона кобівка-то! А тепер візьми хабину та прожени труханів з городу. Не знаєш, що таке хабина?! І про труханів не чув?!

Онук:

– Ні, бабусю, я цих слів не знаю...

Бабуся:

– Слова «кобівка», «хабина», «трухан» вживають жителі нашої місцевості.

Кобівка – це по-вашому «кошик», хабина – «хворостина», а трухан – «індик». Слово вчителя:

– Дійсно, діти, це діалектні слова, які вживають жителі Південної України, а в деяких селах Західної України кошик називають «кобеля», на Закарпатті – «дарник». У звичайної «хворостини» також багато діалектних назв: на Сході України подекуди її називають «лозина», а на Заході зустрічається назва «прут». Індика ще називають «дундук», «ендик»,

«трюхан». Тепер ви бачите, наскільки різнобарвною є народна мова, і ми з вами спробуємо бути її маленькими дослідниками. Перш за все, для цього нам потрібно завести діалектний словничок, у який ви будете записувати всі народні слова, які почуєте в школі або вдома. Це дуже цікава робота, яка обов'язково згодиться вам при вивченні української мови і в подальших класах.

Учні записують діалектні лексеми до словничків. Після того, як зібрана значна кількість діалектного матеріалу, під керівництвом учителя діти укладають **словник рідної говірки**, який варто використовувати і в позакласній роботі з української мови.

Дібраний лексичний матеріал варто закріплювати різноманітними практичними завданнями із залученням діалектних словничків:

Складіть міні-твір, використавши записані до словничка діалектні слова, на тему «У країні Діалектизмів» («Пригоди розмовних слів», «Скарбниця діалектної мови», «У селі» тощо) або складіть на цю тему віршик чи намалюйте малюнок.

Слід зазначити, що на кожному наступному уроці отримані знання треба активізувати та поглиблювати, тому що міцнішати вони будуть лише тоді, коли підтримуються систематичною роботою під час виконання відповідних вправ.

Спираючись на зміст внутрішньопредметних зв'язків, пропонуємо на уроці з теми **«Синоніми»** дати учням таке практичне завдання:

Перепишучи речення, вставте дібране із синонімічного ряду слово, яке відповідає змісту речення. Чи змінюється зміст речення від того, яке слово (літературне чи діалектне) в ньому використане.

1) *То одна, то друга пари раптово зупинились, мов прислухаючись до своїх «суперниць» – в кого (краще, «лучче», гарно, ліпше) отримується і «перегода» продовжували ще з більшим запалом.* 2) *І то вже зранку до вечора (вітає, поздоровляє, вінує) мати дорогих гостей.* 3) *Відімкне величезного нового замка, що явно (не пасує, не підходив, був не до лиця, «не лічів», не личив) цій розвалюсі... (Речення взяті з творів письменників Сумщини)*

Після виконання вправи школярі звіряють свій вибір з оригіналом, роблять відповідні висновки.

Під час вивчення теми **«Текст і його ознаки»** вчитель подає коротку довідку про те, що в художніх творах видатних українських письменників трапляється дуже багато діалектизмів. Також учитель зауважує, що їх немає в науковій літературі та в документах ділового характеру; не поширені діалектизми і в публіцистичному жанрі. Але за потреби забарвлення твору місцевим колоритом і для досягнення реалістичності твору використовують саме діалектизми. Автори вводять їх у мову дійових осіб твору або вони зустрічаються у мові самого оповідача. На цьому уроці можна запропонувати вибіркового диктанта: учні прослуховують текст, який багатий діалектизмами, занотують лише ті слова, які відповідають літературній нормі.

На уроці з теми **«Словосполучення»** доречним, на нашу думку, є розподільний диктант, який пропонуємо дати під час закріплення вивченого матеріалу. Це завдання передбачає запис слів у дві колонки: у першу – слова, які відповідають літературній нормі, у другу – їхні діалектні відповідники.

Говорить, помирати, ладно, оставте, вмірать, відповідь, добре, ловкий, балака, матеріал, завжди, незручно, понаравилась, всігда, полезно, невдобно...

Після цього учні добирають літературні варіанти до народно-розмовних слів, складають з ними словосполучення, записують народно-розмовні лексеми до словничків.

Сприятиме розширенню рубрики внутрішньопредметних зв'язків на уроці з теми: **«Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми. Ознайомлення зі словниками синонімів, антонімів, омонімів»** така творча вправа, яку подаємо під час закріплення вивченого матеріалу:

Підкреслити слова, які не входять до синонімічного ряду, знайти у цих рядах діалектизми.

1) Балакучий, говіркий, балакливий, цвенькало, язикатий, довгожданий, щебетливий, цокотливий. 2) Дівчина, дівуля, бадеда, дівзуня, панна, дивна, дівка, дівча. 3) Добре, гарно, ладно, хороше, гаразд, погано, славно, вдало.

Завдання такого типу розвиває в дітей увагу, слухову пам'ять, навчає працювати зі словниками, активізує знання з української мови.

Допомагають закріпити знання про діалектологію і *ситуативні вправи*, які можна застосувати, вивчаючи тему **«Діалог. Туре при діалозі»**, наприклад:

Скласти діалог із 5-6 речень про цікавий епізод з власного життя, використавши у ньому діалектні слова; разом із товаришем по партії презентувати цей діалог, причому один зі співрозмовників використовуватиме діалектизми, а інший – його виправлятиме.

На домашнє завдання вчитель пропонує учням уявити, що вони кореспонденти місцевої газети, яким потрібно записати розповідь про святкування Різдва (Великодня, Нового року), взявши інтерв'ю у жителів свого села (міста), з використанням місцевих лексем.

У нагоді творчому вчителю можуть стати й додаткові домашні завдання. Наприклад, після вивчення цієї теми можна запропонувати дітям завдання вивчити скоромовку з діалектними словами, які вони раніше записували до словничка:

Скоромовка 1.

Бараболя була без солі,

Бо забула про це бабця Оля.

(діалектне слово «бараболя» – літ. відповідник «картопля»)

Опрацювання діалектної лексики учнями буде ще ефективнішим, якщо використовувати засоби унаочнення.

Учитель заздалегідь може підготувати малюнки і фотографії предметів, які в тій чи іншій місцевості мають відмінну назву від літературної. Під час заняття він ставить запитання: *«Як називають ці предмети у вашому селі (місті)?»* Після відповідей учнів учитель подає тлумачення поданих назв.

Добираючи лексику для такої наочності, необхідно враховувати мовні особливості конкретної говірки, частотність уживання певних слів у мовленні мешканців, зважати на вікові особливості учнів. Окрім цього, слова обов'язково потрібно періодично змінювати і час від часу звертатися до них, залучаючи до

активного запасу дітей.

Отже, вважаємо, що на всіх уроках української мови варто давати учням завдання, вправи на добір паралелей між літературними і діалектними словами, редагування текстів з діалектизмами, творчі зв'язні розповіді про народно-розмовну мову тощо.

Вивчення рідної мови в умовах діалектного оточення доречно організувати і в позаурочний час: на факультативних заняттях, в гуртковій роботі, інших позакласних заходах.

Учителеві слід привчати дітей до того, щоб вони самостійно звертали увагу на діалектні слова в тексті чи мовленні, аналізували їх, добирали літературні відповідники. Це сприятиме не лише мовному і мовленнєвому розвитку школярів, а й виховуватиме мовне чуття, уважність, естетичні смаки.

Запропонована нами методика роботи над діалектним мовленням пропонує регулярне, послідовне ознайомлення учнів 5 класу з народно-розмовними словами, введення їх до активного запасу школярів; забезпечує комплексне вивчення мови і мовлення через доречне залучення до навчального матеріалу доступних школярам теоретичних відомостей із діалектології.

Водночас нові знання не виходять за межі програми, а тільки розширюють виучувану мовну тему. Творчі комунікативно-ситуативні вправи не лише сприяють міцності засвоєння знань, а й мають виховне значення, оскільки стимулюють учнів до пізнання рідної мови.

Вважаємо, що така робота вчителя-словесника, роль якого навчити учнів виправдано користуватися всіма засобами мови, повинна бути постійною і цілеспрямованою, оскільки «перед сучасними вчителями постає важливе завдання у вихованні молодого покоління – прищеплювати щодня, щоуроку любов і повагу до перлин рідного слова, щоб слово рідного народу вічно жило в дитячій душі, трепетало, грало всіма барвами і відтінками» [3, с. 38].

Література

1. Глазова О. П. Рідна мова : підруч. для 5-го класу загальноосвітніх навч. закл. / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. - К.: Педагог. преса, 2005. – 288 с.
2. Гопштер Є. А. Про місце і роль діалектизмів у мовній освіті учнів / Є. А. Гопштер // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / уклад. : А. Загнітко та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – Вип. 10. – С. 211-215.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.

Ганна Власова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ольга Тітова

м. Бахмут

НЕТИКЕТ ЯК НОВА КУЛЬТУРНА УНІВЕРСАЛІЯ

Сьогодні Інтернет став частиною нашого життя, він допомагає нам працювати та навчатися, налагоджувати ділові та особисті стосунки, ділитися ідеями, будувати кар'єру, відпочивати та розважатися. Поступово в Мережі сформувалися певні правила поведінки, традиції, своєрідна культура спілкування.

Віртуальна комунікація перебуває під пильною увагою науковців не так давно – із початку 90-х років, проте щороку дослідження мовних та етичних аспектів зазначеної галузі стають більш ґрунтовними та системними. **Мета** нашої розвідки – виявити специфіку мережевого етикету (нетикету) та проаналізувати його роль у врегулюванні комунікативної взаємодії в Інтернеті.

Поняття «нетикет» (netiquete, від англійського net – «мережа» і французького etiquette – «етикет») з'явилося в середині 80-х років ХХ століття, оскільки почали проводитися перші мережеві конференції та постало питання впровадження певної культури поведінки. Ця проблема й сьогодні турбує як провайдерів ресурсів та послуг віртуального простору, фахівців інформаційної галузі, так і звичайних користувачів. Адже будь-яка діяльність не скасовує етичних норм, моральності окремої людини чи соціальної групи, що існують у суспільстві.

Учені виділяють два типи комунікації в Інтернеті: «людина – комп'ютер» (пошук інформації у Всесвітній павутині) та «людина – комп'ютер – людина» (використання засобів електронної пошти, спілкування в чатах, на форумах, участь в Інтернет-конференціях і т.д.). Сьогодні відбувається інтенсивна трансформація віртуального спілкування другого типу, тобто взаємодії людей за допомогою глобальної мережі Інтернет із метою успішного пошуку інформації, обміну нею, що сприяє самоосвіті й самовдосконаленню особистості, збагаченню її культури, розширенню соціального простору тощо.

Віртуальне спілкування має свою структуру, свої правила й навіть свої традиції. Тут комунікація відбувається в режимі реального часу, подібно до «живої розмови», але за допомогою клавіатури. Однак те, про що говорять двоє, мають можливість бачити й читати десятки інших. На жаль, підключившись до якогось каналу, можна прочитати будь-яку дурницю, хуліганські вислови тощо. Водночас людина, яка поважає себе та оточуючих, і в тому середовищі, де ніхто її не бачить, спілкуючись з іншими, спиратиметься на етичні цінності, норми та принципи.

Для того щоб спілкування у віртуальному просторі не принижувало людину, а, навпаки, сприяло її особистісному зростанню, необхідно дотримуватися загальноприйнятих етичних вимог, правил етикету.

Аналіз різноманітних трактувань Інтернет-етикету дозволив також визначити низку загальних принципів, що створюють основні моральні орієнтири, яких слід дотримувати в кіберпросторі: принцип доступності, конфіденційності та якості інформації, принцип творчої свободи, принципи обмеження надмірного та несанкціонованого використання мережевих ресурсів й інтелектуальної власності.

Крім того, існує так званий «неписаний кодекс спілкування» у Мережі: 1) обов'язкове вживання словесних формул увічливості; 2) уникнення таких комунікативних помилок, як: «флуд» (від англ. flood – великі за обсягом і ненаповнені корисною інформацією повідомлення в інтернет-форумах), «флейм» (від англ. flame – полум'я – бурхливе обговорення, у процесі якого учасники, зазвичай, забувають про первісну тему, переходять на особистості й не можуть зупинитися), «спам» – повідомлення, що надсилаються від невідомих людей або організацій, яким не давали на це дозволу, «офтопик» (від англ. off-topic – поза темою) – повідомлення не за темою (топіком) обговорення або поштового розсилання, «хотлінк» (англ. hotlink – пряме підключення) – розміщення на веб-сторінці файлів-зображень або інших ресурсів із чужого сервера [2, с. 71-75].

Ще однією проблемою є зниження рівня само- та взаємоконтролю за грамотністю, способами формулювання й оформлення думок. Для представників молодого покоління правопис стає майже анахронізмом. Проте саме під час онлайн-спілкування людину оцінюють передусім із погляду її вміння висловлювати свої думки. Таким чином, правила граматики відіграють важливу роль.

Отже, мережевий етикет є сукупністю правил, сформованих на основі принципів загальнолюдської ввічливості, призначених регулювати комунікативну взаємодію у віртуальному просторі, сприяти успішності спілкування та створювати привабливий віртуальний образ мовця.

Література

1. Столярова М. О. Етикет у віртуальній англійській комунікації (на матеріалі чатлайнових сесій) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.04 – германські мови / М. О. Столярова. – Київ, 2005. – 20 с.
2. Lambert M. Surhone. Netiquete / M. Lambert Surhone, T. Miriam Timpledon, F. Susan Marseken. – Publisher : Книга по Требованию, 2010. – 100 р.
3. Shea V. Netiquette / V. Shea. – San Francisco : Albion Books, 1994. – 160 р.

Дарина Верютіна
Горлівський інститут іноземних мов
Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Тетяна Радіонова
м. Бахмут

ДАЛЕКТНА ЛЕКСИКА У СЛОВНИКОВІЙ РОБОТІ УЧНІВ

Кожне мовне явище, що вивчається у школі, так чи інакше пов'язане зі словом та реалізується на базі лексичних одиниць. Це дає можливість словеснику збагачувати лексичний запас учнів на всіх уроках рідної мови.

На думку О. Біляєва, лексика – це будівельний матеріал, на якому ґрунтується вивчення всіх розділів курсу мови [1, с 11].

Зазначимо, що робота над лексикою в школі проводиться в двох аспектах. З одного боку, відповідно до шкільної програми, у 5 класі подаються наукові відомості у розділі «Лексикологія». Учні знайомляться із сферою застосування слів, з джерелами їх походження, місцем в загальній системі лексики [7]. Реалізація принципу наступності у вивченні розділу дозволяє вчителю не лише поглибити роботу з мови, закріпити одержані знання і навички, а й розвивати у дітей зацікавленість у вивченні мовних явищ.

З іншого боку, на всіх уроках рідної мови здійснюється систематична, добре організована, доцільно побудована робота над збагаченням словникового запасу учнів і виробленням у них навичок свідомого оволодіння словом та уміння оперувати ним.

Ключовим поняттям розділу «Лексикологія» є *лексичне значення слова* – «...це повний набір, сукупність поняттєвих сем, які забезпечують називання й упізнавання предметів чи явищ. Слово, називаючи певний предмет чи явище позамовної дійсності, не вказує всіх характерних ознак такого предмета чи явища; воно є ніби лексичним «айсбергом», у якому значна частина інформації про об'єкт позамовної дійсності прихована, невидима, зашифрована і знаходиться у свідомості чи пам'яті члена конкретної мовної спільноти» [2, с. 42].

Мовленнєва діяльність вимагає не тільки механічного відтворення знайомих випадків застосування слів, але й вільного оперування словами, розуміння і вживання їх у нових ситуаціях, у нових значеннях. Тому успішність оволодіння учнями лексикою визначається і кількістю вивчених слів, і можливістю вільно і адекватно користуватися ними: самостійно розуміти нові випадки застосування вже знайомих слів за аналогією з раніше уживаними у досвіді дитини, здогадатися про значення нового слова, вміти вибрати найбільш вдале у відповідному випадку. Отже, ефект навчання характеризується переважно якісними перетвореннями, які відбуваються у користуванні лексикою [3].

Зважаючи на різні підходи вчених до розуміння таких понять, як «вивчення лексики» і «словникова робота», вважаємо, що ці два аспекти навчальної роботи слід розрізняти і погоджуємось із думкою М. Пентелюк про

те, що на уроках лексикології в 5-6 класах діти вивчають слово як одиницю лексичного складу мови, ознайомлюються з багатством і різноманітністю словникового складу української мови, а словникова робота, тобто робота над збагаченням словникового запасу учнів, проводиться на всіх уроках української мови [5, с. 249].

Спираючись на думку дослідників, можна визначити основні завдання словникової роботи на уроках української мови: збагачення словникового запасу учнів за рахунок засвоєння нових слів, добору синонімів, антонімів до відомих їм слів; формування вмінь і навичок визначати семантику, емоційно-експресивне забарвлення слів і правильно користуватися ними; формування вмінь і навичок правильного вживання слів з урахуванням їхньої сполучуваності; розвиток умінь доцільного використання слів залежно від типу і стилю мовлення; виховання в учнів мовного чуття, естетичного смаку до краси слова; попередження і виправлення лексичних недоліків у мовленні учнів [4; 5].

Слова для словникової роботи обираються, виходячи з різних завдань. В одних випадках методисти за основу брали граматику-орфографічну специфіку слів, в інших – їхню значеннєву цінність для збагачення словникового запасу учнів [4; 6]. Відповідно до цього, учням пропонуються різноманітні методики словникової роботи в школі.

Так, В. Мельничайко вважає, що активне засвоєння слів учнями відбувається завдяки виконанню творчих вправ із поступовим зростанням рівня самостійності: « доповнення мовного матеріалу необхідними компонентами; розширення мовних одиниць; заміна мовних одиниць; відтворення деформованого тексту; редагування; переклад; створення власних висловлювань» [4, с. 52].

Методика В. Новосолової зорієнтована на формування навчально-мовних лексичних умінь тлумачити багатозначне слово та вивчення його значення на основі семантичних зв'язків (лексичної парадигми) [6].

Ми ж вважаємо, що в шкільній практиці необхідні й граматику-орфографічний і семантичний напрямки в словниковій роботі, тому що кожен із них вирішує свої завдання. Щодо діалектної лексики, то обов'язково треба дбати про те, щоб слова були близькі, доступні дітям і щоб школярі чітко відрізняли їх від літературних відповідників. Це забезпечить мовлення учнів від лексичних помилок.

На наш погляд, для цієї роботи можуть стати в нагоді твори з української літератури, які вивчаються в школі. Якість засвоєння діалектних слів набагато вища тоді, коли зі словами пророблялися певні смислові операції, насамперед пояснення лексичного значення самими учнями за допомогою тексту, у якому слово вживається. Важливу роль при цьому відіграють запитання вчителя, що активізують мислення дітей, спонукають їх вникати у зв'язки лексичного значення певного слова з іншими словами тексту чи змістом усього твору.

Важливим у процесі навчання є також урахування лінгводидактичних принципів, на яких ґрунтується вивчення лексики взагалі і діалектної зокрема. Українські методисти визначають такі лінгводидактичні принципи роботи над

лексикою, як: позамовний, лексико-граматичний, семантичний, діяхронічний [4]. Вважаємо, що реалізація цих принципів сприятиме і засвоєнню учнями регіональних слів.

Екстралінгвістичний або *позамовний принцип* передбачає аналіз лексеми з реалією, яку вона позначає, відображає виховний і розвивальний характер словникової роботи. Відповідно до цього принципу, під час засвоєння народно-розмовних слів вважаємо за потрібне широко використовувати в навчанні тексти культурологічної тематики, репродукції картин, фотографії, малюнки, тексти, предмети, фото, фонозаписи тощо.

Лексико-граматичний принцип передбачає, що робота над збагаченням мовлення здійснюється з урахуванням семантичних відношень, у яких знаходяться одиниці мови. У процесі ознайомлення учнів із діалектними словами вчитель акцентує увагу на різних лексичних значеннях того чи іншого слова, пропонує нові діалектні лексеми в типових співвідношеннях із вже знайомими словами.

Семантичний принцип використовуємо під час вивчення багатозначних слів, омонімів, синонімів, антонімів. З цього приводу М. Пентилюк зазначає, що «... ознайомлення зі словом необхідно починати з прикладів сполучуваності його з іншими словами» [5, с. 145]. Щоб з'ясувати значення того чи іншого члена лексичної парадигми, зіставляємо його з іншими словами (зокрема діалектними). Отже, реалізація семантичного принципу вимагає спостережень над лексичним значенням слів і їх аналізу.

Завдяки *діяхронному принципу*, що передбачає розгляд мовних явищ в історичному розвитку, розкривається взаємозв'язок слова з історією народу. Цей принцип допомагає формувати в учнів правильне розуміння розвитку мовлення й мови взагалі як явищ, зумовлених історією розвитку суспільства. Діяхронний принцип лежить в основі знайомства із діалектними словами. У зв'язку з цим важливе значення має етимологічний аналіз засвоюваної лексеми, що привчає дітей до розуміння глибинних витоків нашої мови.

Лінгводидактика пропонує й інші класифікації лінгводидактичних принципів, за якими може здійснюватися словникова робота на уроках української мови, наприклад: синтагматичний, парадигматичний, функціональний і контекстуальний [5].

При засвоєнні народно-розмовних слів надзвичайно важливим є *функційний* принцип, який вимагає доцільного вибору слів залежно від їхнього стилістичного забарвлення, мети використання у мовленні, стилю висловлювання. Специфіка регіонального пласту лексики вимагає того, щоб робота над поповненням лексичного запасу учнів проходила у функціонально-стилістичному напрямку, оскільки умови вживання народних слів стилістично обмежені.

Більшість слів в українській мові багатозначні. Засвоїти їхнє значення учень може лише в контекстуальному оточенні. Таким контекстом може бути словосполучення, речення, текст тощо. Тому в словниковій роботі над діалектизмами не менш важливим є *контекстуальний* принцип, який виділяє

М. Пентелюк [Там само, с. 250-251].

Звісно, що ефективність мовленнєвого розвитку дітей значною мірою залежить від того, наскільки систематично вона проводиться й наскільки доцільно вона побудована.

У шкільній практиці, як правило, активізація словника дітей проходить стихійно, спеціально не планується. Ми ж вважаємо, що цю роботу необхідно планувати, особливо при вивченні діалектизмів. Адже, на нашу думку, саме в школі закладається основний словник школяра, і тому учень повинен правильно зрозуміти значення слова, засвоїти його, навчитися доцільно його використовуватися у власних висловлюваннях. Безперечно, що виучувані слова повинні бути пов'язані з темою уроку мови, зі змістом тексту чи вправою, що опрацьовується.

Щодо етапів формування лексичних умінь і навичок школярів, у методиці існують різні погляди [4, 5; 8]. У плані засвоєння діалектної лексики найбільш доцільним нам видається виділення трьох основних етапів, виходячи з психологічної характеристики дій учня – рецепції, репродукування і продукування.

Перший етап – учні під керівництвом учителя спостерігають і аналізують поданий діалектний матеріал: певне слово, словосполучення, речення на основі зв'язного тексту. Вважаємо, що для цієї роботи можуть стати в нагоді багаті діалектизмами твори Л. Українки, М. Коцюбинського, І. Франка, І. Некрашевича, що вивчаються на уроках літератури. Діти за допомогою вчителя знайомляться з новими діалектними словами, з'ясовують їхнє лексичне значення. Для слів із предметним значенням доцільно запропонувати наочне пояснення з використанням самого предмета або малюнка з його зображенням.

Другий етап – учитель дає учням завдання проаналізувати речення, висловлювання, що містять народно-розмовні лексеми, у взаємозв'язках з іншими (зокрема літературними) словами, визначити їхню функціонально-стилістичну особливість. До цього ж етапу віднесемо вправи на розмежування діалектних і літературних слів, добір відповідників, ознайомлення з вимовою та будовою граматичних конструкцій з діалектизмами, заучування відповідних текстів тощо.

Третій етап – самостійна творча робота учнів з розвитку мовлення на основі засвоєних діалектних знань. Такою роботою може стати, наприклад, складання діалогу, у якому один із співрозмовників використовує діалектизми, а інший – його виправляє, добираючи літературні відповідники.

Основним підходом до вивчення діалектної лексики має стати вивчення словникового запасу рідної мови з погляду стилістичного вживання, що спонукатиме школярів більш відповідально ставитися до вибору й уживання кожного слова, розуміти його виражальні можливості, свідомо вдосконалювати свою мовленнєву культуру.

Отже, спочатку вчитель повинен знайомити школярів із широким спектром значення діалектного слова, його відношенням до навколишньої дійсності, поступово учні заглиблюються в таємниці походження лексеми, особливості її функціонування в процесі історичного розвитку мови.

Цьому сприяє шкільна програма [7], яка пропонує поетапне вивчення лексики: пропедевтичний, систематичне засвоєння; розгляд лексичних явищ під час вивчення словотвору і граматики, підсумковий функціонально-стилістичний етап у старших класах. На нашу думку, роботу з говірковою лексикою варто проводити у зв'язку з вивченням різних розділів мовознавства. Таке засвоєння діалектного матеріалу має суттєве значення, адже дає можливість наочно демонструвати взаємозв'язки між розділами шкільного курсу мови, вчити учнів вільно оперувати словом, правильно, доцільно вживати його в мовленні залежно від мети і ситуації висловлювання.

Вважаємо, що словникова робота над збагаченням вокабуляру учнів діалектною лексикою повинна здійснюватись у різних напрямках, а саме: засвоєння учнями найпоширеніших регіональних слів, словосполучень; з'ясування походження діалектизмів, визначення їхньої стилістичної функції; ознайомлення дітей з вимовою народно-розмовних слів, зокрема специфікою наголосу; розрізнення діалектних і літературних слів.

Беручи до уваги діалектний шар лексичного матеріалу, ми вважаємо, що робота над словом передбачає формування лексичних навичок, з-поміж яких виділяємо: 1) засвоєння зовнішньої форми діалектного слова; 2) співвіднесеність слухових і мовленнєвих відбитків діалектизму із зоровим образом предмета; 3) встановлення асоціативних зв'язків діалектного слова з літературним відповідником; 4) визначення функціонально-стилістичної ролі регіональної лексики; співвіднесеність діалектного слова із мовною ситуацією і взаємостосунками співбесідників.

Навички вживання слова забезпечать вправи, які передбачають уведення слів у словосполучення, речення, тексти (перекази, твори тощо) та виправлення неправильного слововживання. На думку провідних методистів (О. Біляєв, В. Мельничайко, Л. Скуратівський, М. Стельмахович, В. Онищук, О. Текучов та ін.), мовні вправи – це своєрідний, несхожий на інші метод навчання, ефективність якого доведена практикою [1; 4; 5].

У системі лексичних вправ із засвоєння діалектизмів найважливіше місце, вважаємо, належить словниково-стилістичним. Це, зокрема, аналіз текстів з діалектними словами, який супроводжується уточненням лексичного значення діалектизмів, установам їхнього зв'язку з відповідними поняттями (показ малюнків, пояснення), що допомагає краще зрозуміти діалектне слово.

Особливістю словникових вправ є робота з тлумачними словниками, написання різних видів диктантів: пояснювальних, вибіркових, творчих (на заміну діалектних слів літературними відповідниками і навпаки).

Основою словникової роботи на уроках мови є тлумачення лексичного значення слова. Цей прийом доцільно використовувати, вивчаючи діалектну лексику, оскільки він не лише активізує діяльність учнів, збагачує їхній лексичний запас, але й виховує увагу до слова, його значення і вживання, розвиває логічне мислення та мовлення школярів.

Розширення лексичних знань учнів за рахунок діалектної лексики варто проводити і в позаурочний час. Учителеві слід привчати дітей до того, щоб

вони самостійно звертали увагу на діалектні слова в тексті чи мовленні, аналізували їх, добирали літературні відповідники.

Читання художньої, науково-популярної літератури, газет і журналів, перегляд кінофільмів і телепередач, слухання радіопередач, спілкування з дорослими – усе це джерела збагачення словника учнів діалектними словами. Треба тільки збуджувати увагу дітей до діалектизмів і виховувати навички не залишати жодного невідомого слова нез'ясованим.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок: завдання лексичної роботи над словом не лише у формуванні навичок учнів досконалого володіння словниковим складом літературної мови, а й ознайомлення їх з живим народним мовленням. Словникова робота на уроках української мови є однією зі складових різноманітної роботи з розвитку мовлення учнів. Її основою є тлумачення лексичного значення слова, зокрема діалектного.

Вважаємо, що словникова робота над збагаченням вокабуляру учнів діалектною лексикою повинна здійснюватись на кожному уроці в різних напрямках, а саме: засвоєння зовнішньої форми діалектного слова; співвіднесеність слухових і мовленнєвих відбитків діалектизму із зоровим образом предмета; встановлення асоціативних зв'язків діалектного слова з літературним відповідником; визначення функціонально-стилістичної ролі регіональної лексики; співвіднесеність діалектного слова із мовною ситуацією і взаємостосунками співбесідників.

Важливо, щоб словникова робота з діалектними словами була різноманітною: в одних випадках учитель може пояснити лише лексичне значення, в інших – вимову, походження та стилістичне забарвлення. Характер цього пояснення обов'язково зумовлюється темою й метою уроку та відповідним лексичним матеріалом.

Література

1. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови : навч.-метод. посіб. / О.М. Біляєв. – К. : Рад. шк., 1981. – 176 с.
2. Верещагін Є. Мова і культура : лінгвокраїнознавство у викладанні російської мови як іноземної : метод. вказівки / Є. М. Верещагін, В.Г. Костомаров. – 4- е вид. перероб. – М. : Рос. мова, – 1990. – 247 с.
3. Дубяга С. Словникова робота як активізуючий засіб розвитку зв'язного мовлення. / [Електронний ресурс] / С. Дубяга, О. Біленька. – Режим доступу : <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?t=1153>
4. Мельничайко В. Я. Удосконалення змісту методів і навчання української мови : навч.-метод. посіб. / В. Я. Мельничайко, М. І. Пентиліук, Л. П. Рожило. – К. : Рад. шк., 1982. – 216 с.
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / за ред. М. І. Пентиліук : підруч. для студ.-філологів. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
6. Новосьолова В. Робота над збагаченням мовлення учнів емоційно забарвленою лексикою у процесі вивчення морфології / В. Новосьолова // Українська мова і літ. в шк. – 2003. – № 5. – С. 26-28.

7. Українська (рідна) мова. 5-12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Автори Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф ; за ред. Л.В. Скуратівського. – К. : Ірпінь: Перун, 2005. – 176 с.

8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.

Юлія Гордєєва

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Сергій Комаров

м. Бахмут

ВИРАЖЕННЯ ІДЕЙ З. ФРЕЙДА У НОВЕЛАХ С. ЦВЕЙГА

Одним із визначних письменників австрійської літератури ХХ століття є Стефан Цвейг (1881-1942). Творча спадщина цього автора доволі велика та різноманітна: новели, есе, романи та вірші. Завдяки надзвичайному психологізму та унікальній моделі побудови сюжету, новели С. Цвейга стали об'єктом багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень.

На самому початку літературної діяльності Стефан Цвейг пробував сили в поезії, драмі й романі. Ранні твори несли на собі відбиток різних впливів: символізму, імпресіонізму. Але вже і в цей час цілком явним стає тяжіння Цвейга до реалістичної манери, яка найбільш яскраво проявилася в новелістиці періоду. Виступаючи на захист світової культури від фашизму, С. Цвейгу в 20-ті роки почав писати біографічні нариси, в основному про видатних людей минулого. Оскільки С. Цвейг перебував у колі літературної еліти, він ще на початку свого творчого шляху познайомився із прогресивними ідеями австрійського психоаналітика З. Фрейда. Знайомство із очільником психоаналізу стало відправною точкою у становленні Цвейга як майстра психологічної новели.

Так, новела «24 години з життя жінки» (1927) стала тим твором, де віддзеркалюються психоаналітичні ідеї. Під час листування із З. Фрейдом, останній відзначав майстерність інтерпретації Цвейгом підсвідомого сексуального потягу матері до сина. З. Фрейд ототожнював потяг жінки до свого молодого коханця із потягом до свого сина та зазначав: «она, как мать, имеет фиксацию либидо на своём сыне» [3, с. 367]. Здійснюючи психоаналітичний аналіз новели, З. Фрейд торкався не тільки сюжету, а й мотивів, що спонукали автора до написання. Не дивлячись на те, що віденський професор критикував необізнаність Цвейга з методом вільних асоціацій, письменник блискуче використовував асоціативний метод. Більше того, він поставив головну героїню твору в умови, коли вона вимушена бути відвертою зі своїм співрозмовником, як пацієнт із психіатром.

Не менш емоційною та яскравою в контексті зв'язку із фрейдизмом є новела «Амок» (1922). На відміну від З. Фрейда, який розглядав мазохістські відносини у контексті «дитина – батько», письменник перемістив їх у

«площину відносин між чоловіком та жінкою». У новелі автор відтворює сповідь головного героя, який був під владою дуже сильних та неконтрольованих відчуттів, відомих у тих краях, як «амок». Ці пристрасті призвели до загибелі жінки, яку герой обожнював та одночасно ненавидів і бажав принизити. За Фрейдом, така полярність бажань героя може бути обумовлена садомазохістським комплексом. Не дивлячись на первинні інстинкти (оволодіти жінкою, принизити її), що керують лікарем на початку його знайомства з гордою англійкою, його підсвідомість (Воно) підкорюється чинникам моральної самосвідомості (Понад-Я) – честю, гідністю, каяттям: «Именно эта потребность просит прощения за мое смешное, необузданное поведение и раз жигала меня» [4, с. 158]. Така пристрасть героя має деструктивну силу, яку З. Фрейд називав Танатос.

У новелі С. Цвейга «Страх» (1925) ми можемо дослідити еволюцію страху головної героїні від реального до невротичного. Якщо на початку твору страх головної героїні, спровокований ситуацією адюльтеру, виглядає цілком реальним, то із розвитком сюжету страх поступово заволодіває психічним станом фрау Ірени. Зрештою це почуття переростає у фобію, а згодом досягає апогею у вигляді істерії. Отже, є всі підстави вважати, що деструктивна сила страху стала наслідком для появи в героїні стійкого потягу до смерті (Танатосу). З точки зору психоаналізу поява цього потягу в Ірени виглядає закономірністю, адже Танатос є невід'ємною частиною Еросу, фаза якого завершилась після стосунків жінки із коханцем.

У 1911 році виходить цикл новел С. Цвейга «Перші переживання», у якому прозаїк описує перші, але дуже сильні, любовні переживання дітей. Цілком можливо, що митця надихнули ідеї З. Фрейда про дитячу сексуальність. Дослідниця О. І. Оніщук також відмічає посилення Цвейга до психоаналізу: «Водночас не можна не відзначити, що «сексуальний присмак» безпосередньо чи опосередковано пронизує більшість новел С. Цвейга, виконуючи функцію своєрідного сюжетного каталізатора. Це виявляється навіть у «дитячому циклі» письменника, який він репрезентував у збірці «Перші переживання»» [1, с. 8]. Зробивши центром циклу дитячу сексуальність, С. Цвейг перш за все посиляється на такі психоаналітичні концепти, як комплекс Едипа та Електри.

Найбільш яскраво Едиповий комплекс розкривається С. Цвейгом у новелі «Пекуча таємниця», у якій автор розповідає про дванадцятирічного хлопчика Едгара, показуючи його переживання та почуття крізь призму дитячої сексуальності. Не дивлячись на досить юний вік, Едгар помічає, що знайомство матері з бароном набирає нових обертів. Хлопця обурює флірт матері із чоловіком, адже він бачить істинні помисли залицяльника. В останній сцені потяг хлопця до матері зображений найбільш яскраво: «Когда она уже отняла руку и, еще раз поцеловав его, тихо вышла, на губах у него осталось ощущение теплого дыхания. И сердце его сладко зануло от желания еще много раз прижиматься к мягким губам и чувствовать ласку нежной руки, но то вещее предвидение жгучей тайны было уже затуманено сном» [4, с. 96]. Поцілунок матері пробуджує у хлопця перші еротичні переживання, що можуть бути пов'язані із завуальованою формою комплексу Едипа. Таким чином,

С. Цвейгу вдалося майстерно осмислити та інтерпретувати одну з центральних ідей психоаналізу, «що власне і зумовлює «пекучу таємницю» головного героя» [2, с. 8].

У новелі «Гувернантка» з того ж циклу автор зображує перші любовні переживання двох сестер до своєї фройлейн. Як і у попередній новелі, один із героїв має свою «пекучу таємницю», що приховується від дітей. Дівчата і так люблять свою добру та ласкаву няню, а її таємниця пробуджує в них разом із цікавістю ще більшу прив'язаність. Сестри дізнаються, що у фройлейн є дитина, а чоловік, її батько, боягузливо тікає від обов'язків. Така ситуація викликає співчуття у дівчат до нещасної жінки. Можна сказати, що почуття дівчат до своєї няні обумовлюються комплексом Електри. З. Фрейд не надавав значення статі у цьому віці. Отже, як об'єкт кохання дівчатка обирають свою гувернантку, а матір викликає почуття ненависті.

Продовжує тему перших сексуальних переживань і новела «Лист незнайомки» (1922). С. Цвейг знову посилається на фрейдівський комплекс Електри, знайомлячи читача із першим еротичними переживаннями тринадцятирічної дівчинки, що, сама того не усвідомлюючи, закохалась у свого сусіда – молодого письменника. Зацікавленість героїні у новому сусідові поступово переростає у палке кохання. З комплексом Електри Цвейг пов'язує й таке психоаналітичне поняття як сублімація. Пригнічене сексуальне бажання стає наслідком переносу її сексуальної енергії у навчання і творчість: «До тех пор равнодушная и посредственная ученица, я неожиданно стала первой в классе; я читала сотни книг, читала до глубокой ночи, потому что знала, что ты любишь книги; к удивлению матери, я вдруг начала с неистовым усердием упражняться в игре на рояле, так как предполагала, что ты любишь музыку» [4, с. 290]. Про почуття головної героїні читач дізнається з її листа до коханого. Таку форму оповіді С. Цвейг обрав невипадково, адже лист – це певна форма сповіді, що відсилає нас до фрейдистського методу вільних асоціацій.

Не дивлячись на захоплення ідеями віденського психіатра, С. Цвейг, в першу чергу, залишався художником. Його героями не рухають лише інстинкти та сексуальні потяги. У своїх новелах письменник залишає місце для духовності, і це дещо суперечило науковим поглядам З. Фрейда. Психоаналіз став тим інструментом, за допомогою якого С. Цвейгу вдалося заглибитися у психологію героїв, показати читачеві, що насправді штовхає людину на ті чи інші вчинки.

Література

1. Оніщук О. І. Стефан Цвейг: психоаналітичний проект / О. І. Оніщук // Гуманітарний часопис. – 2007. № 1. – С. 33-42.
2. Сучков Б. Стефан Цвейг: Вступительная статья. Цвейг С. Собрание сочинений: в 4-х т. / Б. Сучков. – М. : Художественная литература, 1982. – Т. 1. С. 5-42.
3. Фрейд З. Зигмунд Фрейд – Стефан Цвейг. Фрейд З. Из переписки. По

ту сторону принципа удовольствия / пер. с нем. А. Репко. – М. : Прогресс, 1992. – С. 467-518.

4. Цвейг С. Новеллы. Цвейг С. Собрание сочинений в 4 томах. – М. : Художественная литература, 1982. – Т. 1. - С. 45–493.

Юлія Гришко

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

*Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Людмила Українець
м. Полтава*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ НЕОАВАНГАРДИСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У сучасній славистиці відомі п'ять типів okazіоналізмів: 1) фонетичні okazіоналізми; 2) лексичні okazіоналізми; 3) граматичні okazіоналізми; 4) семантичні okazіоналізми; 5) okazіональні поєднання слів [2].

В українистиці найвищий ступінь наукового висвітлення мають лексичні okazіоналізми (Г. Вокальчук, Ж. Колоїз, О. Турчак, І. Денисова, Л. Кравчук, В. Гладка, І. Браїлко та ін.). Фонетичні okazіоналізми і сьогодні залишаються ще не вивченими.

Метою дослідження є виявлення найпродуктивніших типів фонетичних okazіоналізмів в українському неоавангардистському поетичному дискурсі.

Матеріалом дослідження обрано творчий доробок Ю. Андруховича, О. Ірванця, В. Неборака.

Фонетичні okazіоналізми виникають, коли автор пропонує як новоутворення певний звуковий комплекс, що передає семантику, зумовлену фонетичними значеннями вокальних чи консонантних одиниць, які формують структуру цього комплексу [Там само].

У процесі дослідження сучасного українського поетичного дискурсу було виявлено шість типів фонетичних okazіоналізмів [3, с. 254-255]:

1. Власне фонетичні okazіоналізми, де автор досягає бажаного ефекту лише завдяки акустико-артикуляційним особливостям звуків (нульова інтерпретація поза контекстом):

О-о-о

а-а-а

ао енд

дао де дзін <...> [6, с. 85].

2. Фонетичні okazіоналізми, пов'язані зі зміною внутрішньої форми слова, інтенсифікують акустичний вплив на ґрунті умисної підміни митцем нормативно очікуваних фонем (часто виникають на основі лексичних okazіоналізмів). Наприклад:

<...> Це тільки ззовні цирк. А в дійсності – земля.

Я зупиняю механізм. Я касу замикаю.

Микаю-за. Ка-ю-ми-за <...> [1, с. 6].

3. Фонетичні okazіоналізми, склад яких моделюють асонанси та алітерації, можливо декодифікувати винятково в мікроконтексті (найближче звукове оточення фонетичного okazіоналізму) та макроконтексті (контекст твору). При цьому мікроконтекст формують асонанси та алітерації з тим же вокально-консонантним набором, який вибудовує й okazіональну одиницю:

<...> **Ляля-Бо**
зранку йде на робо
дмухає у трубу
і веде за собо
юр-бу-бу
бубу-юр-бубу
юрбу <...> [5, с. 309].

4. Фонетичні okazіоналізми алюзійного типу гармонізують поетичне тло, набуваючи вигляду вкраплень із пісенного дискурсу (почасти фольклорного). Вони виникають на основі лексичних okazіоналізмів і сприймаються як нероздільна фонетична сполука:

<...> по сей бік **багама-мама**
по той бік пальми гаїті <...> [1, с. 81];
<...> Є одна Україна-ненька,
Але є ще й **Панама-мама**. <...>
І нарколога, і наркомана –
Всіх нас криє **мама-Панама** <...> [4, с. 60];
<...> а найголовніше і найсуттєвіше
те що ні ти ні я окремо
ані ми обоє разом
ні за чим абсолютно не
шабадабада шабадабада
шаба даба да [Там само, с. 69].

5. Фонетичні okazіоналізми на рівні звуковідтворення – це імпресіоністична передача звукових вражень, які, однак, відмінні від поширених у художньому дискурсі лексичних одиниць (на зразок «ку-ку», «кап-кап», «стук-стук» тощо) і є зрозумілими тільки в макроконтексті:

<...> Кожен з нас там їздить у кареті
І співає легко: **гоц-ля-ля**. <...> [1, с. 99].

6. Комплексні фонетичні okazіональні утворення є поєднанням акустико-артикуляційних характеристик вокальних та консонантних одиниць зі своєрідним графічним оформленням у контексті поетичного твору, тому цей тип легко інтерпретувати в комунікації, коли адресатом виступає читач, а не слухач, адже фонетичні okazіоналізми за таких умов входять до складу логогрифів, мезовіршів, псевдочленувань, заумів, віршів-конгломератів тощо:

<...> І набакир збивається **краватка**,
Тка,
Ткана і давно уже не модна <...> [4, с. 28].

Методом суцільної вибірки з 345 сторінок неоавангардистського поетичного тексту було відібрано зразки специфічних вокально-консонантних новотворів, якими митці послуговуються з прагматичною метою впливу на адресата. Рейтинг фонетичних okazіоналізмів за частотою використання в неоавангардистському дискурсі має такий вигляд:

Місце в рейтингу	Типи фонетичних okazіоналізмів, приклади	Відсоткове вираження
1	Фонетичні okazіоналізми на рівні звуковідтворення (<...> <i>а поки що гопакі і гольтіпакі гоп і гоцки гоп зі смиком і гіп-гоп</i> <...>)	≈29,17%
2	Власне фонетичні okazіоналізми (<...> <i>БУ дифірамБАм БУ таБУ Вам зуби вставить БУБАБУ</i> <...>)	25%
3	Фонетичні okazіоналізми алюзійного типу (<...> <i>леле, дана-дана!</i> ; <...> <i>І зоря таємну має владу. Ляда. Чоколяда. Коляда.</i>)	≈16,67%
4	Комплексні фонетичні okazіональні утворення (<i>Наві-щоти-ки-даєш?</i> <...> <i>То ж некидайї!</i>)	≈14,58%
5	Фонетичні okazіоналізми, до складу яких входять асонанси та алітерації (<i>Хто йде в двері де сто сти ГЛИХ ЗЛИХ душ дим тчуть? шепче швидше! ще!!!</i>)	≈8,33%
6	Фонетичні okazіоналізми, пов'язані зі зміною внутрішньої форми слова (<i>паскудний карактер</i>)	≈6,25%

Отже, фонетичні okazіоналізми є креативними звуковими комплексами, що підлягають декодуванню винятково в межах контексту. Найчастотнішими для українського неоавангардистського поетичного дискурсу є фонетичні okazіоналізми на рівні звуковідтворення та власне фонетичні okazіоналізми.

Література

1. Андрухович Ю. Екзотичні птахи і рослини : поезії / Ю. Андрухович. – К. : Молодь, 1991. – 104 с.
2. Бабенко Н. Г. Okказиональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ : уч. пособ. / Н. Г. Бабенко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/Kaliningrad/Uchebnye-e-pub/slavistika/KGU_sfz_06.pdf.
3. Гришко Ю. Типи фонетичних okazіоналізмів у сучасному українському поетичному дискурсі / Ю. Гришко // Сучасна гуманітаристика : зб. матеріалів

V Міжнар. наук.-практ. конф., 15 грудня 2017 р. – Переяслав-Хмельницький. – Вип. V. – 431 с. – С. 253 – 258.

4. Ірванець О. Мій хрест : поезії / О. Ірванець. – Харків : Фоліо, 2010. – 122 с.

5. Неборак В. Поезії / В. Неборак // «Бу-Ба-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак) : вибрані твори : поезія, проза, есеїстика / [авт. проект, упор. бібліогр. відом. та прим. В. Габера]. – Львів : ЛА «Піраміда», 2008. – С. 304 – 348.

6. Неборак В. В. Розмова зі слугою : поезії / В. Неборак. – Івано-Франківськ : «Перевал», 1993. – 96 с.

Катерина Гусєва

Бахмутська загальноосвітня школа I-III ступенів № 24

з поглибленим вивченням

окремих предметів та курсів

*Науковий керівник – учитель-методист **Наталія Холод***

м. Бахмут

НЕДОЛІКИ Й ПОМИЛКИ В МОВЛЕННІ УЧНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ

Одна з відмінних рис людини – її висока мовна культура, яка включає обов'язкове додержання всіх норм літературної мови й оптимальне використання її лексико-граматичних та стилістичних засобів і яка органічно пов'язана з логічно розвиненим мисленням, з його постійним збагаченням і вдосконаленням.

Культура усного мовлення, відповідно до завдань і мети висловлення, добору слів та поєднання їх за властивими мові граматичними законами, крім стилістичної майстерності й логічної ясності в оформленні думки, передбачає також обов'язкове додержання правил літературної вимови.

Порушення орфоепічних норм мови завжди негативно впливає на сприймання змісту мовлення, зосереджує увагу співрозмовника або слухача не на змісті, не на тому, про що йдеться в мовленні, а на його звуковому оформленні. Часто недодержання орфоепічних норм може спричинитися до спотворення висловлюваної думки; воно завжди викликає неприємні емоції у співрозмовників та слухачів.

Отже, орфоепія, правильна літературна вимова, має суттєве практичне значення в мовному спілкуванні людей.

Досконале знання української мови як державної є необхідною потребою соціалізації особистості, бо мова виступає не тільки як об'єкт пізнання, а й як засіб комунікації, як знаряддя для оволодіння іншими предметами для отримання освіти.

Часті порушення орфоепічних, акцентуаційних, словотвірних, граматичних норм української літературної мови в усному й писемному

мовленні школярів вимагають комплексної цілеспрямованої роботи над нормами української літературної мови.

Тому **мета** нашої роботи – дослідити та зробити аналіз цих помилок, з'ясувати об'єктивні і суб'єктивні чинники, що викликають порушення учнями мовних норм та надання певних рекомендацій щодо вдосконалення орфоепічної грамотності.

Типовими відхиленнями від норм у сучасному українському мовленні учнів є:

1. Помилки на лексичному рівні, що переважно спричинені недоречними запозиченнями з російської мови.

2. Власне недбальство, яке спотворює слотовірну структуру рідної мови.

3. На рівні морфології (словозміни) зафіксовано різнотипні помилки, спричинені впливом діалектного оточення або ж інтерференцією російськомовних граматичних форм.

4. Синтаксичні помилки зводяться переважно до:

- хибних дієслівних керувань, хибних прийменникових (безприйменникових) конструкцій;

- нелогічної сполучуваності слів;

- калькування російських словосполук.

5. Більша кількість орфоепічних помилок трапляється серед учнів російськомовних класів.

Для уникнення мовних помилок було розроблено 16 правил української орфоепії в порівнянні з нормами російської вимови (оскільки учні нашого регіону послуговуються в більшості випадків російською мовою), а також шляхи усунення й попередження мовних і мовленнєвих помилок в учнівських усних і писемних висловлюваннях, а саме:

- засвоєння основних теоретичних відомостей з української мови;
- засвоєння норм української літературної мови;
- вироблення в учнів комунікативних умінь і навичок;
- формування вмінь користуватися всіма багатствами мовних і мовленнєвих засобів;

- самовдосконалення шляхом самоосвіти.

Проведений аналіз свідчить, що проблема писемної та усної культури мовлення є надзвичайно актуальною серед учнів. Головними засадами навчання має бути шанування рідної мови, бажання постійно збагачувати й поглиблювати свої знання; інтерес, увага до мови взагалі й до рівня власного мовлення зокрема. Лише тоді, коли кожен індивідуум буде усвідомлювати цінність рідної мови – відбудуватиметься розквіт усієї української культури та нації.

Література

1. Єлісєнєнєв Ю. Ораторське мистецтво / Ю. Єлісєнєнєв. – К.: «Деловая Украина», 2002. – 152 с.

2. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.
3. Кроткевич Є. Українська мова. Фонетика і правопис / Кроткевич Є. – К., 1930.
4. Наконечний М. Значення орфоепічних норм / М. Наконечний // Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За ред. І. Білодіда. – К., 1969. – 435 с.
5. Олійник І. С. Методика викладання української мови в середній школі / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик. – К., 1989. – 439 с.
6. Онищук В. О. Типи, структура і методика уроку в школі / В. О. Онищук. – К. Радянська школа, 1973. – 159 с.
7. Пентилюк М. Культура мови і стилістика: пробний підручник [для гімназій гуман. профілю] / Марія Іванівна Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
8. Пилинський М. Мовна норма і стиль. – К. : Наукова думка, 1976. – 286 с.
9. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови / Плиско К. М. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.
10. Плющ М. Українська мова: Довідник / М. Плющ, Н. Грипас. – К. : Радянська школа, 1990. – С. 204-239.
11. Погрібний М. Українська літературна вимова / М. Погрібний. – Дніпропетровськ : Трансформ, 1992. – 25 с.
12. Прокопова Л. Приголосні фонемі сучасної української мови / Прокопова Л. – Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1958. – 112 с.
13. Тлумачний словник української мови / За ред. Д. Г. Гринчишина. – К., 1999. – 430 с.
14. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 222 с.

Юлія Данильченко
Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця
*Науковий керівник – д-р філол. наук, професор **Сергій Комаров***
м. Бахмут

РЕЦЕПЦІЯ ГОТИКИ В ОПОВІДАННЯХ Е. Ф. БЕНСОНА

Одним із найпопулярніших жанрів передромантичної літератури в Англії був «готичний роман», або «роман жахів». У ньому особливо яскраво виявилася переоцінка ідеалів Просвітництва, основою якої стали теоретичні праці Е. Берка, Р. Херда та інших мислителів. Готична література будується на «приємному» відчутті жаху, що змушує читачів зануритися з головою у таємничі світи. Туманні передчуття, зловісні ознаки, страхітливі події стають головним двигуном оповіді [3].

Готичний світ представлений авторами різних літературних напрямів і течій, починаючи із засновників літературної готики і до письменників постмодернізму. На межі XIX-XX століть жанр «оповідання з привидами» переживає небувалий розквіт. До числа його відданих шанувальників входили такі відомі письменники, як Г. Джеймс, Е. Уортон, Е. Блеквуд, В. Джейкобс, Е. Ф. Бенсон, Х. Уолпол [2].

Важливим аспектом дослідження є розкриття функціонування готичних ознак в літературі XX століття, з'ясування ступеня популярності готичного жанру у сучасного читача, недостатня вивченість творчої спадщини англійського митця Е. Ф. Бенсона. Оповідання про привидів цього автора, на думку Дж. Саллівана, належать до числа найбільш складних і витончених у своєму жанрі. Дослідники вважають, що саме збірники «рассказов ужасов» складають найбільш цінну частину спадщини англійського письменника [3]. У його готичних оповіданнях виявляються сліди захоплення окультизмом, магією. Так, у творах Е. Ф. Бенсона «Спокута», «Примирення», «Корстофайн», що ввійшли до збірки «Примарні історії» (1928), розкриваються спроби автора психологічно підготувати читача до зустрічі з привидами, із надприродними подіями. Раціонально, за допомогою логічних доказів, запозичених з арсеналу окультичних наук, обґрунтувати реальність ірреального.

У творах цього жанру Е. Ф. Бенсон спирається на основні принципи класичного оповідання про привидів М. Р. Джеймса. В оповіданні «Примирення», зокрема, для правдоподібності автор використовує максимально реалістичні місця дій, докладний опис природи, клімату, пір року. Також для переконливості автор вводить оповідача, який описує подію, що сталася з його другом. Загалом, усі події пов'язані з будинком, який був «возведен в начале семнадцатого века и чудесным образом избежал губительного вмешательства реставратора» [2, с. 448]. Прозаїк майстерно відтворює атмосферу «приємного жаху» через діалог товаришів. Хоча вони ще не мали честі зустрітися з привидами, але навколо себе вони дійсно відчували якусь зловісну, таємничу, сторонню присутність. У найбільш неочікуваний момент наші герої стикаються з цікавим явищем незрозумілої реальності. Привид починає з'являтися мешканцям будинку постійно, підходячи поступово все ближче і ближче, поки нарешті не влаштувався в домі остаточно.

В оповіданні «Корстофайн» Е. Ф. Бенсон використовує практично всі риси жанрового канону готичного твору, майстерно розробляє авантюрну інтригу на початку розповіді, включає надприродні ситуації (загадкове приречення), конкретизує час, місце дії, посилається на реальні події (умовність хронотопу). Внесені деталі події і для твору, і для самого автора є декоративним тлом. Основні сцени, у яких згадується про явища потойбічного і сам прояв надприродного, описуються у темний час доби, що надає твору загальну атмосферу таємничості й страху, яка підживлюється місцем дії в безлюдному селищі і на кладовищі. Обов'язковим атрибутом готичного роману є таємниця. У такому випадку це пророцтво, яке вводиться у текст з метою підштовхнути події до розгадки. Таємниця є свого роду основою сюжету, а потойбічне виступає як його рушійна сила, двигун. Усе фантастичне, загадкове

отримує в результаті зрозуміле, природне пояснення. У творі зображена тема смерті, культ якої пронизує всю готичну культуру. Розповідь знову ведеться від першої особи, що надає історії достовірності.

У середні віки людина була безсильною проти ірраціональних сил, вона була не в змозі протистояти їм або пояснити їхню природу. Вузьке матеріальне охоплення світобудови позбавляло людину пізнати іншу сторону нашого буття. Людина ж Нового часу шукає розумне тлумачення неприродних явищ. Так і герой оповідання «Корстофайн» Фред пояснює природу часу й говорить про те, що «єсть люди, котрым даже при жизни случается воспринимать время в его единстве» [2, с. 465]. Він називає таких людей ясновидцями. Герой, зі свого боку, так само мав містичне світовідчуття. Явище, яке він пережив, стало порожньою маячнею, що іноді втручається в наше повсякденне життя, чи воно дає ключ до розгадки чогось незвіданого, незбагненого розумом людини? У долю людини втручаються надприродні сили, що викликають у неї страх, трепіт, заціпеніння, і у цьому випадку бажання розгадати знамення зверху, для чого було даровано це знання минулого або майбутнього. Для людини, яка захоплюється окультними знаннями, потойбічне явище, можна сказати пророцтво, було дуже цікавою та надзвичайною подією. Певною мірою герой був наділений властивостями містичного світовідчуття.

Той факт, що на могилі було висічено його ім'я, Фред пояснює за допомогою закону, згідно з яким комети пролітають повз планети, й стикаються з ними набагато рідше, ніж це могло би бути. Щоб помітити прояв цього закону, можливо, необхідна особлива психічна сприйнятливість космічних явищ. Герой був переконаний «в том, что в единственно подлинном и реальном мире, скрытом за земной грязной оболочкой праха, прошлое, настоящее и будущее не отделимы друг от друга. Они представляют собой единую точку в вечности, воспринимаемую целиком и со всех сторон сразу» [2, с. 477]. Зіткнувшись з незвичайним випадком, Фред намагається пояснити його через підвищену чутливість органів сприйняття. Існують різні феноменологічні риси людини, які проявляються в здатності читати думки, бачити майбутнє, переміщуватися. Ми можемо дійти висновку, що герой пережив кілька життів або проживає їх. І в одному з них він трагічно гине, адже бачити мертву, спустошену місцевість може лише той, хто сам належить до світу мертвих.

У розглянутих нами оповіданнях «Корстофайн» і «Примирення» автор намагається психологічно підготувати читача до зустрічі з надприродним, ірреальним явищем. Так само Е. Ф. Бенсон пояснює явище потойбічного світу шляхом раціональних, логічних доказів. Так, у «Корстофайні» ключовий атрибут таємниці – це пророцтво, а у новелі «Примирення» – явище двійника примари, якогось містера Джеймсона. Як результат, усе містичне, загадкове отримує природне, логічне й наукове пояснення.

Література

1. Бёрк Э. Философское исследование о происхождении наших идей возвышенного и прекрасного / пер. с англ. Е. С. Лагутина; под. ред. Б. В. Мееровского. – М. : Искусство, 1979. – 238 с.

2. Дом с призраками. Английские готические рассказы. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2009. –576 с.

3. Заломкина Г. В. Готический миф как литературный феномен: дисс. ...доктора филол. наук: 10.01.08. Самара, 2011. – 491 с.

Олеся Дежурко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ірина Скляр
м. Бахмут*

МЕШАП-РОМАН У ЖАНРОВІЙ ДИНАМІЦІ

У сучасній літературі мешап розуміють як жанровий різновид, в основі якого лежить інтеграція класичного твору або історичного сюжету з фантастичними елементами. Основні сюжетні лінії і стилістика твору при цьому зберігаються, але видозмінюються через впровадження в розповідь таких фантастичних фігур, як вампіри, перевертні, зомбі, демони або роботи.

Проблема зазначеного жанрового різновиду в літературознавстві передусім досліджується у розвідках М. Антоничевої, А. Гурдуза, Б. Невського, В. Новикова, Е. Шнайдера та ін.

Мешап-проза – це синтез жанрового різновиду для розваги читача за умови належної обізнаності з текстом-платформою, конкретним художнім твором чи історичним метатекстом). У мешап-романі змішуються елементи високої культури з елементами масової.

Автори беруть для «переосмислення» не будь-які класичні тексти, а знакові, ключові для європейської літератури, що формують літературний канон. Тому дотик автора мешап саме до цих творів і постатей відчувається особливо гостро. Авторі поєднують «низькі» і «високі» жанри, в якому виграє не один тільки «низький» жанр. Оригінальний текст не руйнується, в нього просто вбудовуються сторонні елементи – відбувається приріст нових смислів, які потрібно вміти розуміти. Мова йде про внутрішній потенціал класичного твору, який шляхом подібного «поновлення» не втрачає своєї смислової та емоційної наповненості. У певному сенсі таке сумішництво «оновлює» забуті класичні тексти.

М. Антоничева зазначає, що у випадку з мешапом відбувається інтеграція й стилістична адаптація медійного контенту в класичну форму реалістичного роману.

А. Гурдуз, досліджуючи жанрові особливості мешап-прози, відзначає її динамізм від нового різновиду фентезі до твору зі схемою «історична особистість плюс монстри», підкреслюючи тим самим взаємоперекривання сфер мешап-романістики і криптоісторії (вплив надприродних сил на долю історичної особистості тягне за собою зміну ходу історії й за визначенням є впливом цих сил у принципі на розвиток людства), мешапу й альтернативно-історичної літератури, хронофантастики [2].

Вихідним принципом створення мешап-прози є торкання до «територій» інших фентезійних різновидів [див. 2].

У 2010 році Ярослав Бакалець і Ярослав Яріш за твір «Із сьомого дна» отримали I премію Всеукраїнського конкурсу романів, кіносценаріїв та п'єс «Коронація слова – 2010», який вважають однією з перших спроб модифікації мешап-роману. У 2011 році третє місце в номінації «Сюжет» літературної премії видавництва «Астрель» посіла книга Тетяни Корольової «Тимур і його команда і вампіри», цей жанр «прийшов» і до російської літератури.

Література

1. Антоничева М. Роман с зомби [Електронний ресурс] : Марта Антоничева // Знамя. – 2012. – № 1. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/znamia/2012/1/a20.html>
2. Гурдуз А. Мешап-проза: історія гри з історією [Електронний ресурс] / А. Гурдуз. – Режим доступу: <file:///H:/%D0%A2%D0%95%D0%97%D0%98%.pdf>
3. Невский Б. Литературный секонд-хенд. Мэшап – дитя нового века [Електронний ресурс] / Борис Невский // Мир фантастики : журнал. – 2011. – Декабрь. – № 100. – Режим доступу : <http://www.mirf.ru/Articles/art4953.htm>.
4. Остин Д. Грэм-Смит С. Гордость и предубеждение и зомби. – М. : Corpus, Астрель, 2010. – 448 с.
5. Шнайдер Е. Э. Мэшап «Гордость и Предубеждение и Зомби»: новая литературная тенденция или литературный вандализм? / Е. Э. Шнайдер, И. В. Гредина // Молодой ученый, 2012. – № 7. – С. 186-189. – Режим доступу : <https://moluch.ru/archive/42/5124/>.

Олеся Дежурко

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Ольга Муратова

м. Бахмут

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Реформування системи української освіти передбачає оволодіння учнями глибокими й міцними знаннями основ наук, засвоєння провідних ідей навчальних дисциплін, вироблення комунікативних умінь і навичок гармонійно розвиненої особистості, громадянина і патріота нашої держави. З огляду на це міжпредметні зв'язки в навчальному процесі набувають особливої ваги.

Проблема раціонального використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі розроблялася видатними педагогами: Я. Коменським, Й. Песталоцці, К. Ушинським. У ХХ столітті значний внесок у розвиток теорії з цієї проблеми зробили психологи Б. Ананьєв, Ю. Самарін; педагоги Ю. Бабанський, І. Зверєв, І. Лернер. У їхніх працях обґрунтовано погляд на міжпредметні зв'язки як умову систематизації навчального процесу.

До питань, пов'язаних з цією проблемою, зверталися й відомі методисти XIX ст. (Ф. Буслаєв, В. Стоюнін та інші). Завдяки їхній діяльності було обґрунтовано необхідність висвітлення міжпредметних зв'язків і розпочато розробку методичних принципів і прийомів їх вивчення.

Проблема міжпредметних зв'язків в останні десятиліття знову повертає до себе все більшу увагу вчених і практикуючих вчителів, що обумовлено швидкими темпами науково-технічного прогресу, який неминуче приводить до підвищення наукового рівня змісту навчання і збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню підростаючим поколінням в період шкільного навчання.

Останнім часом вивчення творів художньої літератури ускладнюється багатьма об'єктивними факторами, з-поміж яких можна виділити захоплення електронними засобами інформації, неспроможними замінити книгу. Вчителі щодня намагаються відшукати способи оптимізації самого процесу ознайомлення учнів із художньою літературою.

На нашу думку, одним із дієвих засобів активізації пізнавальної і розумової діяльності учнів, формування інтересу до предмета є систематичне використання міжпредметних зв'язків. Міжпредметні зв'язки відображують комплексний підхід до виховання і навчання, який дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. Водночас міжпредметні зв'язки виконують виховну, розвиваючу функції, оскільки підвищують продуктивність навчальної діяльності учнів.

Використання міжпредметних зв'язків на уроках української літератури дозволяє:

- підвищити мотивацію учнів до вивчення предмету;
- краще засвоїти матеріал;
- підвищити якість знань;
- активізувати пізнавальну діяльність на уроці;
- полегшити розуміння учнями явищ і процесів, що вивчаються;
- аналізувати, зіставляти факти з різних областей знань;
- якнайповніше реалізувати освітні можливості кожного учня.

У процесі викладання української літератури для раціонального впровадження міжпредметних зв'язків створені сприятливі умови. Різноманітні й багатогранні зв'язки з історією, світовою літературою, мистецтвом, музикою сприяють пробудженню інтересу до навчання, до інших предметів, створюють сприятливі умови для цікавого навчання. Хіба можна провести цікаво урок української літератури без використання портретів письменників, ілюстрацій до творів, що вивчаються, фотодокументів, репродукцій картин відомих художників. І, звичайно, окрасою уроку є використання музики. Вдало застосовані міжпредметні зв'язки розвивають і вдосконалюють творчі здібності, збагачують словниковий запас учнів і розширяють їх кругозір.

Вивчення української літератури на тлі подій і явищ відповідної історичної епохи є частиною дидактичної проблеми міжпредметних зв'язків. Відповідно до цього учні повинні аналізувати історичні образи та порівнювати історичні дані про них з інтерпретацією образів-персонажів у художній літературі, розрізняючи правду історичну і правду художню.

Оскільки будь-який із творів, що вивчається, усе-таки є словесним видом мистецтва, то й твори живопису мають графічну специфіку зображувати навколишнє життя. Вони позитивно впливають на емоції учнів, доповнюючи враження про літературний твір.

Тому доречним буде поєднати живе слово з наочним образом, відтвореним художником. Так, наприклад, при вивченні повісті «Захар Беркут» можна використати ілюстрації до твору В. Литвиненка, на одній із яких зображено величну постать головного героя твору, а поруч – зрадника Тугара Вовка. На другій ілюстрації – криваву січу, де між монголо-татарами діти безпомилково пізнають Максима. А репродукція картини українського художника Ф. Манайла «Гірська річка» нагадує опис уловини в с. Тухля і переносить уяву дітей у той куточок Карпат, де високі гори і швидкі потоки.

Узагальнюючи зазначене вище, зауважимо, що використання міжпредметних зв'язків на уроках української літератури сприяє кращому засвоєнню програмового матеріалу, підвищує результативність уроку, сприяє зростанню інтересу учнів до предмета. Взаємозв'язане вивчення української літератури з іншими предметами шкільного компоненту, зокрема з історією, живописом, музикою, світовою літературою є важливою ланкою підвищення ефективності якості знань.

Успішне впровадження цієї методики у шкільну освіту сприятиме формуванню національної свідомості, патріотизму, що стимулюватиме розвиток особистості школяра і дасть йому можливість досягнути загальнолюдські цінності, відчутти свою приналежність до європейської спільноти.

Література

1. Бандура О. М. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури. – К.: Рад. шк., 1984. 236 с.

Анжеліка Денисова

Бердянський державний педагогічний університет

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Алла Сердюк

м. Бердянськ

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІДЧУТТЯ ВТОМИ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Проблема дослідження та опису фразеологізмів, орієнтованих на людину, її мислення, уяву, почуття, емоції, переживання, і зокрема, відчуття, на сьогодні залишається актуальною. Вибір об'єкта нашої розвідки є не випадковим, оскільки вивчення фразеологізмів антропоцентричної спрямованості й досі привертає увагу науковців. Так, антропоцентризм характеризується як особливий принцип дослідження, який полягає в тому, що наукові об'єкти вивчаються, насамперед, за їхнім значенням для людини, за

призначенням у її життєдіяльності, за функціями для розвитку людської особистості та її вдосконалення [1].

Метою нашого дослідження є опис і аналіз фразеологізмів української, англійської та французької мов на позначення відчуття втоми.

Втома – це «послаблення сил, викликане напруженою фізичною або розумовою працею, тривалим рухом» [8, с. 515]. Фразеологізми на позначення відчуття втоми репрезентовані одиницями з різними відтінками значення. На позначення стану знесилення, тобто позбавлення сил; виснаження [6, с. 658], в **українській** мові вживаються ФО *без рук, без ніг* [10, с. 763], *як (мов, наче) з хреста знятий* [4, с. 196], *валитися від вітру* [5, с. 284]. Нерідко в людини, яка перебуває в стані цілковитого знесилення, відбувається приплив нових сил та енергії. Для відображення такого стану в українській мові існує фразеологізм *друге дихання* [9, с. 46].

В **англійській** мові вживаються такі фразеологізми (*offone's leg's* (досл. від своїх ніг) [2, с. 713], *worse for wear* (досл. виснажитися на знос) [2, с. 127-128], *down and out* (досл. вниз і поза) [2, с. 224]). На позначення стану знесилення використовуються компаративні фразеологізми, компонентами яких є тварини: (*as tired as a dog* (досл. втомився як собака) [2, с. 221] (*as weak as a cat* (досл. слабкий як кіт) [2, с. 135]. У цьому випадку порівняння з собакою не є випадковим. Стан втоми в собаки має яскраве вираження – висунутий язик, так і людина, яка дуже втомилася, має ознаки слабкості на обличчі.

Фразеологізми **французької** мови на позначення знесилення репрезентовані такими ФО: *être à ramasser à la cuiller* (*être à ramasser à la (petite) cuiller*) (досл. забрати маленьку ложку) [11], *rentrent dans le corps* (досл. повернутися до тіла) [11], *être à bloc* (досл. бути блоком) [11], *être hachesse* (досл. бути знесиленим) [11].

Вища міра вираження втоми – **перевтома**. Фразеологізми з такою семантикою мають у своєму складі соматизми, які першими в організмі відчувають цей стан. В **українській** мові компонентами таких сполук є **очі, руки, ноги** (*аж очі рогом лізуть* [4, с. 14], *очі обараніли* [10, с. 594]), *туман в очах* [10, с. 903], *і рук, і ніг не відчувати* [9, с. 174], [10, с. 959], *на ногах не стояти* [3, с. 19], (*валитися (падати) / звалитися з ніг* [9, с.124]; [10, с. 66]).

В **англійській** мові такі сполуки асоціюються у свідомості людини з поняттям “**мертвий**”, тобто “позбавлений ознак життя” [7, с. 679] (*be dead on one's feet* (досл. бути смертельно втомленим, валиться з ніг від втоми) [Кунин, с. 291], *dead to the world* (досл. мертвий у світі) [2, с. 839-840], *more dead than a live* (досл. скоріше мертвий, ніж живий) [2, с. 203]). Окрім цього, складником таких ФО є соматизм **очі** (*pore one's eyes out* (досл. вивчати своїми очима) [2, с. 255]), **ноги** (*have leaden feet, to* (досл. мати свинцеві ноги) [2, с. 469], *be (run) off one's legs* (досл. бути від своїх ніг) [2, с. 445]).

Французькі фразеологізми мають схожість з досліджуваними мовами, оскільки актуалізаторами таких ФО є також соматизми, як-от:**очі** (*tirer les yeux* (досл. різати очі) [11], [11, с.760], *yeux battus* (досл. побиті очі) [11]), **ноги / коліна** (*ne pas tenir sur ses guiboles* (досл. не тримати себе на ногах) [11], *être*

sur les genoux (досл. бути на колінах) [11, с. 520], *pâle des genoux* (досл. мляві коліна) [11], *jambes de coton* (*jambes de [en] coton [de laine, en pâté de foie]*) (досл. ватяні ноги) [11]); *руки* (*avoir les bras rompus* (досл. мати зламані руки) [11, с.168]). Окрім наведених ФО зі спільними компонентами в усіх досліджуваних мовах, специфічним для французької є наявність стійких сполук із соматизмами *обличчя*, *спина* та узагальнено – *тіло* (*avoir le visage défait* (досл. мати втомлене обличчя) [11, с. 1098], *rester sur le dos* (досл. залишатися на спині) [11], *avoir le corps tout moulu* (досл. мати зовсім розмелене тіло) [11, с. 724]).

Отже, фразеологізми на позначення відчуття втоми репрезентовані стійкими сполуками із різними відтінками значення, як-от: знесилення, перевтома. Універсальним для досліджуваних мов є наявність соматизмів у складі ФО, які безпосередньо беруть участь у цьому стані, відчуваючи втому першими. Особливістю українських стійких сполук є наявність в їхньому корпусі ФО на позначення стану, коли в людини відбувається приплив нових сил та енергії; в англійських ФО є асоціація з тваринами; у французьких – з різноманітними соматизмами, на відміну від інших мов. Стійкі сполуки антропоцентричної спрямованості широко застосовуються в досліджуваних мовах і служать для вираження національно та культурно обумовленого досвіду взаємодії людини з навколишнім середовищем, а саме досвідом, набутим у процесі діяльності.

Література

1. Кубрякова Е. С. Человеческий фактор в языке. Человек и порождение речи / Е. С. Кубрякова, А. М. Шахнарович, Л. В. Сахарный. – М. : Наука, 1991. – 240 с.
2. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – 6-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2005. – 501 с.
3. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К. : Рад. шк., 1991. – 400 с.
4. Словник українських ідіом / уклад. Г. М. Удовиченко. – К. : Рад. письменник, 1968. – 463 с.
5. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – Т. 1: А – В. – К. : Наукова думка, 1970. – 799 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – Т. 3: З. – К. : Наук. думка, 1972. – 744 с.
7. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – Т. 4: І – М. – К. : Наукова думка, 1973. – 840 с.
8. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – Т.10: Т-Ф. – К. : Наук. думка, 1979. – 658 с.
9. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
10. Фразеологічний словник української мови / уклад. : В.М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2008. – Кн.2. – 1104 с.
11. Французско-русский фразеологический словарь. Около 35000 выражений /

под ред. Я.И.Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.

Людмила Діаковська

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька
м. Бахмут*

ВІРШІ РОБЕРТА ЛІ ФРОСТА У ПЕРЕКЛАДІ ВАЛЕРІЯ КИКОТЯ: ПРИЙОМ КОНКРЕТИЗАЦІЇ

Серед дослідників і перекладачів творчого доробку американського поета Роберта Лі Фроста можна назвати роботи Й. О. Бродського, В. Л. Топорова, В. М. Ахтирської, О. Ю. Зінов'євої, В. М. Толмачова, А. Я. Сергєєва, Г. М. Кружкова, І. О. Кашкіна, в українському просторі – В. М. Кикотя, В. С. Марача, М. В. Стріхи [3, с. 16]. Існує багато досліджень творчості автора, окремих віршів, аналізів перекладів; однак вони обмежуються одним або кількома творами. Причому переклади Валерія Кикотя не є дослідженими щодо перекладацьких трансформацій та відповідних міжмовних засобів. Тема є актуальною з огляду на те, що авторське бачення відіграє значну роль у процесі розробки, сприйняття й розуміння поетичного перекладу, а конкретизація виступає важливою складовою передачі змісту. Об'єктом дослідження виступає простір творчості Роберта Лі Фроста у перекладах Валерія Кикотя. Важливим є вміння доречно вжити трансформаційний прийом, який буде контекстуально слухним і передаватиме найточніше той матеріал, який відбиватиме змістовність оригіналу та ідіостиль автора. Відтак предмет дослідження складає перекладацька трансформація конкретизації як прийом передачі смислу та засобів його вираження.

Мета дослідження полягає в розкритті сутності конкретизації як прийому, який помітно часто застосовується на матеріалі віршів Роберта Лі Фроста у перекладі Валерія Кикотя. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: надати визначення конкретизації та охарактеризувати її сутність серед перекладацьких трансформацій; визначити роль конкретизації у створенні та розумінні літературного перекладу; пояснити значення випадків заміни мовних засобів у поезії Роберта Лі Фроста; проаналізувати контекстуальну значимість прийому конкретизації та з'ясувати, якими факторами зумовлено необхідність її застосування.

Відомий український перекладач С. Є. Максимов відносить до лексичних перекладацьких трансформацій, у рамках яких функціонує конкретизація, лексико-семантичні (генералізація, диференціація, конкретизація, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсація та повне переформулювання сегментів тексту) трансформації [5, с. 97]. «Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики» [2, с. 39]. Конкретизація поділяється на мовну та контекстуальну. Двома основними факторами застосування конкретизації є такі: 1) мова перекладу може не мати

семантично тотожного слова з широким значенням; 2) через багатозначність слів перекладач має зробити вибір між можливими відповідниками у мові перекладу.

Звернемося безпосередньо до зіставного аналізу англомовних та українськомовних текстів. Прийом конкретизації можна простежити на прикладі дієслова *come*, яке є багатозначним: *прийти, приїхати, прийти, надходити, прилинути, з'явитися*. Валерій Кикоть у своєму перекладі надає таке тлумачення у контексті: *And to the forest edge you came one day – Край лісу й ти в одну з'явилась днину*. Описується ситуація, де ліричному герою наснився певний образ, який саме з'являється, а не *приходить*.

У прикладі *I'm going out to fetch the little calf – Піду телятко я маленьке принесу* суміжними семами є «привести» і «принести», але робиться акцент на тому, що тваринка ще маленька, і тому її слід саме принести, аніж привести.

У прикладі *...It's so young. It totters when she licks it with her tongue – Таке слабке воно, що ніжки йдуть ковзком, Коли матуся його лиже язиком* Валерій Кикоть застосовує *таке слабке воно* у значенні «молоде», щоб уникнути повторення та збігу із вжитим *маленьке*, та конкретизує шляхом перекладу *it totters* як *ніжки йдуть ковзком*.

Вживання метонімії націлене на індивідуалізацію об'єкта уваги за рахунок виокремлення його певної характерної риси і винесення її на перший план у способі називання [2, с. 41]: *From what I've tasted of desire – Я знав жар пристрасних долонь*.

Перекладач також застосовує конкретизацію у поєднанні із трансформацією смислового розвитку: *And [it] would suffice – Й наробить бід; I shan't be gone long – Я там не забарюсь*. Смісловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли у перекладі використовується мовна одиниця, значення якої є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Подібні відхилення від «букви» оригіналу іноді необхідні для досягнення адекватності перекладу, оскільки у мовах оригіналу й перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення [4, с. 39-41].

Для пояснювання і повноти висловлювання перекладач поєднує конкретизацію із метафоричним перекладом, застосовуючи художню метафору: *I think I know enough of hate – З ненавистю теж мавши стріч*.

Відмінності між мовною та художньою метафорою виявляються на рівні семантичної структури метафоричного значення: лексичне значення мовної метафори піддається структуруванню та підведенню під типові схеми, водночас кожна художня метафора є унікальною, непередбачуваною і більш образно ємнісною. Істотними є також відмінності мовної та художньої метафори з боку їхнього лексичного статусу. Мовна метафора – самостійна лексична одиниця, яка досить вільно вступає в семантичні зв'язки, а художня метафора не має такої лексичної самостійності, вона завжди пов'язана з контекстом [1, с. 176]. Наведемо приклад: *But the mountains I raise elude my embrace, Flowing over my arms and into my face – Та гори, що я підіймаю, мікають з обіймів моїх, їх вітер*

умить *розвіває, жбурляє в лице мені їх*. У прикладі вживається конкретизація у поєднанні з додаванням художнього елемента – *жбурляє*. Використання цього прийому обумовлено бажанням посилити емоціональний вплив на читача, розкрити повний образний сенс строфи, передати думки автора зрозумілим текстом.

Набагато рідше Валерій Кікоть вдається до конкретизації із застосуванням іронії: *Ice [i]s also great – і лід [с]олідна річ; My little horse must think it queer – Конячці дивним я здаюсь*. Відомо, що іронія полягає у баченні протилежного смислу у зовнішньо позитивному висловлюванні. Одним із ускладнень при перекладі іронічного тексту, що базується на контрасті, може бути необхідність антонімічного перетворення, яке зі свого боку передбачає зміну самої структури контрасту [7, с. 9-13]. Відтак перекладач відтворює ситуацію шляхом конкретизації з антонімічним ефектом для досягнення адекватності перекладу: *But I have promises to keep – Але я слова не порушу*.

Отже, контекстуальна конкретизація застосовується з певних стилістичних міркувань: 1) досягти смислової повноти висловлювання; 2) уникнути повторів; 3) сприяти образності або наочності. Наприклад: *Some say the world will end in fire – Хто каже, згубить нас вогонь; And the sweet pang it cost me not to call – Покликати ж тебе завадив біль*.

Мовна конкретизація переважно застосовується у таких випадках: 1) при зміні граматичного порядку слів із відповідною зміною синтаксичних функцій (наприклад, заміна іменного присудка дієсловним); 2) із розбіжностями у будові двох мов; 3) за відсутності у мові перекладу слова з таким самим широким значенням; 4) через розбіжність у стилістичній характеристиці. Наприклад, у перекладі вірша «З заліза» Роберта Лі Фроста, відбувається заміна дієслова *to take* «брати, приймати» з широким значенням на слово із конкретнішим значенням – *обирати*: *To trouble men with having to take sides – Щоб люди вагалися, що ж їм обирати*. Безумовно, перекладач звертається до контекстуального розуміння задля завершення фрази та прагне досягти більшої образності. У значенні «брати, приймати» сенс висловлювання може бути під загрозою.

Аналізуючи переклад віршів Роберта Лі Фроста у виконанні Валерія Кикотя («Пасовисько», «Вогонь і лід», «В себе», «Зупинка у лісі засніженим вечором», «З заліза», «Біль уві сні», «Прости, о Господи...», «Збираючи листя» [6]), ми виявили, що для досягнення адекватності перекладу та художнього смислу перекладач застосовував конкретизацію як самостійний та, у поєднанні з іншими трансформаціями, комплексний прийом. Ми визначили, що виконання художнього перекладу віршів поєднує в собі декілька важливих аспектів: дослівний переклад, аналіз думок і почуттів автора та його ліричного героя, робота зі словниками, усвідомлення змісту твору, перефразування дослівного перекладу у співвідношенні з оригіналом, робота над формою вірша та добирання потрібної, слушної рими.

Дослідження засвідчило, що Валерій Кікоть використовує конкретизацію у кожному вірші задля посилення емоційного стану, підкреслення значення в окремому контексті або коли мова перекладу не має тотожного відповідника.

На основі зіставлення оригіналу й перекладу було доведено, що конкретизація допомагає зберегти й унаочнити смисл оригіналу; причому заміни служать показниками досягнення милозвучності у мові перекладу. Шляхом конкретизації як прийому Валерій Кикоть відтворює символіку віршів, створює те відчуття контексту, якого бажав досягти сам автор. Перекладач застосовує конкретизацію для передачі власне значення, метонімії, іронії, метафори, поєднуючи конкретизацію із додаванням, граматичною заміною та смисловим розвитком. Аналіз перекладів Валерія Кикотя виявляє на той факт, що контекстуальна конкретизація все ж переважає у перекладах та як прийом використовується частіше, ніж інші лексико-семантичні трансформації. В. Кикоть досить влучно й адекватно передає сутність віршів Р. Фроста за допомогою перекладацьких трансформацій, а конкретизація загалом доречно відтворює як зміст, так і форму вихідного тексту.

З огляду на актуальність адекватного відображення при перекладі жанрово-стильової та індивідуально-авторської спрямованості поетичного твору, перспективним вбачається подальше дослідження трансформацій, характерних для поетичного перекладу, та визначення типології їхнього застосування.

Література

1. Дэвидсон Д. Что означают метафоры / Д. Дэвидсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 172–193.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В'ячеслав Іванович Карабан. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 303 с.
3. Кикоть В. Символ у творенні та перекладі підтексту поетичного твору / В. Кикоть // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2009. – Вип. 159. – С. 14-38.
4. Кіщенко Ю. В. Вступ до перекладу : навч.-метод. посіб. для студ. I курсу спец. «Переклад» / Юлія Володимирівна Кіщенко. – Херсон, 2007. – 47 с.
5. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навч. посіб. / Сергій Євгенович Максимов. – К. : Ленвіт, 2006. – 157 с.
6. Роберт Лі Фрост. Переклади В. Кикотя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poetyka.uazone.net/frost/>
7. Kobyakova I. Teaching Translation: Objective and Methods / I. Kobyakova, S. Shvachko // Advanced Education. – No. 5. – Kyiv : Kyiv Polytechnic Institute, 2016. – pp. 9-13.

СЛОГАН ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

Реклама (від франц. *réclame* < латин. *reclamare* – викрикувати) – це різноманітні заходи, метою яких є оповіщення про що-небудь, наприклад, про товари (торговельна реклама), видовища (театральна реклама, кінореклама), послуги, які надають певні підприємства тощо.

Ми зосередили свою увагу на вивченні особливостей зовнішньої реклами, де текст супроводжується візуальними компонентами.

Історія зовнішньої реклами сягає часів виникнення та поширення писемності. Найпершим рекламним оголошенням вважають єгипетський папірус, у якому повідомлялося про продаж раба: «Він прекрасно чує обома вухами, бачить обома очима. Гарантую його стриманість у їжі, чесність, покірність».

Зовнішня реклама має величезну силу впливу, оскільки від великої кількості щитів, вивісок, плакатів, розтяжок, білбордів, наклейок неможливо відмежуватися. Головною особливістю такого виду реклами є те, що рекламодавець має донести до водія чи пішохода своє повідомлення протягом короткого відрізка часу, поки носій інформації перебуватиме в полі його зору. Саме тому, для того, щоб привернути увагу потенційних споживачів копірайтери (розробники реклами) використовують яскраві та цікаві світлини, щоб примусити запам'ятати, застосовують різноманітні психологічні прийоми, а щоб примусити прочитати текст, використовують короткі висловлення (слогани).

Невеликі за обсягом рекламні тексти є досить інформативними та мають завершену думку, їхнє головне завдання – запам'ятатися й спонукати реципієнта до певної дії. Вони складаються з чотирьох частин: заголовка, назви товару або послуги, слогану та допоміжної інформації.

Назва товару повинна мати який-небудь асоціативний ряд із заголовком, повністю відповідати тематиці та доповнювати його. Не можна забувати й про те, що комічний ефект, гумор у рекламі можуть бути досить корисними, адже це налаштовує покупця на гарний настрій унаслідок чого виникають позитивні асоціації з цим товаром. Великий вплив на реципієнта справляють заголовки, які мають досить прогнозований початок, а закінчуються несподівано. Це змушує запам'ятати їх.

Слоган – це коротка ємна фраза, що привертає увагу, легко запам'ятовується й висловлює суть комерційної пропозиції або є девізом фірми. Саме слово *слоган* дуже давнє, походить із гельської мови (*sluagh – ghairm*), де воно означало «бойовий клич». У сучасному значенні вперше вжите в 1880 році.

Слоган повинен містити до десяти слів (краще менше шести). У нього не слід включати важкі для слова та словосполучення, він має не тільки

запам'ятовуватися, але й бути свіжим, незаяложений. Саме тоді рекламна фраза приверне увагу, зацікавить покупця, виділить продукт серед конкурентів. Слоган, як і заголовок, читають частіше, тому він повинен бути несподіваним, справити враження на читача.

З погляду лінгвістики реклама – це вид мовленнєвої діяльності, мета якого – регуляція попиту та пропозиції на товари та послуги. Зовнішня реклама припускає наявність різноманітних аудіовізуальних (слайдів, роликів) та іконічних елементів (малюнок, фотографія), а також семіотичних кодів (таких, як колір, шрифт) і використовується як засіб колективного і індивідуального впливу на потенційних споживачів.

Дуже часто найкращим способом привернути увагу клієнтів є налагодження з ними емоційного контакту. Вдалий слоган має торкнутися підсвідомості, прищеплюючи позитивні почуття. У рекламних тестах вербальні й ілюстративно-візуальні компоненти добираються навмисне для «взаємодії один з одним». Наприклад: окаяналізм «Снікерсни!»; метафоричний епітет *свіжий* в «Свіжий погляд на стиль життя!»; лексичний повтор «Спеціальні ціни. Спеціально для Вас»; у рекламі крему використовують імператив, що несе заклик «Наповни свою шкіру енергією»; у рекламі косметики – питальні речення «Як надовго подарувати своїй шкірі молодість?»; на фонетико-просодичному рівні можна виділити: звукові повтори, графони, омоформи, омофони, омографи: «Круті тапки за смішні бабки!» [2].

Гумор, жарти та сміх у рекламі сприяють зростанню її популярності та є насамперед засобом впливу на покупців. Хоч на практиці смішна реклама не завжди гарантує успішність продажу продукту. Крім того, у вітчизняній рекламі спостерігаємо використання сексуального підтексту в процесі створення комічного ефекту, що можна пояснити переконанням декого з рекламодавців у «чуттєвості» споживачів до цієї теми.

Важливо підкреслити, що англомовна реклама є менш вільною у виборі мовних засобів, оскільки обмежена на законодавчому рівні щодо вживання слів та зворотів, які виходять за межі політкоректності. Звичайно, в Україні існує закон «Про рекламу», але в ньому відсутні чіткі обмеження щодо використання тієї чи іншої лексики, слів-маркерів неетичної реклами.

Отже, могутність сучасної реклами важко переоцінити: вона формує ставлення до життя, змінює ціннісну орієнтацію, створює кумирів. Виробники товарів та послуг витрачають величезні кошти для формування свого іміджу або іміджу своїх продуктів за допомогою реклами. І хочемо ми того чи ні, але уявити сьогодні без цього феномена просто неможливо, як і обійтися без нього. Навіть якщо він і втомлює своєю настійливістю. Утім, без цього реклама не була б рекламою взагалі!

Література

1. Вербальні та невербальні засоби в німецькомовних рекламних текстах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shag.com.ua/verbaleni-ta-verbaleni-zasobi-v-nimecekomovnih-reklamnih-tek.html>.

2. Рекламний слоган: задум і втілення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mamaponka.wordpress.com/2011/11/26/reklamnij_slogan_zadum_i_vtilennya/.

Дар'я Єфіменко

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Вікторія Андрущенко

м. Бахмут

ІНТЕНСИВНІ МЕТОДИКИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА РІДНОЇ МОВ

У період післявоєнних десятиліть формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу – його наближення до реального процесу спілкування. Розробкою комунікативного методу, який складає основу діяльнісного підходу навчання англійської мови, у тій чи іншій мірі займалось багато наукових колективів та методистів у різних країнах. Найбільш вагомий внесок в обґрунтування методу зробили найпопулярніші його прихильники і насамперед Г. Уїдоусан, У. Литлвуд (Англія), Г.Е. Піфо (Германія), Ю.І. Пассов (Росія) [1, с. 19].

Комунікативний підхід орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування (в інтерпретації Ю. І. Пассова), а саме [3, с. 120]:

1) діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілюється в комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання, і в комунікативно вмотивованій, активній поведінці учня як суб'єкта спілкування та навчання;

2) предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблем, подій і под.);

3) ситуації спілкування, що моделюються, як найтипівіші варіанти стосунків учнів між собою;

4) мовленнєві засоби, які забезпечують процес спілкування та навчання в певних ситуаціях.

Відповідно Ю. І. Пассов висуває такі принципи комунікативного методу:

1) мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки в тому, що ставиться мовленнєва практична мета (це є характерним для багатьох інших методів), скільки в тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне користування іноземною мовою;

2) індивідуалізація при керівній ролі її особистісного аспекту як головного засобу створення мотивації та активності учнів з урахуванням їхнього життєвого досвіду, контексту діяльності, сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі;

3) функціональність, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації;

4) ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок; при цьому під «ситуацією» розуміють систему взаємовідносин співрозмовників, яка відбивається в їхній свідомості;

5) новизна, що проявляється в постійній зміні предмета розмови, обставин, завдань та ін. [3, с. 129].

У процесі навчання рідної чи іноземної мови за комунікативним методом учні набувають комунікативної компетентності – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі власне-комунікації. Відповідно всі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. Із самого початку учні оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

У рамках навчання мовлення за комунікативною методикою широко використовуються опори різних видів:

- змістові та смислові;

- словесні й зображальні, що допомагають керувати змістом висловлювання (текст, мікротекст, план, логіко-синтаксична схема), а також засвоювати граматичний матеріал;

- мовні ігри, що дають змогу спілкуватися в різних соціальних контекстах та в різних ролях [2, с. 16].

Найбільш ефективними мовленнєвими методиками та вправами комунікативно-діяльнісного підходу є такі:

1) конструювання речень з урахуванням запропонованої мовленнєвої ситуації;

2) відновлення тексту з поданим заголовком та кінцем;

3) побудова тексту-опису за аналогією і за поданим початком;

4) складання тексту-міркування при відповіді на запитання або за поданим початком;

5) складання тексту за поданим заголовком та опорними словами; розгортання певного сюжету в текст;

6) редагування та переклад; розширення і згортання висловлювань; заміна окремих елементів висловлювань і перебудова усєї структури при збереженні змісту [4, с. 43].

Отже, комунікативно-діяльнісний підхід – підхід до навчання мови, що полягає в такій організації навчання, коли засвоєння мови відбувається безпосередньо в процесі комунікативної (реальної або модельованої) діяльності

з метою оволодіння комунікативними вміннями та навичками. Комунікативно-діяльнісний підхід спрямований на формування в учнів комунікативної компетентності – вміння користуватися мовою залежно від певної комунікативної ситуації (моделювання комунікативних ситуацій з елементами риторики).

Література

1. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 18-21.
2. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта, V–IX класи). Проект / За ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1998. – 32 с.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник / Під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Утробина А. А. Методика преподавания и изучения иностранного языка : Конспект лекций : Пособие для подготовки к экзаменам / А. А. Утробина. – М. : Приор-издат, 2006. – 107 с.

Маргарита Жмурко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Надія Потребя**
м. Бахмут*

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНОЇ МЕТОДИКИ «LE FRANÇAIS À GRANDE VITESSE (PARLONS D’AFFAIRES)» НА ЗАНЯТТЯХ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Інтеграція України в систему світового співтовариства ставить перед викладачами іноземних мов завдання пошуку нових ефективних методів навчання іноземним мовам.

Протягом багатьох років навчанню французької мови як іноземної приділяється велика увага такими вченими, як О. В. Громова, Н. В. Єлукіна, А. Р. Крупко, Р. К. Миньяр-Белоручев, В. В. Рахманов, В. С. Цетлін, у Франції К. Пюрен, Л. Порше, Т. Берар, А. Робуле та ін.

Критично аналізуючи методи навчання французької мови, автори виділяють те позитивне, що може бути використане у вітчизняній системі освіти. Французькі дослідники розглядають цю проблему в історичному плані (К. Пюрен, Л. Порше, К. Жерман), а також присвячують свої роботи дослідженню сучасного стану викладання французької мови як іноземної за кордоном (А. Бесс, А. Робуле, Т. Берар та ін).

У нашій роботі ми розглядаємо методику навчання французької мови на основі навчально-методичного комплексу (НМК) «Le Français à grande vitesse. (Parlons d'affaires)».

НМК розроблено з урахуванням вимог, прийнятих на засіданнях Ради з Культурного Співробітництва Ради Європи, присвячених проблемам

комунікативного навчання та вивчення сучасних мов, а також з урахуванням вимог, що висуваються до іноземних студентів на іспиті для отримання французького диплома DELF.

Основу НМК складають комунікативні завдання, які підібрані з урахуванням «Рубіжного рівня» для французької мови («Le Niveau – Seuil»), підготовленого французькими фахівцями в галузі навчання французької мови як іноземної. Використання матеріалів «Рубіжного рівня» зіграло вирішальну роль у визначенні цілей і змісту навчання французької мови як іноземної.

При розробці цього НМК були враховані вікові особливості учнів, їхні інтереси, чому сприяло використання автентичного матеріалу, поданого в підручнику (тексти та діалоги інформативного та країнознавчого характеру, фотографії, малюнки), здатного зацікавити учнів, залучити до дискусії, розширити їхній світогляд.

Вивчаючи французьку мову з використанням НМК «Le Français à grande vitesse. (Parlons d'affaires)» студенти активно залучаються до групової або парної роботи, що дозволяє розвивати самостійні дії, судження, збільшувати кількість часу говоріння учнів. Діалоги, які є в підручнику, записані носіями мови на відео- й аудіокасети, виступають відповідними моделями для використання французької мови в реальних ситуаціях.

Позитивним моментом є те, що в цьому навчально-методичному комплексі студенти можуть знайти зразки літературного, розмовного та ділового стилів французької мови, що дає їм можливість навчитися правильно висловлювати свої думки в письмовій та усній формах з урахуванням ситуації спілкування.

Інтерес представляє вивчення граматики. Граматичний матеріал в уроках цього НМК представлений відповідно до необхідності виконання комунікативної задачі, а не згідно з тим принципом, що весь граматичний матеріал повинен бути вивчений. Граматичні вправи слугують для використання мови в комунікації, а не якимось штучне застосування в надуманих ситуаціях, наведених лише з метою підкреслити подане граматичне явище. Однак, відсутність пояснень граматичних явищ не дає можливості студентам із різними здібностями самостійно повторити вивчений граматичний матеріал.

Безумовно, позитивним напрямком запропонованого НМК є створення умов для формування соціокультурної компетентності, чому сприяє широке використання автентичної образотворчої наочності в підручнику (фотоматеріали, картинки, рекламні проспекти тощо), залучення цікавого інформативного матеріалу, застосування аудіо- та відеоматеріалів. Матеріал країнознавчого характеру дає можливість не тільки ознайомитися з культурою Франції, але й постійно проводити порівняння між реаліями Франції та своєї країни.

Навчання французької мови як іноземної за цим НМК здійснюється за такою схемою: ознайомлення проходить на основі невеликих діалогів, які супроводжуються відповідними малюнками, фотографіями, ситуаційними картинками. Запропоновані діалоги найчастіше записані носіями мови в реальній обстановці та в нормальному темпі.

На етапі тренування учні виконують підставні вправи, вправи на заповнення пропусків, а також велику кількість ігрових вправ.

На етапі практики можна виділити три типи вправ:

- вправи з використанням різних опор (малюнки, фотографії, меню ресторанів, розкладу поїздів тощо);
- вправи, призначені для роботи в невеликих групах (обговорення, дискусії тощо);
- ігрові вправи (канва рольової гри та рольові ігри).

Необхідно відзначити, що формуванню вимовних навичок приділяється недостатньо уваги, про що свідчить відсутність вступного фонетичного курсу, а також невелика кількість фонетичних вправ у підручнику.

Однак треба підкреслити, що основним недоліком цього НМК є те, що він призначений в основному для його застосування у Франції, в оточенні природного мовного середовища, на курсах із навчання французької мови як іноземної інтернаціональної аудиторії, коли викладач не володіє мовами учнів. Тому при використанні НМК за межами Франції, учні можуть мати певні труднощі, оскільки не враховується його застосування в якійсь певній країні.

Таким чином, запропонований навчально-методичний комплекс можна використовувати як позитивний досвід сучасних методів викладання французької мови як іноземної, розроблених у Франції з метою його запозичення для навчання французької мови в середніх та вищих навчальних закладах нашої країни.

Література

1. Truscott S., Mitchell M., Tauzin B. *Le Français à grande vitesse. Parlons d'affaires.: Cours intensif pour débutants.* Paris: Hachette, 1994. – 191 p.

Марина Заболотна

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Світлана Цінько

м. Глухів

ЗДОБУТКИ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Інформаційно-комунікаційні технології пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою та управлінням інформацією. Загалом використання ІКТ у навчальному процесі є комп'ютерно-орієнтованим складником педагогічної технології, що відображує деяку формалізовану модель певного компоненту змісту і методики навчання, представлених педагогічними програмними засобами, інформаційно орієнтованими методами навчання і комунікаційними мережами для розв'язання дидактичних завдань або їхніх фрагментів.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні базується на загальному розумінні зміни ролі інформації в освітньому процесі та загальних принципах інформаційної взаємодії в інформаційно-комунікативному середовищі.

Останнім часом у науковій літературі спостерігається тенденція визначати раціональні шляхи використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі із психолого-педагогічних позицій (Н. Ю. Іщук, М. Б. Калашнікова, Ю. І. Машбиць, В. М. Монахов, Л. А. Регуш, Н. Ф. Тализіна, О. К. Тихомиров та ін.).

Аналіз публікацій психологів і дидактів (Н. В. Апатова, В. Ю. Биков, О. В. Ващук, Е. І. Виштинецький, П. А. Гевал, Б. С. Гершунський, М. І. Жалдак, А. О. Кривошеєв, В. В. Лапінський, В. М. Мадзігон, Є. Д. Маргуліс, І. І. Мархель, О. М. Моргун, В. М. Недзельська, А. І. Підласий, Л. П. Прессман, А. В. Соловов, О. В. Співаковський, М. І. Шерман та ін.), лінгводидактів (О. М. Горошкіна, С. О. Караман, О. В. Караман, О. В. Любашенко, А. Ф. Манак, Л. В. Скуратівський, Н. В. Сороко, М. Г. Стельмахович, Г. Т. Шелехова та ін.), осмислення досвіду застосування інформаційно-комунікаційних технологій дало змогу виявити багато суттєвих позитивних чинників комп'ютеризації навчального процесу у різних ланках системи освіти. Це індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, диференціація мовного матеріалу, вибір оптимального темпу для навчання, оперативність, об'єктивність та персоніфікація контролю й оцінювання результатів навчальних досягнень, забезпечення зворотного зв'язку тощо.

Щодо поняття навчальне середовище, то його вводили багато науковців, але ми схилиємось до означення, яке ввів В. Ю. Биков. На його думку, навчальне середовище – це штучно побудована система, структура і складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей навчально-виховного процесу [1, с. 12].

На думку науковця, існує закрите та відкрите навчальне середовище. Під закритим навчальним середовищем він розуміє традиційне навчальне середовище, що існує та функціонує на рівні конкретного навчального закладу [1, с.10]. Під відкритим навчальним середовищем розуміється таке середовище, у структурі якого передбачається цілеспрямоване використання засобів, технологій та інформаційних ресурсів глобального освітнього простору в навчально-виховному процесі [4, с. 4].

Щодо віртуального навчального середовища, то це програмна система, створена для підтримки навчального процесу в дистанційній освіті, у якій, на відміну від керованого навчального середовища, акцент робиться на управлінні навчальним процесом [1; с. 22].

Існують й інші трактування поданого вище визначення, зокрема, на думку Ю. О. Жука, комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище – це особистісно-орієнтоване навчальне середовище, до складу якого входять, у міру необхідності, апаратно-програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій. В. Ю. Бико вважає, що закрите комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище – ІКТ-навчальне середовище педагогічних систем, у

якому окремі дидактичні функції передбачають педагогічно доцільне використання комп'ютерних і комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, ЕОР, а також засобів і сервісів локальних інформаційно-комунікаційних мереж навчального закладу, а відкрите комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище – ІКТ-навчальне середовище педагогічних систем, у якому окремі дидактичні функції передбачають педагогічно доцільне використання комп'ютерних і комп'ютерно орієнтованих засобів навчання й ЕОР, що входять до складу ІКТ-системи навчального закладу, а також засобів, ресурсів і сервісів відкритих ІКМ (Інтернет).

Ми погоджуємось з думкою С. Г. Литвинової, яка під хмаро орієнтованим навчальним середовищем розуміє «штучно побудовану систему, що складається з хмарних сервісів і забезпечує навчальну мобільність, групову співпрацю педагогів і учнів для ефективного, безпечного досягнення дидактичних цілей» [3, с. 11].

Отже, ми розглянули такі основні поняття дослідження, як хмарні технології, навчальне середовище, закрите та відкрите навчальне середовище, віртуальне навчальне середовище, комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище та хмароорієнтоване навчальне середовище.

Узагальнення опрацьованих матеріалів дає підстави констатувати, що використання електронно-дидактичного засобу в ролі посередника у діалозі між учнем та вчителем сприяє оптимальній реалізації особистісно-зорієнтованого підходу у навчанні здібних учнів, забезпеченню комунікативного компонента через роботу у парах, групах, що супроводжується активним спілкуванням учасників навчального процесу в атмосфері творчого колективного пошуку.

Аналіз навчально-виховного процесу в старших класах переконує у необхідності інтенсифікації спільної діяльності вчителя та учнів, яка значною мірою уможлиблюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагають залучати учнів до застосування різноманітних електронних довідкових джерел, котрі містять значний обсяг інформації та можуть використовуватися учнями для підготовки рефератів, лінгвістичних повідомлень, науково-дослідних проєктів, творчих робіт, самостійних студіювань, виконання пошуково-дослідницьких завдань тощо [4].

Література

1. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ / В. Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – № 10. – 2011. – С. 8-23.
2. Гороль П. К. Сучасні інформаційні засоби навчання / П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. В. Шестопалюк : навч. посіб. – К. : ОсвітаУкраїни, 2007. – 536 с.
3. Михайлюк О. Р. Комп'ютерно-орієнтовані й телекомунікаційні технології на уроках мови та літератури / О. Р. Михайлюк // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 10-11. – С. 2-12.

4. Сороко Н. В. Дидактичні функції інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності вчителі-словесника / Електронне наукове фахове видання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/index.html>

Анастасія Задоренко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька
м. Бахмут*

РОЛЬ (НАПІВ)КАЛЬКУВАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Українська економічна термінологія належить до групи сучасних терміносистем, що перебувають у стадії розвитку. На сьогодні багато термінів використовують у професійному спілкуванні, а деякі з них вийшли за межі професійної сфери і стали загальноживаними одиницями. Щодо визначення терміну і стосовно вимог до нього у лінгвістичній літературі існують суперечливі погляди, помітно протилежними серед яких є «структурно-субстанційний та функціональний підходи. Прихильники структурно-субстанційного підходу розглядають термін як особливе слово, яке протиставляється за своєю семантичною і граматичною структурою загальноживаному (Д. С. Лотте, Т. Л. Канделаки). Прибічники функціонального підходу вважають, що термін – це функція, спосіб використання лексичної одиниці, а не особливий тип лексики (Б. М. Головін, В. М. Лейчик, Т. Р. Кияк, Е. Ф. Скороходько)» [3, с. 6].

У нашому дослідженні ми схильні керуватися структурно-субстанційним підходом до розуміння сутності як терміну, так і терміносистеми, беручи за основу таке визначення: «терміни – це слова або сталі словосполучення, за якими закріплено наукові або спеціальні поняття певної науки, наукової дисципліни, галузі діяльності. Сукупність термінів, пов'язаних між собою понятійними зв'язками, складає термінологію, або термінологічну систему (терміносистему). У ній зосереджено понятійний апарат певної науки чи галузі» [1, с. 76]. Об'єктом дослідження є механізм калькування і його поєднання з іншими перекладацькими трансформаціями для досягнення адекватності перекладу і формування терміносполучень у цільовій мові. Предмет дослідження становлять перекладацькі прийоми калькування і напівкалькування терміносполучень галузі економіки з англійської мови українською. Враховуючи існування різних підходів до розуміння сутності терміну та з огляду на потребу визначити різноплановість і вагомість покомпонентного перекладу терміносполучень, вважаємо актуальним дослідити використання прийому калькування та, у поєднанні з іншими перекладацькими трансформаціями, напівкалькування для подолання лексичних труднощів при перекладі економічної термінології.

Техніка калькування (фр. *calque* – копія через прозорий папір чи матерію) представлена багатьма лінгвістами як переклад по частинах іншомовного слова чи звороту мови із наступним складенням перекладеного в одне ціле, як особливий вид взаємодії (у процесі перекладу) іншомовних слів і словосполучень та відповідних мовних одиниць мови-реципієнта, тобто відтворення іншомовних структур засобами цільової мови [2, с. 132]. Лінгвістичному розумінню калькування в мовознавстві приділено багато уваги. Теоретичні питання висвітлено у наукових працях, зокрема, Б. М. Головіта, С. В. Гриньова, С. В. Дружб'як, Л. П. Єфремова, К. А. Левковської, Д. С. Лотте, О. О. Реформатського, М. Д. Степанової, М. М. Шанського. Акцентування механічного утворення кальок шляхом буквального перекладу за зразком висловів, узятих з іноземної мови, відмічено у багатьох авторів. Однак калькування не завжди отожднюється з буквальним перекладом, а може розглядатися як творчий процес, в якому застосовуються характерні особливості обох мов.

Мета наукової розвідки полягає у відображенні мовних різновидів калькування на матеріалі економічної термінології шляхом вирішення таких завдань: визначити механізм калькування; систематизувати приклади використання калькування і напівкалькування у перекладі економічної термінології; з'ясувати важливість калькування у створенні терміносполучень для іншомовних прототипів.

Калькування у перекладознавстві – це прийом перекладу іноземних слів, словосполучень, виразів шляхом буквального покомпонентного відтворення відповідної мовної одиниці засобами цільової мови. Прикладом калькування є такі міжмовні терміносполучення, як *black market* – чорний ринок, *trade mark* – торгова марка. Калькування є найпростішим способом перекладу при створенні нового слова або словосполучення. Саме його застосували перекладачі, вперше інтерпретуючи *superpower* як наддержжава, *mass culture* – масова культура, *investment banker* – інвестиційний банкір.

Класифікація калькування представлена у працях багатьох лінгвістів, дослідників-термінознавців, однак основою систематизації нашого матеріалу є класифікація, запропонована М. М. Шанським [4]. Залежно від того, що калькується – слово чи словосполучення, – науковець поділяє кальки на лексичні та фразеологічні, а лексичні калькування – на словотворчі та семантичні. Однак, оскільки терміносполучення є цілісною терміноодиницею, вважаємо, що поняття словотворчого калькування можна розширити до структурного покомпонентного термінотворчого різновиду, який не передбачає занурення у семантику та похідність значення. Наведемо відповідні приклади:

1. Структурне (покомпонентне термінотворче) калькування – переклад складного іншомовного слова або словосполучення, у процесі якого відтворюються морфологічна структура й комбінаторика. Наприклад, *personnel differentiation* – розрізнення персоналу, *temporary difference* – тимчасова різниця.

2. Семантичне калькування – надання слову або словосполученню переносного значення під впливом семантики відповідної мовної одиниці

іноземної мови. Наприклад, *ecological tax* – екологічний податок, *demand saturation* – насичення попиту.

3. Фразеологічне калькування – послівний переклад термінологічного ідіоматичного словосполучення. Наприклад, *bear market* – «ведмежий ринок» (ринок, який характеризується падінням цін), *shadow government* – тіньове правління.

Аналізуючи механізм напівкалькування, ми визначаємо його як різновид вищезазначених видів калькування, коли надається прямий словниковий відповідник лише частині іншомовного словосполучення. В економічній термінології значна кількість запозичених термінів функціонує у вигляді напівкальок. Розглянемо приклади й уточнимо типові лінгвостилістичні особливості напівкалькування: *mass customization* – масова кастомізація (калькування із транскодуванням *customization* – кастомізація), *valuation allowance* – оцінне коригування (калькування з конкретизацією *allowance* – коригування), *grey eminence* – сірий кардинал (калькування з конкретизацією на основі метафори *eminence* – кардинал), *social statistical reporting* – соціальна статистична служба (калькування з конкретизацією на основі метонімічної смислової модуляції *reporting* – служба).

Калькування і напівкалькування є продуктивними трансформаціями перекладу для формування термінологічних словосполучень в українському економічному дискурсі на основі запозичення англomовних термінів різних структурно-семантичних типів, як-от: 1) семантичні (*basket of currencies* – валютний кошик); 2) афіксальні (*ecotax* – екологічний податок; *cybermoney* – віртуальні гроші); 3) складні слова (*Market-Leninism* – ринковий лєнінізм); 4) стійкі словосполучення (*stealth shopper* – таємний покупець; *virtual cash* – віртуальні гроші); 5) телескопізми (слова, утворені шляхом усічення та поєднання компонентів: *ecolonomics* (*ecology* + *economics*) – екологічна економіка). Приклади засвідчують, що калькування і напівкалькування сприяють передачі значення різноструктурних термінів, що запозичуються, на основі використання власне українськомовних засобів для створення термінологічних словосполучень. Це сприяє поповненню словникового складу мови-реципієнта одиницями, які є актуальними для міжмовної взаємодії в умовах глобалізації й сповнені нового смислу, а їхня адаптація водночас заснована на врахуванні норм і ресурсів української мови.

Отже, на матеріалі словосполучень при перекладі англomовної економічної літератури українською мовою розкрито сутність калькування і напівкалькування. Проведене дослідження зумовило висновки, що калькування і напівкалькування є важливими частотними прийомами перекладу; процесами та формами запозичення термінів і терміносполучень шляхом дослівного та, відповідно, частково дослівного перекладу; способами розширення словникового складу цільової мови на основі повного або часткового використання власних ресурсів для називання нового поняття.

Перспективами вважаємо з'ясування характерних способів і трансформацій (окрім калькування і напівкалькування) перекладу англomовної

економічної термінології українською мовою, визначення структурних різновидів і стилістичних прийомів у їхній основі та виявлення типології їхнього відтворення цільовою мовою.

Література

1. Архівістика : термінологічний словник : посіб. [для студ. вищ. навч. закл. України] / Укр. держ. НДІ арх. справи та документознавства; [авт.-упоряд. : К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова, Н. І. Гончарова та ін.]. – К., 1998. – 105 с.
2. Лобач Е. А. Калькирование как средство сохранения статуса авторского термина / Е. А. Лобач // Сб. науч. трудов. Киевского ун-та им. Т. Г. Шевченко. – К., 1987. – С. 132-137.
3. Сліпецька В. Д. Англomовна термінологія штучного інтелекту в контексті інших терміносистем (досвід лінгвостатистичного аналізу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / В. Д. Сліпецька. – К., 2008. – 22 с.
4. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию и лексикологии / Николай Максимович Шанский. – М. : Учпедгиз, 1959. – 245 с.

Аліна Зейналова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ольга Тітова

м. Бахмут

УКРАЇНСЬКИЙ АВТОМОБІЛЬНИЙ СЛЕНГ ЯК ДИНАМІЧНИЙ МОВНИЙ ФЕНОМЕН

Життя сучасної людини неможливо уявити без автомобілів. У центрі нашої уваги – сленгові лексеми, що функціонують у мовленні автовласників.

Сленг – це таємний, кодовий знак окремих груп, професій тощо, який виділяє їх серед інших. Нові одиниці, що виникають у мовленні, потребують різноманітного опису. Словниковий склад мови збагачується не тільки кількісно, але й якісно: відбувається розширення семантичної структури слів, які вже існують, а також розвиток нових значень.

У структурі дослідження автомобільного сленгу ми визначаємо дві тематичні групи:

1. Автомобільний сленг загального вжитку.
2. Вузькоспеціальний автомобільний сленг.

До групи загального вжитку, входять лексеми, що позначають автомобільні деталі: сигналка – «сигналізація»; повний фарш – «повна комплектація автомобільного салону»; пігулка – «запаска»; банка – «спортивний глушник»; грілка – «автопід»; горщик – «циліндр»; движок – «двигун»; вуха – «дзеркала, які розташовані з обох боків машини»; шарманка – «автомагнітофон»; куля – «подушка безпеки»; якір – «ручне гальмо»; пофокати – «посигналити»; автопілот – «круїз-контроль»; європеєць – «автомобіль із

лівим розташуванням керма»; косметичка – «бардачок передньої панелі автомобіля»; шарабайка – «негарна машина»; драхля – «стара, недоглянута машина».

Найпопулярніші марки машин теж мають сленгізми: мітсубон, мітсу – «Mitsubishi»; пейджер, пижик – «Mitsubishi Pajero»; демон – «Mitsubishi Diamante»; шкарпетка – «Volkswagen Golf» тощо.

Серед автомобільних сленгізмів-найменувань розрізняють:

1) лексеми, що містять інформацію про форму транспортного засобу (Бегемот, Гармошка, Очкастий, Головастик, Горбатий, Зубило, Горбокони́к, Кубик): Бегемот – (Toyota Camry/Vista, 1992-1993) – за фігурний капот, «дуту» решітку радіатора й опуклі фари; Гармошка (Ікарус-280) – особливий тип поєднання тягача з причепом; Очкастий (Mercedes E-Class) – великі передні фари стали мотивувальною ознакою; Головастик (УАЗ-3303) – невідповідність великої кабіни та малого кузова; Зубило (ВАЗ-2108,2 109) – за характерні обводи кузова (загострена форма решітки радіатора); Кубик (Mercedes Gelendwagen) – форма кузова;

2) лексеми, твірна основа яких мотивована семою «колір»: Крокодил (ВАЗ-2131) – зелений; Чифір (Toyota Mark II (1984-1988)) – за стойку чорного кольору;

3) лексеми, в основі мотивації яких – аббревіатури: ХБІ (ПАЗ-3205): «Хочу бути Ікарусом», – у такий спосіб розшифрували дотепні водії аббревіатуру, оскільки прямокутні лінії кузова схожі на лінії «Ікаруса»; ХБМ (ВАЗ-2107): «Хочу бути Мерседесом», – ідентичність решітки радіатора всім відомої марки;

4) лексеми, назви яких є співзвучними іменам людей: Боря (Volkswagen Bora);

5) лексеми, в основі яких – семантична метафора: Підгузок (Mitsubishi Libero, від іт. Libero – вільний); Демон (Mitsubishi Diamante, від фр. Diamonté «алмаз»);

6) в основі мотивації лексеми лежить назва представників тієї національності, що випустила авто: Джекі Чан (JAC S5) – за китайське походження, а точніше, зборку;

7) в основі номінації – неправильне прочитання англійських літер або цифр: Айзюзу (Isuzu), Лехус, (Lexus).

Отже, проаналізувавши автомобільні сленгізми, ми дійшли висновку, що їхня семантика залежить від якості техніки, зовнішнього вигляду, звукових асоціацій офіційних найменувань, соціального статусу носіїв мови.

Сленг, яким послуговуються автомобілісти, постійно збагачується й еволюціонує. Це зумовлене швидким розвитком автомобілебудування.

Автомобільний сленг настільки поширений, що визначає поняття та відображує істотні ознаки автомобіля. У спеціальних журналах, довідниках, словниках нараховується понад 2000 лексем, які вважають автомобільними термінами, саме це зумовлює виникнення великої кількості сленгових одиниць.

Автомобільні сленгізми відомі широкому загалу людей унаслідок популярності цього виду транспорту серед великої кількості населення та

виникають у зв'язку з бажанням певної групи людей скоротити або ж спростити мовленнєву діяльність.

Життя суспільства не стоїть на місці. Мова постійно потребує номінацій для нових понять. Сленг, як один із найбільш рухливих шарів лексики, миттєво реагує на виклики сьогодення, пропонуючи свої найменування предметів та явищ об'єктивної дійсності, продукуючи короткі, але зрозумілі й точні слова.

Література

1. Копоть Л. В. Сленговые номинации автомобилей: лексико-тематические группы и их семантика / Л. В. Копоть // Вестник Адыгейского государственного университета. – Серия 2: Филология и искусствоведение. – 2015. – № 2 (153). – С. 54-58.

2. Мельник Н. М. Автомобільний сленг та його особливості / Н. М. Мельник // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 1. – С. 231-236.

Наталія Івкова

кандидат філологічних наук, доцент

ВП НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»

м. Ірпінь

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МОДАЛЬНИХ ЛЕКСЕМ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Модальні синтаксеми, об'єднуючись загальним значенням ставлення мовця до висловленої ним думки, членуються на вузлі семантичні групи, розташовані нами відповідно до частотності та регулярності їхнього уживання:

1. Модальні синтаксеми, що вказують на джерело повідомлення: *за висловом, за даними, за словами, за повідомленнями, кажуть, як то кажуть, мовляв, на думку, на погляд, на мою (нашу, їхню, його) думку, на мою гадку, по-моєму, тощо*. Зауважимо, що цей перелік не є вичерпним, оскільки сюди можна віднести всі синонімічні слова та конструкції цієї семантики: **Як повідомили агентству „Інтерфакс-Україна” – службі апарату РНБО, в ході візиту заплановано ряд зустрічей** (УС, 2015); **На думку політика, прем'єр-міністр Ізраїлю змушений буде подати у відставку вже в цьому році** (УС, 2016). Модальні синтаксеми, що вказують на порядок висловлень, їхній зв'язок у тексті, співвідношення конкретного та загального, актуалізують значущі частини, висновки, твердження: *по-перше, по-друге, перш за все, головне, до речі, зокрема, з одного боку, з другого боку, зрештою, крім того, навпаки, нарешті, насамперед, наприклад, для прикладу, приміром, одне слово, отже, по суті, виходить, скажімо, таким чином*: **Натомість до країни було застосовано системний міжнародний тиск, внаслідок якого станцію, що здатна ще була давати електроенергію, **врешті-решт**, було закрито** (УС, 2015); **З іншого боку, відносини всередині владної команди аж ніяк не можна визнати до кінця конструктивними** (УС, 2015);

3. Модальні синтаксеми, що виражають суб'єктивно-модальне значення невпевненості, недостовірності змісту: *видно, гадаю, треба гадати, думаю, здається, ймовірно, мабуть, можливо, либонь, напевно, очевидно, певно, сподіваюся* тощо: *То, **може**, не варто оплакувати похований кодекс* (УС, 2016); *Ну що ж, **можливо**, якісь зміни і стануться* (УС, 2016); ***Сподіваюсь**, результатів якихось дочекаємось* (УС, 2015).

4. Модальні синтаксеми, що виражають суб'єктивно-модальне значення вірогідності, достовірності того, про що йдеться: *безперечно, безумовно, без сумніву, можна не сумніватися, звичайно, звісно, зрозуміло, правда, воістину, правдоподібно, певна річ, ясна річ, справді, можна бути впевненим, природно, переконаний, упевнений* тощо: ***Без сумніву**, це розуміє й сам Президент, навіть якщо рейтинг Прем'єра й викликає в нього якийсь занепокоєння* (УС, 2015); ***Безумовно**, до нас звернувся громадянин Литви* (УС, 2015).

5. Модальні синтаксеми, що відображають ставлення мовця до поданої інформації через авторське „я”: *власне, власне кажучи, м'яко кажучи, образно кажучи, чесно кажучи, відверто кажучи, щиро кажучи, так би мовити, я б сказав, сказати самокритично, точніше сказати, іншими словами можна сказати, інакше кажучи, будьмо відверті, скажемо прямо* тощо: ***Треба сказати**, що й у цьому питанні ми опинилися наодинці з проблемою* (УС, 2015); *А, **як на мене**, шкода і найстарішої у Києві, більш як п'ятисотлітньої липи, яку доведеться зрубати, бо вона заважатиме будівництву церкви* (УС, 2015).

6. Модальні синтаксеми, що передають емоційне ставлення мовця до повідомлюваного: *на жаль, на щастя, на превеликий жаль, хвала Богові, слава Богу, не дай Боже* тощо: *Зробивши перший крок, держава має зважитися й на другий. Але, **на жаль**, зволікає* (УС, 2015); 7. Модальні синтаксеми, що активізують увагу читача (слухача) і вимагають певної реакції з приводу висловленого: *знаєте, зважте, вибачте, пробачте, подивіться, слухайте, задумайтесь, даруйте, порівняйте, погляньте* тощо: *Ось, **порівняйте**, багато говорилося про вкрай необхідний Земельний кодекс* (УС, 2015); ***Скажіть**, хіба ми могли не привезти вам репортаж із найбільшого у світі книжкового форуму? Цього року книжкова столиця Німеччини зібрала стенди зі ста одинадцяти країн та майже триста тисяч відвідувачів. Україну у Франкфурті представляли понад сто видавництв, що, **погодьтеся**, зовсім немало* (УС, 2015).

У текстах публіцистичного характеру модальні синтаксеми мають різне морфологічне значення та синтаксичну структуру: найбільш частотними постають однослівні вставні компоненти, виражені модальними словами, прислівниками, рідше вживаються іменники, прикметники та слова сполучникового типу з тотожним функціональним навантаженням, широко представлені односкладні (означено-особові, неозначено-особові, безособові, інфінітивні) речення, що виконують такі функції: власне-модальну (виражають ставлення мовця до поданої інформації), модально-вольову (виражають різні контакти зі співрозмовником і ставлення мовця до висловленого), модально-кваліфікативну (вказують на джерело повідомлення).

Отже, модальна синтаксема надає висловленню певної модальної спрямованості, відображає саме таке, а не інше сприймання мовцем ним же мовленого (говореного чи писаного). Вставні конструкції будь-якого структурно-граматичного різновиду й семантики через виразний модально-суб'єктивний смисл, інтонаційно-сміслове розчленування повідомлення й властиву для них функцію змістової актуалізації відповідних фрагментів є важливим засобом експресивізації в текстах публіцистичного характеру.

Література

1. Загнітко А. Семантика і прагматика вставлених одиниць в українському реченні / Анатолій Загнітко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 28. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000. – С. 301-308.
2. Мойсієнко А. Вставні конструкції, що вказують на спосіб об'єктивації вираженої думки / А. Мойсієнко // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Вип. 11. – У 2-х ч. / Укл. А. Загнітко (наук. ред.) та ін. – Ч. II. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – С. 183-187.
3. Пац Л. І. Засоби текстової організації: вставність і вставленість / Любов Пац // Східнослов'янська філологія: Зб. наук. праць. Мовознавство. – Вип. 10. – Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2006. – С. 52-59.

Альона Кабалуок

*Вінницький державний педагогічний університет
імені М. Коцюбинського*

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Інна Гороф'янюк
м. Вінниця*

СУРЖИК В СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНОПОДІЛЬСЬКОЇ ГОВІРКИ С. СЬОМАКИ ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ДО ПИТАННЯ ПРО АДАПТАЦІЮ МОВНИХ СИСТЕМ

Суржи́ком прийнято називати мовне явище, яке виникло в результаті українсько-російської інтерференції. В енциклопедії «Українська мова» подано таке визначення терміну «суржик»: суржик (букв. – суміш жита з пшеницею, ячменю з вівсом і т. ін., а також борошно з такого зерна) – мова, у якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов [3, с. 665].

Термін «суржик» уживають переважно на позначення українсько-російського мішаного мовлення, хоча дехто з дослідників переносить термін і на інші види мовних гібридів. Явище суржику, як зауважують дослідники, є територіально маркованим: що більше людей у регіоні спілкується двома мовами, то більше в цьому регіоні суржи́комовців [4, с. 39].

Явище суржику ввійшло в коло зацікавлень мовознавців з 20-х – 30-х рр. ХХ ст. (М. Гладкий, О. Горбач, О. Курило, Б. Ларін, І. Огієнко, О. Синявський, Р. Смаль-Стоцький, М. Сулима, В. Чапленко та ін.). Ці роботи здебільшого стосувалися проблем культури мовлення, а суржик не був (і не міг бути)

об'єктом спеціального дослідження, оскільки в радянські часи існувала заборона (гласна чи негласна) на вивчення тих мовних фактів, які могли б суперечити впровадженій у той час мовній політиці держави. З 90-х років ХХ ст., коли стало можливим як відкрите обговорення мовних і соціокультурних проблем, пов'язаних із явищем суржику, так і наукове його вивчення, спостерігається активізація досліджень цього феномена не тільки лінгвістами (Л. Масенко, О. Сербенська), а й літературознавцями (І. Дзюба), культурологами (О. Гриценко, М. Стріха), соціологами (В. Хмелько) [1, с. 82].

До ключових проблем мішаного українсько-російського ідіома, від розв'язання яких залежатимуть і перспективи аналізу суржику, належить проблема його визначення – яке мовне утворення, який саме ідіолект чи соціолект можемо ідентифікувати як суржик [4, с. 10].

Деякі дослідники кваліфікують суржик як піджин. Піджинізація мови – типовий наслідок співіснування мов, одна з яких зазнає тривалого й спланованого тиску як упосліджена мова колонізованого народу. Український піджин – суржик, – маючи свою специфіку, став об'єктом лінгвістичних досліджень вже на етапі тотального поширення, загрозливого для життя національної мови [2, с. 16].

Нашу увагу привернула проблема функціонування суржику в сучасному діалектному мовленні. Як свідчать спостереження О. Сербенської, елементи суржику, створені на ґрунті російської мови, в мовленні галичан адаптуються до місцевої говірки [5, с. 92].

Досліджуючи центральноподільську говірку села Сьомаки Жмеринського району Вінницької області, ми фіксували елементи суржику в мовленні кожного реципієнта. Спостережено, що запозичені з російської мови слова зазнають змін на фонетичному та граматичному рівнях, адаптуючись до української мовної системи.

Майже всі російські слова, вживані носіями досліджуваної говірки, зазнають адаптації на фонетичному рівні. Причиною цього є різниця в артикуляції голосних та приголосних звуків двох мов.

«Акання» як норма російської орфоєпії розчиняється в українській говірковій системі: російський звук [а] нижнього піднесення середнього ряду вимовляється як голосний середнього піднесення заднього ряду [о]: *на^вверно*, *о^шиблис'а*, *бол'н'іцу*, *оку^п'ірован'і*, *моло^д'ож'і*, *забол'іла* (захворіла), *бол'езн'*, *о^руж'їа*, *воп'ше*, *воору^жен'їа*, *воз^можност'*, *сел'со^вет*, *пост'іпен:о*, *кол'хоз*, *пчело^водом*, *ка^н'ешно*, *не пої^му*, *красо^та*, *продол^жали*, *пост^ройена*, *од'їялами*, *одно і ^то же*, *пол'іх^шен'їе*, *моло^д'ожи*, *к'іном'іхан'іки*, *первеинст^во*, *бол'езн'і*, *полу^чайу*, *позво^ночн'ік*, *ос^колок*, *д'евочка*, *полу^чала*, *пон'імайеш*, *р'адом*, *б'едност'і*, *д'едом*, *поч^т'ітощо*. Проте в деяких словах зберігається російський звук [а]: *спа^с'іба*, *ка^н'ешно*.

Російський голосний верхнього піднесення середнього ряду [ы] в позиції після шиплячих вимовляється як голосний високого піднесення переднього ряду [і]: *ж'ізн'*, *моло^д'ож'і*, *о^руж'їаі* т.д.

Припускаємо, за законом економії мовних ресурсів спостерігається повна дистантна асиміляція голосних: у сусідніх складах уживання однакового неетимологічного звуку [i]. Наприклад: *пр'їдс'їдател'у, т'їл'ї'фони, к'їном'ї'хан'їки, т'їл'ї'в'їзор, в'П'їт'їр'ї, 'безв'їст'ї, л'їб'ї'д'їне, 'оч'їр'їд', л'їт'ї'нант*.

Відбувається депалаталізація м'яких російських приголосних перед російським звуком [и] на українському мовному ґрунті:

[к']→[к] (іменники чоловічого роду в множині): *стар'їки, к'їном'ї'хан'їки, 'дом'їки, п'разн'їки;*

[ч']→[ч]: *шчи'тайец':а, по'лучиш, шчи'таї, с'варшчик, начис'л'ала;*

[л']→[л]: *продол'жали, придла'гали, особод'дили, ун'їчто'жали, розр'їшали, посокраш'чали, їзд'ї'валис';*

[н']→[н]: *'помниш, л'у'боїнищ'у.*

Російські приголосні депалаталізуються також перед звуком [е]:

[м']→[м]: *об'мен:ий, 'н'емец',*

[п']→[п]: *пост'їпен:о, первеинст'во, педу'ч'їл'їшче;*

[р']→[р]: *'воўрем'а, т'ребуїут, в'рем'а, інте'ресно, д'їк'рет, поўре'дила;*

[в']→[в]: *к'л'євер, сел'со'вет, на'верно.*

Приголосний [р] вимовляється твердо й в інших позиціях: *ўп'їрод, с'л'есара, т'ур'му* і т.д. Можливо, це явище підтримується нормою подільської діалектної фонетики: трердою вимовою [р]. Але: *ганз'р'ена, поїнт'їр'есу'ватис'а, р'емон'т'їрували.*

У слові *'н'емец'* відбувається палаталізація кінцевого приголосного за аналогією до українського слова *німець*.

Російський задньоязиковий приголосний [г] ([g]) у говірці замінюється українським глотковим [ґ]: з *Гер'ман'її, сфотогра'ф'їрован'ї, моз'г'їў, ганз'р'ена, 'аўгуста, мага'з'їн, согла'силис'а, уго'лок, вс'їг'да.*

Російські іменники II відміни твердої групи відмінюються за аналогією до українських – мають флексію *-ї*. Наприклад: *вд'ет'дом'ї, сел'со'вет'ї, сов'хоз'ї, трук'д'ї, 'д'єцтв'ї.*

За принципами української милозвучності збіг двох голосних є неприйнятним, тому закономірним є вставлення між ними приголосного: *пост'ройїў, пост'ройїли.*

Іменник *діла* в орудному відмінку відмінюється за аналогією до українських множинних іменників: *сани – саньми*, тому *діла – д'їл'їми*.

Російський постфікс *-сь* трансформується в український варіант *-ся*: *ос'талас'а, о'шиблис'а, прист'ройїлас'а, полу'чилос'а, согла'силис'а, п'їч:и'н'алис'а.*

Граматичної адаптації зазнають флексії:

- дієслів 3 особи однини: *не обраш'чайе, ст'ройе, 'помне;*
- іменників у родовому відмінку множини: *д'їк'рет'їў, моз'г'їў, от'ход'їў;*
- іменників у місцевому відмінку однини: *в'сад'їку, в'отпус'ку.*

У російській мові вживаються нестягнені форми прикметників, тоді як для української характерні стягнені: *'руск'ї, оку'п'їрован'ї, 'нужна, 'женске, інте'ресне, пост'ройена, л'їб'ї'д'їне, сфотогра'ф'їрован'ї, 'руска, сїї'добн'ї.*

Російське слово *жизнь* набуває української флексії **-я** за аналогією до *життя*: /ж'із'н'а/.

Частина російських слів, уживаних у говірці як елементи суржику, не зазнає змін і залишає свою первісну форму: /т'от'а, вн'і'ман'і'я, св'ет, /т'і'на, /л'отн'і'к, /отп'уск, с'в'аз', /бабушка, кузн'е'ца, на виступ'л'ен'і'я та ін.

Отож суржикізація охоплює сьогодні і українські говірки, проте мовна система послідовно чинить опір чужим елементам, виробляючи низку механізмів для цього. Так, використовуючи в мовленні російські слова, мовці адаптують їх відповідно до особливостей рідної мови, зокрема і свого говору. Дослідження говірки с. Сьомаки Жмеринського р-ну Вінницької обл. засвідчило, що більшість російських слів, уживаних носіями говірки, адаптується на фонетичному та граматичному рівнях.

Література

1. Брага І. Суржик у соціолінгвістичному вимірі / І. І. Брага // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2012. – № 1. – С. 82-87.
2. Дзюбишина-Мельник Н. Суржик і суржикізми: стилістичні ресурси / Н. Я. Дзюбишина-Мельник // Наук. зап. НаУКМА: Філол. науки. – 2010. – Т. 111. – С. 16-20.
3. Ленець К. В. Суржик / К. В. Ленець // Українська мова: Енциклопедія / Редкол. В.М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 665.
4. Масенко Т. Суржик: між мовою і язиком. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 135 с.
5. Сербенська О. Суржик: «низька мова», безлад чи мовна патологія? Мовні конфлікти і гармонізація суспільства / Олександра Сербенська // Мовні конфлікти і гармонізація суспільства : зб. наук. праць. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2002. – С. 89-93.

Тетяна Кладько

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Світлана Цінько

м. Глухів

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна школа орієнтується на підготовку освіченої особистості, здатної реалізувати себе в житті, знайти вихід із будь-якої ситуації, бути мобільною і конкурентоспроможною, стати професіоналом високого рівня. Необхідною умовою для цього є формування критичного мислення школярів. Щоб реалізувати це, важливим є застосування поряд із традиційними методами інноваційного підходу, де головною дійовою особою є учень. Зовсім іншу роль

відіграє й вчитель. Він стає одним із тих, хто допомагає вчитись, і вчиться сам у тих, кому допомагає. За таких умов навчання перевага надається тим формам взаємодії, що забезпечують високий рівень активності кожного учня. Варто зазначити, що уроки із залученням інтерактивних форм навчання враховують інтереси і здібності кожного учня. Головна функція вчителя полягає в організації і стимулюванні навчального процесу, спрямованого на розвиток особистості учня, формування його критичного мислення [2, с. 18].

Складовими інноваційного навчання є інтерактивні методи. Це так звана «співпраця» вчителя і учнів, що передбачає колективну, роботу, кооперативне навчання, співпрацю. Результат інтерактивних технологій при вивченні української мови – сформовані комунікативні й когнітивні уміння та навички, вироблення власних цінностей на основі знань, практичних умінь, життєвих ситуацій, взаємодії в навчанні, розвиток критичного мислення учнів, здатності вирішувати складні інтелектуальні завдання.

Варто зазначити, що найбільш оптимальною й ефективною інтерактивною формою є робота в групах.

Інноваційне навчання реалізується також через нестандартні підходи у викладанні, а саме нестандартні уроки, організацію цікавих завдань, форм повторення, закріплення чи перевірки вивченого матеріалу. Учні можуть брати участь в різноманітних лінгвістичних іграх, розв'язувати кросворди, ребуси, загадки, складати сенкани тощо.

Найчастіше вчителі-словесники використовують такі інтерактивні вправи: «Карусель», «Коло ідей», «Незакінчене речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Ток-шоу» тощо. Вони сприяють залученню всього класу до обговорення наукових дискусійних питань, переосмислення на уроці інформації та можливість її відтворити, визначення учнями ідей, коментарів та кола запитань із запропонованої проблеми, поглиблення навчальних знань науково-популярними або суто науковими довідками. Використовуються такі методи роботи: навчальна дискусія, пізнавальна суперечка, самостійна робота з підручником, аналізування, порівняння, узагальнення тощо. Саме вони сприяють розвитку критичного мислення учнів, умінню будувати логічні висловлювання, аналізувати, узагальнювати, порівнювати [1].

Дуже популярним і цікавим видом роботи є творче перевтілення, де учень може себе уявити кимось іншим: головним героєм прочитаного твору, предметом, рослиною тощо.

Важливу роль у навчанні української мови відіграють і допоміжні інноваційні засоби навчання, якими виступають проектор, аудіотехніка, комп'ютер тощо. Використання інформаційних технологій (електронні завдання, тести, відео) сприяють не лише миттєвій, індивідуальній і продуктивній взаємодії вчителя та учня, а й підвищують зацікавленість школярів навчанням, готують їх до повноцінного творчого та комфортного існування в інформатизованому суспільстві [3, с. 120].

Також великого значення для розвитку критичного мислення на уроці української мови набувають імітаційні методи, оскільки вони сприятливо впливають на активне мовне спілкування старшокласників на наукові теми,

сприйняття та відтворення навчальних текстів на уроках і в повсякденному житті, допомагають у побудові власних логічних міркувань. Вони, на відміну від традиційного навчання, що іноді перевантажує учнів старших класів важкою для сприйняття навчальною інформацією, виявляються у формі ігрових занять.

Отже, застосування інноваційних методів на уроках української мови сприяє розвитку критичного мислення школярів, що полягає в уміннях аналізувати, порівнювати, узагальнювати, будувати власні логічні висловлювання, доводити їхню правильність тощо. Таким чином, можна підсумувати, що інноваційне навчання в умовах інтеграції і глобалізації є рушієм сучасного навчального процесу.

Література

1. Інноваційні технології навчання української мови в старших класах на основі науково-навчальних текстів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/view/195041360/>.
2. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Укладач О. І. Когут. – Тернопіль : Астон, 2005. – 204 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А. С. К., 2004. – 192 с.

Тетяна Колісніченко

*Криворізький державний педагогічний університет
Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Світлана Ковнік
м. Кривий Ріг*

СПЕЦИФІКА МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗІВ ЖЕБРАКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Оскільки старцівство на сучасному етапі розвитку українського суспільства як соціальне явище активно продовжує функціонувати та розвиватися, то існує нагальна потреба заглибитись у його сутність та витоки, котрі найкраще відображено у творах української літератури.

Як відомо, з давніх часів старець – це була людина досвідчена, набожна, богобоязлива, смиренна. Ставлення до такого типу людей у православній традиції було шанобливе й поважне.

Так, В. Кушпет у своїй книзі: «Старцівство: мандрівні співці-музиканти в Україні (ХІХ – поч. ХХ ст.)» найґрунтовніше підійшов до осмислення цього явища. Подаючи історію старцівства, він зацентрував увагу на унікальності старцівства, яке пов'язано із мандрівною традицією музик. Виокремивши жебраків, старців-виконавців, детально розповів про устрій старцівських об'єднань, описав побут старців та форми старцювання. Саме відштовхуючись від форм старцювання можна визначити і психотипи старців. Так, старці-

виконавці мали таке призначення в суспільстві, як розважати, інформувати, зарадити людям під час масових зібрань, а саме: ярмарках, базарах тощо – це була найбільш позитивна група і форма старців. Окрім них, існували небезпечні для суспільства групи старців, котрі займалися жебрацтвом, серед яких були як справжні каліки, так і псевдокаліки, котрі шляхом розчулення людей виманювали гроші та їжу.

Як правило, серед таких людей були і ті, хто порушував закони, або ж опинився на соціальному дні, потрапивши у скруту або залежність від організаторів старцювання, тобто тих, які контролювали процес жебракування.

На думку В. Кушпети, *«...прості люди вірили таким жебракам»* [1, с. 165], причину такої недовіри автор пояснює тим, що в пам'яті людей за старцями-бандуристами та лірниками закріпилась слава і довіра до них, як людей Божих, порядних і чесних праведників. Вони мали такий зовнішній вигляд: довга борода та волосся, незрячість, обідраний одяг. Усе це викликали жалість, співчуття, але справжні співці-бандуристи ніколи не спекулювали на своїх станах на відміну від псевдокалік та «непорядних» жебраків, котрі експлуатували людську совість та заробляли на ній собі гроші.

В. Кушпета визначив, що старцівство у ХІХ ст. для незрячої людини було єдиним способом заробити собі на існування і тут не йшла мова про накопичення матеріальних благ.

Українські письменники ХІХ століття по-особливому прореагували на явище старцівства та жебрацтва у тогочасному українському суспільстві. Так, О. Кобилянська в оповіданні «Жебрачка» презентувала образ жінки, яка жалісливо просить милостиню, акцентувавши увагу на її фізіономістиці: *«Ціла, тонка, згорблена постать з головою, похиленою на груди, простягнутою рукою прибирає нараз характер напруження. Я звільняю хід, хочу їй приглянутись. Жовтий, немов віск, худий але молодий, надзвичайно правильний профіль хилиться на грудь...»* [2, с. 226].

Т. Бордуляка в оповіданні «Жебрачка» портретну характеристику головного персонажа жінки-жебрачки подав в інтерпретації художника: *«Артист навмисне вилив на голову своєї старухи цілий сніп сонячного проміння, щоби всі черти її лиця були тим видатнішими, і справді осягнув тим свою ціль, бо перед нашим оком не може укритись ні найменша подробиця, потрібна для схарактерезовання того лиця. Дивіть! З якою вірністю віддані всі его черти, ті старечі, давнього блиску позбавлені очі, тая сіть безчислених морщин... або ті уста, напівотворені, беззубі, здаєсь, они ніби порушуються...»* [2, с. 160]. А в реальності вигляд жінки-жебрачки не розчулив панів, адже вони перевагу віддали її портрету.

Негативне ставлення письменника до такого явища, як жебрацтво розкривається в оповіданні А. Свидницького «Жебраки». На початку твору автор дає коротке уявлення про старців та їх роль у суспільстві: *«Вспомним то не очень далекое время, когда нищие Подольской губернии, или, по местному выражению, жебраки, группировались в два цеха – «сатановский» от местечка Сатановки, где-то возле границы, и «поташнянский», от села Поташной Гайсинского уезда. Тогда нищие были не то, что они теперь.*

Правда и теперь они не отличаются нравственностью и не все неспособны к труду, и теперь между выпрашивающими «хоть копеечку на пропитание» есть владельцы двухэтажных домов; все же теперешние нищие не то. Прежде это были преимущественно бродяги всех родов: военные дезертиры, беглые ссыльные, арестанты, ушедшие из тюрьмы, крестьяне, бежавшие от пана, дети, бежавшие от родителей, мужья от жен, жены от мужей – словом, все, кто почему-либо не мог оставаться на месте жительства. Розбой, воровство, сватовство, кощунство, самый гнусный разврат, самое постыдное глумление в лесах и ярах над собранным в жилых местах подаянием – были обыкновенными их занятиями. Двигаясь толпами, они останавливались табором, как цыгане, и когда они насильно попадавшихся женщин – замужних, девиц и даже детей» [3, с. 274].

Таким чином, аналіз лише деяких творів української літератури ХІХ ст. показав, що ставлення українських письменників до жебрацтва було неоднозначним. Причини такого ставлення, а відповідно й зображення персонажів-жебраків, крилися в помітних змінах самої сутності жебрацтва як явища. Адже серед жебраків чимало було лиходіїв, а тому з часом жебрацтво почало розглядатися як загроза нормальному функціонуванню суспільства. Відбулася суттєва еволюція ставлення людей до жебраків, на зміну співчуттю й милосердю до них прийшли ненависть й огида.

Література

1. Кушпет В. Старцівство: мандрівні співці-музиканти в Україна (ХІХ – поч. ХХ ст.): Наукове видання / В. Кушпет. – К. : Темпора, 2007. – 592 с.
2. Оповідання українських письменників дожовтневого періоду: / [передмова, упоряд та приміт. П. П. Кононенко]. – К. : Веселка, 1984. – 262 с.
3. Свидницький А. Роман, оповідання, нариси / Анатолій Свидницький. – К. : Наукова думка, 1985. – 575 с.

Катерина Коломієць

Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні

Науковий керівник – д-р габілітований, професор Любов Фроляк

м. Люблін (Польща)

МОВНО-СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Мовна проблема на сьогодні, у часи становлення державності України, є однією з найважливіших.

Проблема статусу й розвитку державної та національних мов, їхнього впливу на мовний простір держави стала особливо актуальною в останнє десятиліття.

З проголошенням незалежності України і конституційного закріплення статусу державної мови гостроти й актуальності набуває питання про вплив мовного простору на міжнаціональні відносини. Необхідно відзначити, що

молода держава засвоює принципи демократичного суспільства, політичного плюралізму та ідею політичної нації [1; 4-6].

Ці особливості відображуються в національній стратегії та виявляються на рівні культурного розвитку, а також в основному його компоненті – мовному просторі.

Мова відтворює розуміння світу, є барометром суспільних процесів. Рідна мова – це мова матері, мова того народу, тієї нації, синами і дочками, яких ми є. Особливої актуальності набувають питання національно-культурного та мовного відродження у доленосний для нашої держави час.

Як неодноразово відзначалося в науковій літературі, усвідомлення процесів спілкування людей, мовної взаємодії, особливо в поліетнічному соціумі, що є базою для спілкування носіїв різної історичної пам'яті, виходить на передній план завдань сучасної науки взагалі і філологічних наук зокрема.

Представники національних меншин (22% від усього населення) разом з українцями складають єдину етнопонаціональну структуру суспільства.

Закон про мови та Конституція закріплюють право громадян у місцях їхнього компактного поселення на спілкування національною мовою, розвиток національної культури. Створено цілу низку національно-культурних об'єднань, які пропагують власні етнічні традиції та підтримують контакти з урядами та консульськими установами відповідних країн.

Анкетування представників національних меншин Запорізької області (болгар, німців, росіян, білорусів, євреїв, молдован, поляків, кримських та волзьких татар, ромів) допомагає з'ясувати питання щодо використання своєї рідної або української мови (було опитано 50 осіб, вересень 2017 року – січень 2018 року). Питання доцільності одержання дітьми освіти рідною мовою теж входило до опитування.

Більшість опитуваних вважають доцільним одержання дітьми освіти рідною мовою (болгари, німці, поляки, росіяни). Серед молдован і євреїв аналогічної думки дотримується майже кожен третій респондент. Також є частка тих, хто не зміг визначитися з цього питання. Пояснень такої ситуації може бути декілька: не зовсім задовільна організація вивчення етнічних мов у місцях компактного проживання цих меншин, і також більш ширший контекст – питання життєвої перспективи дітей, зважаючи на реальну ситуацію.

Слід також зауважити, більшість респондентів вважають необхідним отримання освіти дітьми українською мовою, і саме це не виключає, що майбутнє останніх (а можливо, і подальша освіта) планується в тісному зв'язку з історичною батьківщиною.

Однак, попри всі проблеми, безумовно, приходить і розуміння того, що українська мова як державна має впроваджуватися в суспільстві і так чи інакше вона потрібна молоді, аби на рівних утверджуватися в житті.

Картина буде набагато повнішою, якщо вдатися до аналізу реального стану функціонування української мови серед представників національних меншин в запорізькій області. Як виявляється, вільне володіння українською мовою демонструють менш половини опитуваних: (поляки (26,4%), євреї (14,0%), болгари (16,3%), татари (10,7%), росіяни (12,5%), німці (14,3%) і

білоруси (1,2,0%). Щоправда, розуміють її 91,3% респондентів. Водночас деякі респонденти вказали на певні труднощі, з якими вони стикаються під час розмови українською мовою.

Слід зазначити, що важко було сподіватися на якийсь інший результат, враховуючи вплив цілого ряду чинників, що мають як історичний, так і ситуативно набутий характер. Етнічні меншини, рівень мовної компетентності, а відповідно і комунікативної свободи яких значно вищий, безумовно виявляють більшу схильність до міжкультурної взаємодії, що здатна стимулювати їхню культурну активність [2, с. 23-25].

Результати різних досліджень вказують на те, що, мовна ситуація в Запорізькій області досить різноманітна. Вважається, що більша половина мешканців говорить по-російськи, третина по-українськи, значна частина говорить суржиком. Ці дані досить умовні, оскільки одні й ті ж люди і різних ситуаціях користуються різними мовами [3; с. 112-113].

Отже, у громаді Запорізької області відбувається процес усвідомлення етнічної самоідентифікації представниками національних меншин. Разом з тим це дає підґрунтя для інтеграційних процесів, для формування спільних ментальних структур, що складають основу державницької свідомості.

Література

1. Пилипенко Т. І. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин: теорія і практика імплементації в Україні / Пилипенко Т. І. – Львів : Світ, 2007. – 144 с.
2. Шевченко А. До питання щодо вивчення української та рідної мов національними меншинами / А. Шевченко // Українська мова і національні меншини. – Миколаїв: Атол, 2008. – С. 23-25.
3. Каграманов Ю. Война языков на Украине / Ю. Каграманов // Новый мир. – 2006. – № 8. – С. 112-113.

Вікторія Косменюк

*Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»*

*Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Людмила Шитик
м. Черкаси*

РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСОБЛИВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ МОВНОЇ ГРИ

Мовна гра як форма лінгвокреативної діяльності є однією з основних характеристик як художнього мовлення, так і розмовного, оскільки саме вона демонструє пріоритети автора через реалізацію можливостей мовного механізму [1, с. 101].

Естетична вартість текстів, що містять елементи мовної гри, достатньо висока, адже думка, для якої віднайдене мовою лаконічне й дотепне вираження, стає набутком народу та народного мислення.

Кваліфікування явища мовної гри все ще залишається неоднозначним. У сучасних лінгвістичних дослідження мовну гру вивчають у таких аспектах: мовна гра в розмовному мовленні [4], мовна гра як форма лінгвокреативної діяльності мовців [1], мовна гра як спосіб досягнення прагматичного ефекту в рекламних текстах [5], мовна гра як маніпуляція в рекламі [6] та ін.

З огляду на сказане констатуємо, що явище гри слів потребує поглибленого вивчення специфіки його функціонування в рекламних текстах на різних мовних рівнях, що зумовлює актуальність теми наукової студії.

Мета роботи полягає в з'ясуванні специфіки реалізації ігрової мовної специфіки в рекламних текстах.

Рекламний текст – це креолізований вид тексту, оскільки в ньому співвідносяться вербальний (заголовок, основний текст, слоган, рекламний знак) та візуальний компоненти (ілюстрація або відеоряд, колір, шрифт, фотографія), ці два складники мають різну функційну спрямованість. Вербальний текст уточнює побачені споживачами візуальні образи, скеровує їх сприйняття в потрібному напрямку. Інколи образи настільки абстрактні та багатозначні, що тільки текст дає змогу задати потрібний рівень сприйняття [6].

О. П. Реп'єв наголошує на тому, що є принципова відмінність між поняттями «текст реклами» та «мова реклами». Текст реклами – це сукупність змісту реклами та її форми, тобто симбіоз думок та висловлень. Загалом зміст якісного рекламного тексту – ретельно продумані переваги (у раціональному чи в емоційному плані) фірми чи товарів, які добре продаються [7]. Мова реклами – це словесні засоби, за допомогою яких виражають необхідний зміст [7].

Основна вимога до рекламного звернення – бути простим, чітким і не перевантаженим другорядними подробицями. Потрібно пам'ятати, що рекламне звернення створене для людей, а не для опису виробу чи торговельної марки.

Зважаючи на психологічні чинники успішного рекламування й наявність творчих концепцій, фахівці поділяють зразки рекламних текстів на групи згідно з різними підходами, які використовують автори для організації інформації, а саме: фактологічний, образний, емотивний [3].

Оголошення, створені за першим принципом, найчастіше наводять факти, апелюючи до розуму споживача, та мають раціональний характер. Передусім ідеться про сам рекламований об'єкт, із чого він складається, із чого зроблений, у чому полягає послуга. Автор переконує в перевагах рекламованого продукту чи послуги, концентруючи увагу на фактах, найважливіших для адресата [2]. Напр.: *Ефективне очищення і догляд за шкірою водночас – це можливо. Міцелярна вода Nivea з олією виноградних кісточок очищує, знімає макіяж та зволожує шкіру. Спробуй новинку: міцелярну воду для свого типу шкіри від експертів Nivea.*

За наявності образного підходу мистецтво успішного рекламування полягає у вираженні відомих фактів несподіваним способом, створенні образу,

здатного буденну інформацію показати під несподіваним кутом зору, рельєфно демонструючи перевагу рекламованого об'єкта [2]. Напр.: – *Доброго ранку! Це новини від Nescafe Classic. Цікаво, що люди думають про нову каву? – Ум, яка пінка. Щось новеньке. – Ум, пінка як з кавоварки. – Смачно. І пінка як з кав'ярні. – Так, це Nescafe Classic з пінкою Crema. – Кожна мікрогранула натуральної кави вивільняє вишукану пінку. Перше правило кави – це пінка. – Смачного ранку, Україно, з новою кавою Nescafe Classic з пінкою Crema.*

Щодо емотивного впливу, то часто в рекламі використовують такі емоційні мотиви: набуття привабливості, збереження уваги близьких людей, бажання виокремитися з маси інших, викликати захоплення, бути сприйнятим певним середовищем, подолати страх, задовольнити власні амбіції, почуватися комфортно тощо [2]. Напр.: *Закохатися, одружитися, виховувати чудових дітей, придбати житло, створити затишок, бути сміливим, побачити світ, йти за мрією, втратити вагу, не втратити себе, прагнути ідеалу, бути рішучою, залишатися жіночною, працювати, встигнути все. – Зачекай! Знайди час, щоб відчувати життя, відкрій всі відтінки смаку довершеної кави Nescafe Gold. Це твоя мить, коли розумієш, що головне. Все починається з Nescafe.*

Одним із засадничих принципів рекламотворчості слугує необхідність розмовляти з аудиторією її мовою, тому під час створення орієнтованих на молодь рекламних кампаній вдаються до використання позалітературної лексики, якою спілкуються підлітки й молоді люди в невимушених життєвих ситуаціях. Сленг через свою експресивність є дієвим засобом посилення впливу на аудиторію. Оскільки концептуальною вимогою до рекламного тексту є врахування особливостей цільової аудиторії, зокрема мовних, орієнтовані на молодіжну аудиторію звернення активно насичені елементами молодіжної лексики [8, с. 292]. Саме таку настанову застосовано в рекламі Київстару, напр.: *Сонечко, дивися який смартфончик собі купив? – А зі старим що будеш робити? – Бабусі подарую. – Ну, і гаджет, Валєрчик. Коля, подивися, який непотріб онук хоче бабусі **впарити: пікселів** – кіт наплакав, одне **ядро**, одна камера, навіть **селфі** не можна зробити. От подивись, що мені Київстар підібрав.*

Сленгізми значною мірою є «перемикачами» рівнів нашого сприйняття з буденного, звичного, побутового на ігровий, розважальний. Причина цього полягає вже в обставинах появи сленгізмів, що народжені як результат емоційного ставлення мовця до предмета обговорення. Причому сленг – це постійна словотворчість, в основі якої лежить принцип мовної гри. Через відсутність усталених лексичної та граматичної систем і доволі вільний словотвір сленг відкриває великі можливості саме для рекламного впливу [8, с. 293]. Реклама пива GARAGE наповнена сленгізмами, напр.: *Опа, лимон-чіка, а це **туну алкомен**. А **діваха** радіє, аж підстрибує. А тут ті несем, **чепчик йов**. Геніальний сюжет. – То в кіно туну, а в реалі, то **повна лажка**. – Seth and Rileys GARAGE – туну геніально. Туну.*

Отже, винахідливість та креативність, породжені економністю мовного знака, відкривають широкі можливості для втілення словесної гри в рекламних текстах.

Література

1. Гридина Т. А. Художественный текст как поле языковой игры / Т. А. Гридина // Уральский филологический вестник. Серия : Психолінгвістика в образовании. – 2012. – № 5. – С. 101-110.
2. Дерпак О. Ефективність реклами: мовні особливості [Електронний ресурс] / О. Дерпак. – Режим доступу : http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Visnyk-Lvivskogo-Nats-agrar-univer/APK/2010_2/files/10dooalp.pdf.
3. Зелінська О. І. Лінгвальна характеристика українського рекламного тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. І. Зелінська. – Харків, 2002. – 17 с.
4. Крутько Т. В. Мовна гра як спосіб досягнення прагматичного ефекту рекламного тексту [Електронний ресурс] / Т. В. Крутько // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – Режим доступу : <http://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202012/Krutko%20209-216.pdf>.
5. Куликова Е. В. Языковая специфика рекламного текста / Е. В. Куликова // Филология. Искусствоведение. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2008. – № 4. – С. 197-205.
6. Лютнянська Н. І. Вербальні та невербальні засоби впливу у текстах англomовної реклами продуктів харчування [Електронний ресурс] / Н. І. Лютнянська. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/46-2/52.pdf.
7. Репьев А. П. Язык рекламы [Електронний ресурс] / А. П. Репьев. – Режим доступу : http://www.repiev.ru/articles/ad_langII.htm.
8. Хавкіна Л. Сучасний український рекламний міф : монографія / Л. Хавкіна. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2010. – 352 с.

Анастасія Кувшинова

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ірина Скляр
м. Бахмут*

МАСОВА ЛІТЕРАТУРА ЯК СПОСІБ БОРОТЬБИ З ДИТЯЧИМ НЕЧИТАННЯМ

Мета уроку української літератури – сформувати духовно-культурні цінності особистості та закласти основи української культури. Учителю має познайомити учнів із постатями видатних українських письменників, допомогти осмислити низку художніх творів, а найголовніше – сприяти мотивації для подальшого активного самостійного читання. Але однією з найбільших проблем сучасного світу є відсутність зацікавленості учнів у читанні. На сьогодні вчителі-словесники все більше стурбовані тим, що сучасні

учні не мають бажання брати в руки книжки й поринати у світ художньої літератури. О. Ісаєва визначає низку причин: «зниження економічного та морально-культурного рівня життя нашого суспільства; засилля масмедійної культури; захоплення сучасної молоді ІКТ-технологіями та Інтернетом; відсутність комплексної програми розвитку читацької культури особистості» [2, с. 50]. Тепер учень може спокійно подивитися фільм або прочитати твір скорочено, але ефект спілкування з письменником буде втрачений. Не можна випускати з уваги і той факт, що молодь читає, але читає легку літературу, сучасну, масову.

У науковому дискурсі існує думка, що масова література – це та література, яка не отримала належної уваги літературних критиків та освічених читачів, але звичка визначати її як літературний «низ» виникла ще в класицистично орієнтованих теоріях, які протиставляли високі жанри низьким.

Науковці Н. Волошина, Т. Гундорова, С. Павличко, С. Філоненко та інші займалися дослідженням «високого» та «низького» в літературі. Необхідно зазначити, що саме формулювання терміну «масова література» спричинило багато наукових дискусій, адже має різні визначення як в українському, так і в зарубіжному літературознавстві. Проте Я. Поліщук підкреслює подібність у всіх дефініціях. Дослідник зазначає, що як українські, так і зарубіжні літературознавці «...термін «масова література» визначають через ряд бінарних опозицій: передусім «масова» протилежна «елітарній», але також «високій», «справжній», «класичній», «серйозній» – як «низькопробна», «епігонська», «дилетантська», «розважальна», «штампована» тощо [4, с. 17].

Літературний критик І. Акіншина зауважила, що «прагнення позначити полярні явища художньої літератури («масова», «низова», «комерційна», «белетристика», – «елітарна», «висока», «класична») призводить до того, що визначення, виступаючи синонімічними, насправді представляють різні понятійні ряди, враховуючи в одному випадку успіх у широкого читача, в іншому – художні достоїнства творів» [1, с. 3].

В. Халізов зазначає: «Масова література – це сукупність популярних творів, які розраховані на читача, не прилученого (або мало прилученого) до художньої культури, невибагливого, такого, що не володіє розвиненим смаком, не бажає або не спроможний самостійно мислити й належно оцінювати твори, який шукає у друкованій продукції головним чином розваги» [6, с. 162].

Своє зневажливе ставлення до культу масової літератури вчені виказують навіть через скорочення терміну до «масліт». Наприклад, Двайт Макдональд висловлює дуже гостро свою позицію: «Масліт не пропонує своїм споживачам ані емоційного катарсису, ані естетичного досвіду, бо це вимагає зусиль. Вона може стимулювати чи бути наркотиком, але має легко перетравлюватися. Вона нічого не вимагає від читача, бо повністю йому підвладною. Але й нічого не дає» [7, с. 9].

Тож, ми розуміємо під терміном «масова література», перш за все, літературу, яка друкується великими тиражами та має чітку жанрову парадигму (детектив, жіночий роман, бойовик, фантастика тощо).

У багатьох визначеннях міститься негативна оцінка, яка вказує на поганий смак, але саме через свої жанрові орієнтири, живу мову, сучасні сюжети така література дуже подобається дітям, її твори мають здатність захоплювати, утримувати увагу, що забезпечується яскравим конфліктом, наявністю інтриги, динамічним розгортанням дії. Текст має смислову доступність, зрозумілість, включає в себе також оцінку сюжетної динаміки, композиційну майстерність, вміння захопити читача, створити яскраві і життєподібні характери [5, с. 45].

Провівши опитування-анкетування серед учнів 10 класу з метою віднайти причини незацікавленості учнів літературою, ми виявили, що з двадцяти опитаних лише сім учнів зацікавлені в читанні класичної української літератури, п'ять учнів зазначили, що взагалі не люблять читати, і лише вісім старшокласників виявили бажання читати сучасну літературу.

Спираючись на результати опитування, методисти зазначають, що вихід зі складної ситуації з «дитячим нечитанням» є – навчити учнів читати книгу на рівні століття, у якому живемо. Ми можемо стверджувати, що учням цікаво читати жанри та сюжети, де вони можуть знайти себе.

Українська масова література активно розвивається. Усе частіше на полицях книжкових магазинів можна бачити такі імена, як Василь Шкляр, Андрій Кокотюха, Валерій і Наталя Лапікур, Ірен Роздобудько і Лариса Денисенко, брати Віталій і Дмитро Капранови, подружжя Наталка та Олександр Шевченки, Леся Романчук і Сімона Вілар, Олександр Вільчинський і Марина Гримич, Люко Дашвар, Наталка Сняданко і Світлана Пиркало, Марина Меднікова й Алла Серова. Окрім цього, масова література щороку відкриває нові імена на конкурс «Коронація слова», Міжнародний книжковий форум видавців у Львові тощо. Поступово опановуються нові жанри, формати.

На перший погляд, масова література пропонує однотипні тексти, але в основу кожного її жанру покладений чіткий канон, позиція автора «визначається принципом відповідності очікуванням аудиторії, а не спробами самостійного й незалежного осягнення світу [3, с. 105]. Творці «масліту» чітко знають, які саме герої подобаються читачам, який сюжет чекають споживачі і в який жанр ці вимоги втілити. До жанрів масової літератури відносять мелодраму, авантюрний (зокрема авантюрно-історичний) роман, кримінальний роман (детектив), наукова (science-fiction) та ненаукова (fantasy) фантастика, вестерн, любовний (дамський, жіночий, рожевий) роман. До цього переліку деякі науковці додають жанри трилера, бойовика, шпигунського та костюмно-історичного роману. Стереотипно думати, що люди звертаються до «низької літератури», щоб зменшити власну інтелектуальну діяльність, «втекти від реальності», адже саме така література дуже підходить для того, щоб зацікавити, не привченого до художньої літератури, читача.

Отже, проблема сьогодення в тому, що нове покоління зовсім не зацікавлене в читанні класичних творів, учні знаходять учителів нудними, уроки літератури непотрібними. Але на наш погляд, вихід із цієї складної ситуації все ж є – познайомити старшокласників зі світом масової літератури. Негативні відгуки багатьох учених, критиків, а також освічених читачів, не

дають можливості оцінити таку літературу об'єктивно, адже вона, окрім передбачуваних сюжетів, одноманітних героїв, має доступну мову, жвавий сюжет, а найголовніше – твори масової літератури тримають читача в напрузі протягом усього читання.

Література

1. Акіншина І. М. Жанрово-стильові особливості художньо-біографічної прози 80-90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 Українська література, 2005. – 20 с.
2. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : [монографія] / О. Ісаєва. – К., 2003. – 380 с.
3. Лотман Ю. М. Культура и взрыв [Текст] / Ю. Лотман. – М. : Скіт, 1992. – 272 с.
4. Поліщук Я. Література: високе чи масове мистецтво? [Текст] / Я. Поліщук // Українська література в загальноосвітній школі, 2007. – № 9. – С. 15.
5. Філоненко С. О. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр : [монографія] / С. Філоненко. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – С. 45.
6. Хализев В. Е. Теория литературы [Текст] / В. Хализев. – М. : Высшая школа, 1999. – 397 с.
7. Macdonald Dwight. Masscult and Midcult. – Madison : Popular Press University of Wisconsin Press, 2006. – P. 9-14.

Анастасія Кувшинова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Тетяна Радіонова

м. Бахмут

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

В епоху інформаційних технологій невід'ємним складником життя є сфера реклами, а мова реклами – різновидом мовленнєвої взаємодії, що спрямована на досягнення комунікативних цілей. Останні десятиріччя дослідження лінгвістів зосередженні на вивченні текстів масової комунікації. Важко заперечити той факт, що реклама є одним із засобів масової комунікації, значним прошарком масової культури, що здійснює вплив на споживачів, реклама розрахована на максимальний вплив, адже являє собою пряму пропаганду певної продукції та послуг.

Рекламний текст – це особливий вид тексту, який спрямований не тільки на інформування, а й на змінення мовленнєвого впливу комунікатора на одержувача повідомлення. Основна функція реклами – здійснити вплив на споживача з метою досягнення комунікативного ефекту.

А. А. Дедюхин зазначає: «Будучи розрахованим на вплив, задум керує композиційною будовою рекламного тексту, процесом відбору мовного

матеріалу, за допомогою якого будуватиметься певний рекламний текст, і передбачає структуру подання необхідної рекламної інформації [2, с. 11]. Рекламні тексти мають чітку будову, зумовлену рекламознавчими правилами, тому їх синтаксичні особливості неодноразово ставали об'єктом досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

Дослідження рекламного тексту здебільшого проводилися в таких аспектах: загальний опис рекламних текстів (К. Бове, О. І. Зелінська, О. В. Медведєва, Г. Г. Почепцов); дослідження прагмалінгвістичного (Ю. Б. Корнєва, Т. М. Лівшиц, І. П. Мойсеєнко, Ю. В. Сильвестров, Е. С. Тернер); дослідження рекламного дискурсу (Н. В. Вертянкін, Н. Л. Волкогон, А. О. Дедюхін, І. О. Лисичкіна, А. І. Раду, О. Є. Ткачук-Мірошніченко). Рекламні тексти аналізуються також і на різних мовних рівнях: фонетичному (О. А. Ксензенко, І. О. Лисичкіна); лексичному (І. О. Соколова, С. А. Федорець); морфологічному (О. І. Зелінська, В. В. Зірка, Є. П. Ісакова), але мовознавці найчастіше звертають увагу саме на опис різних видів синтаксичних утворень, які рекламодавці використовують для створення більш дієвої маніпуляції словом (М. М. Кохтев, Д. Е. Розенталь, А. А. Єременко, В. В. Мозгунов, О. І. Зелінська, Ю. Б. Корнєва, Т. М. Лівшиц, С. А. Федорець). Крім того, дослідження спрямовані на розв'язання проблеми функціонування мови як інструмента переконання та спонукання (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, Г. О. Золотова, О. В. Падучева, Г. Г. Почепцов).

Незважаючи на підвищений інтерес мовознавців до вивчення рекламних текстів, зокрема синтаксису реклами, аналіз саме українських залишається не достатньо висвітленим у науковій літературі. Варто зазначити, що аналіз рекламних текстів українськими вченими-лінгвістами здійснюється безпосередньо на матеріалі англійських (Н. С. Лиса), іспанських (Н. Л. Волкогон), російських (Н. Л. Коваленко), та французьких (Ю. Б. Корнєва) рекламних текстах. Актуальність цього дослідження зумовлюється необхідністю здійснити комплексний та системний аналіз структурних типів синтаксичних конструкцій в українських рекламних текстах.

Рекламна комунікація спрямована на досягнення комерційних цілей, зокрема просування на ринку певного товару чи пропонування платних послуг. Синтаксис відіграє провідну роль у складанні рекламних слоганів, надає технологію маніпулювання суспільною свідомістю, а також робить рекламу ефективнішою. Речення створюються таким чином, щоб їх було легко читати та запам'ятовувати. Враження легкого чи важкого для сприйняття тексту створює структура речення. О. В. Александрова зазначає, що чим більше зв'язку сурядності, чим менше дієприкметникових конструкцій, що ускладнюють виклад, тим легшим для сприйняття буде текст [1, с. 26]. Тому творці рекламних текстів активно користуються простими, помірно поширеними реченнями, наприклад: *«Більше Сандори – більше життя»*; *«Nike» – для тих, хто прагне свободи»*; *«MILKA» – найніжніший шоколад у світі»*; *«Фламідез гель»: рухайтесь вільно – живіть повноцінно!»*, *«Nestle Fitness»: задавай життю свій темп!»*. Як можна побачити, автори частіше віддають перевагу реченням із структурою односкладного. Це пояснюється тим, що зміст у таких

конструкціях передано сконденсовано, лаконічно, чітко, виразно і зрозуміло. Крім того, використання односкладного речення сприяє посиленню експресії та динаміки оповіді, а також вони спрямовані на економію мовних засобів, орієнтованих на відтворення реалій об'єктивного світу [4, с. 125].

Означено-особові речення є найпростішими реченнями, за допомогою яких виражена воля людини, наприклад: «Комбіспазм». *Викресли біль та спазм зі свого життя*»; «Nestle» *Вибирай сніданки із цільними злаками*»; «Цетрин». *Люблю квітучу Україну*. Їх використовують у мові реклами за відсутності «потреби в логічному виділенні особи (осіб) у таких займенникових формах, як форми 1-ої або 2-ої особи однини чи множини» [3, с. 239].

Неозначено-особові речення виражають дію особи, що не відома мовцеві і не суттєва на відповідний момент для нього, оскільки споживач зацікавлений у самому рекламованому товарі чи послугі, а не в особі, яка його рекламує, наприклад: «Про «*Fairy*» не сперечаються».

Окремої уваги потребують узагальнено-особові односкладні речення. Такі речення переважно вміщують заклики, настанови, поради, що стосуються всіх або множинності дійових осіб, вони традиційно оформлюють рекламний слоган, кінцевий компонент рекламного тексту, резюмуючи його, наприклад: «Плани не міняй – «Амизон МАКС» *приймай!*»; «FINISH». *Не погоджуйся на майже чисте*»; «Болить горло – візьми «*Strepsils*». Рекламні тексти з такими реченнями містять у собі заклик до дії, тим самим підвищуючи ефект рекламного впливу.

Безособові односкладні речення характеризуються головним членом речення, що виражає фізичний та психологічний стан особи або позначає оцінку стану з морально-етичного погляду, ця оцінка завжди має бути позитивною: «Рогань» *Добре! Краще разом!*; «Тобі пора «*Nokia!*» Варто зазначити, що безособові односкладні речення презентовані в дуже незначній кількості, адже в таких реченнях акцентується увага на дії, а адресат реклами залишається невизначеним.

Найчастіше автори використовують у рекламних текстах односкладні номінативні речення. Основною функцією таких речень є ствердження буття рекламованих товарів чи послуг. Слід зазначити, що номінативні речення представлені не всіма своїми різновидами. Переважна більшість – це буттєві номінативні речення, які дають можливість наголосити на характеристиках об'єкта. Надаючи споживачам інформацію, рекламні тексти зі структурою номінативного буттєвого залишають споживачам право обирати товар, при цьому вибір сприймається ними як власний, без впливу реклами. Наприклад: «*Мефенамінка*». *Ударна сила!*»; «*Presedent*». *Апетит до життя!*»; «*ВІС-НОЛ*». *Допомога шлунку при гастриті*. Номінативні речення є стислішими, вони надають експресивного характеру вислову, передають окремі не об'єднані між собою деталі.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо стверджувати, що специфіка синтаксичної організації рекламного тексту полягає у широкому використанні простих речень. У своєму дослідженні ми розглянули вживання рекламистами

простих односкладних речень та дійшли висновку, що особливою популярністю користуються односкладні номінативні речення, адже вони позиціонуються як речення з найбільшим впливом на споживачів.

Література

1. Александрова О.В. Проблемы экспрессивного синтаксиса. На материале английского языка. – М. : Высшая школа, 1984. – 211 с.
2. Дедюхин А.А. Модели организации вербальной и визуальной информации в тексте рекламы (на материале английских и русских текстов рекламы автомобилей): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». – Краснодар, 2006. – 25 с.
3. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. – К. : Видавн. центр «Академія», 2005. – 368 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001 – 662 с.

Крістіна Кудріч

*Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабіця
Науковий керівник – викладач II кваліфікаційної категорії*

Тетяна Вороненкова

м. Бахмут

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Створення освітнього простору нового покоління – важливе завдання сучасної педагогіки. Різноманіття, складність і суперечливість навколишнього світу вимагає від підростаючої людини, що входить у соціум, нових якостей і нових умов їхнього формування. Однією з якостей, що обумовлює успішність сучасної людини і становить професійну компетенцію фахівця будь-якого профілю, сьогодні визначається здатність до творчості, а ефектною умовою її розвитку може стати інтеграційний освітній простір навчального закладу I-II рівня акредитації, що є цілісною багатокомпонентною системою, побудованою на єдиній ідеї – інтеграції наук і мистецтв.

Міжпредметні зв'язки є важливою умовою і результатом комплексного підходу в навчанні і вихованні студентів. Знання тільки свого предмету не дає можливості творчого навчання. Кожен педагог, у якому б навчальному закладі він не працював, добре знає, що від створення активності в навчанні багато в чому залежить успіх уроку, лекції, бесіди, будь-якого виховного заходу. Завдяки застосуванню на практиці знань з інших галузей науки їхні навички конкретизуються, стають більш життєвими. Формування комунікативної компетенції в процесі навчання іноземної мови відбувається при використанні відомостей із різних галузей знань. Тому закономірним є пошук взаємодії предмета «іноземна мова» з рідною мовою, географією, історією, предметами

художнього циклу (образотворче мистецтво, музика), екологічним, естетичним та фізичним вихованням.

У межах активізації принципу виховання здорової дитини посилені міжпредметні зв'язки між усіма предметами циклу «Загальноосвітні, гуманітарні та соціально-гуманітарні дисципліни» та фізичне виховання: комплекси професійно прикладної фізичної підготовки (комплекс загально-розвивальних вправ на місці, комплекс дихальних вправ, комплекс для розвитку координації рухів, комплекс вправ для рук) для зняття напруження на предметах іноземна мова та іноземна мова за професійним спрямуванням. Комплекси розроблені з урахуванням специфіки ПЦК «Фортепіано», ПЦК «Оркестрові духові та ударні інструменти», ПЦК «Оркестрові струнні інструменти», ПЦК «Народні інструменти», ПЦК «Хорове диригування», ПЦК «Естрадний спів», ПЦК «Теорія музики» [6, с. 52]. Самостійна робота з міжпредметним матеріалом активізує пізнавальну й розумову діяльність студентів, заохочує до подальшої наукової діяльності, поглиблює інтерес не лише до мови, а й до інших предметів, орієнтує студентів на вибір майбутньої професії.

В умовах сучасного розвитку суспільства, на фоні проведення освітніх реформ є впровадження таких методик навчання, які б більш ефективно розкривали потенціал студентів, їхні інтелектуальні, творчі та моральні якості та сприяли підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, активізували їхню пізнавальну діяльність, спонукали до творчого пошуку та самовдосконалення та вдосконалення комунікативної компетенції.

Для досягнення комунікативної компетенції викладач іноземної мови повинен використовувати новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу. При цьому в центрі уваги повинен бути розвиток культури усного та писемного мовлення іноземною мовою.

До таких інноваційних технологій відносять проектне навчання. В основі цього методу лежить розвиток пізнавальних навичок та критичного мислення, вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Метод проектів орієнтований на самостійну діяльність студентів, яка виконується протягом певного відрізка часу; він спрямований на вирішення певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних наукових та творчих галузей.

Проектна форма роботи вважається однією з актуальних технологій, що дозволяють студентів знаходити практичне застосування накопиченим знанням із предмету. Вони розширюють свій кругозір, кордони володіння мовою, отримуючи досвід від її практичного використання, вчать слухати іншомовну мову і чути, розуміти один одного при захисті проектів. Студенти працюють з довідковою літературою, словниками, комп'ютером, тим самим

створюється можливість прямого контакту з автентичною мовою, чого не дає вивчення мови лише за допомогою підручника на занятті в аудиторії.

Метод проектів посів чільне місце в сучасній світовій методиці викладання англійської мови, так як він дозволяє органічно інтегрувати знання студентів з різних областей для вирішення окремо взятої практичної проблеми, стимулюючи при цьому розвиток творчих здібностей особистості. Проект розвивається з конкретної ситуації. На заняттях студенти працюють над такими темами проектів, як: «Мій улюблений естрадний діяч», «Музика – моє життя», «Видатні діячі культури України», «Видатні діячі культури Великобританії», «Композитори сучасності» також ця ситуація виникає в процесі роботи над будь-якою навчальною темою, під час обговорення прочитаного тексту, актуальних подій сучасного життя і т.д.

Для успішного впровадження проектів у навчальний процес необхідно врахування специфіки конкретної навчальної дисципліни та особливостей кожного типу проекту. Використання проектною методики вимагає від викладача високої кваліфікації та професійних навичок. Він зі свого боку повинен таким чином добирати комплекс вправ та завдань, який би ефективно підготував студентів до виконання проекту.

Проектна методика вважається однією з найбільш перспективних підходів у викладанні мови, оскільки допомагає побудувати своєрідний місток між реальним та чимось швидко досяжним. По-перше, проект допомагає інтегрувати іноземну мову у власну мережу комунікативної компетенції того, хто вивчає мову. Це заохочує застосовувати широкий діапазон комунікативних навичок, дає змогу студентам використовувати інші сфери знань та дає можливість описати те, що є важливим у їхньому житті. По-друге, проект робить мову більш пов'язаною з потребами того, хто навчається, оскільки вчить спілкуватися про власний внутрішній світ, свою країну, свої думки та потреби. По-третє, проект налагоджує більш тісний зв'язок між мовою та культурою.

Технологія проектного навчання сприяє засвоєнню студентами алгоритму інноваційної творчої діяльності, створенню педагогічних умов для розвитку креативних здібностей і якостей.

Література

1. Дичківський І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидавництво, 2004. – 92 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземної мови у контексті трансформації іншомовної освіти / О.Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003. – С. 4-10.
3. Крючков Г. Болонський процес як германізація Європейської системи вищої освіти / Г. Крючков // Іноземна мова в навчальних закладах – Педагогічна преса, 2004. – С. 4-8.
4. Пінська О. В. Навчання майбутніх вчителів професійно спрямованої писемності комунікації англійською мовою як другою іноземною мовою: Автореферат. Кандидат педагогічних наук. – К., 2011. – 20 с.

5. Якса Н. Педагогічні теорії, системи, технології: курс лекцій. – Житомир : Видавництво ім. І.Франка, 2005. – Ч. 1. – 180 с.
6. Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв України. I-II рівень акредитації. Спеціальність «Музичне мистецтво»/ [Л. Б. Скородумова, Д. О. Леоненко, Н. І. Рилік, Ю. Ф. Шибасєв]. – К., 2012. – 52 с.
7. Родери Д. Грамматика фантазии. – М. : Радуга, 1977. – 206 с .
8. Jordan R.R. English for Academic Purposes: A guide and resource book for teachers – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 404 p.
9. Stephen N. Elliot Educational Psychology: Effective Teaching, Effective Learning. The McGraw – Hill Companies. – 2000. – 632 p.

Альона Курскова
Опитненська ЗОШ I-III ступенів Бахмутської районної
ради Донецької області
Науковий керівник – учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури **Валентина Агрязкова**
м. Бахмут

ВИКОРИСТАННЯ ЖАРГОНІЗМІВ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТ

Мета нашої розвідки – дослідити основні засоби виразності тексту в мові сучасної преси, виявити мету використання жаргонізмів та їхній вплив на мовну культуру спілкування.

Актуальність дослідження визначається рядом чинників: по-перше, зростанням ролі мови ЗМІ в житті суспільства; по-друге, відображенням у мові преси сучасних мовних тенденцій та явищ; по-третє, відсутністю фундаментальних досліджень зображувальних засобів виразності публічного мовлення.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) систематизувати знання про жаргонізми в українській мові;
- 2) з'ясувати думки фахівців з приводу використання жаргону в ЗМІ;
- 3) позначити особливості використання жаргонізмів у публіцистиці;
- 4) проаналізувати вживання жаргонної лексики в журналістських матеріалах;
- 5) спробувати визначити, чи слід вживати жаргонну лексику в ЗМІ.

Матеріалом дослідженням слугували вилучені шляхом добору заголовки та уривки із сучасних газет 2017 року: «Вперед», «Сьогодні», «Сільське життя», «Прапор індустрії».

Протягом останнього часу увагу дослідників привертають різноманітні мовні одиниці у ЗМІ, особливості їхнього використання та функціонування в газетній мові. Предметом зацікавлення мовознавців стають переважно одиниці лексичного рівня.

Питання використання жаргонізмів у ЗМІ залишається актуальним попри низку здійснених досліджень у цій сфері, адже жаргон – це динамічна

лексична підсистема, яка постійно оновлюється, поповнюється новими лексичними одиницями.

Поняття «жаргон» (від фр. jargon – незрозуміла мова, зіпсована мова) у сучасному мовознавстві трактується по-різному. У загальному розумінні – це один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від літературної мови використанням специфічної, експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку. Жаргони надають процесу спілкування атмосфери невимушеності, іронічності, фамільярності.

Мова засобів масової інформації, особливо газетного друку, – тема, що викликає суперечки і цікавить сьогодні багатьох, і нас зокрема.

Зараз в Україні спостерігаємо стрімкий розвиток україномовних мас-медіа загальнонаціонального формату: щотижневі газети «Вперед», «Прапор індустрії», «Сільське життя», «Сьогодні» розраховані на масову аудиторію.

В умовах ринкової економіки, жорсткої конкуренції за читача сучасні ЗМІ опиняються на своєрідному роздоріжжі: або дотримуватися високих стандартів журналістики і відповідно мовлення, або знижувати стандарти, таким чином, розширюючи аудиторію.

Частота вживання жаргонного мовлення в сучасній пресі вказує на те, що це не редакторський недогляд, а свідома настанова на гру зі словом, на привабливість читацької аудиторії.

Вагомою проблемою сучасної публіцистики вважаємо засмічення мовлення надмірним використанням жаргонізмів: *«Народ, а не яка-небудь шайка, має право правити своєю країною...»* [«Сьогодні», 3 №191 (5564) 19 жовтня 2017]. *«Шахраї розвели фермерана 316 тисяч гривень»* [«Сільське життя», 2 № 41(709) 12 жовтня 2017]. *«Акція в цілому проходить мирно за вийнятком декількох потасовок»* [«Сьогодні», 3 №191 (5564) 19 жовтня 2017].

У наведених вище прикладах замість слова *розвели* потрібно вжити лексему «обдурили»; *потасовок* – «сутичок».

Основне завдання ЗМІ – привернути та утримати увагу читача, слухача або глядача. Побуває думка, що сьогодні ми живемо у світі, яким керують ЗМІ, та їхній вплив дещо перевищує роль художньої літератури й театру.

Жаргонізми привертають увагу яскравою експресією, грубуватою дотепністю почуттям простоти та жвавості – *«...Така собі «надбавка», «осучаснення» - це афера, якою намагаються замилити очі людям». «Доки Україна буде жити на подачки...»* [Вадим Рабинович “Сьогодні”, 3 № 191 (5564) 19 жовтня 2017.]. *«...а міст ще стоїть в тому ж затрапезному вигляді»* [«Вперед», 4. № 42(18845) 18 жовтня 2017].

Ми вважаємо, що жаргон має негативний вплив на формування мовної свідомості, що призводить до мовної некомпетентності та заважає інтелектуальному й творчому розвитку особистості. Культура мовлення є частиною загальної культури людини, що завжди високо цінувалась у суспільстві та була показником рівня інтелекту й освіченості. ЗМІ, турбуючись про реалізацію функції впливовості, не повинні забувати про функцію виховання, пам'ятаючи, що культура – це й правильна адекватна мова. Адже,

маючи таку зброю, як слово, медіа здатні впливати на комунікативну культуру нації.

ЗМІ – це той простір, де жаргонізми виявляються, фіксуються, переплітаються з іншими соціолектами й творять нові смисли. Але, з іншого боку, надуживання жаргонів може призвести до розхитування мовної норми, літературного стандарту, тому, використовуючи подібне мовлення, слід відокремлювати його лапками, а в разі розлогіх цитувань подавати відповідні коментарі в дужках.

Під час її роботи ми класифікували жаргонізми, позначили особливості їхнього використання, проаналізували вживання жаргонної лексики в матеріалах журналістських повідомлень. Наша гіпотеза, що жаргонізми, широко вживані в ЗМІ для надання експресивності тексту, мають негативний вплив на формування мовної свідомості людей, підтвердилася.

Література

1. Баранов О. М. Мовні механізми варіативної інтерпретації дійсності як засіб впливу на свідомість // Роль мови в засобах масової інформації / О. М. Баранов, В. В. Паршин. – М. : Вид-во ІНІСН, 1986. – С. 143.
2. Газета «Сільське життя».
3. Газета «Сьогодні».
4. Газета «Вперед».
5. Газета «Прапор Індустрії».
6. Карабеков Б.А. Жаргонна лексика в мові сучасних газет / Б. А. Карабеков // Свобода слова. – 2008. – № 15. – 35-44.
7. Коваленко Б. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук.: 10.02.01 – українська мова. – К. : Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, 2003. – 19 с.
8. Сербенська О. До стильових особливостей та правописної практики в сучасних українських періодичних виданнях/ Український правопис і наукова термінологія: проблеми норми і сучасність. Матеріали засідань Мовознавчої комісії у Львові 1996-1997 рр. - Львів, 1997. – С. 76-80.
9. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект / Л. Ставицька // Укр. мова. – 2000. – № 1. – С. 55-69.
10. Ставицька Л. Про взаємодію жаргону і сленгу / Л. Ставицька // Українська мова та література. – 2000. – №15. – С. 19-21.
11. Ставицька Л. Український жаргон: Словник / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
12. Третяк Н. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: 10.02.01. – українська мова. – К., 2008 – 20 с.
13. Шевельов Ю. Українська мова в себе вдома сьогодні й завтра / Ю. Шевельов // Сучасність, 1986. – Ч.10. – С. 28-46.

14. Явір В. Жаргонізований дискурс: духовний занепад чи норма / Редкол: А. В. Козлов (відп. ред.). – К. : Акцент, 2005. – С. 64-67.

Ольга Левченко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. іст. наук, ст. викладач Юлія Стуканова
м. Бахмут*

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ЛУГАНСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ОЛЬГИ ХОЛОШЕНКО

Актуальність вивчення життєвого та творчого шляху Ольги Холошенко полягає у важливості показати наскільки жінка може бути сильною духом, обдарованою талантом та вмінням втілити його в життя, а також до кінця залишатися відданою своїй творчості.

Спеціальних досліджень, присвячених життєвій і творчій діяльності О. Холошенко, немає. Водночас її біографію і видані твори висвітлюють довідники про письменників Донбасу «Літописці шахтарського краю» (Донецьк, 1968), «Літературна Луганщина» (Вип. II. Луганськ, 1992), «Жайвори над Луганщиною» (Частина I. 2004), у бібліографічних довідниках «Письменники Радянської України» (Київ, 1981) і «Письменники Луганщини» (Луганськ, 2000) [11; 12].

Мета нашої розвідки – презентувати життєвий і творчий шлях луганської поетеси Ольги Холошенко.

У процесі роботи нами були використані такі матеріали: біографічні довідники, що дають загальну інформацію про життя й творчість; періодична преса, яка передусім надає інформацію про визначні події та періоди творчого шляху поетеси.

Ольга Францівна Холошенко народилася 15 липня 1923 року в селі Бурляївка Єлань-Коленського району Воронежської області в сім'ї хлібороба. Закінчила семирічку.

У 1940-му закінчила Новохоперський педагогічний технікум, після чого працювала вихователем дитячого будинку в місті Бутурлиновка, потім вчителювала в школах району.

У воєнний час працювала в шпиталях [9]: «... досі в мене перед очима поранені, покалічені люди, кров, людські муки» [3].

У 1943 році, у зв'язку з одруженням, переїхала до Харкова, де закінчила філологічний факультет педагогічного інституту імені Григорія Сковороди. У 1946 році була направлена на роботу до Луганської області.

Викладала російську мову і літературу в селищі Станично-Луганське і місті Краснодон. Дев'ять років Ольга Францівна працювала в школі № 1 імені Максима Горького міста Краснодон.

У 50-ті роки поетеса входила в Краснодонське літературне об'єднання, яким керував журналіст Едуард Єршов [8].

Друкуватися почала з 1953 року. Її вірші публікувалися в журналах «Веселка», «Донбас», а також у республіканських, обласних і районних газетах.

Перша збірка віршів Ольги Холошенко «Здрастуй, друже!» вийшла в 1957 році у видавництві «Донбас».

Після переїзду до Луганська в 1958 році Ольга Францівна працювала в обласному комітеті з телебачення і радіомовлення: музичним редактором радіомовлення, редактором промислових, а потім літературно-художніх передач Луганської студії телебачення. У 1961 р. поетеса стала членом Спілки письменників СРСР і цього ж року вийшла збірка «Степові простори».

У 1963-1967 рр. очолювала восьмирічну школу в селищі шахти ім. Леніна Лутугинського району, потім працювала редактором обласного радіо. У 1968 р. вийшла збірка «Конвалієві весни», у 1973 р. – «Гарячий дощ». З 1976 року перейшла на творчу роботу. Потім були поетичні збірки «Поле комісара» (1978), «Відкриття» (1984), «Цвіте чебрець» (1987), «Вірте молодим» (1991), повість «Жити вічно» (1983).

У 1991 р. Ольга Францівна стала членом Національної Спілки письменників України [10]. Пізніше були видані колективні поетичні збірки «Крізь дим, і біль, і біди. 1941-1945» (Луганськ, 1995), «Великодній дзвін» (Луганськ, 1996), «В дуплі старого дуба» (1998), «Сто луганських поетів» (Луганськ, 1999), бабусині казки «Планета співаючих квітів» (1999) [7].

Тематика творчості Ольги Холошенко – це схвильована розповідь про долі сучасників, із якими зіштовхнуло поетесу життя, про наш час, про неповторну красу природи, про тонкі переживання людини: любов, дружбу, вірність. Глибоке проникнення в багатий духовний світ людини, небайдужість до людських радості й суму надають творам Ольги Холошенко високе звучання. Вірші поетеси привертають увагу своїм ліризмом, душевністю, щирістю.

Поетична збірка «Коли в життя на рахунку миті» вийшла в 2000 році. До неї увійшов великий краснодонський цикл віршів і поем, присвячений героям-молодогвардійцям. «...у 1972 році, коли вже була членом Спілки письменників, автором кількох збірок віршів, я стала разом з поетом Станіславом Тельнюком упорядником книги «Молода гвардія» в поезії». Через мої руки пройшли рукописи поетів усього світу» [1; 6].

У 2000 році побачила світ книга вибраного «Утрення звезда», де представлені вірші Ольги Холошенко всього життя, та літературний альманах «Слобожанський луг». Цього ж року Ольга Францівна стала лауреатом двох обласних премій: імені Олега Бішарєва за статті про літературу й імені Микити Чернявського за твори в прозі – роман «Дорогами юності» і повість «На північ!»

Ще одна книга віршів і перекладів поетеси «Роздуми і посвячення» вийшла в 2001 році. Крім віршів-посвят друзям і близьким, тут Ольга Холошенко розкриває ще одну грань свого таланту – поета-перекладача з української мови.

В останні роки Ольга Холошенко, відома в літературі як поет, заявила про себе в прозі. Мемуарною проблематикою вирізняється книга прози «Ельба» (2001), що складається з двох документально-художніх оповідань, в

основу яких лягли історії про перше та друге кохання друга письменниці – полковника міліції Миколи Гавриловича Слоня [5].

«Ельба» – це розповідь про трудівників і побут золотошукачів у Червоному Чікої Читинської області, де письменниця побувала у творчому відрядженні. Спогади про Владислава Титова проливають світло на яскраву, неординарну особистість цієї людини, з яким автор була пов'язана щирою дружбою.

Після написання повісті «На Північ!» вийшов художньо-документальний роман «Дорогами юності» (2003) [4]. Головна героїня якого – уродженка Станично-Луганського Ольга Михайлівна Лугова – пройшла всю війну радистом партизанського загону імені Леніна. Цей загін входив у з'єднання Сабурова. Коли Ольга Михайлівна повернулася до рідної Станиці-Луганської після демобілізації, вона півстоліття віддала вчительській роботі й активній громадській діяльності. Але важка невиліковна хвороба обірвала її життя. Побут, психологія, характер жінки, що була втягнута в страшну круговерть війни, відображені в романі правдиво й без прикрас [2].

У 2007 р. вийшов літературний альманах «Лугань» (вип. 1).

Ольга Францівна була творчо обдарована, і більша частина її життя пов'язана з літературою: вона викладала російську мову і літературу близько 25 років, працювала на телебаченні у літературному відділі. Писала вірші і входила до літературного об'єднання, а потім – до спілки письменників.

Література

1. Васильєва Л. «Когда у жизни на счету мгновенья» [Текст]: о презентации сборника О. Холошенко /Л. Васильєва // Слава Краснодона. – 2000. – 13 мая.
2. Довнар Г. Коли вабить краса людської душі... [Текст]: до ювілею Ольги Францівни Холошенко / Г. Довнар // Наша газета. – 2003. – 15 июля.
3. Довнар Г. Ользі Холошенко – 80 [Текст] / Г. Довнар // Літературна Україна. – 2003. – 17 липня. – С. 6.
4. Неживий, О. Молоді інтонації життя [Текст] / О. Неживий // Жайвори над Луганщиною. Частина I. – Луганськ : Світлиця, 2004. – С 108 – 109.
5. Неживий О. Пам'ять серця й жанру [Текст] : про нові книги Ольги Холошенко / О. Неживий // Наша газета. – 2002. – 11 липня.
6. Неживий О. Поезія про подвиг молодогвардійців [Текст] / О. Неживий // Наша газета. – 2000. – 27 мая (№ 66-67).
7. Ночовний М. Ользі Холошенко – 75 [Текст]: біографія, вірші / М. Ночовний // Наша газета. – 1998. – 15 июля.
8. Ольга Холошенко [Текст]: біографія // Жайвори над Луганщиною: Літературні портрети членів Луганської обласної організації Національної спілки письменників України. Частина I. – Луганськ: Світлиця, 2004. – С. 108.
9. Ольга Холошенко [Текст]: біографія // Письменники радянської України: довідник. – К. : Радянський письменник, 1976. – С. 364.
10. Селезнева Н. Я никогда не скрывала свой возраст [Текст] / Н. Селезнева // Жизнь Луганска. – 1993. – 2 апреля.

11. Холошенко Ольга Францівна [Текст]: біографія // Письменники Луганщини: бібліографічний словник. – Луганськ : Шлях, 2000. – С. 23-24.
12. Холошенко Ольга Францівна [Текст]: біографія // Письменники радянської України: бібліографічний довідник. – К., 1981. – С. 282.

Ольга Левченко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ольга Тітова
м. Бахмут*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-СЕРВІСУ LEARNINGAPPS.ORG НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасні політичні, соціально-економічні та науково-технічні зміни, що відбуваються в суспільстві, виступають визначальними чинниками реформування школи.

Розвиток освітньої інноватики зумовлений об'єктивною реальністю: сучасне суспільство висуває до педагогів нові вимоги – навчити молоде покоління жити в технізованому світі, уміти знаходити, оцінювати, модифікувати та використовувати потрібну інформацію. А для цього вчитель має глибоко знати й розуміти процеси, що відбуваються в освіті, постійно підвищувати професіоналізм та комп'ютерну грамотність, засвоювати та оперативно впроваджувати новітні методики викладання дисциплін, іншими словами – бути нарівні з добою.

Розв'язати поставлене завдання дозволяє широке застосування інтерактивних мультимедійних вправ, які сприяють переходу від пасивного сприйняття інформації до активного застосування набутих знань, адже гра – це природне середовище для дитини, тим більше, якщо її етапи можна проходити у власному телефоні, а для вчителя – це мотивація до навчання учнів та зручний вид контролю.

LearningApps.org є сервісом Web 2.0 для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватись безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи.

Зручність сервісу полягає в можливості створення загальнодоступної бібліотеки незалежних блоків (вони називаються вправами), придатних для повторного використання та змін.

Нещодавно до переліку мов інтерфейсу додано українську мову: перекладені загальні текстові рядки та всі рядки, що стосуються різноманітних вправ. Щоб перейти до україномовної версії, необхідно обрати відповідний прапорець у правому верхньому куті.

Кожен із ресурсів можна використовувати на своїх заняттях, змінювати під власні потреби, розробляти схожі чи зовсім інші навчальні модулі, можна зберігати їх у власному «кабінеті» [1].

LearningApps.org. – це досить потужний засіб формування граматичних навичок, оскільки дозволяє створювати вправи як на вивчення нового матеріалу, так і на закріплення та вдосконалення набутих знань, умінь, навичок, а також системи вправ певного циклу [4, с. 101].

Вправи на сайті подаються в зручному візуальному режимі сітки зображень, навівши на які вказівник миші, можна побачити тип вправи та її рейтинг на сайті (залежить від кількості переглядів та оцінок користувачів).

Усі вправи поділено на категорії, які відповідають виду завдання:

- вибір;
- розподіл;
- послідовність.

У кожній групі доступними є кілька шаблонів вправ, опис та зразки яких можна попередньо переглянути перед тим, як створити власний навчальний ресурс.

Дуже важливо, що вчитель має можливість працювати з групами учнів, швидко створювати вправи на уроці, задавати домашнє завдання, отримувати гіперпосилання від учнів та перевіряти виконання завдань, а також співпрацювати з колегами.

Процес створення вправ дуже простий та цікавий. Також є можливість вбудовувати завдання на html-сторінку, використовувати ілюстративні, відео- та аудіо-матеріали [3].

Створені за допомогою LearningApps.org. завдання є образними, барвистими, легко запам'ятовуються, сприяють розвитку мислення, навчають класифікувати, зіставляти, аналізувати, приймати рішення, робити висновки, виправляти свої помилки. Це доброзичливий ресурс успіху та підвищення самооцінки.

Література

1. Загладько Т. А. Застосування сервісу Learningapps.org для навчання граматики на уроках англійської мови в початковій школі [Електронний ресурс] / Загладько Т. А. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Загладько_Т.А._
2. LearningApps.org [Електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://learningapps.org/>.
3. Нечай Г. М. Впровадження освітнього сервісу Web 2.0 в навчальний процес сучасної школи на прикладі використання Learningapps.org на уроках географії [Електронний ресурс] / Нечай Г. М. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/ssuser61b681/web-20-learning-appsorg>.
4. Сидоров С. В. Возможности веб-сервиса LearningApps.org в преподавании вузовского курса педагогики / С. В. Сидоров // Подготовка конкурентоспособного специалиста как цель современного образования : мат-лы III междунар. науч.-практ. конф. 20-21 ноября 2013 года. – Прага : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2013. – С. 101-105.
5. Що таке LearningApps.org? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://galina-himichuk.webnode.com.ua/storinka-uchitelya/vchitisya-nikoli-ne-pizno/learningapps-org/>.

Вікторія Лесько

*Київський національний лінгвістичний університет
Науковий керівник – ст. викладач **Наталія Миронова**
м. Київ*

ДО ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ

Переклад – це засіб забезпечити можливість спілкування (комунікації) між людьми, що говорять різними мовами. Перекладознавство – одна з наймолодших наук, незважаючи на те, що теоретичну основу під процес перекладу намагалися підвести ще в Давньому Римі.

У 1958 році, під час Другого конгресу славистів у Москві, були закладені підвалини сучасного перекладознавства. Статусу науки ця дисципліна набула в 1964 році, коли Юджін Найді опублікував свою книгу «Towards a Science of Translating», яка дала поштовх для досліджень та викликала необхідність теоретичного обґрунтування основних положень цієї науки. Але датою народження теорії перекладу, як наукової дисципліни, вважається 1972 рік, коли, виступаючи на 3-му Міжнародному симпозиумі з прикладної лінгвістики в Копенгагені, британський лінгвіст Джеймс Холмс заявив про необхідність визнання теорії перекладу самостійною галуззю наукових досліджень. Він сформулював основне завдання нової науки – «встановлювати загальні принципи, які допомагають пояснювати і передбачати реальні прояви теоретичних закономірностей процесу перекладу». Він же ввів у вживання і термін «перекладознавство» (англ. Translationstudies).

Протиріччя в розумінні віку науки перекладознавства багато в чому пояснюється традиційним уявленням про переклад як про розумову діяльність другорядної важливості, тому що перекладачі лише передають і оформлюють чужі думки, а не власні. Також наукова дисципліна перекладознавства багато в чому заснована на теоретичних положеннях, методах і практичних результатах інших областей лінгвістики і розділів мовознавства: граматики, лексикології, семасіології, стилістики, соціолінгвістики, психолінгвістики та ін.

Для того, щоб навчити правильному перекладу, науковці та педагоги працюють над розробками нових методів викладання, які можуть задовольнити попит у висококваліфікованих перекладачах. Проте сучасна наука не може похвалитися ретельним вивченням цієї теми. Є багато підручників із техніки і теорії перекладу, але дуже мало підручників, що пропонують методики викладання перекладу. Крім того, деякі вчені заперечують зміст і стійкість наявних методів навчання перекладу як процесу передачі сенсу, структури і стилістичних особливостей тексту з мови оригіналу на мову перекладу [1].

Україна з надбанням незалежності та становленням української мови як державної, відчула необхідність у якісних та ґрунтовних перекладах, особливо зі збільшенням соціального замовлення на них. Україна довгий час перебувала під гнітом держав-завойовниць та тоталітарної системи й не могла вчасно знайомитися з досягненнями світової писемної культури, адже художні твори,

наукові праці іноземних авторів жорстко цензурувалися і переклад їх українською був суворо обмежений.

Є нагальна необхідність перекладів величезного масиву сучасної і вже засвоєної світовою спільнотою наукової і художньої літератури. Із розширенням зв'язків держави та амбіціями України щодо вступу в економічні та соціальні зони виникає потреба і в юридичному та бізнес-перекладах. Тому попит на високваліфікованих спеціалістів у перекладі триватиме, а пошук нових підходів до вивчення проблем перекладу не вичерпується. Це своєю чергою зумовлює запит на підготовку значної кількості професійних перекладачів, якісне навчання котрих неможливо без розвинутого перекладознавства [2].

Будь-яка методика визначається розвитком навичок письмового та усного перекладу, спрямованістю профілюючої дисципліни. До базових складових, що допомагають перекладачеві успішно вирішувати свої професійні завдання, більшість дослідників відносять знання, вміння, навички необхідні в усіх видах перекладу. До специфічних складових належать знання, уміння, навички необхідні в якомусь одному або декількох видах перекладу (письмовому, візуально-усному, послідовному, паралельному, синхронному) [1].

При навчанні перекладу важливо розрізнати два його типи: переклад на іноземну мову під час навчального процесу, так званий «педагогічний переклад», та професійний переклад, який «націлений на читача, який принципово зацікавлений в змісті тексту» [4].

З-поміж основних методів навчання перекладу слід виділити:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, які поділяються на:

1) за джерелом інформації:

- словесні: лекція (проблемна, інтерактивна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (презентація Power Point), семінари, пояснення, розповідь, бесіда, тренінг;

- наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація;

- практичні: вправи.

2) за логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) за ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) за ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів з книгою, комп'ютером; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

2. Методи стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) навчальні дискусії;

2) створення ситуації пізнавальної новизни;

3) застосування методів активізації навчання тощо [2].

Література

1. Чадина І. С. К вопросу о методике подготовки переводчиков на современном этапе / Ирина Сергевна Чадина // Молодой ученый. – 2016. – № 3. – С. 1106-1108.

2. Шурма С. Г. Робоча програма з дисципліни «Методика викладання перекладу у вищій школі» для студентів VI курсу спеціальності Переклад / С.Г. Шурма, О.Є Мілова. – КУБГ, 2016 – С. 20.

3. Межуєва І. Ю. Методика викладання перекладу у вищій школі: конспект лекцій з курсу «Методика викладання перекладу у вищій школі» для студентів спеціальності 8.02030304 «Переклад» денної форми навчання / Ірина Юхимівна Межуєва. – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2016. – 109 с.

4. Вермес А. Преподавание перевода с иностранных языков: Краткий обзор плюсов и минусов. – СПб. : СОЮЗ. – С. 84.

Ольга Літовченко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ірина Скляр
м. Бахмут*

МІСЬКИЙ ДИСКУРС В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Соціально-історичні й мистецькі процеси ХХІ століття істотно поглиблюють характер і напрями в потрактуванні міста та урбанізації.

Актуальність теми зумовлена відсутністю у вітчизняному літературознавстві цілісного ґрунтового аналізу еволюції урбаністичної теми в українській прозі ХХІ століття. Незважаючи на публікації В. Агеєвої, А. Білої, Л. Кавун, С. Павличко, І. Скляр, М.Тарнавського, М.Ткачука, С. Філоненко, В. Фоменко та ін. українська урбаністична проза залишається маловивченим різновидом української літератури.

У «Літературознавчому словнику-довіднику» дискурс визначено як «сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики, розглядаються у взаємних зв'язках з цією проблематикою, а також у взаємних зв'язках між собою. Одиницями дискурсу є конкретні висловлювання, які функціонують у реальних історичних, суспільних і культурних умовах, а у своєму змісті та структурі відбивають часовий аспект, інтеракції між партнерами, що витворюють даний тип дискурсу, а також простір, у якому він відбувається, значення, які він творить, використовує, репродукує або перетворює» [1, с. 201].

Міський дискурс у сучасній українській літературі ширше застосовується у постмодернізмі і взаємопов'язаний онтологічними проблемами буття людства та урбаністичною тематикою. Урбанізація розглядається як прояв комунікативної поведінки містян, це специфічна вербальна форма міської громадськості, яка проявляється у мовному побуті.

Міський дискурс як мовленнєвий потік характеризується осмисленням мовної картини світу в цілому та самого міста зокрема. Як зазначає В. Г. Фоменко: «Місто – це історично сформований, відшліфований простір, який зберігає інформаційні коди, ілюзії, міфи, втілені у пам'ятках архітектури та мистецтва. Воно має дискурсну основу та належить наративу, за допомогою якого місто постає як текст, що містить унікальну інформацію про знакові семантичні утворення» [5, с. 38-39]. «Поява та розвиток мегаполісів, які характеризуються соціальною невизначеністю, непевністю, експериментальними пошуками, сумнівами, у літературі відтворюються як безкінечний потік художніх інновацій. Текст мегаполісу – розкодування інформації багатопланових змістових та часових просторів» [5, с. 7].

Урбанізація на сучасному етапі розвитку може нести в собі комунікативну ситуацію у сфері економічного та політичного життя суспільства, а також «місто як продукт культури, певної форми комунікації [6, с. 155].

Міський дискурс є явищем міської культури, включаючи субкультури різних соціальних верств: масова культура, масова молодіжна культура, елітарна міська культура, міська субкультура, культура злодійського аргю, сільський суржик як напівдіалектна культура, професійна субкультура та сімейні мови. З цих компонентів створюється єдина цілісна комунікативна модель, яка формує специфічну урбаністичність світосприйняття, яка відображається у мовній практиці великих міст.

Л. О. Ставицька вважає, що «місто як культурний феномен породжує своєрідну модель мовної поведінки і за своєю природою, як соціальний конгломерат, передбачає вербальну активність жителів, без якої в принципі не можна говорити про комунікативну потужність будь-якої мови. Така вербальна активність обов'язково перехрещується з феноменом розширеного жаргоновживання, тобто експансією корпоративної жаргонної лексики в міський побут, розімкненням вузьких рамок слововживання» [4, с. 242].

У сучасних урбаністичних текстах розуміння міста стає втіленням самореалізації особистості. У зображенні міста сучасні українські автори акцентують не лише на візуальному аспекті, але й емоційно-чуттєвому художньому відображенні міського буття.

До 20-х років ХХ ст. українська література, за винятком творів В. Винниченка, не мала розвинутої урбаністичної прози. У 20-ті вона вперше заявила про себе у творчості Валер'яна Підмогильного, пізніше у В. Петрова, М. Івченка, Г. Косинки, Б. Антоненка-Давидовича, Б. Тенети, І. Сенченка, О. Копиленка, П. Яценка, О. Ірванця, Н. Сняданки.

У сучасній українській літературі міський дискурс є домінантою структурно-семіотичного напрямку. Це дає змогу теоретично обґрунтувати поняття міста як текст.

У постмодерній літературі місто – це образ, тема, символ, знак, міф, код. Твори сучасників не є традиційними описами міського побуту чи ілюстраціями, а виступають факторами світоглядних парадигм, концептів буття людини в урбаністичному часопросторі та нових ідей.

Соломія Павличко зазначала: «місто є типом певного типу свідомості як автора, так і його героя. Ця свідомість достатньо рафінована, вона вихована бібліотекою, а не природою, вона пізнала філософські сумніви, розчарування й біль самотності, алієнацію, внутрішню дисгармонію» [2, с. 206].

Урбаністична література за допомогою виражальних засобів направлена на раціональність та емоційність світосприйняття людини. Можна стверджувати про надзвичайну чуттєву інтелектуальну наповненість. Митці відображають часопростір, гротеск, іронію, міфологізацію. Сучасне сприйняття міста як тексту діє як свідомо інтелектуальна провокація, що спонукає до актуалізації знань з релігієзнавства, літератури, історії, мистецтва, культури, архітектури. Образ міста, на думку І. Скляр, розглядається не стільки як суто соціально-історичне тло, а як основа для глибшого проникнення в пізнання людини з власним мікро- і макросвітом [див. 3, с. 461].

Відомим фактом є те, що позитивні герої відсутні в урбаністичній літературі. Хоча в урбаністичному просторі персонажі хочуть позбавитися внутрішньої порожнечі, натомість досягти стану спокою та гармонії зі світом. Образ міста постає каталізатором милосердя, любові, гуманізму, духовності, краси для людства. В урбаністичній літературі велика кількість соціально-політичних та історичних зрушень виступає як трагіфарс, що повністю демонструє псевдоцінності суспільства.

Отже, у сучасній українській прозі одним із найбільш часто артикульованих образів є місто. Автори демонструють інтерес до теми міста, використовуючи категорії: пам'яті й історичності, минулого й сучасності. Незважаючи на різну жанрово-стильову приналежність творів, рівень художньо-аналітичного осмислення, життєвий та письменницький досвід, автори знаходять спільний аспект, що місто – це головний простір у житті особистості, який визначає її буття. На певні часові параметри поширені основні принципи життєвого простору особистості.

Література

1. Літературознавчий словник-довідник / [редкол.: Р. Т. Гром'як та ін.]. – К. : Академія, 1997. – 748 с.
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – [2-е вид]. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
3. Скляр І. О. Поетика характеротворення образу міста у прозовій спадщині В. Підмогильного (на матеріалі творів «Старець», «Остап Шаптала», «Третя революція») / І. Скляр // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. – 2010. – Вип. XXIII, ч. 2. – С. 460-468.
4. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
5. Фоменко В. Г. Українська урбаністична проза ХХ століття: еволюція, проблематика, поетика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / В. Г. Фоменко. – К., 2008. – 45 с.

6. Хорольська А. М. Урбаністичний дискурс як відображення урбаністичного простору та урбаністичної спільноти / А. М. Хорольська. – Луганськ, 2010. – 159 с.

Ольга Літовченко

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Тетяна Радіонова**

м. Бахмут

ГРАФІЧНІ ПРИЙОМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТУ У ТВОРАХ Ю. ІЗДРИКА

Постмодерністи в організації візуалізації тексту приділяють особливу увагу різноманітним графічним засобам із метою привернути увагу читача до свого художнього полотна. Як стверджував О. М. Мороховський: «Графічні засоби – це сукупність способів зовнішньої організації тексту» [4, с. 61]. Вони виступають компонентами в організації семантичної наповненості твору, забезпечуючи його прагматичну заданість і експресивність. Такі засоби, поза всяким сумнівом, є допоміжними у створенні мовної гри на різних рівнях мовної системи: фонетичному, словотвірному, лексичному, синтаксичному, текстовому та інтертекстовому. Основними графічними прийомами виступають графеми, знаки пунктуації, наголосу, шрифтові виділення, пробіли, відступи та символи.

Прозові твори Юрія Іздрика виокремлюються з-поміж інших представників постмодерністського напрямку завдяки використанню мовної гри з читачем, серед яких графічні засоби оформлення тексту є прийомом не тільки мовної експресії, але й неповторним способом створення художнього тексту.

До графічних прийомів візуалізації можна віднести такі:

1. Використання різних шрифтів в одному тексті. Курсив виконує смисловидільну функцію. У своїх творах Ю. Іздрик виділяє курсивом певні моменти для підкреслення іронії чи виокремлення логічно наголошених слів: «якийсь міфічний рекламодавець *Вася*» [1, с. 124].

2. Особливості функціонування алфавітних знаків у графічному оформленні художнього тексту. Проаналізувавши художні тексти Ю. Іздрика, можна простежити надмірне використання великої літери. Цікавим є факт, що Іздрик іноді використовує велику букву для передачі наголошування слів, як у книзі «Таке»: «*половИну дистАнці ївідбУвши, Ургант все ще був у почекАльнійОїсьстАнції, чи то шепетІвки чи непАлу, від душІ насИдівшись на клУнках-пакУнках, вдихАючи сморід групОї тУші, слУхаючим АтипролетаріАту та дні рахУючи як шпАли, шпАли, шпАли...*» [3, с. 38].

Можна простежити й зворотну тенденцію – свідоме уникання великої літери на початку речення та у власних назвах: «*вчора образив сина, кажи йомУ: прости, а перед сином я вибачуся // перед сином вибачився, питаю йогО: // прости? – мовчить, немає мого прощати // немає мого прощати?*» [3, с. 89]. Мала літера на місці великої зменшує справжню цінність слова в цьому

контексті, а також є наскрізною лінією зневаги або байдужості до навколишньої дійсності.

3. Окрім літер і слів, що з них складаються, в організації семіотичного простору твору беруть участь знаки структурування тексту на сторінці.

Експерименти із формою твору покликані відтворити складність його сюжетної та композиційної структури, вказати на інтертекстуальні зв'язки тощо.

Зокрема уривок із «Подвійного Леона» Ю. Іздрика, розміщений на сторінці у дві шпальти:

<i>Море було спокійне, а він звик плавати, не втомлюючись, як завгодно довго. Сьогодні вирішив однак обрати незвичайний маршрут. Берег оповила імла. Над морем зависла хмара, і водна гладінь губилась в мерехтінні примарних зблисків, які єдино їй видавалися реальними. Плини примхливих течій огортали його, даруючи відчуття спорідненості з бездонною стихією.</i>	<i>Було спокійним мирне море, а я звик плисти без утоми невідомо якдовго. Та обрав сьогодні шлях, одначе, ніким незвіданий раніш. Імла ковтнула нагло берег, всотала млосно суходоли, над море назлітались хмари, і мерехтіння ясних зблисків єдинодійсністю здались.</i>

[2, с.139]

Перша колонка – це дослівна розлога цитата з повісті М. Бланшо «Thomasl'obscur», друга – Іздрикова поетична інтерпретація цього епізоду повісті.

Потрібно звернути увагу на використання та способи оформлення таблиць у тексті. У «Подвійному Леоні» початок третього розділу «ВІНВОНА» розпочинається з відомої гри словами, коли з одного слова складаються інші [2, с. 31]. Ю. Іздрик знайомить читача з назвою розділу в такий спосіб:

ВІН	ВОНА	ОВО	ВОНО
ІВАН	НІНА	ОВ,ВО	ВІНО
ІН	ОНАН	ОН	НОНА
ІН	НОВА	NON	

Описуючи структуру прозового постмодерністського тексту, варто додати міркування про функціонування заголовків і назв розділів. Здебільшого вони знаходяться на своєму місці – вгорі, посередині, однак окремі випадки порушення традиції зафіксовані у романі «Воццек» Ю. Іздрика.

Графічний аспект не може виконувати жодних виражальних функцій, але в поєднання зі стилістичними фігурами налаштовує на образне сприйняття художнього світу. Оформлена в такий спосіб градація має вплив на читача не тільки за допомогою лексичного наповнення, а й візуального градування:

*і як мізерним, нікому не потрібним лантухом лежить в
одному з помешкань
одного з будинків
пересічного міста
невеликої країни*

скромного материка

твоє змарніле анемічне тіло [1, с.43]

4. Порожнеча у творах постмодерністів є елементом графічного оформлення тексту. Певною графемою є пропуск літери в слові чи певного фрагмента тексту. Використовуючи цей прийом, читач може по-новому осмислити як конкретний фрагмент, так і твір загалом.

Семантична неповнота або семантика неповноти наявна в тексті як загадка, таємниця, що її має розкрити читач. Наприклад, у Ю. Іздрика: *«Власне кажучи її повинні були б супроводжувати інші бажання. Кориця, повнд, дамаск, цукіні, грейпфрут, цигарка, с(...)н, середній, ніжний...»*[2, с. 20] і далі за текстом: *«Мед. Лід. Д(...)м. Трава...»*[2, с. 20]. Читачеві залишається лише здогадуватися: сон, син, дим, дім тощо. Але письменник допомагає неухважному читачеві, спрямовуючи перебіг його думок у потрібному напрямі: *«...зрозуміла, чого хотіла весь цей час найбільше – мати від нього дитину»*[2, с. 20].

5. Креалізований текст. Особливим прийомом візуалізації художнього тексту є введення до його структури, поряд із вербальними засобами передачі інформації, невербальних засобів. Унаслідок цього створюється так званий «креалізований текст».

Концептуальне мистецтво приваблює Ю. Іздрика як таке, що об'єднує в одному тексті процес творчості та її дослідження. Це створює великий потенціал до саморефлексій, коментарів, самоцитацій, до ускладнення текстової структури за рахунок інтертекстуальності й інтермедіальності. Саме тому твори письменника набувають найнесподіванішого вигляду. Наприклад, роман у новелах «АМтм», як зрозуміло з підзаголовка «Як досягти безсмертя в домашніх умовах», за задумом автора, є інструкцією. І в кожній інструкції текст супроводжується малюнками та схемами.

У романі «Подвійний Леон» присутні два, на перший погляд, неважливі для розуміння твору символи: ♪ та ♫. Автор у такий спосіб пропонує нам підказку для розуміння хвороби головного героя.

Отже, графічний аспект у художньому тексті виступає потужним прийомом здійснення прагматичного впливу на читача. Графічні прийоми візуалізації тексту є вагомим засобом текстотворення та скеровані передусім на мовну гру з читачем, посилення апелятивно-експресивної функції в прозових текстах і зумовлені концептуально усною формою репрезентації.

Література

1. Іздрик Ю. Р. Воццек&воццекургія / Ю.Р. Іздрик. – Львів : Кальварія, 2002. – 204 с.
2. Іздрик Ю. Р. Подвійний Леон / Ю. Р. Іздрик. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 204 с.
3. Іздрик Ю. Р. Таке / Ю. Р. Іздрик. – Харків : Вид-во «Клуб сімейного дозвілля», 2009. – 271 с.
4. Мороховський О. М. Стилїстика англійської мови / О. М. Мороховський, О. П. Воробйова. – К. : Вища школа, 1991. – 272 с.

Софія Макобрей

Бахмутська загальноосвітня школа I-III ступенів № 18

ім. Дмитра Чернявського

Наукові керівники: учитель української мови та літератури,

спеціаліст I категорії Ірина Мироненко,

учитель англійської мови, спеціаліст I категорії

Світлана Макобрей

УКРАЇНЬСЬКА МОВА НА ТЛІ ІНШИХ МОВ СВІТУ. УКРАЇНЬСЬКІ ТА АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Сприйняття навколишнього середовища, притаманне тому чи іншому етносу, його характер неодмінно знаходять своє відображення в особливостях мови – як лексичних, так і синтаксичних, створюючи унікальну, неповторну для кожного народу мовну картину світу.

Прислів'я та приказки – це жанр усної народної творчості, що супроводжує людину з дня її народження й протягом усього життя. Уже в найдавніших своїх зразках прислів'я і приказки слугують виявом етнопсихологічних особливостей народу, його духовності, світогляду, способу мислення, ціннісних орієнтацій, історико-культурного та господарського досвіду. У прислів'ях і приказках віддзеркалюються спостережливість, допитливість, дотепність і творча сила народу, зафіксовані мовними засобами або у вигляді лаконічних настанов («Як дбаєш, так і маєш», «Вік живи – вік учись»), або образно, метафорично («Яке коріння, таке й насіння», «Бур'ян росте й без поливу»)...

[1, с. 8]. Знайомлячись із прислів'ями та приказками інших народів, людина не тільки розширює свій кругозір, але й немовби стає учасником діалогу культур, оскільки має можливість порівняти їх із прислів'ями свого рідного народу і визначити як спільні, так і відмінні риси менталітету різних етносів. Наша увага буде зосереджена саме на тих лексемах, які відображують культуру та психологію народу-носія української та англійської мов – паремій (прислів'їв та приказок).

Прислів'я та приказки – значно поширений жанр усної народної творчості, що супроводжує людей із давніх часів. Точна рима, проста форма, стислість, зробили прислів'я та приказки стійкими, такими, що запам'ятовуються і необхідними в мові.

Прислів'я та приказки – стародавній жанр народної творчості. Вони виникли в далекі часи й сягають своїм корінням углиб століть. Багато з них з'явилися ще тоді, коли не було писемності. Тому питання про першоджерела стоїть ще відкритим.

Проблема паремій, зокрема історія виникнення й походження прислів'їв та приказок, особливості їхнього функціонування та класифікація здавна привертала увагу дослідників. Зацікавленість цим жанром усної народної творчості зумовлена сучасним станом лінгвістики. Дослідженням паремій,

з'ясуванням їхньої історії та значення, займалося багато дослідників різних країн. Але на сучасному етапі розвитку пареміології, яка розглядається в усіх дослідницьких роботах видатних лінгвістів, як частина фразеології (тобто паремія – фразеологічна одиниця) спостерігається пасивність щодо розгляду цих проблем. У цьому полягає актуальність запропонованого дослідження [2, с. 16].

Мета роботи – дослідити такі фразеологічні одиниці, як прислів'я та приказки (паремії), та порівняти лексику й тематику паремій в англійській та українській мовах.

Об'єкт дослідження – характер ситуації й тип паремії в українській та англійській мовах.

Предметом дослідження роботи є саме народні мудрості двох народів-носіїв англійської та української мов – прислів'я та приказки цих народів.

Теоретична значущість роботи полягає в комплексному аналізі пареміології (що є складовою наукою фразеології), визначення основних способів відтворення прислів'їв та приказок з англійської мови на українську і навпаки, та аналіз лексикологічних одиниць: чи виконують ці лексикологічні одиниці ті ж самі функції в обох мовах та у чому полягають особливості їхнього значення.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати можна використовувати в перекладацькій діяльності в майбутньому, а саме переклад фразеологічних одиниць — паремій (прислів'їв та приказок).

Аналізуючи зміст і сутність прислів'їв і приказок на прикладі української та англійської мов, ми маємо змогу побачити багато спільних рис у філософському розумінні людського життя, у моральних орієнтирах і оцінках таких різних народів: це, перш за все, усвідомлення того, що життя є швидкоплинним, а час – незворотнім. «*Літа пливуть, як вода*», «*Час не чекає*», – кажуть нам українські прислів'я. На недосяжність минулого звертають увагу і англійські прислів'я: «*Ніхто не може перевести стрілки годинника назад*» (*One cannot put back the clock*); «*Вранішнє сонце цілий день не світить*» (*The morning sun never lasts a day*); «*Час, припливи і відпливи ні на кого не чекають*» (*Time and tide wait for no man*) [3, с. 9].

Порівняльний аналіз прислів'їв і приказок різних народів дає змогу отримати чіткішу картину про риси національного характеру і менталітет різних народів. У майбутньому цікаво було б дослідити їхнє уявлення про добро і зло, правду і кривду, сміливість, обережність і боягузтво, любов до рідної землі і багато іншого [4, с. 29].

Отже, існує декілька способів відтворення прислів'їв та приказок з однієї мови на іншу. У першому та третьому способі лексична образність прислів'їв та приказок зберігається, в інших не зберігається.

Незважаючи на це, можна зазначити, що в будь-якому випадку лексичні одиниці зооніми в обох мовах хоча і мають різні значення, та виконують однакову функцію. Взяти, наприклад, таке прислів'я «*На свиню хоч і сідло надінь, то все конем не буде*». Його відповідником в англійській мові буде: «*An ass is but an ass, though laden with gold*» [5, с. 45].

Можна зазначити, що хоча лексичні зооніми в запропонованих прислів'ях різні (в українській мові це свиня та кінь, в англійській мові – осел) та все одно ці лексичні одиниці виконують у прислів'ї однакову функцію, тобто саме прислів'я не втрачає свого емотивного значення та смислового навантаження в жодній із мов. Та все ж значна частина англійських та українських прислів'їв має свої особливості, і відповідник у порівнюваній мові часто буває тільки приблизним.

Література

1. Авксент'єв Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування // *Мовознавство*, 1997. – № 1. – С. 43-46.
2. Алефіренко М. Ф. Проблема фразеологічного рівня мови // *Мовознавство*, 1984. – № 5. – С. 42-47.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Верба Л. Г. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 160 с.
4. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / Карабан В. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 208 с.
5. Сміт Л. П. Фразеологія англійського язика / Сміт Л. П. – М. : Учпедгиз, 1959. – 208 с.

Дар'я Марченко

Запорізький колегіум «Елінт»

Науковий керівник – учитель вищої категорії Людмила Люта

м. Запоріжжя

ПЛІННІСТЬ ЧАСУ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ЗІВ'ЯЛІ КВІТИ ВИКИДАЮТЬ»

Категорії простору та часу є об'єктом досліджень багатьох сучасних наук, зокрема: фізики, філософії, мистецтва. Простір і час у літературі, існуючи як специфічна система знаків, виконують функцію передачі пізнавальної та оціночної інформації.

Починаючи з другої половини ХХ століття, літературознавці визначають часово-просторову категорію художньої літератури як засіб увиразнення філософсько-психологічної проблематики та аналізують поведінку персонажів у вимірах цих специфічних знаків, що допомагає пізнати краще підґрунтя твору.

Виділяють дві іпостасі художнього часу: художній час дійсності персонажів і дійсності реципієнта певного твору. У романі «Зів'ялі квіти викидають» дійсність головних героїнь простягається з першої третини до кінця ХХ століття, а дійсність реципієнта припадає на початок ХХІ століття. Для розуміння специфіки роману необхідно враховувати час рецепції твору.

Акт читання передбачає детермінованість, обумовлену часом сприйняття, що може включати різний темп читання або повертання до вподобаних місць. Світ художніх образів впливає на читача, розриває просторову локальність твору і викликає різноманітні асоціації під час читання.

Зазвичай час і простір мають залежність один від одного, що має назву «хронотоп». Художній хронотоп – це особливий часопростір, що пов'язаний як із часом, так із простором, проте не є тотожним їм. Художній час має безліч варіантів власного виявлення: може бути окреслений певними часовими межами (день, місяць, рік), може залишитися невизнаним (якщо в цьому немає необхідності) або може бути пов'язаний із майбутнім (у разі, якщо це фантастичний твір). Художній простір також є доволі відносним поняттям, адже не є обмеженим у виборі місця подій: кімната, вулиця, місто, космос, або взагалі не матиме сенсу бути зазначеним у творі.

Хронотоп має певні типи, які залежать від виду «матерії», що присутні в тому чи іншому творі: просторовий, де більша увага зосереджена на просторі, тимчасовий, у якому більше виділяється час, аніж простір, і просторово-часовий, що поєднує в собі ознаки як першого, так і другого типів. У художній літературі частіше зустрічається саме просторово-часовий хронотоп, який вказує на залежність саме цього типу хронотопу та змісту твору. Однак обмеження його лише однією формою поєднання часу та простору робить твір занадто примітивним для читачів, тому не є виключенням переплітання деяких видів хронотопу. У романі Ірен Роздобудько «Зів'ялі квіти викидають» зустрічаємося з хронотопом Будинку самотніх акторів театру та кіно, який стає центром оповідання всіх подій, що відбуваються.

Хронотоп має дуже сильний зв'язок зі змістом твору й охоплює всі його сторони: впливає на жанрову специфіку тексту, композиційну структуру, висвітлення художнього образу в творі. Хронотоп персонажів уособлює собою так званий психологічний хронотоп, що генерує самосвідомість персонажів художнього твору. Це суб'єктивний часопростір діючих осіб.

Час у романі може набувати ознак вічного, усетривалого – це час внутрішній, що позначає стан душі суб'єкта, його ставлення до буття: «У мене вже немає часу на довгі міркування. Хоча ні! У мене попереду – вічність». Саме завдяки внутрішньому часу герої усвідомлюють, що вони самотні, що життя минає, але «десь там, на місячній доріжці ми всі маємо зійтись» [3, с. 202].

Роман «Зів'ялі квіти викидають» зображує різні самосвідомості обох головних героїнь. Едіт Береш як у власних спогадах, так і в реальній дійсності є цілковитою протилежністю своїй головній суперниці Леді Ніжиній. Молода Едіт постає перед нами більш реальною особою згідно з тим часом, але ті десятки років, що промайнули між реальним світом і спогадами, хоч і залишили її тією наполегливою та принциповою жінкою, проте додали до цього більше лагідності та простоти. На це вплинув не лише час, а й зміна середовища, що цілком відрізнявся від звичного для неї. Леда Ніжина, на відміну від Береш, тендітна, лагідна, проста, у деяких ситуаціях навіть наївна, але за багато років їй стає дедалі тяжче приховати образу на іншу акторку. Стефка, що є об'єднувальним елементом у романі, наприкінці твору каже про

це так: *«Ці дві жінки ніколи не бачились, їхні шляхи перетиналися лише у викривленому просторі – на екрані, на шпальтах газет, у плитках, на сторінках енциклопедій. Вони все життя вважали, що ненавидять одна одну. Але ненависть швидше здатна шукати зустрічі й помсти, ніж шляхетність»*.

Автор у романі використовує не лише хронотопи Будинку та персонажів, а й плинність часу. Психологія внутрішнього світу двох акторок постає у вигляді багаторічних страждань головних персонажів. Ірен Роздобудько за допомогою плинності часу зображує внутрішні зміни світосприйняття Едіт і Леди, на які потребується декілька десятиліть. Так, художній час усвідомлюється завдяки його плинності, перебігу подій, зміні часових координатів і циклів (години, доби, пори року і т.д.) та досягається людиною на рівні її «відчуття часу» [2]. Майже 50 років знадобилось акторкам, щоб переосмислити все те, що нагромадилося в них усередині, а їхня сповідь дала зрозуміти, що всі внутрішні переживання могли бути усунені набагато раніше, якби не присутність недомовленості в обох жінок. Про це казала Едіт Береш: *«Тепер я знаю, чим закінчується старість... Поверненням у молодість!»* Для них час виступив своєрідним психологом, який зміг вирішити всі ті внутрішні проблеми, які гризли їх від молодості до самої старості. Отже, плинність часу допомагає максимально детально дати відповіді на всі питання, що виникають у тій чи іншій ситуації.

Письменниця вдається до художніх можливостей спогадів, візій із минулого – далекого і близького – для того, щоб показати причиново-наслідкові зв'язки між подіями та характерами, з метою витримати динамізм оповіді – зовнішньої і внутрішньої [3, с. 200-201].

Крім цього, час у романі містить три темпоральні осі:

- 1) вісь календарного часу, який виражений у більшості випадків лексичними одиницями з семою «час» і датами;
- 2) вісь часу подій, яка створена за допомогою зв'язку усіх предикатів тексту, в першу чергу дієслівних форм;
- 3) вісь перцептивного часу, тобто часу, який означає позицію оповідача та персонажа, виражаючись різного роду лексико-граматичними засобами й часовими зміщеннями [1].

Вісь календарного часу представлена в романі 90-ми роками ХХ століття, дія якого відбувається в Будинку самотніх акторів театру та кіно, зазвичай у кімнатах колишніх акторок, але при цьому переплітається з особистою історією дівчини Стефки.

Вісь часу подій охоплює період з 30-их років попереднього століття, де йдеться про становлення Леди як акторки та стосунки в любовному трикутнику.

Остання вісь перцептивного часу зображує відношення Стефки до почутої трагічної історії Леди та Едіт. У творі часто можемо спостерігати її реакцію на якусь фразу жінок, на їхні дії, поведінку та помічаємо, як з часом ця реакція змінюється й стає добрішою та більш співчутливою. Це простежується в ситуації з одним із мешканців Будинку – Альфредом Вікторовичем, що

полюбляв випивати свіже сире яйце зранку: « – *Ще тепленьке!* – промовляла вона коронну фразу, вдаючи, ніби щойно вийшла з курятника (котрого, до речі, на території пансіону не було. Хіба що в селі, до якого треба було брести пішки хвилин зо тридцять)». Проте вже через декілька розділів її ставлення до старого докорінно змінюється, про що свідчить цитата: « *Ну що ви, Альфреде Вікторовичу, – Стефка поклала руку на його зап'ястя. – У мене є час. Це ви мені вибачте. Я не думала, що ви так знаєтеся на... на цих клятих яйцях...».*

До речі Альфред Вікторович також є значущим персонажем у цій історії, особливо з погляду на час, адже він у нього вкладає особистий зміст. Усе ще глибоко в душі відчуваючи себе відомим і великим оперним співаком, колишній артист намагається повертатися у власну молодість, використовуючи для цього своєрідну машину часу, яким для нього є сире яйце: « *Я вже думав, що ніколи, ніколи не відчую смак своєї юності, молодості. Ти повернула мені все це. Бодай на хвилину...».* Крім цього, він пояснює свою точку зору стосовноплинності часу, показуючи це на більш примітивному, аніж філософському рівні: «*Тому що все повинно відбутися у свій час! Не треба нічого розбивати, голубонько моя! Не треба ніякого насильства! Коли плід дозріває, він розколюється сам! Маленьке мишеня – то символ природної сили. Вистачило легкого поруху його хвостика! Все у свій час. Все у свій час...».*

Власне й назва роману містить у собі певний символ часу. Так, дві акторки вважають себе скоріш зів'ялими квітами, що не гідні виступати на сцені, грати улюблені ролі, знов і знов переживати знайомі почуття. Такі квіти є для них символом старості, минулих років, що ніколи не повернуть їм молодість: «*Зів'ялі квіти, які зберігаються в душі у вигляді жалю за минулим або нездійсненим, треба викидати».* Натомість вони думають, що сучасному мистецтву потрібні нові таланти – свіжі квіти, що здатні замінити великих митців.

Таким чином, кожна людина має власну, індивідуальну, ні на що не схожу машину часу, і своїми спогадами вони мандрують у минуле, а мріями вирушають у цікаву й непередбачену подорож до майбутнього.

Література

1. Гуляк Т. Художня модель часопростору в детективних романах І. Роздобудько і Д. Л. Сейерс: порівняльний аспект [Електронний ресурс] / Т. Гуляк. – Режим доступу : <file:///C:/Documents%20and%20Settings/admin.pdf>.
2. Часопростір як форматворча категорія художнього тексту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://book.net/index.php?bid=5550&chapter=1&p=achapter>.
3. Шварцман Д. І. Історіософська семантика часу в романі І. Роздобудько «Зів'ялі квіти викидають» / Д. І. Шварцман // Сучасні наукові парадигми мови, літератури, юридичної лінгвістики та документознавства. – Луганськ, 2011. – С. 200-202.

Тетяна Марчук

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Інна Горюф'янюк**

м. Вінниця

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В ТЕМАТИЧНІЙ ГРУПІ БДЖІЛЬНИЦЬКОЇ ЛЕКСИКИ В ГОВІРЦІ СЕЛИЩА ЧЕРНІВЦІ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Словниковий склад мови відображує сукупність предметів і явищ позамовної дійсності. Але разом з тим «лексичні одиниці не є просто етикетками», прикріпленими до тих чи інших денотатів. Слова існують не ізольовано, взаємодіючи одне з одним, вони об'єднані численними граматичними і стилістичними зв'язками [5, с. 41].

Системні зв'язки між мовними одиницями виявляються у двох типах відношень – парадигматичних і синтагматичних. Парадигматичні відношення пов'язують мовні одиниці на основі спільності/відмінності за формою чи значенням або за тим і тим одночасно. На цьому ґрунті одиниці мови об'єднуються у групи, розряди, класи, категорії. Парадигматичними відношеннями пов'язані мовні одиниці в межах того угруповання, з якого мовна одиниця відбирається для її використання в мовленні [2, с. 458].

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що сучасна діалектологія тяжіє до системного вивчення лексики, аналізу тематичних груп лексики (ТГЛ) і недостатньою вивченістю ТГЛ бджільництва в українському мовознавстві, зокрема й у діалектології. Досить тривалий час після публікації праці «Полесская терминология пчеловодства» В. Антохіної та М. Никончука [1] цей архаїчний пласт лексики не потрапляв до поля зору науковців. Але на початку ХХІ століття зацікавленість дослідників цією темою зростає, про що свідчать праці Т. Тищенко [6], У. Мовної [3].

У нашій розвідці, емпіричною базою якої стали власні записи діалектного мовлення мешканців селища Чернівці Чернівецького р-ну Вінницької обл. (3 год. 48 хв.) за програмою-питальником для збирання лексики українських говорів А. Поповського [4], ми зробили спробу виявити системні зв'язки між мовними одиницями бджільницької лексики – синонімічні, антонімічні, мотиваційні та гіпонімічні відношення.

У досліджуваній говірці ми виявили низку синонімічних рядів на позначення бджільницьких понять. Так, спостерігаємо абсолютні синоніми: *забрус*, *печатка* 'процес, коли комірочки з медом запечатаються тонким шаром воску': *печатка* /ц'а зр'ізайиц':а / називайиц':а во'на п'равил'но *забрус* / *забрус* це пол'тира'турному / али йи'шо кажут *печатка* // ;

рос'крилиц'а, *каран'ідос* 'хвороба, яка вражає трахеї бджоли': кл'ішч цей / шо ў тра'хейах за'був йак називайец'а // а *каран'ідос* // *каран'ідос* це с'ір'йозна / хвороба називайец'а по народному *рос'крилиц'а* //.

Досліджуючи бджільницьку лексику, ми виявили такі стилістичні синоніми: *злод'їйку'вата бджо'ла*, *во'роўка*, *крадун'ка*, *кра'д'їшка* 'робоча бджола, яка викрадає мед в інших бджолиних сімей': *ти 'бачиш 'ага йе прил'їтайе во'роўка / ну ти по'стави'там у'себи на 'нас'їц'ї і ли'т'ат і зал'їтайут ту'да //ти сво'їу 'нас'їку закри'вайеш //*; *то це крадун'ки / та'к'ї називайу'а шо / це 'сама 'г'їрша бджо'ла кар'пацка / на 'шчот 'цего / це ўже 'знайу 'добре / шо кар'пацка бджо'ла / во'на 'сил'но кра'д'їшка //*.

Ку'сайуц':а, *'жал'ат*, *'гобайут*, *па'л'ат* 'кусають (про бджоли)': *йак на 'рамках ли'шайуц':а / ўз'аў зм'їу / зм'їу йїх / п'їд 'час ўз'атку во'ни ни агрї'сиўн'ї / ни ку'сайуц':а //*.

Також було виявлено семантичні синоніми: *'нас'їка* 'присадибна ділянка, на якій розташовані вулики', *то'чок* 'частина пасіки, розташована у віддаленому місці': *це ўс'о та'ке / шо та'ке ниоб'х'їдни / шоб во'но бу'ло на 'нас'їц'ї //*; *гу'д'ат* 'видають протяжні низькі звуки', *шум'л'ат* 'утворюють шум': *йа на'хожу а во'ни 'примо чи'риз пати'ки / 'чириз 'р'їшча прол'їтайут і то'го так 'шумл'ат // а там вир'ба і ў вир'б'ї ду'пло //*.

Отож найбільш широко в цій ТГЛ представлені абсолютні синоніми, тому що в бджільницькій лексиці є багато термінів.

Явище антонімії є значно рідкіснішим, ніж синонімії, адже в бджільницькій лексиці дуже мало явищ, які можна було б протиставити. Ми виявили такі антонімічні пари: *ли'жак* 'горизонтальний вулик' – *стор'цовой* 'вертикальний вулик': *у ме'ни ук'райїнс'к'ї ли'жа'ки / а 'луч:и стор'цов'ї // в'їн 'луч:иї / во'ни 'луч':ї / практично / 'али ми'н'ї 'т'ашко з ни'ми бо'ротис'а //*; *ст'їл'ни'кова 'рамка* 'невідбудована рамка' – *ст'їл'ник* 'відбудована рамка': *к'ришка / сам 'корпус / по'том ст'їл'ни'ки / чи ст'їл'ни'ков'ї 'рамки / бо ст'їл'ник це йакш'чо в'їн ўже уст'ройїниї //*; *п'їд'мор* 'мертві бджоли' – *жи'в'ї б'д'жолї* 'живі бджоли': *м'їт'олочку зр'обити б'д'жолї ц'ї нежи'в'ї / п'їд'мор називайец'а / за'брати 'цеї п'їд'мор //*; *в'їт'криў йа т'ї 'вулики / шо ў холот'ку / там жи'в'ї б'д'жолї / а там де рос'клаў т'ї по'лоски ўс'ї 'виздихали //*.

Одним із найскладніших і найменш досліджених видів системних відношень у бджільницькій лексиці є мотиваційні. У лексиці говірки селища Чернівці засвідчено корпус назв, мотивованих різними мотиваційними ознаками (МО):

МО «походження»: *каў'каска бджо'ла* 'порода бджіл, яка сформувалася в гірських районах Кавказу' ← *Кавказ*; *кар'пацка б'жол'а* 'порода бджіл, яка сформувалася в гірських районах Карпат' ← *Карпати*; *акац'їйовий 'мед* 'мед з акації' ← *акація*;

МО «функція»: *'матка* 'бджола, яка відтворює потомство' ← *мати*; *ро'боча бджо'ла* 'бджола без репродуктивної системи' ← *робити*; *диро'кол* 'прилад для пробивання отворів на бічних рамкових планках' ← *колоти дірки*; *їзол'атор на рамки* 'пристїрій для ізоляції рамки з маткою від інши бджіл' ← *їзолювати*;

МО «вид діяльності»: *бджола-вихо'вател'ка* 'бджоли, яка доглядає розплід' ← *виховувати*; *'бджола-роз'в'їдниц'а* 'бджола, яка займається пошуком масивів' ← *розвідувати*;

МО «зовнішні ознаки»: *рос'крилиця* 'хвороба дихальних шляхів бджоли, яку можна виявити за зовнішніми ознаками – бджола широко розкладає крила' ← *крила*.

Також ми зафіксували низку немотивованих назв, як-от: *мел'їпони* 'дикі бджоли', *дина/р'ї* 'дикі бджоли', *св'їшче/ва* 'матка' 'матка, яку вирощують бджоли', *т/рутен*, *трут* 'бджола, яка виконує функцію запліднення', *ста/м'еска* 'прилад, який використовують для розділення корпусів вулика, стельових дощечок, рамок' та ін.

У досліджуваній групі лексики значно переважають немотивовані назви, адже пласт бджільницької лексики є архаїчним, частина назв сягає праслов'янських корінів. Немотивованими є зазвичай номен на позначення агентивів, бджоли, вулика, продуктів бджільництва тощо.

Ми зафіксували також активні гіперо-гіпонімічні відношення в системі бджільницької лексики досліджуваної говірки. Так, лексема *бджола* є гіперонімом до номенів *мел'їпони* 'вид диких бджіл', *дина/р'ї* 'вид диких бджіл', *матка* 'бджола, яка відтворює потомство', *трут* 'бджола, яка виконує функцію запліднення', *робоча бджола* 'бджола, яка не має репродуктивної системи'. Номен *матка* є гіпернімом до слів *трутоўка* 'матка, з якої виводяться трутні', *св'їшче/ва* 'матка' 'матка, яку виводять бджоли' та ін.

Отже, тематична група бджільницької лексики є системним утворенням, одиниці якого перебувають у парадигматичних відношеннях, які будуються на синонічних, антонімічних, гіпонімічних і мотиваційних відношеннях.

Література

1. Анохина В. В. Полесская терминология пчеловодства / В. В. Антохина, М. В. Никончук // Лексика Полесья (Матеріали для полесского диалектного словаря). – Москва, 1968. – С. 320–366.
2. Кочерган М. П. Парадигматика // Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), М.П. Зяблюк та ін. – Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 458.
3. Мовна У. Традиційне бджільництво українців: словник етнографічних термінів / Уляна Мовна; НАН України, Ін-т народознавства. – Львів, 2015. – 360 с.
4. Поповський А. М. Програма-питальник для збирання лексики українських говорів. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1982.
5. Струганець Л. Зміни синтагматичних і парадигматичних відношень між лексичними одиницями сучасної української літературної мови / Любов Струганець // Збірник праць ТО НТШ. – Тернопіль : Рада, 2004 – Том 1. – С. 41–50.
6. Тищенко Т. Лексика бджільництва Східного Поділля / Тетяна Тищенко. – Умань : РНЦ «Софія», 2008. – 88 с.

Діана Мороз

Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні

Науковий керівник – д-р табілітований, професор Любов Фроляк

м. Люблін (Польща)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КЛИЧОК ЧАРІВНИХ ІСТОТ У ЛІТЕРАТУРІ ФЕНТЕЗИ (НА ПРИКЛАДІ КНИГ ДЖ. К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА)

Робота присвячена проблемам перекладу власних назв на прикладі передачі українською мовою англійських зоонімів (вид топоніма, що позначає клички тварин) в серії романів «Гаррі Поттер».

Проаналізовано шість прикладів, при розгляді яких виявлено основні способи перекладу та перекладацькі стратегії, використані в українському варіанті тексту.

Об'єктом дослідження є проблема передачі англійських зоонімів на українську мову. **Предметом** – передача англійських зоонімів при перекладі текстів жанру фентезі. **Мета** дослідження – визначити особливості передачі зоонімів з англійської мови на українську, а також виявити особливості застосування перекладацьких стратегій. **Актуальність** дослідження полягає в широкій популярності фентезі, як продуктивного жанру в літературному процесі, та великою потребою якісних перекладів у цій галузі.

Перший варіант зооніма, що розглядається в цій роботі – Hedwig. Це кличка білосніжної полярної сови, яка є одним із найвідоміших домашніх улюбленців роману. Ім'я носить німецьке коріння. Воно утворено від старогерманського імені Hedwig, яке складається з двох основ «hadu», що означає «боротьба» або «бій» і «wig» – «війна». Цьому імені часто дають тлумачення – «войовниця». У своєму ж інтерв'ю, авторка роману, Джоан Роулінг, пояснила, що Hedwig – це ім'я середньовічної святої, яка була покровителькою дітей-сиріт. Це ім'я має важливе контекстуальне значення, адже головний герой твору сам сирота і впродовж усього сюжету сова стає його вірним другом. Уже в останній частині роману сова гине, захищаючи свого власника. Цей момент також є символічним, адже у своєму інтерв'ю письменниця пов'язує це з втратою захисту та опіки, а також із переходом у доросле життя. Український варіант перекладу – Гедвіга. Ця назва перекладена за допомогою транслітерації відповідно до правил українського правопису. Так, англійська літера h у власних назвах послідовно передається українською літерою г, аналогічно g – ґ. Для позначення приналежності до жіночого роду, перекладач додав характерну для жіночих імен літеру а в кінці слова. Цей приклад відтворення мотивованої власної назви максимально відповідає першоджерелу й відображує фоновий контекст.

Наступний зоонім, який досить часто зустрічається в романі – Crookshanks. Це кличка величезного рудого kota з приплюснутою мордою. Він відзначається своєю кмітливістю і повністю нагадує свою власницю з неабиякими розумовими здібностями. У романі не раз згадується, що це

«найрозумніший кіт, якого коли-небудь зустрічали». Слово Crookshanks в англomовних країнах функціонує як прізвище, що має середньовічне шотландське походження і складається з двох основ «Cru(i)c» – назва річки і "shank" – топографічний термін, що означає "точка пагорба, що виступає та приєднується до рівнини". Проте в ролі зооніма ця власна назва набуває зовсім іншого значення. Перша основа слова «crook» перекладається як «викривлений», «кривий», «вигнутий», а «shank» – «нога», «гомілка». У третій частині книги зустрічаємо опис kota: «котяче хутро було густе й пухнасте, але сам кіт був криволапий, а морду мав люту й на диво плескату, немовби лупнувся нею об цегляний мур». Отже, можна зробити висновок, що письменниця створює образ цієї домашньої тварини, опираючись на опозицію – чудовий інтелект та кумедний вигляд. В українській мові перекладач передає цей зоонім за допомогою калькування і це звучить як «Криволапик». За основу взято сполучення іменника та узгодженого з ним прикметника «крива лапа» та додано суфікс -к, який є характерним для традиційних українських кличок котів, наприклад, Мурчик, Рудик. У цьому випадку перекладач намагається зберегти та передати власною назвою зовнішній вигляд істоти, тим самим наближаючи читачів до оригіналу.

Наступним зоонімом є Fang. Це величезний чорний пес-вовкодав, господарем якого був лісник магічної школи. Слово «fang» перекладається як «ікло». Як відомо, такі зуби великого розміру, що виступають з рота назовні, особливо характерні для собак та вовків. Тому ця кличка відображує зовнішню характеристику тварини-носія імені. Українською мовою переклад цієї клички звучить як «Іклань». Тобто використано спосіб калькування та додавання суфіксу -ань. Перекладач зумів відтворити цю характерну ознаку зовнішнього вигляду в назві та передати читачеві всю суть назви в тексті оригіналу.

Іншою кличкою, згаданою у творі, є Fluffy. Це ім'я величезного трьохголоваго пса, що охороняє люк до підземелля. У книзі зустрічаємо такий опис цього пса: «...вони побачили очі величезного собацюри, що заповнював увесь простір між підлогою і стелею. Пес мав три голови, три пари нестямно вирячених очей, три носи, що посіпувалися, обнюхуючи дітей, і три заслинені пащеки». Образ цієї тварини нагадує легенду з давньогрецької міфології про Цербера – гігантського жадливого триголоваго пса, який охороняв вхід до Царства Мертвих. Слово «fluffy» перекладається як «пухнастий», «м'який». Як бачимо, вигляд цієї тварини та її ім'я зовсім не співпадають. Це пояснюється надзвичайною любов'ю лісника до тварин, який і дав цьому псу таку кличку. Українською мовою це ім'я звучить як «Флафі». В українському перекладі використано транскрипцію для передачі клички. Як бачимо, перекладач передає цей елемент тексту таким, яким він є в оригіналі, що надає назві відтінку іншомовної чужості. Для українського читача ця назва залишається не зрозумілою, у результаті чого не зберігається іронічна нота в значенні імені.

Не менш цікавим є зоонім Pigwidgeon – це кличка маленької білої сови з веселим характером. У перекладі з англійської мови слово «pigwidgeon» означає «фея», «карлик» або «ельф». Крім цього, слово поєднує в собі дві

основи "pig" і "widgeon", це два види качок, поширених у Північній Америці та Європі. Ще "pidgeon" – це інша назва гірського голуба. Особливість цього зооніма полягає в тому, що в його основі лежить каламбур. Під каламбуром розуміється літературний прийом, при якому в одній фразі використовуються схожі слова з різним значенням. У більшості випадків він вживається з метою справити комічний ефект. Власник називає свою сову Pig. «Pig» перекладається українською мовою як «свиня». У читача цього роману це викликає посмішку та питання: чому сова називається Свинею? У цьому й полягає каламбур, адже власник сови використовує просто димінутив Pig від слова Pigwidgeon. В українській мові гра слів збережена. Кличка сови перекладається як «Левконія», і в результаті чого зменшувальна форма звучить як «Лев». За допомогою онімічної заміни перекладач зберігає стилістичну функцію власної назви. У цьому випадку перекладацька стратегія передбачає заміну вихідного оніму іншомовним аналогом, адже власна назва виступає основою для словесної гри.

Ще одним зоонімом виступає Buckbeak. Це кличка гіпогрифа, міфічного створіння з тілом коня, головою та крилами грифа. Buckbeak дуже горда істота і спочатку здається, що досить агресивна. Лише пізніше виявляється, він дуже лояльний і захищає тих, хто ставиться до нього з добротою та повагою. Ім'я Buckbeak складається з двох основ «buck», що перекладається як «брикливий» і одразу асоціюється з брикливим, непокірним конем, та «beak», що українською мовою звучить як «дзьоб». Українські перекладачі використали спосіб транскрибування та переклали як «Бакбик». У такому випадку переклад відповідає першоджерелу, власна назва втрачає прихований зміст.

Отже, проаналізувавши кілька зоонімів можна виокремити кілька способів перекладу власних назв, пов'язаних із кличками тварин:

- транслітерація – відтворення власної назви за допомогою алфавіту мови перекладу;

- транскрипція – переклад власної назви шляхом передачі звучання назви в мові оригіналу літерами мови перекладу;

- калькування – дослівний переклад по частинах з наступним складанням цих частин в одне ціле;

- онімічна заміна – еквівалентний переклад за допомогою заміни образу.

Серед перекладацьких стратегій можна виокремити такі:

1. Форенізація оніма – збереження вихідної форми оніма з очевидною втратою прихованого сенсу.

2. Доместикація оніма, тобто заміна оніма іншомовним аналогом, або ж його перекладом.

Дослідження специфіки перекладу зоонімів у літературі фентезі показує, що перекладачеві слід вдаватися до доместикації онімів, адже тільки за допомогою цього можна повністю відтворити образ та прихований зміст, закладений автором твору.

Зооніми – одна із груп власних назв, що виділяється з ряду однотипних предметів. Письменник за допомогою власної назви часто передає інформацію про носія цієї назви, а тому вони потребують особливої уваги при перекладі, оскільки допомагають зрозуміти авторський задум. Як бачимо, переклад

власних назв крім того, що вимагає достатнього рівня знань мови, тісно переплітається з історією, культурою, географією та іншими науками.

Анастасія Муратова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – ст. викладач Альбіна Шарко

м. Бахмут

HISTORISCHE ENTWICKLUNG DER METHODEN DES FREMSPRACHENUNTERRICHTS

Im Schul- aber auch im Hochschulunterricht greifen Fremdsprachelehrer häufig auf die sich bewährten Lehrmethoden zurück. Die Anforderungen an den Fremdsprachenunterricht wandeln sich aber mit der Zeit. Es werden neue Methoden entwickelt, die häufig das annehmen, was vorher vernachlässigt wurde, oder sie passen sich einfach den aktuellen Bedürfnissen der Gesellschaft an. Dabei werden auch die neuesten Ergebnisse unterschiedlicher Bezugswissenschaften berücksichtigt. Deutsch als Fremdsprache wird auch von dieser Entwicklung der Methoden des Fremdsprachenunterrichts beeinflusst.

Für die Geschichte des Fremdsprachenunterrichts ist typisch, dass die Fremdsprachendidaktik, seit es sie als Wissenschaft gibt, in hohem Maße von ihren Bezugswissenschaften beeinflusst wurde – der Linguistik, der Psychologie oder auch, allerdings in geringerem Maße, der Pädagogik.

Die historische Entwicklung des Fremdsprachenunterrichts lässt sich durchaus auch an der Aufeinanderfolge von Methoden ablesen. Auf die in den Schulunterricht eingeführten sog. neueren Sprachen (Englisch und Französisch) wurden zunächst die Methoden des Unterrichts in den alten Sprachen (Griechisch und Latein) übertragen. Mit den sich wandelnden Anforderungen an den Fremdsprachenunterricht, wandelten und wandeln sich auch die Methoden. Sie nahmen und nehmen häufig auf, was zuvor vielleicht von den vorausgegangenen Methoden vernachlässigt wurde und gingen und gehen ein auf aktuelle Bedürfnisse der Gesellschaft. Zudem berücksichtigten und berücksichtigen sie neuere und neueste Ergebnissen der unterschiedlichen Bezugswissenschaften.

Deutsch als Fremdsprache/Zweitsprache ist von dieser Entwicklung der Methoden des Fremdsprachenunterrichts nicht auszunehmen. Für Lehrende des Faches DaF/DaZ ist die Kenntnis der Grundzüge von Methoden des Fremdsprachenunterrichts notwendig und nützlich. So ist es möglich, Lehrwerke von der jeweils zu Grunde liegenden Methode her einzuordnen [3].

Die **Grammatik-Übersetzungs-Methode** entstammt dem altsprachlichen Unterricht, in dem sie bis heute vorherrschende Unterrichtsmethode ist. Bis zum Ende des 19. Jahrhunderts war sie die an den Gymnasien und Hochschulen verwendete Methode. Sie zielte neben dem bloßen Erlernen der Fremdsprache nach dem damaligen Bildungsideal auf die allgemeine Geistesschulung der Lerner ab. Überwiegende Übungsformen sind grammatisch korrekte Ergänzung von Lückensätzen bzw. grammatisch orientierte Umformungen (”Setzen Sie die Sätze aus

dem Präsens ins Perfekt.“) und Übersetzungen. Schriftliche (meist bildungsorientierte) literarische Texte oder solche, die die korrekte Anwendung der gelernten Regeln demonstrieren, herrschen vor.

Wie der Name es bereits andeutet, versteht man unter **der direkten Methode** eine Vorgehensweise, bei der die Fremdsprache direkt, das heißt ohne Umweg über die Muttersprache der Lernenden, vermittelt wird. Grundsätzlich wird auf die favorisierte Übersetzung und die Ausgangssprache der Lernenden verzichtet. Durch den Verzicht auf die Einführung von Grammatikregeln und Übersetzung in der Anfangsphase des Fremdsprachenlernens versuchte man, den Spracherwerbsprozess der Erstsprache von Kindern zu imitieren. Als Hilfsmittel werden Bilder, Wandbilder verwendet. Die gesprochene Sprache (das Gespräch) steht im Mittelpunkt, die mündliche Sprachanwendung wird über Hören und Nachsprechen geschult. Lernziel ist die Entwicklung eines Sprachgefühls ähnlich dem in der Erstsprache. Der Erfolg der Methode ist sehr stark von bestimmten Faktoren abhängig wie der Persönlichkeit der Lehrenden und ihrer Fantasie, der begrenzten Möglichkeit, Begriffe verbal und nonverbal zu erklären und zu vermitteln [1].

Die **audio-visuelle/audio-linguale Methode** erreicht ihren Höhepunkt in den sechziger Jahren des 20. Jahrhunderts. Sie basiert auf der audio-visuellen-structuro-globalen Methode, die in St. Cloud, Frankreich, entwickelt wurde, sowie strukturalistischen und behavioristischen Ansätzen der amerikanischen Forschung. Eine an alltäglichen Situationen orientierte Sprache wird in Dialogen präsentiert. Sie sind für den Unterricht konstruiert, bieten die jeweiligen grammatischen Phänomene und den entsprechenden (meist minimalen) Wortschatz dar. Grammatische Regeln werden nicht vermittelt. Die Sprachvermittlung wird visuell (Bilder, Dias, Filmstreifen) begleitet und unterstützt. Die in Situationen eingebetteten Sprachmuster werden in Sprechübungen im Sprachlabor unter Benutzung von Tonbandübungen eingeschliffen. Die notwendige Technik (Dia-Projektor, Filmstreifenprojektor, Tonbandgerät und/oder Sprachlabor) und die oft sehr starren Anleitungen für das methodische Vorgehen im Unterricht lassen Lehrenden wenig oder gar keinen Spielraum zu eigenem Vorgehen. Dies trägt zur mehr oder weniger offenen Ablehnung der Methode bei, die gern als "Papageien-Methode" bezeichnet wird.

Unter dem Begriff *alternative Methoden* lassen sich eine Reihe von sehr unterschiedlichen Sprachvermittlungsverfahren zusammenfassen. Für den Unterricht DaF/DaZ haben sie fast alle keine Bedeutung, dennoch sollen sie nicht unerwähnt bleiben, da sie vielleicht die eine oder andere Anregung bieten können [2].

Community Language Learning, Silent Way, Tandem-Lernen, Total Physical Response verbindet der Gedanke, Lernen zu einem stressfreien Vorgang zu machen und die unterschiedlichen Typen von Lernenden auf verschiedene Weise und auf möglichst unterschiedlichen "Kanälen" anzusprechen. Unter Bezug auf neurophysiologische Erkenntnisse wollen sie möglichst beide Gehirnhälften für den Sprachlernvorgang aktivieren. Lehrende sind teils sehr frei in ihrem unterrichtlichen Handeln, teils sehr eingengt durch vorgeschriebene und genau einzuhaltende Verfahren. Ihre Rolle innerhalb der Lerngruppen reicht vom Leiter, dem absolut zu vertrauen ist, über den Partner bis hin zum Betreuer (mit fast psychotherapeutischen

Aufgaben). Dies führt einerseits zur Unabhängigkeit der Lernenden, andererseits aber auch zu einer Abhängigkeit, die selbst Erwachsene in die Rolle von Kindern drängt.

Література

1. Wiczorek B. Die wichtigsten Methoden des Fremdsprachenunterrichts [Електроний ресурс] / Wiczorek Bogdan – Режим доступу : <http://www.zsozimek.wodip.opole.pl/german>

2. Sklizmantaitė R. Methoden des Fremdsprachenunterrichts [Електроний ресурс] / Rasa Sklizmantaitė // deutschservice.de – Режим доступу : <https://vb.vgtu.lt/object/elaba:6114577/6114577.pdf>

3. Methoden des Fremdsprachenunterrichts [Електроний ресурс] // hueber.de – Режим доступу : <http://www.wiki-99-stichwoerter/index.php/Methoden>

Яніна Науменко

Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Олена Бровко

м. Київ

МІФОЛОГЕМА РИБИ В ЛІРИЦІ МАР'ЯНИ САВКИ

У сучасній літературі міф виконує не тільки сюжетотвірні функції: характерними її рисами є вжиті автором ритуальні міфологеми, циклічність уявлень про час, повторюваність персонажів, що надає текстові філософського звучання. Під міфопоетичною парадигмою розуміємо не тільки цілий комплекс понять («міфологема», «архетип» і т. д.) або системи міфів, інтерпретованих автором у своїй творчості, а й особливий тип мислення (міфомислення), що ґрунтується на фаталістичному відчутті світу героїв [1, с. 52]. Міфологізм, акцентований на почуттях, котрі в читацькій рецепції асоціюються з міфологемами води та риби, перетинається з жіночою енергією, що є джерелом формування низки текстів так званої «жіночої лірики», дослідження якої залишається актуальним аспектом літературознавства.

Мета цієї розвідки – визначити семантику міфологеми риби в поезії сучасної авторки Мар'яни Савки. Теоретичною основою дослідження стали праці відомих науковців: Г. Грабовича, Е. Кассіра, К. Юнга, Е. Мелетинського, М. Еліаде, Н. Фрая, А. Нямцу, В. Топорова та ін.

Сприйняття води як носія жіночого начала ґрунтується на асоціаціях із давніми слов'янськими божествами – тож жінка, яка несвідомо прагне спокусити, не є відьмою в міфологічній картині світу, швидше русалкою, поганською жрицею, що пробуджує сум'яття в чоловічій душі. Як відомо, слов'янські народи вважали Рибу священною внаслідок тісного символічного зв'язку між морем і чином Великої Матері, яка була в давніх космогоніях об'єктивною істиною природи. Деякі обряди народів Азії включали поклоніння Рибі, і служителям культу заборонялося вживати її в їжу. Риба вибирає безліч значень, що відображають різні аспекти її природи. Водночас, унаслідок

величезної кількості ікринок, вона стає символом плодючості (у тому числі – духовної плідності). Риба часто символізує родючість, добробут, багатство, силу, мудрість. Це значення їй надавали в Вавилоні, Фінікії, Ассирії та Китаї. Мар'яна Савка пише про це так: *«двоє над морем / тонко світає риба говорить / трепетний плюскіт // і там де серце / мак виростає // на чотири пелюстки»* [3, с.201]. Така собі таємниця зародження життя над морем, водяними просторами. Варто згадати вірш зі збірки Мар'яни Савки «Пора плодів і квітів»: *Жінка вагітна // усім своїм родом тримає // життя пуповину кожну душу // по той і по сей бік // на собі загудзовує // і робить з тих вузликів вервицю // тербить її пальці // у кров стираючи // поки сама на собі не розірве* [3, с. 97]. У цій поезії авторка звеличує вагітну жінку, змальовує її Богинею всього суцього, жінкою, котра тримає все на собі. Авторка говорить про те, що жінка, навіть *«пальці у кров стираючи»*, зробить усе для свого *«загудзованого»* щастя. Вона плекає ніжність до любов до свого роду і ніколи не дасть його образити. Зв'язок з міфологемою в цьому випадку виявляється в тому, що риба в деяких народів асоціювалася з матір'ю, тому цей вірш є яскравим прикладом міфологічного перенесення на поетичне слово. Ми розуміємо, що завдяки зустрічі з сином вона стає на декілька щаблів ближче до нього, стає величною. *«І ріка зупиняє плин»* саме в той момент, коли ліричній героїні потрібна була допомога та підтримка, котру вона знайшла в синові святої Марії. Так, наприклад, звеличували жінок у свій час народи Вавилону. У багатьох ареалах, зокрема у Китаї та Індії, риба символізує нове народження. Реконструкції афрота євразійського міфу про Іштар вказує на зв'язок риби з темою бога родючості. У межах смерті та воскресіння можна розглядати й історію біблійного Іони, проковтнутого рибою. У цих випадках вона виступає як еквівалент царства мертвих (щоб воскреснути до нового життя, треба побувати в ньому) [2, с.10].

У збірці «Тінь риби» [4, с. 17] звертаємо увагу на вірш, жіноче начало, втілене в рибі, набуває космогонічного звучання: *«...Ти ділиш між нами рибу / Під сонним сузір'ям Риб. // А це хто? / Мале і тепле, / Посмоктує пальчення. // Хоч схоже воно на тебе, / Але ж – моє // Лисеня»* [3, с. 21]. Тут ми бачимо виражену постать жінки, яка безпосередньо пов'язана з водою, постать жінки, яка є початківцем роду. Вона така *«м'яка»* та світла, що по неволі посміхаєшся читаючи ці рядки. *«Мале і тепле/ Посмоктує пальчення»* – одразу в фантазії спливає маленька дитина, котру оточує тільки любов. Не можуть залишити байдужими рядки вірша «Втрата мови» [4, с. 27]: *«...цілувались уранці / ротами солоної тиші – / як доказу близькості моря //.....// у чеканні припливу / я не встигла тобі повідомити / що сьогодні над ранок / я зачала перлину»*. Наскільки яскраво змальовано період жіночого шляху, котрий окреслено чеканням, солоністю та морем. *«Роти солоної тиші»* свідчать про кохання, котре створило життя – *«зачату перлину»*. *«Як доказ близькості моря»* – це ніщо інше, як спорідненість душ чоловіка та жінки. Очевидно, що в переплетінні спогадів про морські мотиви формується уявлення про прекрасні стосунки двох закоханих. Можна зробити висновок, що жінка в усі часи власного існування на землі – велична, адже на ній лежить велика

відповідальність за те, чи бути людству, чи не бути. Поетеса зобразила цей процес за допомогою поєднання знань міфології, життєвого досвіду та фантазії.

Отже, міфологема риби вабить своїм різноманіттям, її аналіз створювався з погляду на декілька концепцій та вірувань східних, західних та слов'янських народів, що може стати предметом для подальшого компаративного вивчення.

Література

1. Грабович Г. Поет як міфотворець / Г. Грабович; пер. з англ. С. Павличко. – 2-ге вид., випр. й авториз. – К. : Критика, 1998. – 207 с.

2. Кэмпбелл Дж. Мифический образ / Дж. Кэмпбелл; пер. с англ. К. Е. Семенова. – М. : АСТ, 2002. – 683 с.

3. Савка М. Пора плодів і квітів / М. Савка. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. – 367 с.

4. Савка М. Тінь риби / М. Савка. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. – 64 с.

Olha Novikova

Universidade de Santiago de Compostela

*Research Advisor – Dr. habil., chair of the German language
department at the University of Silesia*

Monika Bielińska

Katowice

INTERAKTIVE BEGLEITMATERIALEN FÜR EIN LERNERWÖRTERBUCH ALS TOOL DER SPRACHDIDAKTIK

Wörterbücher sind wichtige Hilfsmittel zum Erlernen einer Fremdsprache und es war immer so. Heutzutage benutzen die Sprachlerner jedoch kaum Wörterbücher. Mittlerweile erscheinen mehrere didaktische Nachschlagewerke bzw. online sowie Papierwörterbücher und Applikationen, die speziell für die Sprachlerner entwickelt wurden, auf dem Markt. Und wenn die Lerner doch eine Übersetzung eines unbekanntem Begriffs brauchen, benutzen sie entweder automatische Übersetzer wie Google oder zweisprachige Wörterbücher. Die Nachteile dieser Methoden: ungrammatische Übersetzungen und Mangel an didaktischer Komponente. Einsprachige Lernerwörterbücher werden von den Lernern in der Regel als zu kompliziert oder wenig benutzerfreundlich betrachtet. Eine mögliche Grund dafür: es gibt zwar genug Nachschlagewerke, aber die Nachschlagekompetenz selbst reicht nicht aus. In anderen Wörtern, wissen die Lerner oft nicht, wie man mit einem einsprachigen Wörterbuch arbeiten kann.

In diesem Forschungsbericht wird die Konzeption des Begleitheftes für ein DaF Lernerwörterbuch vorgeschlagen. Dieses Begleitheft wurde für Hueber-Duden Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache (weiterhin HDWDaF) entwickelt. Das ist ein einsprachiges Definitionswörterbuch für Lerner der Grund- und Mittelstufe. Das Wörterbuch ist für die selbstständige Arbeit im Kurs und zu Hause geeignet und kann

als Ergänzung zu allen Lehrwerken des entsprechenden Sprachniveaus verwendet werden. Der Wortschatz für die Prüfung zum Zertifikat Deutsch ist enthalten und mit der blauen Farbe markiert. HDWDaF enthält Artikelschemata, grammatische Tabellen, kommunikative Einheiten (Briefe, Karten, Schulsysteme usw.); Tipps zum Nachschlagen und zum Wörterlernen; Info-Fenster mit grammatischen und sachlichen Informationen.

Die Begleitmaterialien bestehen aus interaktiven online-Übungen und Übungen für Teamarbeit im Unterricht. Alle Übungen sind online dargestellt. Die meisten Aufgaben löst man mit dem Computer. Es gibt aber die Übungen für Teamarbeit (z.B. Wortspiele), die man ohne Computer macht. Das Arbeitsverfahren wird in diesem Fall von dem Kursleiter kontrolliert. Heutzutage ist das Internet die beliebteste und damit die wichtigste Quelle der Information, insbesondere für jüngere Altersgruppen wie Schüler/innen und Studierende, die höchstwahrscheinlich auch Sprachlerner und damit die Zielbenutzer des Wörterbuchs sind. Darüber hinaus, können die Benutzer gleichzeitig mit den Übungen arbeiten und die Wörter im Wörterbuch nachschlagen. Mit dem gedruckten Heft wäre das unbequem und weniger interaktiv. Aus didaktischen Gründen ist Deutsch die Metasprache der Begleitmaterialien. Dadurch kann man die Materialien nicht nur als Hilfsmittel zum Umgang mit dem Wörterbuch, sondern auch als ein selbständiges Lehrwerk benutzen. Natürlich werden in allen Erklärungen, Anleitungen und vor allem in Übungen ausschließlich die Wörter verwendet, die im Wörterbuch selbst zu finden sind. Andererseits, gibt es einen rein praktischen Grund dafür, dass Deutsch als Metasprache ausgewählt wurde. Die Begleitmaterialien sind an den internationalen Benutzerkreis adressiert, damit alle DaF Lerner unabhängig von ihrer Muttersprache davon profitieren könnten.

Die online-Übungen trainieren die Nachschlagekompetenz in Bezug auf bestimmte Benutzungssituationen: Textrezeption und Übersetzung, Textproduktion und verschiedene Aufgaben im Unterricht.

Die erste Gruppe sind die Übungen zu den Außentexten. Viele Benutzer suchen im Wörterverzeichnis nach Informationen, die sich in den Außentexten befinden, zum Beispiel die Ländernamen und die dazugehörigen Adjektive, deutsche Bundesländer, einige Abkürzungen. Logischerweise werden sie von dem Wörterbuch enttäuscht, wenn sie diese Informationen nicht finden. Wenn sie aber mit dem Inhalt der Außentexte bekannt sind, bereitet es überhaupt keine Schwierigkeit, das notwendige Wort zu finden. Mehr als das, können sie dank der grammatischen Tabellen einen schnellen Zugriff zu einigen Datentypen (unregelmäßige Verben, Deklination der Pronomen usw.) bekommen, wenn sie natürlich wissen, dass es solche Tabelle im HDWDaF gibt. Hier schlagen wir einige Musterübungen vor: 1) Grammatik: *den bestimmten Artikel (den, die, das) in der richtigen Form einzusetzen und die fehlenden Adjektivendungen zu ergänzen; die Pronomen zu deklinieren und in den Sätzen zu benutzen; die Verben im Text im Präteritum zu stellen, die Sprachen bzw. die Adjektive, die den Ländernamen entsprechen, zu nennen*; 2) Lexikographie: *die Teile eines Wörterbuchartikels zu nennen, Multiple-Choice-Test für die linguistischen bzw. lexikographischen Fachtermini, die Lösungen zu verschiedenen Problemen beim Nachschlagen zu finden*; 3) Landeskunde: *die Hauptstädte nach den*

Bundesländern einzuordnen, einen Lückentext über die Ausbildung in deutschsprachigen Ländern zu ergänzen; 4) Allgemeine Sprachkompetenz: Wörter in Lautschrift zu entschlüsseln, die Teile eines tabellarischen Lebenslaufes einzuordnen, die Abkürzungen den Bedeutungen zuzuordnen, eine Tabelle mit fehlenden Ordinal- oder Kardinalzahlen zu ergänzen, Rechtschreibfehler zu korrigieren. Bei jeder Übung wird auf die entsprechenden Hilfsmittel im HDWDaF hingewiesen (z.B. *Übungen zur Lautschrift – Tabelle „Zeichen der Lautschrift für deutsche Aussprache“, Teile des Wörterbuchartikels – Artikelschemata, Umschlagseite usw.).*

Die Übungen zum Wörterverzeichnis gehören zu der zweiten Gruppe. Anhand von diesen Übungen lernen die Benutzer, mit dem Inhalt und der Struktur des Artikels umgehen. Hier lernt man, welche Angabetypen es gibt, wie sie in einem Artikel angeordnet sind, und wie man unterschiedliche Angaben bei der Textproduktion/ -rezeption benutzen kann. Die Aufgaben sehen so aus:

1) Wortschatz: *für mehrdeutige Stichwörter die richtige Bedeutung im Satz zu erkennen, Wortteile miteinander zu verbinden um Komposita zu formen, die Wörter im Text mit den Synonymen zu ersetzen, die festen Wendungen ihren Bedeutungen zuzuordnen und damit einen Lückentext zu ergänzen; 2) Grammatik: die Rektionsfehler zu korrigieren; 3) Stilistik: die Wörter mit den Stilschichtmarkierungen wie „derb“, „Jugenspr.“, „ugs.“ zu markieren;*

4) Gruppenarbeit: *das Wortspiel „Tabuwörter“, die Beispiele aus den Einträgen zu ergänzen (Beispielangabe: „die Eisdielen in der Brückenstraße hat das beste Eis in der Stadt“, mögliche Ergänzung: „Wo kann man das beste Eis finden?“).*

Es gibt zwei Modi von Leistungskontrolle für jede Übung. Im ersten Fall kontrollieren die Lerner sich selbst mithilfe der Option „Antworten überprüfen“, im zweiten Fall ist diese Option gesperrt, und sie haben nur die Möglichkeit, die Antworten „an den Kursleiter zu senden“. Der zweite Modus kann bei Prüfungen und benoteten Arbeiten eingesetzt werden. Die Begleitmaterialien werden vor allem auf die jüngeren Altersgruppen (Schüler/innen ab 12 Jahre alt, Studierende) adressiert. Deswegen wird die Anrede „Du“ in den Anleitungen zu Übungen benutzt.

Die Übungen zu den Außentexten berücksichtigen die Bauteile des Wörterbuchs, die, unserer Meinung nach, einen pädagogischen Wert haben und zur Nachschlagekompetenz sowie zur allgemeinsprachigen Kompetenz beitragen können. Die Übungen der zweiten Gruppe trainieren dagegen die Nachschlagekompetenz selbst. Hier lernt man, verschiedene Angaben richtig interpretieren und das Potential des Wörterbuchs ausnutzen. Bei den Stichwörtern mit mehreren Lesarten, lesen die Lerner oft nur die erste Bedeutung oder nehmen die Bedeutung, die sie am besten verstehen. Darüber hinaus, berücksichtigen einige Benutzer die zusätzlichen Angaben wie Synonyme, Zusammensetzungen, Stilangaben usw. überhaupt nicht. Mit diesen Übungen werden solche Fehler beim Nachschlagen vermeidbar. Zusammenfassend, können die Begleitmaterialien als selbständige Lehrwerke dienen und das Niveau der allgemeinen Wörterbuchkultur unter den Sprachlernern steigern.

Literatur

1. Eggert S. Wer sucht, der findet. Zur Arbeit mit dem Lernerwörterbuch aus didaktischer Sicht. In: Barz, I./Schröder, M. (Hg.): Das Lernerwörterbuch Deutsch als Fremdsprache in der Diskussion Heidelberg : Winter, 1996. – S. 1-26
2. Hueber-Duden Wörterbuch. Deutsch als Fremdsprache - 1. Auflage - Hrsg. von Max Hueber Verlag. Ismaning (2003) und Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus AG, Mannheim (2003).
3. Plank I. Was nützt das schönste Wörterbuch... Praktische Erfahrungen aus Taiwan: Spielerischer Einstieg in verschiedene Funktionen des LWB In: Barz, I./Schröder, M. (Hg.): Das Lernerwörterbuch Deutsch als Fremdsprache in der Diskussion, Heidelberg : Winter, 1996. – S.165-188.
4. Schaefer Burkhard: Wörterbucharbeit im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. In: Kühn, Peter (Hg.): Wortschatzarbeit in der Diskussion, Hildesheim [u.a.] : Georg Olms. (Studien zu Deutsch als Fremdsprache VI.), 2000. – S. 249-280.

Наталія Носкова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ірина Скляр

м. Бахмут

ЖАНР АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО РОМАННОГО МИСЛЕННЯ

У пострадянський період кінця ХХ – початку ХХІ століття під впливом цілої низки державних і суспільних катаклізмів (двох світових війн і революцій, інтенсивного розвитку науки, панування тоталітарного режиму, у межах якого людина перетворюється на цілком контрольовану, підвладну складову політичної системи) митці беруться писати новий, фантастичний сценарій історичного розвитку – альтернативну історію.

На сьогодні жанр альтернативної історії в Україні лише набуває свого розвитку. У науково-популярних працях Дмитро Шурхало запропонував український варіант назви жанру – «якбитологія». Окремі його аспекти аналізуються в контексті розвитку фантастичної літератури (Л. Віжічаніна, В. Даниленко, Н. Логвіненко, Т. Литвиненко, Н. Савицька).

Актуальність дослідження зумовлена інтересом, який сучасне літературознавство виявляє до молододосліджених аспектів зазначеної проблеми.

У словнику історичних термінів знаходимо таке визначення: «Альтернативна історія – це жанр фантастики, присвячений зображенню реальності, яка могла б бути, як би історія в один зі своїх переломних моментів (точок біфуркації, або ж розвилки) пішла іншим шляхом» [2]. Іншими словами, альтернативна історія відповідає на питання «що було б, якби..?».

Однією з принципів особливостей цього жанру є теорія багатоваріантності історії в основі сюжету твору. Зображені події до точки біфуркації повинні бути максимально схожими з реальною історією (наявність

історичних особистостей, конкретного місця, дати). До позиції «а якщо?» нічого в історії міняти не можна (історія подається у первісному вигляді).

Для «альтернативної історії» притаманне зображення історії людського роду, а не окремих осіб. Цей підхід вимагає перегляду традиційних лінійних причинно-наслідкових концепцій розвитку, концепції історичного детермінізму й теорії історичного прогресу. У вигляді альтернативної історії ми маємо можливість ніби проаналізувати перебіг історії, дослідити неможливість інших варіантів розвитку країни або людства взагалі, з'ясувати, як може вплинути один випадок (або ж одна людина) на історію.

Обов'язкова відмінність розвитку історичних подій, описаних у романі від того, що мало місце в реальній історії, є демонстрацією розвилки (точки біфуркації). Біфуркації – від латинського *bifurcus* – двозубий, роздвоєний (більш відомий термін – точка розходження, розвилка) – деякі ключові моменти історії, під час яких відбувається вибір шляху подальшого розвитку суспільства з віяла різних альтернатив. Вибір у таких ситуаціях практично завжди відбувається в умовах невизначеності та нестійкості балансу соціальних сил. Тому на біфуркацію можуть вплинути незначні й суб'єктивні обставини [1, с. 224].

Д. Новохатський зазначає, що точка біфуркації – це той переломний момент, після якого історія починає йти шляхом, відмінним від реально-історичного. Ступінь співвіднесеності альтернативної та історичної реальності може бути різноманітним: від різкої відмінності до практично повної відповідності, коли на альтернативну природу художньої реальності вказують лише деякі деталі [3, с. 146].

У художніх творах альтернативної історії існують два типи біфуркаційних точок: чітка біфуркація – розвилкою є точна дата, яка стала ключовою, інколи навіть символічною, в історичному розвитку людства; розмита біфуркація – точно визначена дата відсутня або їх кілька, незначні події нанизуються одна на одну (найчастіше можна визначити ключовий вузол розходження серед кількох незначних).

Те, що трапилося, може бути пов'язане із загальновідомими історичними подіями чи особами, а може здаватися несуттєвим. Проте в результаті цієї зміни відбувається «розгалуження» історії. Це відтворення «ірреальності» світу, в якому історична подія має інший результат, свого роду розповідь про наслідки зміни історичного процесу. Таким чином, у жанрі роману альтернативної історії елемент фантастичного (запропонований альтернативний варіант) дозволяє створювати умови, що максимально повно розкривають художній задум письменника, зацікавлюють читача, а історична альтернатива утворює художню реальність твору.

Зважаючи на принцип сюжетотворення, в українському літературознавстві розрізняють два типи альтернативної історії. Перший з них – власне альтернативна (або «чиста», справжня) історія – це такий тип художньої альтернативної історії, де всі описані події стали б реальністю, якщо б людство в певному періоді свого існування зробило б вибір протилежний тому, який вчинила в

реальності. Тобто цей тип максимально близький до реальної історії. До типу справжньої альтернативної історії також можна віднести твори, де діє не справжня особа, а вигадана автором, яка не мала об'єктивних причин для неіснування у реальному житті.

Другий тип – це псевдоальтернативна історія. Вона містить у собі всі основні риси жанру, але рушійною силою змін в історичному процесі є менш реалістичні події. Прикладом таких подій можуть бути найрізноманітніші явища – від пришествия інопланетних істот в якийсь період історії людського роду до вигаданих відкриттів, які докорінно змінили б сучасний світ.

Альтернативна історія як окремий жанр фантастичної літератури з'явилася ще в Римській історії у 323 р. до н.е., коли історик і письменник Тіт Лівій у своїх працях припустив, що в протистоянні з Римом імператор Олександр Македонський не загинув, а врятувався і продовжує правити своєю великою імперією. Тому саме Тіт Лівій вважається батьком альтернативної історії. Проте з часом цей жанр був забутий, а своє відродження отримав у ХХ столітті.

У ХХ ст. з'явився термін «альтернативний світ», який уперше вжив англійський письменник Ісаак Дізраелі у збірці «Про історії подій, що ніколи не відбувалися». 1907 року з'явилася розвідка британського історика Джорджа Тревельяна «Якби Наполеон виграв битву під Ватерлоо», яка стала першим зразком наукової праці в жанрі альтернативної історії.

Справжнє народження альтернативної історії відбулося після закінчення Другої світової війни, у 60-70 роках ХХ ст. Цьому сприяло звільнення письменника від всіляких ідеологічних догм і табу. Так, у Росії дебютував у цьому жанрі Василь Звягінцев («Одіссея залишає Ітаку» (1990).

Засновником жанру альтернативної історії в Україні вважається Василь Кожелянко («Дефіляда в Москві» (1997). Роман швидко набув популярності й перевидавався аж п'ять разів. Письменник створив чисту альтернативну історію (це стосується всіх його романів «дефілядної серії»). Багатьма літературознавцями й звичайними читачами цей твір сприймався як анекдот, гумор, адже він руйнує усі стереотипи й міфи, але сучасні події в Україні й на пострадянському та європейському просторі закликають ставитися до твору значно серйозніше.

Василь Кожелянко у своєму романі зображує альтернативну історію Другої світової війни – що було б, якби перемогу здобули німецькі війська та їхні союзники на чолі з Гітлером над СРСР. За задумом автора, група, яка викрала з бункера біля міста Челябінська Йосифа Сталіна, має доставити його до Москви з метою зневаги на цьому параді. Та хоч Сталіна і привезли, події розгортаються за іншим сценарієм.

Письменник художньо досліджує проблематику України – СРСР – Європи ХХ ст., боротьбу за визволення, Другу світову війну та інші історичні процеси, пробує створити їхні варіанти розвитку й підкреслити набуті чи втрачені можливості для всіх суб'єктів історії. Він акцентує переможні миттєвості української минувшини, змінює історію так, щоб показати Україну одним із ключових гравців на світовій сцені.

Отже, альтернативна історія в українській літературі набуває свого розвитку, зберігаючи тенденції та специфіку цього жанру. Творчість Василя Кожелянка підтверджує факт шукання сучасною українською прозою нових шляхів осмислення складних і болючих проблем сьогодення в руслі загальноєвропейської художньої практики, але без відриву від національного ґрунту й літературного процесу.

Література

1. Жиряков О. Використання метода альтернативної історії у сучасній російській історіографії Другої Світової війни / О. Жиряков // *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського* : зб. наук. пр. – Вип. 3.32 : Історичні науки. – Миколаїв : МНУ, 2012. – С. 222-229.
2. Мартинова І. С. Словник історичних термінів і понять / І. С. Мартинова. – К., 2011. – 228 с.
3. Новохатский Д. Альтернативно-историческая природа романа Роберта Харриса «Фатерланд» / Д. Новохатский // *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка*. – 2013. – № 4 (263). – С. 143-151.

Наталія Носкова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Тетяна Радіонова

м. Бахмут

«ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ» – КЛЮЧОВА ТЕНДЕНЦІЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОСТІ

Час, коли стандартне мислення було єдиним правильним, уже відходить у небуття. Проте учні ще настільки звикли поглинати готову інформацію, настільки пасивні на уроках, що є впевненість у необхідності змін у напрямку організації навчально-виховного процесу. Тому сучасна модель школи – це пошуки інноваційних технологій, впровадження їх, потреба у формуванні та розвитку життєвих компетентностей учнів, формування особистості конкурентно-спроможного випускника в рамках реалізації ключової реформи Міністерства освіти і науки «Нова українська школа». Головна мета НУШ – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті. Безумовно, досягнення поставленої мети можливе лише через активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Актуальність роботи полягає в тому, що закріпилася технологія навчання, де вчитель є єдиним джерелом отримання знань та «говорючою головою» на уроці, не відповідає сучасним вимогам. Тому необхідні зміни в організації навчання, у якому саме учень стане активним учасником навчальної діяльності, а вчитель – напрямною ланкою. Тобто з пасивного поглинача знань дитина повинна перетворитися на їхнього активного добувача, шукача істини,

першовідкривача, мислителя, розробника. Необхідність реалізації цих завдань стало поштовхом для впровадження засобів сучасної технології «Перевернуте навчання». Впровадження вказаної технології в навчальний процес досліджували Д. Бергман, О. Єльнікова, М. Курвітс, Е. Попов, А. Самс та інші [2].

Перевернуте навчання називають інноваційним сценарієм навчання, ключовою тенденцією освітніх технологій ХХІ століття. Це така форма активного навчання, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання [2]. Відмінність перевернутого навчання від традиційної форми навчання полягає у тому, що теоретичний матеріал учні засвоюють самостійно вдома за допомогою коротких відео-лекцій. Учителі записують свої лекції на відео і викладають їх в Інтернеті, а учні вдома мають можливість передивитися їх на своїх смартфонах, планшетах або персональних комп'ютерах. Таким чином, на уроці вивільняється значний обсяг часу (приблизно 20-25 хвилин), що раніше був відведений для пояснення учням нового матеріалу. Заощаджений час на уроці вчитель має змогу спрямувати на виконання учнями практичних завдань, обговорення дискусій та проектів, створення учнями нового навчального продукту.

Таким чином, перевернутий клас (або перевернутий урок) – це така педагогічна модель, у якій типова подача нового матеріалу та організація домашніх завдань міняються місцями [1].

Авторами технології «переверненого навчання» вважають вчителів хімії Аарона Самса і Джонатана Бергманна (США). У 2008 році вони стали записувати відеоролики зі своїми лекціями та пропонувати їх на домашнє опрацювання учням. У власних книгах «Перевернуте навчання або як достукатися до кожного учня на уроці» розповідають про особливості технології та її можливості [2].

Безумовно, як і в будь-яких інших нововведеннях, запровадження технології «перевернутого навчання» має свої як позитивні сторони, так і недоліки. Маємо погодитися, що сьогодні не всі школярі з відповідальністю підходять до виконання домашнього завдання. І це проблема не лише перевернутого навчання. Адже учні, які не хочуть дивитися відео-лекції, з меншою ймовірністю виконували б звичайні домашні завдання. У чому ж перевага перевернутого навчання?

Спочатку вчителі записували 20-хвилинні відео-лекції (прямо відтворюючи етап вивчення нового матеріалу на уроці), але поступово, задля ефективності виконання домашнього завдання, скоротили їх до 6 або навіть 3 хвилин. Це забезпечило часті повторні перегляди таких міні-лекцій, які зовсім не обтяжують учнів. Адже більшість дітей бояться перепитувати що-небудь у класі, щоб не здатися нерозумними в очах однолітків. А переглядати відео-лекцію необхідну кількість разів їм ніхто не заважає. Більше того, деякі вчителі дають своїм учням короткі онлайн-тести з переглянутого відео або просять показати конспект у класі. Отже, переглядаючи відео-лекцію, учень має можливість зупинити відео, щоб осмислити інформацію, законспектувати, або ж просто перепочити. Такий підхід до виконання домашнього завдання досить

зручний, сучасний і учням це неодмінно сподобається. Адже Інтернет, смартфони – це світ, у якому вони живуть, тому ми наче говоримо з ними однією мовою.

Ще одним важливим аспектом «перевернутого навчання» є вивільнення класного часу для виконання практичних завдань таким чином: учні об'єднуються у групи по кілька осіб і опрацьовують необхідні практичні завдання не залежно від темпу виконання іншими. Або, навпаки, весь клас працює над вирішенням єдиної проблеми шляхом дискусії. Під час такої форми роботи вони спілкуються, взаємодіють, доповнюють знання один одного і можуть ставити питання, чого за традиційного навчання під час практичної роботи вдома не мали. А тепер, ідучи на урок, хтось із учнів буде впевнений у собі й готовий рухатися далі, бо добре засвоїв теорію, а хтось прийде на урок з метою виправити помилки, удосконалити свої знання. Отже, унікальність технології «перевернутого навчання» ще й у тому, що учень не просто засвоює необхідні знання і навички, але й переносить ці знання у життя, розуміє чому так, і не може бути інакше, тому мета розвитку критичного мислення учнів уже не лишається суто на папері поурочного плану вчителя.

Суттєвою перевагою перевернутого навчання також є більш правильний розподіл часу та уваги вчителя. При традиційному методі навчання вчитель, як правило, працює лише з тими учнями, які ставлять запитання і активно ведуть себе на занятті, у той час як інші просто відсиджуються. У новій моделі навчання просто відсидітися не вийде: учитель бачить рівень успішності кожного в процесі виконання практичних завдань і може вчасно підключитися, щоб допомогти.

Серед «постійних» недоліків впровадження технології «перевернутого навчання», тобто тих, які з'являються незалежно від навчальної ситуації, слід виділити великий обсяг технічної підготовчої роботи вчителя, залежність від технічного оснащення як вчителя, так і учня.

Також ми маємо розуміти, що подібним чином організована робота змінює звичні ролі як вчителя, так і учня. І такі зміни, на жаль, даються нелегко і першим, і другим. У «перевернутому» класі вчитель перестає бути центральною фігурою у навчальному процесі, що сприймається самими педагогами як втрата статусу. Також, ураховуючи те, що учні звикли до пасивної ролі в навчальному процесі, відношення до самостійної діяльності поступово може стати прагматичним і формальним.

Для уникнення ряду проблем, пов'язаних із «переворотом», перехід від традиційного класу до перевернутого має здійснюватися поступово. Перш за все, учасники навчального процесу мають правильно розуміти свої ролі. Учителю важливо зрозуміти, що його роль полягає вже не в тому, щоб «дати урок», передати, а потім перевірити знання. А його роль на такому уроці – створити навчальну ситуацію для самостійної пізнавально-дослідницької діяльності учнів, приділити увагу кожному учню у класі й побачити повну картину успіхів і невдач своїх учнів задля миттєвої корекції. А учень, за такої

ситуації, має стати відповідальним за своє навчання. Ось тоді й можна вважати, що клас перевернутий.

Отже, «перевернуте навчання» – це новий досвід не тільки для школярів, але й для вчителів. Він вимагає багато енергії, креативності та вміння цікаво подати матеріал у новій формі. Це справжнє мистецтво, яке, крім того, стимулює вчителів до розвитку і самовдосконалення. За умови перевернутого навчання вчителі мають можливість створювати креативні уроки та інтерактивний контент. Адже єдиної моделі «перевернутого» навчання не існує. Термін широко використовується для опису структури практично будь-яких занять, які ґрунтуються на перегляді попередньо записаних занять із наступним їх вирішенням чи обговоренням [1].

Звичайно, «перевертаючи» навчання доведеться подолати багато перешкод. Зрозуміло, що не всі учні будуть виконувати домашні завдання якісно, а також не всі вчителі готові до «перевороту», не всі розуміють та визнають такий підхід.

Однак, незважаючи на труднощі, які чекають на учасників «перевернутого» навчання, все ж таки варто здійснити «переворот», починаючи із себе, з метою здійснення таких величезних завдань, які стоять перед сучасним вчителем, і про які зазначає М. Курвітс: «...вплинути на те, на що не вплинула ні реформа освіти, ні нова навчальна програма, змінити те, що залишається незмінним вже кілька десятків років – навчальну ситуацію в класі, а точніше – урок».

Література

1. Пилипчук О. «Перевернене» навчання інформатики / О. Пилипчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://qoo.by/2B1> .
2. Приходькіна Н. О. Використання технології «переверненого» навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи / Н. О. Приходькіна. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 30. – С. 141-144.

Ліза Огнєва

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Ольга Муратова
м. Бахмут*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Національною доктриною розвитку освіти в Україні утверджено стратегію прискореного, випереджаючого, інноваційного розвитку освіти й науки, забезпечення самоствердження і самореалізації особистості.

Модернізація навчально-виховного процесу на сучасному етапі сприяє формуванню та розвитку творчої особистості, спроможної повноцінно реалізуватись у житті. Одним із кроків підвищення ефективності уроків української літератури є впровадження разом із традиційними методами

навчання інтерактивних технологій навчання. Ефективними вважають уроки з використанням інтерактивних технологій, які активізують процес особистісно-зорієнтованого навчання й унеможливають домінування одного учасника навчального процесу над іншим.

Дослідженню проблеми інтерактивних методів навчання приділяли увагу Л. Варзацька, Р. Балан, О. Вербило, Л. Кратасюк, М. Олійник, М. Пентилюк та ін. Технологія інтерактивного навчання передбачає активну взаємодію учнів і педагога. Це така форма співпраці, в якій учитель і учні є рівноправними суб'єктами навчального процесу. Використання інтерактивних методів навчання сприяє посиленню інтересу учнів до здобуття знань, виробленню пізнавальної самостійності учнів, кращому засвоєнню навчального матеріалу, формуванню навичок аналізу навчальної інформації, розвитку творчих здібностей учнів. Інтерактивні методи навчання мають значний потенціал для формування комунікативної, мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції учнів.

Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

На уроках української літератури нові технології навчання спрямовані на розвиток в учнів здатності бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези, оригінальні ідеї, аналізувати, інтегрувати, трансформувати та синтезувати інформацію, здійснювати пошук, дослідницьку діяльність.

Спробуймо розглянути сучасні інтерактивні навчальні технології в тих моделях, які, на нашу думку, доцільно застосовувати у викладанні української літератури. Сутність інтерактивного навчання (за Н. Суворовою) полягає в тому, що в навчальний процес залучаються всі учні класу. При цьому їм надається змога рефлексувати з приводу того, що вони знають та думають. Колективна діяльність учнів у процесі пізнання і засвоєння літературного матеріалу передбачає індивідуальний внесок кожного в навчальний процес, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому має панувати атмосфера доброзичливості та взаємної підтримки. Вона створює умови, за яких учні не лише здобувають нові знання, а й розвивають свою пізнавальну діяльність, виходять на вищі форми співробітництва.

Інтерактивна діяльність ґрунтується на діалогічному спілкуванні, яке сприяє взаєморозумінню, взаємодії, спільному розв'язанню загальних, проте важливих для кожного учасника завдань. Інтерактив унеможливає домінування як одного доповідача, так і однієї думки над іншими. Учні перебувають у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь чи з ким-небудь: з художнім текстом, уявленим автором, літературним героєм, критиком, реальним товаришем, викладачем і т.д.

Отже, інтерактивне навчання – передовсім діалогічне навчання, якому притаманна тісна взаємодія викладача і учня.

У виборі інтерактивної технології мають бути додержані відповідні правила організації такого навчання:

- до роботи залучаються (тією чи іншою мірою) всі учасники навчального процесу;
- вони повинні мати певну психологічну підготовку (скутість, неконтактність, самозаглибленість заважають);
- клас ділиться на підгрупи;
- до заняття відповідно готується приміщення (наприклад, столи ставляться «ялинкою», щоб кожен учень сидів боком до ведучого і мав змогу спілкуватися в малій групі);
- учитель розробляє необхідні для творчої роботи матеріали;
- учні налаштовуються на неухильне додержання процедури і регламенту;
- створюється атмосфера довіри, природності, невимушеності, приємної бесіди.

Орієнтація сучасного літературознавства на діалогізм як принцип аналізу художнього тексту, а в педагогіці – на діалог двох суб'єктів навчального процесу – учня і вчителя робить інтерактивну технологію особливо привабливою і корисною для викладача-словесника. Стимулюючою при цьому є й атмосфера змагальності, однак не стільки виборювання першості, скільки змагання учня з самим собою – подолання власних лінощів, комплексу неповноцінності або амбіцій, відкидання чужих догм і відкриття та вдосконалення самого себе.

Урок має бути ефективним (досягти доставленої мети) і оптимальним за структурою (складатися з таких навчальних ситуацій, містити такий матеріал і подаватися такими методами і прийомами, які постійно зацікавлювали б учнів, не переобтяжували їх, давали б змогу досягти найкращих результатів). На такому уроці діти емоційно і вдумливо сприймають твір мистецтва слова, здобувають якісні, системні, сучасні знання, вільно оперують ними в нових умовах. Ще одна вимога до сучасного уроку – інтеграція знань з різних предметів, яка передбачає, що вчитель літератури вводить літературознавчі знання в історичний і світовий літературний та загальномистецький контексти. А ще на кожному уроці потрібно давати учням час для роздуму, переживання, вибору позиції й обов'язково словесного озвучення своїх думок під час діалогів: читача з текстом, учителя й учня, однокласників між собою. Отже, на перший план ставляться потреби дитини в пізнанні, самоствердженні, творчості, емоційній насолоді, спілкуванні, праці, самостійності, теоретичній і практичній озброєності, грі, тобто самореалізації. Американські педагоги цей етап уроку називають рефлексією (фаза уроку, протягом якої учні осмислюють відкриті й усвідомлені ними на занятті ідеї; в цей час вони запитують, інтерпретують, застосовують, сперечаються, дискутують, змінюють та поширюють набуті знання).

На інтерактивному уроці літератури етап рефлексії особливо потрібний тоді, коли розв'язуються проблемні питання та ситуації, коли інтелектуальний пошук переважає над емоційними читацькими реакціями. Але в усьому треба знати міру і не зловживати цим прийомом, бо наша література відрізняється від інших саме душевністю й емоційністю, які кожен учень має пережити сам.

Специфікою інтерактивних уроків є обов'язкова копітка попередня

домашня робота учня з різноманітним матеріалом і багатьма літературними джерелами за раніше оголошеною вчителем проблемною темою. Тоді такі уроки будуть особливо цікаві.

Залежно від мети уроку та форми навчальної діяльності учнів розрізняють такі моделі інтерактивного навчання:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- інтерактивні технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань.

Отже, технологія інтерактивного навчання – це така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання.

Інтерактивне навчання дозволяє вирішувати одночасно декілька завдань. Головне – воно розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учнями, забезпечує виховну мету, оскільки привчає працювати в команді, прислуховуватися до думки однокласників. Як показує практика, використання інтерактива в процесі уроку, знімає нервову напругу учнів. Розглядаючи інтерактивні технології навчання як інноваційні, слід пам'ятати, що будь-яка педагогічна технологія буде мертвою, якщо реальні люди, які її втілюють, не сприйматимуть її як цілісну систему. Розроблена і описана технологія – це одне, а її реалізація на уроці – зовсім інше, бо несе відбиток особистості, інтелекту конкретного вчителя, який здійснює навчання на кожному уроці шляхом застосування відповідних підходів до навчання.

Література

1. Герасімова Н. В. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови та літератури / Неля Володимирівна Герасімова // Електронне джерело. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/11227>
2. Новітні технології навчання учнів на уроках української мови та літератури // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ltymnevaLA/ss-28575562>
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 167 с.
4. Програма. «Українська література» 5–9 кл.». Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : Ірпінь: Перун, 2015 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 07.06.2017 № 804).
5. Таран Н. О. Сучасні технології та методи навчання у процес викладання української літератури // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura13/taran-nataliya-oleksijivna-suchasni-tehnolohiji-ta-metody-navchannya-u-protsesi-vykladannya-ukrajinskoji-literatury/>

6. Токмань Г. Л. Методологічні засади екзистенціально-діалогічного викладання словесності/ Г. Л. Токмань// Українська мова і література в школі. – 2004. – № 1.– С. 43-48.

Віталій Омельницький

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька

м. Бахмут

УВАГА ДО КОНКРЕТИЗАЦІЇ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ ДИТЯЧИХ КАЗОК

Тема дослідження актуалізує тезу, що «аналіз традиційних формул казки через призму семіотики і перекладознавства генерує висновок про те, що вони – певний казковий код», який «поєднує в собі кілька субкодів і містить морфологічно різноманітні елементи: елементи дії, констатації, пояснення» [4, с. 54]. М. Л. Іваницька наголошує, що «у процесі розуміння та перекладу читач/перекладач сприймає усі поняття залежно від своїх знань, життєвого досвіду, начитаності, свого культурного та соціального середовища. Тому межі, названі автором, можуть бути наповнені у свідомості перекладача іншими сценами, ніж у свідомості автора» [2, с. 42]. Коли йдеться про те, що засобами вираження прихованого смислу є «специфічне використання фразеологізмів, натяки, додаткові смислові нюанси» [3, с. 134], відкритим питанням залишається механізм тлумачення імплікатури. Його з'ясування є актуальним у перекладознавчому розумінні, оскільки перекладач повинен враховувати прагматику й конкретні засоби її досягнення. Причому кожна мова має власні структуру і семантичне наповнення лексем, що обґрунтовує необхідність застосування конкретизації як дієвого прийому серед трансформацій у практиці перекладу.

Конкретизація є заміною слова або словосполучення мови оригіналу із ширшим предметно-логічним значенням словом або словосполученням мови перекладу із вузьким значенням. Конкретизація виступає об'єктом нашого дослідження, в якому вона розглядається як один із найпоширеніших типів перекладацьких трансформацій, що базується на визначенні взаємозв'язків між логічними поняттями і дозволяє перекладачеві досягнути семантичної адекватності при перекладі понять широкого значення. Предметом уваги є лексико-семантичні, граматичні та стилістичні засоби міжмовної конкретизації та допоміжні прийоми у матеріалі дослідження – перекладах англомовних казок українською мовою.

Мета наукової роботи – відобразити й охарактеризувати лінгвостилістичні особливості вживання конкретизації на основі вирішення таких завдань: визначити механізм застосування конкретизації, проаналізувати використання конкретизації в англо-українському перекладі казок, встановити основні засоби конкретизації та допоміжні трансформації на прикладах матеріалу дослідження.

Казковий дискурс має власні принципи «реалізації лінгвопрагматичної категорії казковості та мовні засоби її актуалізації», механізми «формування казкових образів та їх вербального впливу на поведінку й мислення людини», а також особливі параметри «категорії казковості, що вербалізуються на різних рівнях мовної структури» [6, с. 82]. Так, своєрідне запрошення до казкового світу типово розпочинається в англійській мові із фразового прислівника часу, який у перекладі українською мовою конкретизується складним прислівником як засобом вираження темпоральної співвіднесеності зі споконвічністю: *Once upon a time... – Давним-давно...* [5, с. 3]. Наведений приклад одразу засвідчує, що конкретизація є прийомом не тільки мовним, але й мовленнєвим, оскільки вибір мовного засобу вираження конкретної семантики базується на врахуванні контексту.

Конкретизація як перекладацька трансформація неодмінно виконує функції пояснення, унаочнення, характеристики. Зокрема розглянемо застосування конкретизації щодо дієслів із широкою семантикою – *decide, take, come, teach: decided – зважився* [5, с. 3], *they had taken to their heels and fled – дременули й рятувалися втечею* [5, с. 9], *Along came the wolf – Вздовж нишпорив вовк* [5, с. 21], *teach – провчить* [5, с. 39]. Приклади засвідчують уточнення у перекладі не лише семантики, але й інтенсивності та оцінки дій (*дремнули, нишпорив*). Конкретизація дієслівної семантики на основі метафори сприяє розвитку уваги й уяви читача: *taking fright – охоплена жахом* [5, с. 16], *dancing – пурхав* [5, с. 36]

Конкретизація прикметників підкреслює ознаки, уточнює та допомагає зрозуміти характеристику казкових елементів: *with a fine braying voice – із прекрасним оглушливим голосом* [5, с. 3], *sweet – пахучі* [5, с. 27], *of a gruff voice – хрипкого голосу* [5, с. 28], *bad – кепський* [5, с. 28], *poor – нещасна* [5, с. 29].

Найчастіше конкретизація застосовується до іменників, що при паралельному читанні казок англійською та українською мовами [5] сприяє усвідомленню читачем суміжності понять, смислових нюансів, способів називання елементів казкового сюжету: *band – оркестр* [5, с. 3], *pot – горщик* [5, с. 5], *crew – компанією* [5, с. 7], *towards the fire – до каміна* [5, с. 8], *the way – метод* [5, с. 20], *that way – таким способом* [5, с. 26], *with his long legs – свої довгі лапи* [5, с. 23], *with a will – з ентузіазмом* [5, с. 25], *plants – ягоди* [5, с. 27], *idea – рішення* [5, с. 36].

Засоби мовного вираження сюжетних складових та елементів опису під час міжмовної конкретизації можуть змінюватися: 1) морфологічно: *brickhouse – цегельного будиночка* [5, с. 23] (додавання зменшувального суфікса); 2) за граматичною формою: *warmer climate – теплі краї* [5, с. 40] (однину змінено на множину); 3) за частиною мови: *no longer able – вже давно був не в силах* [5, с. 4] (прикметник змінено на іменник).

Конкретизація може поєднуватися із додаванням елементів опису: наприклад, *they stopped to admire an elderly cockerel – зупинилися, захопившись співом літнього півника* [5, с. 4].

Стилістичними трансформаціями, на основі яких конкретизація сприяє унаочненню та зрозумілості опису є: 1) метонімічний переклад (підкреслення суміжності понять): *[he] was crowing to the skies* – кукурикав на *туні* [5, с. 4], *towards the fire* – до *каміння* [5, с. 8], *warmer climate* – *теплі краї* [5, с. 40] та 2) деметафоризація (заміна метафори неметафоричним відповідником): *the way* – *метод* [5, с. 20], *that way* – *таким способом* [5, с. 26].

Проведене дослідження обумовило такі висновки. Конкретизація в англо-українському перекладі казок реалізується не стільки як прийом мовного уточнення, скільки як механізм мовленнєвого унаочнення. Перекладацька трансформація конкретизації може застосовуватися щодо слів будь-якої частини мови з метою підкреслити і пояснити смислові нюанси. Допоміжними трансформаціями, які у поєднанні із конкретизацією сприяють уточненню лінгвостилістичних елементів казки, є граматичні та стилістичні.

Перспективу дослідження вбачаємо у визначенні стилістичних прийомів та відповідних перекладацьких трансформацій, які допомагають розкрити смисл казкового коду та визначити культурно-лінгвістичні особливості казкового дискурсу для міжмовного прочитання.

Література

1. Англійський казковий дискурс: культурно-лінгвістичні особливості [Електронний ресурс] : рекомендац. бібліогр. списків літ. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2016. – Режим доступу : <http://194.44.187.2/ejournal/1/Angl.pdf>
2. Іваницька М. Л. Лінгвістика тексту і «додана вартість» художнього перекладу [Електронний ресурс] / М. Л. Іваницька // Наукові праці [Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилян. акад.». Сер. «Філологія. Мовознавство». – 2013. – Т. 219, Вип. 207. – С. 41-46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2013_219_207_11
3. Кузнєцова І. Засоби передачі прихованого смислу в англomовному художньому дискурсі: прагмакогнітивний аспект / І. Кузнєцова, Г. Кузнєцова // Наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. «Філол. науки. Мовознавство». – 2014. – № 5 (282). – С. 133–138.
4. Ребрій О. В. Творчі виміри перекладу дитячої літератури / О. В. Ребрій // Філологічні трактати. – 2012. – Т. 4, № 2. – С. 89-94. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_2_17
5. Читаємо англійською. Найкращі казки світу. – Х. : Парус, 2006. – 67 с. – [текст англ., укр.]
6. Шабліонський В. Є. Казковий дискурс як об'єкт наукових досліджень (на матеріалі слов'янських, англійських, німецьких, французьких, іспанських, новогрецьких народних казок) / В. Є. Шабліонський // Слов'янський світ : зб. наук. пр. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. – Вип. 7. – С. 81-108.

Тетяна Орлова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор **Сергій Комаров**

м. Бахмут

ОБРАЗ ВЕНЕЦІЇ У РОМАНІ І. МАК'ЮЕНА «ВТІХА МАНДРІВНИКІВ»

Зарубіжна критична традиція, зокрема англомова, представляє широкий спектр дослідження творчості Іена Мак'юена. Існує безліч різних статей і монографій, в яких приділяється увага сюжетній і оповідній структурі його романів. У вітчизняній науці ступінь вивченості творів англійського постмодерніста недостатній, оскільки, перш за все, перекладатися книги Мак'юена почали порівняно недавно. Для нас інтерес становить «The Comfort of Strangers» (1981) – другий роман британського автора, який продовжує досліджувати природу людського буття, дитячих психічних травм та потаємних бажань. Крім цього, це роман «венеціанський», в якому славетне італійське місто виступає не тільки місцем дії, але й повноправним учасником подій.

Місто в романі – це чужий, дивний, таємничий герой, який незримо змушує героїв діяти певним чином, задаючи сценарій, якому вони, як актори на сцені, змушені несвідомо слідувати. У романі жодного разу не фігурує його назва, але топографія окреслена з точністю до дрібниць. Посвячений читач легко впізнає пейзаж, центром якого є «расположенный в полумиле от берега невысокий остров, обнесенный стеной и целиком отведенный под кладбище» [3, с. 58], як оповитий легендами Сан-Мікеле, а «одну из самых известных мировых достопримечательностей – огромную площадь, которую с трех сторон обступали величественные здания с аркадами», на якій «повсюду толклись, расхаживали с важным видом и гадили голуби» [3, с. 60], як славнозвісну Сан-Марко. Проте, незважаючи на свою старовину, місто в романі не є історично важливим для головних героїв. Інформація про пам'ятки архітектури, які вони відвідували, дається автором мимохідь.

З музеєм асоціюється в І. Мак'юена і сама Венеція – експонати, виставлені не тільки в музеях, а й у вітринах магазинів, велика кількість туристів на вулицях, які приїжджають виконати свою місію. Якщо раніше це було місто, яке сприймалося центром всесвіту, то наприкінці ХХ століття Венеція стає містом, що живе колишньою славою, і будинок Роберта, будучи першою оселею «істинних венеціанців», виступає своєрідною паралеллю з її дійсним станом.

Венеція в романі позбавлена і свого романтичного ореолу: Мак'юен описує ненадійне місто, що збиває з пантелику і не дає туристу ані опори, ані орієнтиру. Головні герої «даже с картой частенько умудрялись заплутать и порой целый час блуждали, пытаясь найти дорогу по солнцу и то и дело приближаясь к знакомому ориентиру с неожиданной стороны, что лишь еще больше сбивало их с толку» [3, с. 10]. Таке зображення зближує Венецію з традиційним образом готичного замка – витіюваті вулиці, з яких важко

вибратися, передають відчуття загрози, нагадують його заплутані коридори і таємні ходи. Місто веде невидиму гру, змушуючи героїв крокувати саме тими вуличками, якими вони крокують, заплутуючи, захоплюючи й обманюючи. Нестерпна спека змушує їх страждати, й оточене водою місто обертається клаустрофобічним кошмаром. І те, що в цьому місті вгадується Венеція, тільки підсилює усвідомлення того, що чиясь незрима рука керує всім, – в самому образі Венеції вже закладена пристрасть до гри, інтриг і маніпуляцій. Автор чудово впорався з передачею атмосфери – страх не залишає нас десь з середини роману, але він не завдає дискомфорту, а сприймається як наслідок підвищеної вологості повітря і задушливості міського середовища. Герої виявляються в'язнями простору міста. Невипадково Мері порівнює місто з в'язницею: «А знаєш, в этом городе бывает ужасно душно. – Здесь как в тюрьме» [3, с. 64]. На думку О. В. Григор'євої, у романі «Втіха мандрівників» ми маємо справу з «основными разрабатываемыми в готическом жанре аспектами человеческого бытия: ограничение свободы человека рамками фатума, физическое заключение, столкновение с иррациональным и дьявольским, психическое расстройство, физическое и психологическое насилие, преследование» [2, с. 8]. Перед нами постає характерно мак'юєнівська колізія: люди, переконані в непорушності повсякденних норм, капітулюють перед вторгненням ірраціонального фактора. Заблукавши в лабіринтах вулиць, туристи-британці потрапляють в полон дивної людини з поведками збоченця – чи то мафіозі, чи то власника бару, який переслідує їх всюди.

Закритому простору міста протиставляється відкритий простір узбережжя. Герої відчувають звільнення, опинившись на березі: «Приятно было смотреть в морскую даль, оставив позади узкие улочки и переулки города» [3, с. 57]. Проте це звільнення є тільки маревом, бо з узбережжя відкривається вид на острів, з розташованим на ньому кладовищем: «Остров-кладбище – его низкая каменная стена, расположенные почти вплотную друг к другу поблескивающие надгробия – четко вырисовывался в лучах солнца, светившего у Колина за спиной» [3, с. 178]. Острів виступає головним символом смерті в романі і його можна побачити з багатьох ракурсів, він наче переслідує героїв. Однак останні не бачать в острові загрозу, він більшою мірою уявляється їм картиною майбутнього: «С такого расстояния, в перспективе, искаженной сизой утренней дымкой, ярко-белые склепы и надгробия являли картину города будущего, развитого сверх всякого разумения» [3, с. 57]. Д. Малькольм справедливо зауважує, що в цьому ставленні до острова вбачається нехтування часом. «Идея кладбища как пристанища когда-то здравствовавших людей не приходит им в голову. Они не воспринимают остров как место смерти, он видится им как футуристический пейзаж» [4, с. 72], – підкреслює дослідник.

Сама ж Венеція виявляється у І. Мак'юєна містом, яке, так чи інакше, існує в часі. Автор поєднує в її образі численні символи цього міста, які вже існували до нього і були зобов'язані своїм виникненням його попереднім літературним втіленням. А. Борисенко відзначає, що «Мак'юєн всегда с большой охотой подсказывал критикам, какие именно литературные влияния следует искать в той или иной его книге: «Цементный садик» перекликается с

«Повелителем мух», «Невинный» настійливо обрацається к стереотипам шпiонського романа, «Утешение странников» заставляєт вспомнить «Смерть в Венеции» Томаса Манна» [1]. У романі присутнє пряме відсилання до тексту цієї новели – пісня в барі Роберта і мелодія з «рефреном-реготом», почута Ашенбахом. Також існує паралель між одержимістю дорослого чоловіка чоловіком молодшим: пара Ашенбах-Тадзіо у Манна нагадує пару Роберт-Колін у Мак'юена. В романі присутнє таке ж саме відчуття пастки, з якої не вибратися, а подорож головних героїв стає не звичайною мандрівкою, а фатальною, і кінцевим пунктом маршруту стає легендарне «місто на воді».

Невизначеність часу і простору дозволяє зробити припущення, що місто в романі виступає символом сучасного світу, який являє собою загрозу. На думку автора, в світі існує безліч небезпек, з якими легко зіткнутися, і подібна історія може статися в будь-якому місці і в будь-який час. Герої піддаються психологічному тиску навколишнього простору, опиняються в пастці нескінченного міста-лабіринту, яке сприяє трагедії, що відбувається з ними. До того моменту, як автор написав свій роман, «старовинне місто на воді» виявляється образом вже сформованим, і письменнику вже навіть не потрібно його називати, тому що читач одразу усвідомлює, що перед ним Венеція.

Література

1. Борисенко А. Іэн Макьюэн – Фауст и фантаст [Электронный ресурс] / А. Борисенко // *Иностранная литература*. – 2003. – № 10.. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/inostran/2003/10/bor.html> (дата звернення: 24.12.2017).
2. Григорьева Е. В. Готический роман и своеобразие фантастического в прозе английского романтизма: дисс. ...канд. филол. наук: 10.01.05. – Ростов-на-Дону, 1988. – 163 с.
3. Макьюэн И. Стоп-кадр! / И. Макьюэн. – М. : Эксмо-Пресс, 2001. – 192 с.
4. Malcolm D. Understanding Ian McEwan / D. Malcolm. – Columbia: University of South Carolina Press, 2002. – 216 p.

Наталія Петрик

Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні

Науковий керівник – д-р габілітований, професор Любов Фроляк

м. Люблін (Польща)

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ СЕЛА ЛЯЦЬКЕ (СУЧАСНЕ ЧЕРВОНЕ) У ХІХ ст.

За визначенням професора М. П. Кочергана, соціолінгвістика – це «наукова дисципліна, яка вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних чинників на мову і роллю мови в житті суспільства» [67, с.176]. На думку вченого, цілий комплекс соціолінгвістичних проблем у загальному вигляді можна звести до

таких запитань: 1) як соціальний фактор впливає на функціонування мов? 2) як він відбивається на мовній структурі? 3) як мови взаємодіють? [67, с.176].

Зробимо спробу представити відповіді на ці питання на прикладі історії села Ляцьке на Золочівщині.

За словами історика з Львівщини Василя Лаби, назва села Ляцьке підказує, що його заснування пов'язано з поляками – «ляхами». Виникло воно в період 1240-1280-х років, коли під час походів галицьких князів із степовиками на польські землі звідти приводили полонених [с. 11]. А за місцевими переказами, на місці сучасного села був табір з полоненими, котрі працювали на землях пана, який називали «ляцькою неволею». Але це тільки здогадки краєзнавців про походження назви села. У деяких записах зустрічається форма назви *Ляське*: від назви *лях* «поляк» – *ляський*.

Вперше ця місцевість разом з присілками Фільварок, Кутовець, островом Казьмирівка, групою будинків під назвою «Підліса» і такою ж групою осель – Цимбали згадується в актах з 1380-х років, де записано, що власником села був мешканець Буська пан Пшибко. Наступних власників після Пшибка не записано в жодних документах. І аж у 1764 році з'являється прізвище власника – Симеон Госабовський.

Із записів можна ствердити, що село було в складі Речі Посполитої до 1772 року. З 1772 до 1918рр. село належало до Королівства Галичини та Людомерії в Австрійській імперії. З кінця XVIII ст. власниками села були Стрембоші, а потім – графи Ожаровські. Садкоємцями їхнього маєтку був орден Сестер Милосердя римо-католицького віросповідання. У 1918 році село знову повертається до складу Другої Речі Посполитої і знаходиться у Золочівському повіті Тернопільського воєводства.

У селі при дорозі знаходився старий двір, який був модернізований у стилі ампір. Був там великий маєток і поруч малий палацик. Належало це все з кінця XVIII ст. диваку Томашу Стрембошу з Дунаївців. Згодом маєток перейшов у спадок доньці Стрембоша – графині Зузанні Ожаровській.

Ще за життя Стрембош побудував на горі Жорнавці мавзолей роду Стрембошів. Р. Афтаназі припускає, що Стрембош просто хотів і після смерті бачити все своє «королівство», яке розкинулося під горою. На жаль, до сьогодення від мавзолею залишилися тільки руїни.

У часи панської Польщі в селі проживали люди трьох національностей: українці, поляки і кілька євреїв. Римо-католицька громада спочатку належала до заснованої ще у 1452 році парафії у містечку Гологори (це село, яке вперше згадується у літописі 1231 роком, існувало вже у XII ст.) Золочівського деканату.

Перша згадка про греко-католицьку церкву у селі датується 1702 роком, про що свідчив напис на одвірку храму. Греко-католицька церква святих апостолів Косми і Дем'яна була збудована з букового і соснового дерева, а у 1880 році парафіяни постановили розібрати стару дерев'яну церкву і спорудили нову, муровану.

Ще за часів панської Польщі у селі побудували народний дім «Dom Ludowy», в якому проходили різні зібрання, вистави.

У селі проживають нащадки родів Собчинських, Семенюків, Твардовських, Муринів, Смолінських, Садловських, Гайовських, Голембйовських та інші. Усього налічуємо близько 200 прізвищ польського походження мешканців села.

У селі було дві школи: двокласна польська і двокласна українська.

1930 р. у селі почала діяти початкова чотирикласна школа, в якій навчання велося як українською, так і польською мовами.

На 01.01.1939 р. в селі Ляцьке Велике проживало 1210 мешканців, з них 950 українців греко-католиків, 250 українців-латинників і 10 поляків; у селі Ляцьке Мале проживало 830 мешканців, з них 500 українців греко-католиків, 290 українців-латинників і 40 поляків.

На сьогодні в селі проживає невелика кількість римо-католиків, котрі отримали у спадок після смерті односельчанки римо-католицького віросповідання будинок, у якому і зараз відбуваються богослужіння.

Від часу закінчення II Світової Війни польської школи у селі немає, і діти двох віросповідань (римо-католики і греко-католики) навчаються у Загальноосвітній школі I-III ст. с. Червоне, де навчання ведеться українською мовою. Але є можливість навчання у суботні польські школі у м. Золочів, куди їздять навчатися бажаючі діти сільчан.

Соціолінгвістична ситуація від часів заснування села і до сьогодні змінювалася неодноразово у зв'язку з історичними подіями. Як ці зміни вплинули на мовно-культурні особливості окремих польських родів, покажемо на прикладі роду Смолінських, історія якого простежується у с.Ляцькому протягом XIX-XXст.

На основі метричних книг римо-католицької парафії містечка Гологори з 1817-1900 рр. можна стверджувати, що у селі були матримоніальні союзи між українцями греко-католиками та українцями римо-католиками. З упевненістю стверджую, що у роді Смолінських, історію якого я досліджувала на основі метричних книг, у період XIX ст. шлюби були виключно між римо-католиками. Це означає, що предки були римо-католицького віросповідання і не одружувалися з греко-католиками. Але однозначно вони мали друзів і знайомих греко-католицького віросповідання, про що свідчать прізвища хресних батьків дітей, які були хрещені у цьому роді. Весь рід Смолінських проживав у Ляцьке Велике і всі були хліборобами.

А вже з початку XX ст. становище у родині трохи змінюється і утворюються сім'ї двох релігій. Так і моя прабабця Стефанія Смолінська римо-католицької віри вийшла заміж за Івана Цимбалу – греко-католика. Так у нашій родині було не тільки з бабцею, ще декілька її сестер вийшли заміж за греко-католиків.

Як відомо, з початком війни полякам було важко залишатися в цих регіонах і частину родини Смолінських було вивезено на Західну Польщу. Ті, хто залишився, були у різному становищі. Одні ходили до костелу і святкували польські свята, дотримувалися польських звичаїв, інші ходили до церкви та дотримувалися українських традицій. Мій же прадідусь не дозволяв, щоб у сім'ї були хоч якісь польські звичаї, і забороняв прабабці навіть розказувати

про рідню, предків, був «зацентим» (впертим) українцем – зі слів бабці Анастасії Задорожної. Але при можливості прабабця навідувала сестер, котрі і надалі проживали в Ляцькому, приходила зі своїми дітьми до них і на польські свята, але однак без прадідуся і так, щоб він про це не дізнався.

Так, у моїй родині від 50-х років ХХ ст. усі були греко-католиками, адже вже і не було костелу в Гологорах (зруйнований, приблизно 1956-1967 рр.), а в селі була єдина греко-католицька церква св. Косми і Дем'яна. Отже, зміна віросповідання у роді Смолінських відбулася як під впливом суб'єктивних чинників (у результаті мішаних шлюбів), так і об'єктивних – відсутність костелу в селі та релігійні переслідування.

А саме прізвище Смолінський у родині залишалося до 1955 року, поки остання дівчина не вийшла заміж і не прийняла прізвище чоловіка. З родиною, яка була у Польщі, ще спочатку зв'язок підтримувався, сестрами прабабці, а від 80-х років зв'язок обірвався, тому що частина братів і сестер прабабусі помирали, а їхні діти та внуки не вважали за потрібне подальше спілкування.

Вже моя бабця коротко нам розказувала про родину на початку 2000-х років. Показувала на цвинтарі могили, передавала ту інформацію про рід, яку сама знала або яку їй було переказано. Але цієї інформації було замало, щоб розпочати пошуки родини в Польщі. Єдине, що залишилося від наших пращурів, це можливість зробити карту поляка. Але минулого 2017-го року родичі з Польщі самі розпочали пошуки їхніх пращурів в Україні і так за адресою на листівці вони віднайшли наше село і нас. І зв'язок, який обірвався, через, майже, 30 років відновився і став міцнішим.

Щодо мови спілкування у нашому роді, то це, на мою думку, ніколи не викликало проблеми. Адже, як колись у ХІХ ст., мешканці села українці і поляки розуміли один одного, так і ми зараз розуміємо громадян Польщі. Однак на сьогодні у говірці села, яка є українською, як і у інших галицьких говорах, залишилося дуже багато запозичених із польської або з інших мов через польську мову слів, наприклад, «ровер», «шмата», «стрих», «терті плячки», «пательня», «мешти», «канапка», «кобіта» і інші.

Отже, рід Смолінських з початку свого існування і до ХХ ст. був виключно римо-католицького віросповідання і був польськомовним; з початку ХХ ст. вже зареєстровано мішані шлюби, що викликало і зміну мови спілкування – спочатку двомовність, а далі перехід на українську говірку з польськими вкрапленнями. Саме прізвище у родині проіснувало до 1955 року. А спілкування між родичами в Україні і в Польщі відбувалося двома мовами: польською та українською.

Література

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 1999. – 288 с. (Альма-матер).

2. Лаба Василь. Літопис парафії Ляцьке (тепер Червоне) / Лаба Василь. – Львів, 2012. – 64 с.

3. Roman Aftanazy. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska, T.VII, wyd. 2, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław, Warszawa, 1995. – S. 339-347.

Список джерел

1. МКГ -1- Метрична книга м-ка Гологори (з приналежними до парафії селами Ляцьке Велике, Ляцьке Мале та ін.), повіт Золочів, за 1817-1820, 1822-1825pp. 116 сторінок. Фонд – 618 Опис №-2 Справа-286.

2. МКГ -2- Метрична книга м-ка Гологори (з приналежними до парафії селами Ляцьке Велике, Ляцьке Мале та ін.), повіт Золочів, за 1835-1838pp. 102 сторінки. Фонд – 618 Опис №-2 Справа-288.

3. МКГ -3- Метрична книга м-ка Гологори (з приналежними до парафії селами Ляцьке Велике, Ляцьке Мале та ін.), повіт Золочів, за 1840-1844pp. 114 сторінок. Фонд – 618 Опис №-2 Справа-289.

4. МКГ -4- Метрична книга м-ка Гологори (з приналежними до парафії селами Ляцьке Велике, Ляцьке Мале та ін.), повіт Золочів, за 1849-1852pp. 110 сторінок. Фонд – 618 Опис №-2 Справа-291.

Володимир Підвойний

Київський національний лінгвістичний університет

*Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент **Наталія Ксьондзик***

м. Київ

САКРАЛЬНІ ВИМІРИ ТУРЕЦЬКОМОВНОГО ХАДИСУ

Ісламська доктринальна парадигма, одна з найпоширеніших релігійних традицій, мала значний вплив на формування світового культурного простору і продовжує впливати на розвиток цивілізаційних основ людства на умовах паритетного культурного аутсорсинга.

Іслам сформував низку текстових конструктів [5, с. 105] із різною мірою значущості, інформаційного наповнення і сугестивного потенціалу. Турецькомовний сакральний дискурс (СД) у своєму інституціонально-організаційному вимірі випрацював систему ієрархізованих текстових блоків, що експлікують спільні смисли, обмежують варіативність тлумачення та мінімізують можливість семіотичної деконструкції. Сучасна тенденція наукових інтенцій пов'язана з синергетичним переходом від структурно детермінованих культурних дискурсів до «слабко структурованих мовних одиниць із розмитими межами <...> і неявно вираженими відношеннями між компонентами» [4, с. 8].

Одним із фундаментальних (але альтернативних) факторів фіксації і трансполяції ісламського віровчення є хадис (← ар. حديث «оповідка про діяння та вчинки Пророка», пор. *hadis, Peygambersözü*), коротка розповідь про діяння і висловлювання Мухаммада та його послідовників, вислів, в якому розповідається про спосіб поведінки пророка, актуалізуються його чесноти і зразковість (еталонність) у вчинках, ситуації демонстрації мудрості,

розсудливості. Використання хадисних фрагментів у текстах кітабе, на нашу думку, є не випадковим, адже у ширшому значенні хадиси розглядаються як джерело знань про Мухаммада (*Peugamberbilgisi*), інструкція до «правильних» вчинків у різних життєвих ситуаціях, вони виконують дидактичну (сугестивну) функцію і володіють високою мірою прецедентності.

У сучасній Туреччині використання хадисів профілюється відповідно до специфічних перцептивних логічних операцій: в ібадетній (тур. *ibadet* «поклоніння») практиці та екзистенційних ситуаціях вибору життєвих шляхів, критичних моментів життя. Такий стан можна порівняти з модусом «відмови від грішних помислів і пристрастей, а відтак і до зміни свідомості в опануванні зовнішніх життєвих обставин» [1, с. 100]. У різних комунікативних ситуаціях (когнітивні сценарії) використання хадисів текстовий формат фіксовано залишається у межах сакральної сфери, актуалізуючи ціннісно-цільові орієнтири особистості, аксіологічні координати суспільства. Специфіка ісламу в Туреччині, що есплікується на фоні дуалізму світоглядних орієнтирів (сучасна ісламська парадигма і релікти гьоктюркської релігійної системи), існування гетерогенних сакральних локацій на теренах Анатолії, бурхливе історичне минуле), визначає динаміку семіотичних процесів у турецькому соціумі. Спостерігається перманентний «семіозис як механізм смислоутворення в процесі реалізації семантичного потенціалу» [4, с. 7] турецькомовного сакрального тексту.

Мозаїчна парадигма турецької культури гармонійно уплітається у сучасну світову культуру шляхом масштабної добірки наративних сюжетів, метафоричних аспектів реалізації дискурсів, сегментованих і прозорих образів [3, с. 18]. Сельджуки породили, а згодом османи зафіксували нову конфігурацію культурного простору. Синтез доісламських і мусульманських сегментів «віродійства» спровокував бінарну структуру національної культури. З одного боку рудиментарність попередньої релігійної системи, з іншого – текстова облігаторність ісламу. Хадис не змінює інформаційну мережу Корану, а доповнює його, він є сегментом коранічної «інфосфери» [3, с. 16]. Саме ця функція ХК визначає його проблематику і перекладацьку потребу. Знання хадисів є алгоритмічним кодом до розуміння основ ісламського мислення і текстової мережі Корану.

Ісламська культура для українського споживача характеризується фрагментарністю, що порушує процес адекватного сприйняття турецькомовного культурного контенту, для якого релігійний сегмент має найвищий ступінь релевантності. Переклад, як явище метакультурного дискурсу, має потенції для реалізації програми подолання комунікативних лакун і стабілізації векторів міжкультурного діалогу у просторі українсько-турецьких контактів. На думку Г.-Г. Гадамера, «прагнення зрозуміти смисл тексту вже позначає прийняти виклик, який прихований у тексті» [2, с. 199], але для українців у цьому форматі виникає потреба у відповідних «герменевтичних зусиллях». Турецькомовний хадис, як вторинний перекладацький продукт, не втрачає внутрішньої глибини і зовнішньої сакральної сегментації, актуалізує підвищену відповідальність до перекладачів.

Хадис має ознаки прототипу культури. У сучасному турецькомовному соціумі хадис набуває модусу соціокультурної реальності з властивим їй дискурсивними процесами і практиками. Хадиси відіграють важливу роль у формуванні світогляду мусульманина. У комунікативній практиці хадис реалізовується у межах семіотичного стимулу.

Текстологічний аналіз хадисного корпусу (ХК) продемонстрував, що з одного боку спостерігається збільшення рівня інтерпретативності вихідного знання хадисів, з іншого – розгорнуте макротелеологічне пояснення основної думки Корану. Аналіз сегментів СД об'єктивує твердження про високу релевантність ТЕКСТУ (у його ідеальній дескрипції) для мусульман, значно глибший характер і значення у порівнянні з представниками інших релігійних принципів.

Інваріантність та потужні герменевтичні інтенції текстів хадисів профілюють параметри сугестивного інструментарію, які необхідно враховувати у процесі перекладу. Специфічні стратегії перекладу, експліковані у процесі трансферу іншомовного культурного контенту, визначаються загальною культурою перекладача і реципієнта. Сугестивна атака забезпечується за допомогою переконання та навіювання, селекцією статусних «топиків» у хадисних антологіях (Бухарі, Мюслім, Тірмізі) із профілюванням морально-етичної категоріальної парадигми.

Культивація ідеї «фактору аудиторії» моделює феноменологічність сакрального тексту, його онтологію в парадигмі пошуку культурного смислу. Зрештою, текстологічний аналіз ХК не має зводитися до банальної (з точки зору когнітивної лінгвістики) демаркації філософських, етичних, поведінково-регулятивних проблем (на тематичному рівні). Проблематика теорії комунікації (суб'єктно-об'єктні ролі учасників релігійної комунікації, сугестивний потенціал, функції у релігійному дискурсі турецького суспільства) у фокусі ХК мінімізує фрагментарність дескрипції релігійної комунікації.

Перспективними дослідженнями на основі хадисів є верифікація теоретичних положень історії формування турецької мови (стилістичні особливості), характер контамінації жанру хадису з іншими жанрами релігійного дискурсу, домінантні характеристики / сугестивний потенціал / проведення стильових і образно-символічних аналогій з українськими графіті, причини розширення зображальних можливостей (еволюція естетики), образне начало системи текстів хадисів у межах семіотичного континууму мусульманської мечеті.

Результати смислової інтерпретації ХК будуть корисними під час теоретичних і практичних узагальнень індексу розуміння культур, нададуть нового додаткового дослідницького ракурсу, що дозволить уточнити існуючі уявлення про цей жанр, який було розглядається в семантично і функціонально об'ємному контексті турецької релігійної культури. Актуальність ХК у сучасному інформаційно-гетерогенному середовищі, в умовах «мережевого мислення», визначається фактом збереження своїх жанрових ознак і властивих дискурсоформуючих маркерів (вплив на культурну морфологію турецького

суспільства, місце хадисів у інформаційному просторі сучасної Туреччини : ілюстрування, культура цитування, рецепція книжкового релігійного контенту).

Література

1. Афоніна О. С. Коди культури і «подвійне кодування» в мистецтві / О. С. Афоніна. – К. : НАКККиМ, 2017. – 314 с.
2. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного / Г.-Г. Гадамер ; пер. с нем. А. В. Михайловой. – М. : Искусство, 1991. – 367 с.
3. Медіа та філософія: грані взаємодії : монографія / А. Алексеєнко, М. В. Бейлін, Л. М. Газнюк та ін.; під ред. Л. Н. Деніско, С. А. Завєтного. – Харків : Право, 2017. – 258 с.
4. Шевченко О. І. Телеологічні основи смислоутворення в англomовному публіцистичному дискурсі : монографія / Олександр Іванович Шевченко. – Запоріжжя : Запорізький національний ун-т, 2016. – 310 с.
5. Humphreys R.St. İslam tarih metodolojisi: Bir sosyaltarih uygulaması / St. R. Stephen Humphreys ; çev. : Murtaza Bedir, Fuat Aydın. – İstanbul : Literayayınçılık, 2004. – 448 s.

Єлизавета Портнова

*Державний вищий навчальний заклад «Артемівський
коледж транспортної інфраструктури»*

*Науковий керівник – магістр, викладач вищої категорії **Ольга Колосова**
м. Бахмут*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНО-ВІХОВНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Використання засобів мультимедійних технологій у процесі навчання студентів дозволяє істотно підвищити показники змістового розуміння та запам'ятовування запропонованого матеріалу. Це – можливість синкретичного навчання (одночасно зорового та слухового сприйняття матеріалу), активна участь в управлінні поданням матеріалу, легке повернення до тих розділів, які потребують додаткового аналізу тощо. Стрімка динаміка сучасних суспільних змін, їхня яскраво виражена інформатизація вимагають від освіти широкого впровадження та використання інформаційних, комп'ютерних та комунікаційних технологій у навчально-виховний процес, що й пояснює **актуальність** визначеного питання, адже нині якісна професійна освіта практично безперспективна без використання можливостей, які пропонують інформаційні та комп'ютерні технології. **Мета** розвідки – розкрити ефективність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес на прикладі Артемівського коледжу транспортної інфраструктури, основні переваги та недоліки впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання і перетворення інформації. Більш вдалим терміном для технологій навчання, що використовують комп'ютер, є комп'ютерна технологія. Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання – це процес підготовки і передачі інформації тому, кого навчають, засобом здійснення яких є комп'ютер. Комп'ютер дає викладачу нові можливості, дозволяючи разом зі студентом отримувати задоволення від захопливого процесу пізнання, за допомогою новітніх технологій дозволяє зануритися в яскравий барвистий світ. Таке заняття викликає у студентів емоційний ентузіазм, навіть слабкі студенти охоче працюють з комп'ютером. Інтегрування звичайного заняття з комп'ютером дозволяє викладачу перекласти частину своєї роботи на ПК, роблячи при цьому процес навчання більш цікавим, різноманітним, інтенсивним.

Сьогодні Інтернет стає важливим фактором інформаційної взаємодії, який поступово проникає в освітню область.

Дистанційне навчання (ДО) – сукупність технологій, що забезпечують доставку основного об'єму матеріалу, що вивчається, інтерактивну взаємодію студентів-викладачів в процесі навчання. Дистанційне навчання претендує на особливу форму навчання (разом з очною, заочною, вечірньою, екстернатом).

Ефективне практичне використання засобів ІКТ в освіті немислимо без готовності викладачів до використання таких коштів у своїй професійній діяльності. Про переваги говорити не доводиться: це і підвищення якості знань студентів за рахунок використання активних методів навчання, забезпечення адаптації студентів у сучасному інформаційному суспільстві, раціональна організація навчального процесу, а також процесу підготовки до нього. Коледж має чіткий вектор розвитку та окреслені завдання, які постали завдяки докорінній зміні переліку ліцензованих професій.

Специфіка професій коледжу зумовила наявність потужного комп'ютерного арсеналу, сучасної оргтехніки, доступних для всіх учасників освітнього простору. Усі навчальні приміщення оснащені та обладнані сучасними технічними засобами навчання, роздавальним та дидактичним матеріалом, навчальною літературою, таблицями, моделями, макетами, муляжами, сучасними меблями та офісною технікою відповідно до вимог державних стандартів професійно-технічної освіти. Усі комп'ютерні комплекси діють у виробничих майстернях і кабінетах теоретичного навчання та сприяють вдосконаленню викладання спеціальних дисциплін професійного циклу, інформатики, основ програмування, проведення лабораторно-практичних робіт з інших навчальних предметів. У всіх адміністративних приміщеннях, бухгалтерії, бібліотеці коледжу, кабінетах загальноосвітніх дисциплін робочі місця працівників та викладачів оснащені комп'ютерною технікою, що дозволяє оптимально поєднувати традиційні методи навчання та сучасні комп'ютерні технології під час навчального процесу, забезпечує доступ усіх учасників до інформаційного середовища закладу та ресурсів інших мереж в будь-який час безпосередньо зі свого робочого місця. Методичний кабінет та

актова зала коледжу обладнані широкоформатним екраном, мультимедійним проектором, ноутбуком, що дозволяє на високому методичному рівні проводити виховні позаурочні заходи, засідання методичних об'єднань та педагогічних рад, наради керівництва з колективом, семінари обласного значення, тренінги тощо. Уся комп'ютерна техніка коледжу під'єднана до мережі Інтернет. Коледж має власний сайт: <http://acti.dn.ua/>

Крім основної ролі, сайт здійснює також профорієнтаційну функцію. Тут відображені не тільки перелік професій та їхні основні характеристики, але й правила прийому до коледжу, тому кожен абітурієнт може завчасно ознайомитись з основними характеристиками кожної професії, можливими місцями працевлаштування, сформувавши уявлення про навчання в коледжі завдяки фотогалереї. Вважаємо, що набуття професійних компетентностей можливе тільки шляхом використання цілісної системи професійного навчання, впровадження інноваційних технологій, активного використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання.

Застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Нові технології навчання на основі інформаційних і комунікаційних дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння величезних масивів знань. У студентів, що активно працюють з комп'ютером, формується більш високий рівень самоосвітніх навиків і умінь-аналізу і структуризації одержаної інформації. Систематичне використання персонального комп'ютера на занятті приводить до цілого ряду наслідків:

- різко зростає рівень використання наочності на заняттях;
- з'являється можливість організації проектної діяльності студентів по створенню навчальних програм, проектів, презентацій під керівництвом викладача.

Отже, інформаційні технології дають змогу:

- побудувати відкриту систему освіти, що забезпечує кожному студенту власну траєкторію навчання;
- докорінно змінити організацію процесу навчання студентів, формуючи у них системне мислення;
- раціонально організувати пізнавальну діяльність студентів під час навчально-виховного процесу;

Тобто комп'ютер здатен не тільки полегшити та зробити цікавим процес передачі отримання знань, а й стимулювати творчу активність і самостійну діяльність студента.

Література

1. Белицын И.В. Лекционный мультимедийный комплекс как средство активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Барнаул, 2003. – 159 с.

2. Биков, В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.

3. Іващук К.О. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасний засіб навчання в освіті // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://klasnaocinka.com.ua>

4. Кларин М. В. Инновация в обучении : Анализ зарубежного опыта / Кларин М. В. – М. : Наука, 2004

5. Педагогіка вищої школи / Під ред. В.Г. Кремієня, В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. – Київ : Педагогічна думка, 2009.— 256 с.

Діана Потапцева

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Сергій Комаров

м. Бахмут

«ПЕРЕБОЇ В СМЕРТІ» Ж. САРАМАГО ЯК РОМАН-ПРИТЧА

Жозе Сарамаго (1922-2008) – відомий португальський письменник, поет, драматург та перекладач. У 1998 році він отримав Нобелівську премію з літератури за «роботи, які, використовуючи притчі, підкріплені уявою, співчуттям та іронією, дають можливість зрозуміти ілюзорну реальність» [1]. Вважається, що найбільше зумовив отримання цієї престижної нагороди відомий роман «Євангеліє від Ісуса» (*O Evangelho Segundo Jesus Cristo*, 1991), який викликав свого часу великий резонанс у широких колах.

Письменник є всесвітньовідомим митцем романів-притч, що мають у пріоритеті не характери або події, а глибинний філософський зміст. Сюжет у них є лише засобом автора звернути увагу читача на важливу проблему або донести свою точку зору до широкої аудиторії.

Один із пізніх романів португальського класика «Перебої в смерті» (*As Intermittências da Morte*, 2005) сьогодні викликає такі ж самі суперечки, як і головний твір митця, що удостоївся літературної премії. Метою пропонованої розвідки є дослідження твору в аспекті приналежності до роману-притчі.

Як відомо, притча завжди має щонайменше дві характеристики: алегоризм (іносказання) та моральний урок, дидактизм. О. О. Товстенко підкреслює, що «притчу притчей делает не только содержательная сторона (моральные проблемы, человеческие взаимоотношения, отношения человека и общества, в принципе, являются предметом всего искусства), но и в значительной степени ее форма, особый способ организации произведения, особая притчевая структура» [4, с. 122]. Ж. Сарамаго у багатьох своїх творах (книга, яка стала об'єктом пропонованого дослідження, не є винятком), втілює глобальні філософські проблеми в алегоричній та своєрідній формі.

Місцем дії в романі «Перебої в смерті» стала загадкова країна, назва якої, мова та державні символи залишились невідомими до самого кінця оповіді.

Смерть вирішила залишити свої споконвічні обов'язки, і люди перестали помирати. «На следующий день никто не умер» [3, с. 3], – так легко та ніби між іншим розпочав автор свою розповідь. Читач з першої сторінки може подумати, що перед його очима буде розгортатися історія щирого утопізму, адже безсмертя є головною мрією людства з початку існування світу.

На початку свого роману Жозе Сарамаго підкреслює, що ця прекрасна та бажана подія була названа «урядовою кризою» та майже спричинила державний переворот, а «премьер заявил, что власти готовы к любым неожиданностям и при поддержке населения рассчитывают встретить во всеоружии весь тот комплекс социальных, политических, моральных и экономических проблем, который, вне всякого сомнения, будет вызван к жизни отмиранием смерти» [3, с. 9]. Люди отримали шанс на вічне життя та єдиним, що займало їх розум та серце, був жах перед змінами та невідомістю. Деякі намагались знайти відповідь за допомогою церкви, але автор словами кардинала підкреслює, що «все религии, сколько ни будь их на свете и как бы мы их ни крутили, оправдывают свое существование одним – смертью, [...] мы для того только и существуем, чтобы люди всю свою жизнь владели, как жернов на шее, тяжелое бремя страха, а в смертный час воспринимали свою кончину как освобождение. И надеялись попасть в рай. В рай или в ад или вообще в никуда, происходящее после смерти заботит нас значительно меньше, нежели принято считать: религия, господин философ, занимается земными делами, а к небесам отношения не имеет» [3, с. 21]. Інша частина громадян сподівалась знайти відповідь за допомогою науки, зокрема – у філософії, але і вона виявилась нездатною простягнути руку допомоги населенню у скрутний час, тому що «философия не меньше религии нуждается в смерти, мы и философствуем-то, зная, что умрем, и недаром же мосье де Монтень обмолвился как-то, что философствовать – значит учиться умирать» [3, с. 22]. Відповіді та роздуми складаються у якесь чарівне дійство людською дурості, яка базується на деяких стереотипах закостенілого мислення, у пошуки виходу і виправлення ситуації всіма доступними способами. Населення виявилось зовсім не готове впоратись з подарунком, що був люб'язно наданий Смертю.

У другій частині роману автор не змінює своєї антропоцентричної моделі зображення таких абстрактних понять, як Бог або Диявол та показує Смерть у тілі гарної молоді жінки. Він наділяє її усіма рисами жіночої статі та лише однією вадою, що притаманна кожній людині, – вмінням кохати. Письменник створює своєрідну ієрархію смертей, де смерть з маленької літери забирає життя однієї людини, а Смерть з великої – здатна забрати життя мільйонів живих істот. Разом із тим автор вводить людину, яка не підпорядковується правилам всесвіту та відмовляється зустрічатися зі своєю власною смертю. Жозе Сарамаго звертається до романтичної традиції зображення мистецтва як найвищої цінності, та музики в якості вершини творчої думки. Саме тому він створює незрівняний союз земного музиканта та трагедійного образу смерті, результатом якого стало кохання та торжество життя.

Письменник став класиком сучасної літератури завдяки неповторному стилю оповіді, а тематика його творів змушує читачів занурюватись у

філософію життя митця та міркувати над сакральними питаннями любові та ненависті, релігії та атеїзму, життя та смерті. Та лише читач може для себе пояснити, що саме на думку автора є рушійною силою життя у цьому творі: кохання або мистецтво. Ж. Сарамаго у романі «Перебої в смерті» підкреслює також суспільну складову нашого життя та збільшує видимість поведінки людей у тих чи інших ситуаціях, які базуються на вічних питаннях людського існування. Життя і смерть, пошуки сенсу буття, добро і зло, кохання і мистецтво – ці та інші аспекти проблемного шару твору формують його притчевий характер, так само як і його дидактична, не виражена відкрито, спрямованість.

Література

1. Жозе Сарамаго [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://noblit.ru/Saramago> (дата звернення: 25.01.2018).
2. Пестерев В. А. Модификации романной формы в прозе Запада второй половины XX столетия: монографія [Електронний ресурс]. / Пестерев В. А. – Волгоград: Издательство ВолГУ, 1999. 312 с. – Режим доступа : <http://window.edu.ru/resource/613/25613/files/volsu180.pdf> (дата звернення: 20.01.2018).
3. Сарамаго Ж. Перебои в смерти / Ж. Сарамаго. – М. : ЭКСМО, 2006. – 132 с.
4. Товстенко О. О. Специфика притчи как жанра художественного творчества (Притча как архетипическая форма литературы) / О. О. Товстенко // Вестник Киевского университета. – Серия: Романо-германская филология. – Вып. 23. – С. 121-124.

Алісія Прядко

*Часовоярська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 17
Науковий керівник – учитель української мови та літератури*

Людмила Рибалко

м. Часів Яр

ЕНАНТЮДРОМІЯ SACRUM І PROFANUM У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ АНАТОЛІЯ ФЕДЯ

Художня література завжди була своєрідним засобом освоєння, пізнання людиною світу, в якому вона живе, його упорядкування, а також представленням свого буття у світі.

Сакральне світовідчуття є однією з категорій художньої літератури, яка представляє й виражає це буття у світі [3, с. 192].

У сучасній українській літературі, зокрема у творчості нашого земляка, Анатолія Михайловича Федя, категорія *sacrum* набуває нового значення. Для українців – це родина, рідна земля, її традиції та історія: «Я завжди любив Україну навіть у її радянській обгортці, виокремлював її з-поміж інших «рідних сестер», – тоді це було небезпечно. Раніше не мав потреби говорити про свої

почуття, тепер, у ситуації війни, змушений заявляти: «Я гордий з того, що українець»...» [3, с. 192].

Сакральне для українців є тотожністю віри, надії і любові: «У дітей живе почуття любові до батьків, але немає слів, щоб висловити те почуття. У роки студентства народжуються слова, але немає часу їх висловити. У поважному віці знаходяться слова-почуття, але вже немає кому їх висловити. Так і виростає людина між почуттям і дійсністю, між словом і ділом, між теперішнім і минулим, між Богом та зневір'ям в нього» [3, с. 141].

А.Федь у своїх творах майстерно поєднує два світи – сакральний, метафізичний та профанний, земний, використовуючи художній засіб – подвійну енантіодромію [1, с. 119].

Термін «енантіодромія», за філософією К. Юнга, використовується автором роману для позначення думки, що врешті всі речі перетворюються у свою протилежність – сакральне в профанне, й поверненням зі стану *profanum* до стану *sacrum* [2, с. 62].

А.Федь – професор філософських наук, тому в його творах часто простежується взаємозв'язок філософських роздумів та художнього тексту.

Читачеві достеменно не відомо, ким автору доводяться герої роману «Переддень доби Водолиєвої» Антон і Данилко: дідом, дядьком, братом чи іншими якимись родичами. Але відомо, що хвіртка, через яку підлітки збираються виходити в широкий світ – «з горбилів нетесаних для міцності колючим дротом скручених», є переходом між світами [1, с. 219]. Можливо, через це вони всюди «свої і ніде не дома, завжди у часі й поза часом, пов'язані з силами космічними» [4, с. 219].

Картина світів постає множинною та єдиною, як єдина й багатолика сама людина: «Час безроздільно панує на Землі. Земля освітлюється і зігрівається Небесним Огнем також у певний Час. У відведений Час регулює температурний баланс Землі Вода...» [4, с. 62].

У картині світів повторюється образ чотириконечного хреста, де по кінцях – чотири аспекти людського буття, а в центрі – особистість.

Порушені проблеми й зображені характери заохочують осмислити життя у двох напрямках виміру: по горизонталі – у Світі Бування (*profanum*), і по вертикалі – у метафізичних світах (*sacrum*).

Описуючи життя своїх героїв, автор не звертається до підручників і хрестоматій. У 1932-1933 роках його родина пережила голодомор, а в післявоєнному сорок сьомому він жив сам. «Тоді всі в Україні знали, що таке голод... А ось мертво село... Мертво село – це мертві вулиці, на яких лежать мертві люди, мертві двори, де попідтинню сидять і лежать мертвяки. І хати неживі. І згадалося жінці Одкровення від апостола Іонна Златоуста...» [4, с. 11].

Поетика світів *profanum* та *sacrum* у романі подібна до поетики світу ікони, у якій сфокусована точка спостерігача знаходиться не в «зовнішньому» земному світі, а у внутрішньому просторі ікони: «За вечерею дід Леонтій завів розмову про Бога. Не про того Бога, чий Образ на дерев'яній дошці виглядає з-за вишитого рушника з кутка Натчиної кімнати, а Бога-мудреця...» [4, с.148].

У сакральному просторі художньої прози А.Федя «вектор перевтілення» пронизує людську істоту, даючи їй можливість пізнати власний внутрішній світ. Залишивши тіло земної людини, душа повертається до буття в сакральній, ангельській постаті.

Народження хлопчика Водоля є прикладом такого перевтілення: «У висі примостився хлопчик, істинно – дитина... У хлопчикових очах відбивався стогін Землі, загадковість Небесної висі, промінь Огню і нескінченний Водяний потік і Неба і Землі. Байдужий до небезпеки впасти сторч головою, він примудряється з місця яскравого світла прозирати через темінь і оглядати Данилка як знайомого, а можливо й друга... Хто це? Ангел? Ні, не ангел. Ангел, як казала мати Гертруда, прозора істота. А можливо й ангел, тільки зодягнувся в якесь чудернацьке вбрання...» [4, с. 229].

«Вектор перевтілення», за задумом автора, пронизує самого Данилка, і з хлопчиком відбувається неймовірне: «...розлилася всім Данилковим єством сила, що стримувала із надр Землі, з висоти осіннього Неба, з підземелля життєдайного Огню й Води. Тій силі чотирьох стихій акомпанував багатоголосий хор хлопчиків та дівчаток. Плавно лилися акорди, ніжні, як дитяча посмішка, дужі і високі, як зірчате Небо над головою нічної пори...» [4, с. 229].

Художній світ роману – сакральний простір та земний, які одночасно *тут-присутні*, і в той же час існують цілком відмежовано один від одного.

Категорія *сакрального* в творчості А.Федя отримує пряме вираження та філософське бачення в художніх текстах: представленні в діалозі двох просторів світів – *sacrum* і *profanum*, тим самим демонструючи, що сучасна українська проза стала художнім явищем, яке бере початок із двох джерел – Біблії та народних вірувань, наповнюючись «музикою духу *sacrum*».

Література

1. Набитович І. Енантіодромія *sacrum* і *profanum* у художньому тексті / Ігор Набитович // Вісник Львівського університету : серія філологічна. – Львів, 2007. – Вип. 39. – Ч. 1. – 277 с.
2. Словник аналітичної психології довідник / В.І. Зелінський та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 352 с.
3. Федь А.М. Сучасність вічного. Зібрання творів. – Київ : Альтерпрес, 2015. – 260 с.
4. Федь А.М. Переддень доби Водолеєвої: філософський роман-диалогія. – т. I, II Склянка Часу*Zeitglas, 2013. – 470 с. – (Серія: Сучасний роман).

СОБОР ЯК АРХЕТИП ДУХОВНОСТІ В ОДНОЙМЕННОМУ РОМАНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

В українському літературному процесі другої половини ХХ століття особливо виразно виділяється постать Олесь Терентійовича Гончара, автора широковідомих романів, повістей, оповідань, що піднімають проблему духовності людства, яка була й залишається актуальною до сьогодні.

О. Т. Гончар висвітлює цю проблему крізь призму років, спираючись на історичну специфіку свого народу і своєї країни [5, с. 1]. Використовуючи архетип Собору, письменник намагається віднайти джерела духовної культури своїх пращурів, наповнюючи його смислотворчим сенсом.

Метою нашої наукової розвідки є проаналізувати архетип Собору в контексті однойменного твору О. Гончара, висвітлити аспекти значення архетипу для різних людей, показати духовне значення Собору як історичної та культурної пам'ятки, а також святині духовності людини.

Відповідно до визначення, поданого в словнику літературознавчих термінів, «архетип (гр. *arche* – початок і *typos* – образ) – прообраз, первісний образ, ідея [4, с. 36]. Особливого значення архетип набув в аналітичній психології К.-Г. Юнга, де він співвідноситься з несвідомою активністю людини, хоч і не визначається нею. Архетип, закладений в основу чуттєво-настрійних комплексів, визначаючи їх автономію, найяскравіше постає у міфах, фантазіях, снах, галюцинаціях, художній творчості тощо у вигляді справданих стійких мотивів та асоціацій, названих Юнгом «архетипічними ідеями», що існують поряд з інстинктами.

Архетип Собору в романі О. Гончара – це засіб, яким автор показує історію не лише сучасності, а й давно забутих років. В образі Собору автор зображує ідеал високої людської духовності. Звернення до цього ідеалу зумовлено певними особливостями біографії письменника і реальними подіями історичного розвитку українського народу. Образ Собору постає не лише осередком зображуваних подій, а й втіленням потреби морального вдосконалення героїв, виступає символом духовності: «внутрішнього наповнення окремого індивіду та осередком божественного єства» [2, с. 8].

На думку І. Кравченка, «О. Гончар торкається проблеми збереження пам'яті поколінь у романі. Ця проблема давня і традиційна як у творах української, так і світової класики. Вона пов'язана з назвою роману – з одухотворенням образу, яких так багато в літературі. Порушуючи проблему історичної пам'яті, О. Гончар у своєму романі звертається до часів героїчної козаччини, славить народних витязів давнього і недавнього минулого, засуджує фізичну і духовну руйнацію» [3, с. 130].

Побудований на згадку про козаччину невідомими майстрами, стоїть собор, милує душу жителів заводського селища своєю архітектурною довершеністю. Дивуються сучасники майстерності стародавніх майстрів: «Зуміли ж так поставити! Скільки не їдеш, хоч до самих плавнів, а все він буде у тебе перед очима. З будь-якої точки видно собор, звідусюди!» [1, с. 51].

Доля кожного з персонажів роману більшою чи меншою мірою пов'язана із цією спорудою. У ставленні до цієї архітектурної пам'ятки розкриваються характери людей кількох поколінь. Адже собор – це не просто згадка про минуле, це історія цілого народу, його традицій, культурної спадщини, його сучасне і майбутнє. Це розуміє більшість героїв твору.

Для героїв роману Собор – це символ єдності і соборності певного етносу, уособлення високої духовності і народного релігійного багатства, цінна історична пам'ятка і матеріальне надбання нації, вісник зламу епох та свідок змін у житті багатьох людей. Він не тільки впливає на перебіг подій у романі, є не просто історичною пам'яткою, а й виступає символом культурних цінностей народу, духовної єдності поколінь, незнищенності народної пам'яті про славні давноминулі історичні події. Собор своєю присутністю нагадує про предків, які створили цю багатотисячолітню пам'ятку.

«Серед людських поколінь, серед текучих віків височать незрушно, оклежавши себе символами-оздобами, кам'яними химерами, вкарбувавши в собі пристрасті епох. І коли ті, далекі, прийдущі, виринувши з глибин всесвіту, наблизяться колись до нашої планети, перше, що їх здивує, безсумнівно, будуть... собори! І вони, інозоряні, теж стануть дошукуватись тайни пропорцій, ідеального суголосся думки й матеріалу, шукатимуть ніким досі не розгадані формули вічної краси!» [1, с. 122].

Соборами з давніх часів славилася наша земля. Будували їх над містами і селами. Вони були і є символами духовної краси людини. Їх описували у творах письменники, оспівували у своїх піснях кобзарі. Собор – немов живий зв'язок між поколіннями. Для Віруньки, для Івана і Миколи Баглаїв, для Ізота Лободи собор – жива істота, яка уособлює безсмертя цілого народу. Зруйнувати собори – це значить зруйнувати свою культуру, свою історію – самих себе.

Саме про це і попереджує у своєму творі О. Гончар, зазначаючи про непередбачувані наслідки самознищення.

Герої роману неоднорідні, «між певними групами цих персонажів пролягає своєрідна барикада. Один із головних образів твору – Микола Баглай. Цей юнак розуміє, що, відбудувавши собор, люди «відбудують» свою пам'ять. Для нього «в цьому творінні поєдналося все, все гармонійно злилось, і виникла велика, вічна поезія» [1, с. 92]. Дивлячись на собор, Микола уявляє собі все, що відбувалося за роки його існування, і розуміє, що ні в якому разі не можна знищити цього живого свідка історії. Стає на його захист Микола, бо бачить, що «в отому гроні соборних бань живе горда, нев'януча душа цього степу. Живе його мрія-задумка, дух народу, його естетичний ідеал...» [1, с. 92] Баглай захищає собор від хуліганів-анархістів, які намагалися осквернити храм. Це

ледве не коштувало йому життя. Проте собор залишився жити, радуючи чесних і духовно багатих людей.

Собор живе життям народним, його історією. І ті, хто знає її, живуть разом з ним, здійснюються разом з ним у височинь століть. Адже собор символізує собою всю Україну, яка прагне піднятися з руїн. І люди, такі, як Єлька, Микола та Іван Баглаї, Ягор Катратий, Іван Ізотович Лобода, намагаються це зробити, а перш за все, відбудувати. Микола Баглай стверджує: «Можна прожити і без собору, і без пісні, і без Рафаеля. Без усього можна, на чому висять охоронні таблиці і на чому їх нема. Можна «Анну Кареніну» читати в екстракті, на півтори сторінки тексту. Але чи залишились би ми тоді в повному розумінні слова людьми? Чи не стали б просто юшкоїдами, пожирачами шашликів? Тяглом історії?» [1, с. 94]. Виходить, що собор – це перевірка на людяність. Якщо ти справжня людина, то ніколи не зможеш навіть подумати про його знищення, адже це, насамперед, твоя духовність, твоє обличчя. Гармонійне поєднання «поезії людських взаємин» з «людською злагодою з природою», з «насолотою праці» дає відчуття «соборності», єдності з усім світом. Це і є духовна краса людини, яка живе в її серці. І вмирає вона тільки тоді, коли помирає людина. Отже, треба не ламати свій, власний собор. Тоді на землі зросте безліч величних соборів, які будуть нагадуванням людині про людяність та духовність, які будуть свідками її життя.

Узагальнюючи зазначене вище, можна зробити висновок, що образ Собору виступає символом безперервності духовної та історичної пам'яті українського народу та нації.

Література

1. Гончар О. Вибрані твори: У 4 т. – Т. 1. Тронка. Собор / О. Т. Гончар. – Київ : Сакцент Плюс, 2005. – 542 с.
2. Загарук О. Храм і соціум у романах Гончара «Собор» і Загребельного «Диво» / О. Загарук // Українська мова та література. – 1998. – № 34. – С. 8.
3. Кравченко І. Олесь Гончар і міф про нього / Іван Кравченко // Всесвіт. – 1998. – № 11. – С. 128–136.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : Академія, 2007. – 752 с.
5. Хорошевська І. Собор як архетип духовності і його функціональність у романі О. Гончара «Собор» / І. Хорошевська // Електронне джерело. – Режим доступу: <https://allbest.ru/o-3c0a65625a3bc78a4d53a89421306d37-3.html>

Яна Ревко

Криворізький педагогічний університет

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Світлана Журба**

м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ НАРАЦІЇ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»

Марія Матіос – українська письменниця, творчість якої репрезентує сучасний стан розвитку літератури в Україні. Стиль письма авторки самобутній, що дає змогу вписати її творчість у сучасний історичний, літературний та культурний контексти. Творчість письменниці представлена жанрами, які являють собою синтез уже відомих, індивідуально інтерпретованих письменницею: новела, повість, оповідання, «гомеричний роман-симфонія», бульварний роман, психологічна повість, «драма на три життя», щоденник, «книга кулінарних рецептів», «методичка з народознавчих студій», «сімейна сага в новелах», автобіографія тощо. Яскравими ознаками індивідуальної манери письма, зазначає С. Жила, є «глибоке знання реалій життя і психології людини, уміння увиразнити художній світ твору буковинським колоритом, мовним багатством, містикою, споконвічними людськими проблемами» [1, с. 9]. Дослідженням творчого доробку М. Матіос у різних аспектах займалися такі науковці: Н. Адамовська (поетика композиції), Я. Голобородько (художні дилеми), К. Ісаєнко, І. Насмінчук (стильові доміанти), Н. Косинська (міфосимволи), Г. Павлишин (дискурс прози), К. Хижняк (фольклорні мотиви), О. Юрчук (художня мова романів) та інші. Однак з погляду наратології проза Марії Матіос малодосліджена, що й визначає актуальність роботи. Метою нашого дослідження є особливості нарації роману «Майже ніколи не навпаки».

Сюжетну основу роману, визначеною авторкою як сімейна сага в новелах, складають перипетії трьох гуцульських родин – Чев'юків, Варварчуків та Кейваничів, які проживають у селі Тисова Рівня. Історія сім'ї, заглиблення письменниці в перипетії людських доль, дозволяє розкрити життя Буковини ХХ століття. Розділи-новели «Чотири – як рідні – брати», «Будьте здорові, тату», «Гойданка життя» мають свою композиційну закінченість, переплетені життєвими драмами родин, спільними персонажами, доповнюють попередні відомості з життя героїв. Розповідь гетеродієгетичного наратора про трагічну історію родини Чев'юків у першій новелі доповнює екскурс у минуле: згадка про померлого найменшого сина Кирила Чев'юка – Дмитрика, який гине через «молоду свою кров» [2]. З метою розкриття життєвої драми персонажів письменниця використовує різні наративні конструкції: на початку твору авторка інтригує читача історією з Дмитриком та смертю батька Кирила, у кінці розкриває всі загадки цієї історії. Спогади про минуле та дітей Василяни, видіння Доцьки, згадка про мисливську вдачу Кирилового батька – Ананія Чев'юка визначають не тільки фрагментарність тексту, але вказують на зміну

фокалізації оповіді у творі: наративну структуру твору утворюють переживання, спогади та емоції персонажів – гетеродієгетичний наратор змінюється на гомодієгетичного в екстрадієгетичній ситуації (внутрішній монолог Василини, яка розповідає власну історію).

У другій новелі «Будьмо здорові, тату» увага зосереджується на долі Петруні Варварчук. Оповідь у розділі ведеться у тій же манері: авторка зосереджує увагу на внутрішніх переживаннях персонажів, використовуючи внутрішні монологи, невласне пряму мову. Найбільше уваги приділяє Марія Матіос образу Петруні, яка була нещасливою дівчиною, особливо через те, що не могла мати дітей, тому зробила дитину з ганчір'я і час від часу плакала її: *«Де вона візьме теплу, живу дитинку? Позичить у сусідів? Чи купить на базарі?»* [2]. Оповідь про нещасливе кохання та бездітне життя переривається відходом чоловіка Петруні на війну та її шаленим романом з Дмитриком. Хоча й знайома ворожка пропонувала «заговорити» дівчину від такого кохання, але відповідь була категоричною: *«Я жива і хочу жити»* [2]. У другій новелі авторка подає випущені у першій новелі факти, що дозволяє осмислити трагедію сімей та акцентувати на моральних цінностях тогочасного суспільства.

У третій новелі подана велика кількість подій: доля Кирила і Мариньки, розповідь про Григорія Кейвана, і тут ми нарешті дізнаємося причину смерті Кирила Чев'юка. У цьому розділі-новелі оповідь ніби «прискорена», бо окрім зазначених подій подано досить детальний образ Мариньки, яка почала бачити те, чого не бачать інші, але *«тільки під час гоїдання на хітанці, і тільки, коли з нею прабабусина хустка»* [2]. У романі використовуються діалоги, вставні епізоди, спогади, думки персонажів, що також є чинниками наративної структури. Використання різних форм нарації, поєднання різних точок зору сприяє розкриттю внутрішнього стану персонажів, їх думок та почуттів.

Мозаїчність архітекtonіки «Майже ніколи не навпаки» відповідає канонам постмодерного твору: відмова від послідовного викладу подій, часові зміщення, фрагментарність викладу подій, кадровість змалювання, чергування картин-спогадів у свідомості персонажів. У першій новелі подаються головні події, у другій новелі розкриваються причини таких страшних подій, а в третій – наслідки. Репрезентуючи традиції психологічної прози та продовжуючи новелістичний дискурс В. Стефаника, Марія Матіос спочатку зображує ключові реалії, доповнюючи у наступних розділах ті художні події, що прояснюють та композиційно доповнюють оповідь. Наскрізною фразою в усьому романі є *«і майже ніколи не є навпаки»*, яка звучить у кожній новелі на доказ того, що події, описані у творі не є якимись незвичайними для того часу, а все що описується традиційне.

Роман Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки» поєднує жанрові складові новели та саги й моделює наративний дискурс – гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації змінюється на гомодієгетичного в екстрадієгетичній ситуації. Переплітаючи долі персонажів у складне мереживо, авторка моделює оповідь: відсторонено-об'єктивне зображення подій у романі чергується з суб'єктивним переживанням особистістю зовнішнього світу.

Література

1. Жила С. Трагедія адекватна історії: роман Марії Матіос «Солодка Даруся» / С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 3. – С. 6-12.
2. Матіос М. Майже ніколи не навпаки [Електронний ресурс] / Марія Матіос. – Режим доступу: http://royallib.com/book/matos_marya/mayge_nkoli_ne_navpaki.html.

Вікторія Рижик

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Ірина Скляр

м. Бахмут

ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО САМОАНАЛІЗУ У РОМАНІ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ»

Внутрішній світ людини в літературі не одразу став повноцінним і самостійним об'єктом зображення. Первісним об'єктом літературного зображення ставали зовнішні процеси та події, які майже не вимагали усвідомлення та витлумачення. Як зазначав А. Б. Єсін, «<...> у всій культурі цінність здійсненої події була набагато вищою за цінність переживань з її приводу, за цінність людини, що учинила дещо визначне й варте згадування» [3, с. 52].

Відображення внутрішнього світу людини в художньому творі не є однаковим за якістю і може характеризуватися різними функціями, *особливостями*. Так, психологічне зображення може стати основним способом, за допомогою якого пізнається зображуваний характер, а іноді лише може бути допоміжним прийомом; воно (психологічне зображення) може нести значну змістову навантаженість, а подекуди лише «обслуговувати» інші стильові особливості; може бути значним за обсягом, а іноді лише зрідка з'являтися, не визначаючи стильової своєрідності. Психологічне зображення у художньому творі може поставати досить витонченим, глибоким, а може обмежуватися загальним і схематичним малюнком внутрішнього стану. За цими ознаками І. Скляр у численних наукових розвідках розмежовує *власне психологізм від елементів психологічного зображення* [4].

У художній літературі сформувалася система засобів, форм і прийомів психологічного зображення, в певному розумінні індивідуальна в кожного письменника, але водночас спільна для всіх письменників-психологів.

Чільне місце в системі психологічного зображення посідає *авторська психологічна розповідь* («авторське психологічне зображення» за А. Єсіним [див. 3, с. 41]) про приховані внутрішні процеси – саме в ній найяскравіше виявлятиметься позиція (ставлення) автора до зображуваного ним художнього світу й персонажів. Розповідь про внутрішнє життя персонажа може відбуватися як від *1-ї особи*, так і від *3-ї*, «причому перша форма склалася історично найдавніше», – зазначає А. Б. Єсін [див. 3, с. 41].

До основних прийомів прямої форми психологічного зображення відносимо внутрішній монолог (психологічний самоаналіз: *власне самоаналіз та саморозкриття* героя), невласне пряма мова, внутрішній діалог.

Л. Я. Гінзбург наголошує: «В дотолстовській літературі *зовнішнє мовлення* непомітно переходило у *внутрішнє*, не відрізняючись від нього. Толстой зробив *внутрішнє мовлення більшою мірою помітним*, функціонально відокремив його від авторського мовлення та від розмовного мовлення персонажів [2, с. 356]».

Доречним буде, на нашу думку, виокремити різновид внутрішнього монологу – *рефлекторне внутрішнє мовлення*. А. Б. Єсін називає такий різновид мовлення «*психологічним самоаналізом*» [див. 3, с. 41]. Проявляючи себе як особистість, людина, з одного боку, живе у світі певних аксіом, яким підкорюється, а з іншого боку, – перебуває у стані нескінченного становлення й залишається незавершеною, відкритою для нових вражень, суджень, вчинків.

Інтеріоризоване (невласне пряме мовлення, внутрішній монолог, діалог із самим собою) та умовно інтеріоризоване мовлення розкриває психологічний стан головного персонажа як ззовні, так і зсередини. Оформлене у великі за обсягом абзаци мовлення дає змогу простежити за найдрібнішими змінами душевного стану, що співвідносяться з фізичними почуваннями й відчуттями головної героїні роману Софії Андрухович «Фелікс Австрія» Стефанії.

У романі чітко окреслено основні форми психологічного самоаналізу, якими авторка вміло послуговується. Зокрема йдеться про *власне самоаналіз і про саморозкриття* героїні як один із різновидів самоаналізу, адже протагоністка безпосередньо висловлює свої думки й почуття, передає потік душевного життя, а час переживань співпадає з часом його зображення.

Зазначені форми психологічного самоаналізу у романі «Фелікс Австрія» розкриваються за допомогою психологічної оповіді від 1-ї особи, якій притаманні як переваги, так і недоліки.

До переваг «Ich-Erzählung» можна віднести: по-перше, можливість виключно повно зосередитись на внутрішньому світі героя; по-друге, сила емоційного впливу та художнє переконання (хто краще знає людину, як вона сама); по-третє, форма психологічного саморозкриття, сповідь спроможна надати розповіді драматизму [див. 3, с. 40].

Оповідь у романі йде від 1-ї особи, від Стефи, яка переповідає про своє життя від часів, як померли її батьки, як доктор Ангер взяв її малою до себе, як виростала удвох з Аделею, про подружнє життя Аделі, про її лицемірство, ставлення її до Стефи тощо.

Розкриття емоційного стану Стефи у вигляді психологічного самоаналізу особливо вдається авторці роману, коли йдеться про моральне обличчя особистості, про ставлення «інших» до неї, та як таке ставлення до себе переживає Стефа: «<...> я не витримувала, виходила зі світлиці: засліплена, зла, самотня, розірвана на частини своїми жальми, любов'ю, образою <...>. «Тоді особливо нестерпні жалі брали мене від думок про мій спалений дім <...>, про маму, якої я не пам'ятала <...>. Цей невидимий образ болісним згустком,

немов крововилив, проступав тільки в моєму серці, пришиплений до нього гіркою та самотністю» [1, с. 47-48].

Доктор Ангер, помираючи, заповів Стефі, щоб та служила Аделі, його доньці, адже вона з нею як два дерева, що сплелися стовбурами [див. 1, с. 57]. Та метою свого життя вона і вбачала у служінні. Таке прохання доктора Стефа сприйняла з надмірною відповідальністю. Адже у творі йдеться не тільки про служіння Стефи у ролі служки, а про присвячення власного життя родині Аделі, точніше про пожертвування її життя задля «інших».

Усім серцем Стефа любить Аделю, ревнує до її чоловіка Петра. Петро і Стефа ненавидять один одного. Проте, на відміну від Стефи, Петро не намагається показати інше ставлення до дівчини окрім ревнощів, відрази й ненависті. Ту ненависть і відразу Стефа гостро відчуває і тяжко переживає: «...кого він бачить у мені – сколопендру, плюскву, блощицю? Чому він проходить повз мене, ніби повз порожнє місце, де заносить неприємним душком? Чому уникає до мене звертатись напряду, передаючи свої розпорядження Аделею? Не дай Боже мимохідь торкнутись мене – він відсахується, як кінь,якому з очей несподівано здерли шори. Якщо вже мусить-таки на мене глянути, то звужує очі у вузькі щілинки, міцно стикає губи. Слова цідить крізь зуби, ніби крізь сито. <...> Що я зробили йому? За що він так мене не терпить?» [1, с. 56-57].

Та як би Стефа не ставилася до чоловіка Аделі, вона віддано й щиро піклувалася й про нього.

Л. Я. Гінзбург зауважує, що у формі «Ich-Erzählung» «особистість заявляє про свою цінність», тобто така оповідь може «служувати її самоствердженню», а її мовлення – розкриттю характеру персонажа [див. 2, с. 365].

Особлива роль у розкритті внутрішнього світу Стефи відводиться внутрішньому діалогу, який стає запорукою пізнання ним істини. Внутрішній діалог героя з самим собою (із власною думкою) часто набуває вигляду свідомого самоаналізу, якому передує невластне пряме й умовно інтеріоризоване мовлення, що дають змогу зрозуміти читачеві трактування ситуації (проблеми) власне героєм.

Недоліками авторської психологічної оповіді від 1-ї особи («Ich-Erzählung» – «Я-оповідання») є штучне «...оречевлювання того, що за своєю природою має залишитися внутрішнім та зображуватися як внутрішнє. Застосування неавторських суб'єктивних форм оповіді змінює картину внутрішнього світу [3, с. 39]». У такий спосіб внутрішній світ спрощується, живий психологічний процес втрачає власну індивідуальну самобутність [див. 3, с. 39].

Недоліками є неможливість однаково повно й глибоко *показати* внутрішній світ *багатьох* героїв (через це доводиться вводити у текст кількох оповідачів) і розкрити їх підсвідому сферу, а також одноманітність психологічного зображення (форма самопостереження та самоаналізу) [див. 3, с. 40].

Отже, на нашу думку, в основу такого *психологічного самоаналізу* покладено дворівневе психологічне зображення. Перший рівень – відображення думок героїні за допомогою внутрішнього монологу й невластне прямого мовлення; але «всередині» такої форми – свій психологічний аналіз: думки

героїні власне представляють форму зображення внутрішнього світу. Таким чином, у романі «Фелікс Австрія» С. Андрухович репрезентує «психологічне зображення психологічного зображення».

Література

1. Андрухович С. Фелікс Австрія [Текст] : роман / Софія Андрухович. – Львів: ВСЛ, 2015. – 288 с.
2. Гинзбург Л. Я. О психологической прозе [Текст] / Лидия Гинзбург. – Л. : Сов. писатель, Ленингр. отделение, 1971. – 464 с.
3. Есин А. Б. Психологизм русской классической литературы : книга для учителя [Текст] / Андрей Борисович Есин. – М. : Просвещение, 1988. – 176 с.
4. Скляр І. О. Психопоетика творчості Валер'яна Підмогильного : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Ірина Олександрівна Скляр. – Харків : Б.в., 2012. – 20 с.

Тетяна Руденко,

викладач вищої категорії, старший викладач

Державний вищий навчальний заклад

«Артемівський коледж транспортної інфраструктури»

м. Бахмут

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Сьогодні в системі освіти України відбувається процес гуманізації навчально-виховного процесу, який здійснюється шляхом переходу до особистісно-орієнтованого навчання. Для підтримки якості навчально-виховного процесу на порі впровадження, паралельно з існуючими, нових сучасних форм навчання, які передбачають використання Інтернет-ресурсів [1, с. 93]. Постає необхідність проектування та розробки електронних навчальних видань, веб-ресурсів, зокрема сайтів навчального призначення закладів освіти, особистих сайтів викладачів і вчителів. Освітнє середовище є системою психолого-педагогічних умов і впливів, які утворюють можливість для розкриття здібностей і особистісних особливостей суб'єктів освітнього середовища, так і тих, які ще не виявилися.

Останнім часом більше уваги приділяється дослідженням, присвяченим проблемам у галузі розробки та формування інформаційного освітнього середовища навчальних закладів. Проблематику освітнього простору активно розробляють як українські, так і зарубіжні соціологи, а саме: І. М. Гавриленко, Д. Л. Константиновський, В. Я. Нечаєв, О. Л. Скідін, Ю. І. Яковенко та ін.

Метою розвідки є аналіз поняття інформаційного освітнього середовища; визначення його типологічних ознак.

Нині поняття інформаційного освітнього середовища (ІОС) визначається по-різному. Але багато вчених і практиків приходять до такої думки, що ІОС – це цілісна система, яка складається з сукупності підсистем, які функціонують і

ведуть облік 29 учасників освітнього процесу на основі сучасних інформаційно-технічних і навчально-методичних засобів [4, с. 34].

До типологічних ознак ІОС можна віднести такі [1, с. 88]:

1. Освітнє середовище будь-якого рівня є складним складовим об'єктом системної природи.

2. Цілісність освітнього середовища є синонімами досягнення системного ефекту, під яким розуміється реалізація комплексної мети навчання і виховання на рівні безперервної освіти.

3. Освітнє середовище існує як певна соціальна спільність, що розвиває сукупність людських відносин в контексті широкої соціокультурної світоглядної адаптації людини до світу, і навпаки.

Аналіз переваг і недоліків, існуючих інформаційних освітніх середовищ, сучасного стану інформаційних технологій і засобів телекомунікацій, дозволяє сформулювати такі принципи, на яких мають створюватися ІОС [5]: багатокomпонентність, інтегральність, розподіленість, адаптивність.

Сформульовані принципи побудови ІОС є необхідними для розгляду інформаційного освітнього середовища, з однієї сторони, як частини традиційної освітньої системи, а, з іншої – як самостійної системи, спрямованої на розвиток активної творчої діяльності учнів із застосуванням інформаційних технологій [2].

Застосування технологій віртуальної реальності в освіті привело до появи віртуального освітнього середовища, у межах якого можливою є безперервна самореалізація та саморозвиток вільної, активної й творчої особистості за умов організації та функціонуванні освітніх систем на базі технологій віртуальної реальності із реалізованою відкритістю і «масштабованістю» цих систем, інтегративністю та адаптованістю технологій. В освітньому процесі переважає інтерактивне самонавчання за наявності постійного зворотного зв'язку в системі «викладач-студент», а організація самостійної роботи спрямовується на розвиток навичок творчості, пізнавальної активності та системності мислення суб'єктів навчання. Важливими складниками є забезпечення доцільності навчання за рахунок дотримання пріоритету навчання перед викладанням; домінування діяльнісного типу навчання; організації самостійної навчальної діяльності; підвищення мотивації навчання за допомогою використання засобів комплексного представлення та маніпулювання аудіовізуальною інформацією; підвищення рівня емоційного сприйняття інформації та формування умінь реалізовувати різні форми самостійної діяльності щодо обробки інформації [3].

Віртуальне освітнє середовище є творчим середовищем, навчання в якому можливе за наявності високої внутрішньої мотивації студентів, їхньому емоційному підйомі та позитивному, оптимістичному настрої. Необхідною умовою навчання у віртуальному освітньому середовищі є реалізація особистісно-орієнтованої освітньої парадигми із відсутньою необхідністю абсолютизації методик викладання.

Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- відчуття кожного активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це формує внутрішню мотивацію до навчання та спонукає до саморозвитку та самоспостереження [6].

Ступінь довіри викладачів до ініціатив студентів у такій системі є вищою, ніж в традиційній системі освіти. При цьому активність студентів залишається високою, оскільки технології продуктивної творчої діяльності на базі ІКТ надають ґрунтовні можливості для самореалізації студента, виступаючи важливим складником забезпечення ефективного навчального процесу.

В умовах віртуалізації та інформатизації суспільства моделювання віртуального освітнього середовища слугує основою для виявлення дидактичного потенціалу сучасного освітнього середовища та можливостей його практичного втілення в навчальному процесі.

Вважаємо, що впровадження інформаційних технологій повинно широко застосовуватись у сучасному освітньому процесі. Завдяки цим технологіям, крім здобуття знань, у студентів формується власне світобачення. Вони вчаться пояснювати та вмотивовувати, а де потрібно – обстоювати свою думку. А це дуже важлива риса, потрібна в сучасному інтенсивному світі.

Література

1. Андреев А. А. Кафедра в системе открытого образования / А. А. Андреев, Ю. В. Рубин, Л. Г. Титарев // Материалы конференции «Образование в информационную эпоху». – М. : МЭСИ, 2001. – С. 90-100.
2. Барієва А. І. Характеристика інтерактивного курсу "Програмування" / А. І. Барієва, А. В. Чорна. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse/article/download/.
3. Гриб'юк О. О. Віртуальне освітнє середовище як інноваційний ресурс для навчання і дослідницької діяльності студентів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lib.iitta.gov.ua/1115/1/Grybyuk-tezy.pdf.
4. Гуревич Р. С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навч. посіб. / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р.С. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – 309 с.
5. Кечиев Л.Н. Информационно-образовательная среда технического вуза / Л.Н. Кечиев, Г.П. Путилов, С.Р. Тумковский. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.cnews.ru/reviews/free/edu/it_russia/institute.shtml.
6. Матеріали Всеукраїнського вебінару для педагогів усіх категорій "Методи інтерактивного навчання", проведеного Руденко Т.І. спільно з Видавничою групою "Основа" (м. Харків) 28 жовтня 2015 р. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=2I1oYn9nfCA> – офіційний канал ВГ "Основа";

<http://perspektiva.osnova.com.ua> – консалтинговий центр "Перспектива" на базі видавничої групи "Основа".

Яна Рябоконт

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Олена Ясинецька**

м. Бахмут

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АСПЕКТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Економічна терміносистема в англійській мові численна та розгалужена, а тому у процесі перекладу виникають труднощі, які потребують вирішення та, відповідно, обумовлюють актуальність дослідження, об'єктом якого є економічна термінологія англійської мови та її переклад українською мовою. **Предметом** нашої уваги є особливості перекладу економічної термінології з англійської мови українською. **Мета** дослідження полягає у визначенні способів перекладу англійських економічних термінів українською мовою, адже щоб досягти адекватності при перекладі термінів, зберегти зміст оригіналу і дотриматися відповідних норм мови, необхідно вдало застосувати перекладацькі трансформації.

Матеріалом дослідження слугував словник економічних термінів розділу 1.1 «Структура економіки» посібника для студентів вищих навчальних закладів, що спеціалізуються у галузі економічних наук, студентів перекладацьких відділень (факультетів) та університетів «Переклад англійської економічної літератури. Економіка США» [3, с. 22-24].

Для досягнення поставленої мети передбачено було розв'язати такі основні завдання: розкрити поняття перекладацьких трансформацій; виявити основні трансформації при перекладі економічних термінів; з'ясувати найуживаніші способи перекладу економічної термінології.

Галузеву термінологію, економічну зокрема, можемо перекласти використовуючи лексичні, лексико-граматичні та лексико-семантичні трансформації. Головна мета перекладача полягає у правильному виборі способу перекладу заради збереження сутності кожного терміна. Працюючи з економічною термінологією, потрібно володіти знаннями в цій галузі. Основоположним способом перекладу термінів у будь-якій галузі є еквівалентний переклад. В. Н. Комісаров визначає еквівалентність як «сміслову спільність прирівнюваних один до одного одиниць мови й мовлення» [1, с. 58]. Тобто еквівалентом є сталий лексичний відповідник, що повністю збігається зі значенням іншомовного слова. В англійській економічній термінології існують такі слова, які мають сталі еквіваленти (відповідники) в українській мові, наприклад: *consumer* – споживач, *enterprise* – підприємство, *entrepreneur* – підприємець, *entrepreneurship* – підприємництво, *equipped* – обладнаний, *minerals* – корисні копалини, *producer* – виробник. Вони не

набувають інших значень у будь-якій іншій сфері. Проте еквівалентні терміни становлять лише малу частку загальної термінології, тому при перекладі безеквівалентних термінів мусимо звернутися до перекладацьких трансформацій.

За визначенням О. О. Селіванової, трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [4, с. 536].

До лексичних трансформацій належать пряме запозичення, транскрипція, транслітерація, калькування; граматичних: дослівний переклад, членування речення, граматичні заміни, синтаксичне калькування; семантико-синтаксичних: додавання і видалення слів; лексико-семантичних: диференціація, конкретизація, узагальнення (генералізація), змістовний розвиток, цілісне перетворення, еквівалентна заміна; лексико-граматичних: антонімічний та синонімічний переклад, компенсація, описовий переклад; стилістичні: логізація, модуляція, зміцнення акценту, еквіваленція.

Серед найуживаніших перекладацьких трансформацій було виявлено такі:

1) конкретизація – це трансформація, при якій слово із загальним значенням замінюється на слово із більш вузькою семантикою. Наприклад, *areas* – сфери, галузі; *at the state and local levels* – на **штатному** та місцевому рівнях, *buy supplies* – купувати **сировину**, *consumer demand* – споживчий **попит**, *efficient* – ефективний, *endeavor* – спроба, *ingredient* – складова, *likely to give a high return* – мають дати високий **прибуток**, *limited in supply* – обмежений **запас**, *major investments* – **значні** капіталовкладення, *make a profit* – **здобути** прибуток, *meet human needs* – **задовольняти** людські потреби, *methods of production* – **способи** виробництва, *original investment* – **вихідні** інвестиції, *output* – продукція, *persuade* – спонукати, *public ownership* – **усуспільнена** власність, *reasonable competition* – **чесна** конкуренція, *skillful* – досвідчений, *social statistical reporting* – **громадська** статистична служба, *technology* – техніка, *willing* – добровільний;

2) калькування – переклад лексичної одиниці шляхом заміни її складових частин (морфем чи слів) лексичними відповідниками у мові перекладу; при цьому нове слово чи словосполучення копіює структуру лексичної одиниці мови-джерела [2]. Прикладами є: *accumulate money* – накопичувати гроші, *achieve this objective* – досягти цієї мети, *actual output* – реальний випуск, *basic economic problem* – основна економічна проблема, *consumer goods* – споживчі товари, *cover their costs* – покривати їхні витрати, *develop one's business* – розвивати свій бізнес, *expectation of profits* – очікування прибутків, *fertility of the soil* – родючість ґрунту, *hire workers* – наймати робітників, *labor force* – робоча сила, *limited resources* – обмежені ресурси, *means of production* – засоби виробництва, *natural resources* – природні ресурси, *non-replaceability of some natural resources* – невідновлюваність деяких

природних ресурсів, private ownership – приватна власність, production and distribution of goods and services – виробництво та розподіл товарів та послуг;

3) пропущення – відсутність одного чи декількох компонентів оригіналу у перекладі: *cope with – подолати, limited in supply – обмежений запас, make the fullest use of – повністю застосувати, regulating and guiding the U.S. economy – процес керування економікою США, responding to signals from markets – що відповідають на запити ринку;*

4) перестановка – зміна порядку слів: *entrepreneurial investment – капіталовкладення, яке зробив підприємець; free enterprise system – система вільного підприємництва, goods or services of a quality and price to compete with others – товари та послуги достатньої якості та за конкурентоспроможною ціною, promote the public safety – піклуватись про безпеку громадян, public services – послуги, що входять до компетенції державних установ, regulating and guiding the U.S. economy – процес керування економікою США, resource allocation – розподіл ресурсів, riches of the sea – морські багатства, satisfy all the people's wants – задовольняти потреби суспільства;*

5) семантична модуляція – заміна слова або словосполучення мови джерела одиницею мови перекладу, значення якої перекладається не на базі словникових відповідників, а логічно виводиться із контексту [2]. Наприклад, *bring together – зв'язати у єдине, поєднувати; government planning – державне планування, labor supply – робоча сила, limited in supply – обмежений запас, managerial – організаторський, vocational education – професійне навчання.*

При аналізі перекладу було з'ясовано, що лише 14 % від загальної кількості економічних термінів мають сталий відповідник. Решта зазнала перекладацьких трансформацій, серед яких найуживанішими є: конкретизація, калькування, пропущення, зміна порядку слів та семантична модуляція. Менш уживаними виявилися доповнення, описовий переклад, зміна частини мови та форми, генералізація. Інколи при перекладі було використано декілька трансформацій одночасно для більшої чіткості передачі значення терміна. Перспективою вважаємо дослідження стилістичних перекладацьких трансформацій, які допомагають простежити суміжність та асоціативність значень.

Література

1. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / Вилен Наумович Комиссаров. – М., 2007. – 176 с.

2. Курс лекцій. Луганськ, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://infolibrary.com/content/2183_Lekciya_Leksichni_transformacii_pri_perekladi.

3. Черноватий Л. М. Переклад англomовної економічної літератури. Економіка США : навч. посіб. [для студ. вищ. закл. освіти] / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, І. О. Пенькова, І. П. Ярощук. – 2-е вид. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 272 с.

4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – П. : Довкілля-К, 2011. – 844 с.

Владислав Семенюк

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька

м. Бахмут

АБРЕВІАТУРНІ НАЗВИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ДОГОВОРІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Актуальність нашого дослідження визначається тим, що лексико-граматичні особливості аббревіації при перекладі українською мовою потребують встановити і систематизувати способи перекладу та чинники, які обумовлюють адаптацію нових аббревіатур у мові-реципієнті за посередництвом перекладу. Аббревіацію розглядають як частину загальної тенденції мов до компресії засобів вираження інформації [4, с. 190] та «прагнення комунікантів скоротити складні найменування, форма яких суперечить цілісності та єдності їх номінативної функції» [2, с. 141], оскільки «лаконізм скорочень дозволяє збільшити кількість інформації, що передається в документі, не збільшуючи її об'єму» [5, с. 214]. Аббревіація має високий ступінь продуктивності на основі компресії довгих за складом найменувань для створення структурно-економних назв і аббревіатур-термінів. Під смислом аббревіатури розуміють те її значення, яке зумовлене семантикою її компонентів і типом структурної моделі [1, с. 158].

Об'єкт нашого дослідження – аббревіатури назв міжнародних організацій та договорів у міжмовному вживанні. Предмет уваги складають способи перекладу, які забезпечують адекватну передачу лексико-граматичних характеристик міжнародних аббревіатур на міжмовному рівні. Метою є висвітлити характерні мовні особливості адаптації аббревіатурних назв міжнародних організацій і договорів шляхом перекладу з англійської мови українською. Відповідні завдання – розглянути специфіку мовного явища аббревіації на прикладі матеріалу дослідження та систематизувати й проаналізувати основні лексико-граматичні особливості, на які перекладач має звернути увагу, сприяючи запозиченню аббревіатури до цільової мови.

Термін «аббревіація» позначає процес і спосіб утворення скорочених назв для тих понять і реалій, які спочатку були позначені розгорнутою структурою, а «аббревіатура» – результат такого процесу. Дослідники розглядають аббревіацію як частину загальної тенденції мов до компресії засобів вираження інформації [1, с. 190], однак термін «аббревіатура» у західному мовознавстві зазвичай замінюється терміном «акронім». Відтак загалом термін «акронім» вживається щодо скорочених назв у двох значеннях: «по-перше, як до будь-яких аббревіатур на основі початкових літер або звуків слів твірного словосполучення, а по-друге, як тільки до таких аббревіатур, що вимовляються як цілісні слова, а не як послідовність назв літер» [6, с. 114]. Відповідними

прикладом є: *OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe)* – *ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі)* та *TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer)* – *TAPIET (Транс'європейська єдина автоматизована система розрахунків у режимі реального часу)*. Абревіатура *TARGET* є прикладом ініціального скорочення із формою, вимовою та семантикою окремого слова: англ. *target* – укр. *ціль*; щоправда, при перекладі така умотивованість втрачається.

Процес утворення нових абревіатур, ще відсутніх у словниках і довідниках, у цільовій мові зазвичай складається із двох етапів, перший з яких полягає у перекладі розгорнутої форми скорочення, а другий – у абревіації повної перекладеної назви. Така трансформація є калькуванням. Відтворення літерного складу англословної абревіатури також є можливим і означає транслітерування. Додавання пояснювальної інформації означає прийом експлікації. Калькування, транслітерування та експлікація є основними способами перекладу скорочених назв міжнародних організацій і договорів. Розглянемо принципи їхнього застосування та відповідні приклади.

Так, калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їхніми лексичними відповідниками у мові перекладу [3, с. 113]. При перекладі абревіатур фактично відбувається калькування розгорнутої структури з подальшою абревіацією: *EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)* – *ЄБРР (Європейський банк реконструкції та розвитку)*; *EEA (European Economic Area)* – *ЄЕЗ (Європейська економічна зона)*; *EAPC (Euro-Atlantic Partnership Council)* – *РАПА (Рада євроатлантичного партнерства)*.

Калькування розгорнутої структури та подальша абревіація можуть супроводжуватися пропуском компонента. Прикладом є невідтворення у перекладі абревіатурного закінчення *-s* у *BRICs (Brazil, Russia, India and China economics)* – *БРИК (економіка Бразилії, Росії, Індії та Китаю, які розглядаються як країни з великим економічним і ринковим потенціалом)*, наприклад: *У першу чергу мова йде про країни групи БРИК та країни, що за своїм економічним потенціалом входять до провідної світової “двадцятки”* (Урядовий кур'єр, 05.06.2010).

Транслітерація – система запису літер однієї писемності за допомогою літер іншої. Це найпростіший спосіб перекладу, оскільки перекладачеві не треба здійснювати переклад і вдаватися у розуміння умотивованості. Однак транслітерування абревіатурних назв використовується досить рідко і стосується тих організацій і договорів, вагомість існування яких у глобалізованому суспільстві могла певним чином випередити потребу у міжмовному відтворенні компонентного значення відповідних абревіатур. Наведемо приклади: *UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) – *ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури)*; *UNICEF (United Nations Children's Fund)* – *ЮНІСЕФ (Дитячий фонд ООН)*; *NATO (North Atlantic Treaty Organization)* – *НАТО*

(Організація Північноатлантичного договору); *OPEC* (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*) – ОПЕК (Організація країн-експортерів нафти).

Експлікація – це спосіб перекладу, який забезпечує пояснення значення шляхом додавання інформації, наприклад: *START* (*Strategic Arms Reduction Treaty*) – СТАРТ, *угода/договір про скорочення/зменшення стратегічних наступальних озброєнь*. Транслітерування з експлікацією характерне для звукових акронімів, які є омонімами до звичайних англomовних слів: *Одним із важливих елементів Валютного союзу стане TARGET – Транс'європейська єдина автоматизована система розрахунків у режимі реального часу* (*Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer – TARGET*) (Політика і час, 1999, № 1).

Одне з найважливіших питань при перекладі аббревіатур – це узгодження аббревіатур у роді; тобто відбувається формальне граматичне узгодження, наприклад, враховуючи те, що іменник *організація* – жіночого роду: *ООН призупинила мирні переговори, спрямовані на припинення п'ятирічної громадянської війни в Сирії* (ТРК «ТВА», 04.02.2016); *ОПЕК погодилася продовжити заморозку нафтовидобутку* (Корреспондент.net, 30.11.2017). Однак якщо аббревіатура містить компонент *О* (*організація*) наприкінці, то вона відноситься до середнього роду, наприклад: *НАТО висловило підтримку Україні* (РБК-Україна, 09.03.2017).

Інколи морфологічне засвоєння відбувається раніше орфографічного; тоді закінчення приєднується в українськомовному тексті до аббревіатури, зазначеної латиницею: *Стратегічною основою START-у є доктрина ядерного стримування* (День, 28.10.1999).

Важливим питання при перекладі аббревіатур є бажаність уникати омонімії – існування аббревіатур, однакових за формою вираження, але різних за значенням. Так, наприклад, можливим є вживання в українській мові двох аббревіатур – *ВТО* (*Всесвітня торгова організація*) і *СОТ* (*Світова організація торгівлі*) у перекладі *WTO* (*World Trade Organization*). Спостерігаємо збереження порядку компонентів *trade organization* – *торгова організація* та перестановку компонентів *trade organization* – *організація торгівлі*, а також вимову літерну (*ВТО*) та акронімичну, словом (*СОТ*): *Всесвітня торгова організація (ВТО) все ж таки дозволяє деякий тарифний захист, особливо найбільшій країні* (День, 21.08.2007); *Вступ України до Світової організації торгівлі СОТ – це великомасштабний політико-економічний крок* (Урядовий кур'єр, 28.08.2003); *Вступ до СОТ означає підписання країною під виконанням цілої низки правил* (День, 21.05.2009). Як показують приклади, аббревіатури *ВТО* та *СОТ* співіснують в українській мові. Однак зауважуємо, що англomовне ініціальне скорочення *WTO* омонімічно позначає різні організації – наприклад, *World Trade Organization* та *World Tourist Organization*. Українськомовне ініціальне скорочення *ВТО* засвідчує аналогічну омонімію (*Всесвітня торгова організація* та *Всесвітня туристична організація*): *За даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), світом щорічно «кочують» понад 600 мільйонів чоловік, а доходи від міжнародного туризму становлять близько 470-480 млрд дол. США* (Дзеркало тижня, 15-21.02.2003). Очевидно, що омонімія двох

термінів, які є ініціальними скороченнями, потребує експлікації та обумовлює висновок, що аббревіатура *COT* є доречнішою для розрізнення двох названих організацій – торгової та туристичної.

Дослідження показало, що серед основних способів перекладу (якими є калькування, транслітерування та експлікація) аббревіатур міжнародних організацій та договорів найтипівішим і найбільш спроможним забезпечити адекватну передачу лексико-граматичних характеристик міжнародних аббревіатур на міжмовному рівні є калькування розгорнутої структури із подальшою аббревіацією у цільовій мові. Причому перекладач має враховувати умотивованість та відповідну контекстуальну узгодженість аббревіатур у граматичному роді, а також уникати омонімії, намагаючись максимально сприяти чіткості значення та адаптації аббревіатури у мові перекладу.

Перспективним вважаємо дослідження умотивованості та перекладу акронімів як аббревіатур, які збігаються за формою, вимовою та семантикою зі словами.

Література

1. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови / Юрій Антонович Зацний. – Запоріжжя : ЗДУ, 1998. – 430 с.

2. Левицький А. Е. Функціональний підхід до аналізу системи номінативних одиниць сучасної англійської мови / А. Е. Левицький // Вісник Харків. держ. ун-ту. «Іноз. філологія на межі тисячоліть». – 2000. – № 471. – С. 137–143.

3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 173 с.

4. Прищепа В. Є. Рівнева та міжрівнева компресія в сучасній німецькій мові / В. Є. Прищепа, Л. М. Новак // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 11. – С. 190–193.

5. Ярова Л. О. Особливості перекладу скорочень в міжнародних конвенціях та деклараціях ООН і ЮНЕСКО / Л. О. Ярова // Наукові записки. Сер. Філол. науки (мовознавство) : у 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 104 (1). – С. 213–216.

6. Ясинецька Н. А. Структурно-семантичні особливості та функціонування новітніх англізмів в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ясинецька Наталія Анатоліївна. – Київ, 2013. – 253 с.

НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОЗИ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО

Розвиток літературознавства засвідчує розширення наукового інструментарію у дослідженнях творчості сучасних авторів. Активно застосовуються здобутки семіотики, структуралізму, постструктуралізму, міфологічної критики, компаративістики, герменевтики, літературознавчої антропології, психоаналізу, рецептивної естетики, феміністичної критики. Перспективною також є наратологія, яка займається вивченням природи, форми і функціонування наративу, граматики розповіді. Теорія оповіді дозволяє зрозуміти іманентні виміри художнього світу митця та поглибити розуміння художнього тексту.

Дослідження романів Л. Денисенко («Танці в масках», «Кавовий присмак кориці», «Сарабанда банди Сари», «Відлуння: від загиблого діда до померлого») крізь призму наративних стратегій сприяє увиразненню специфіки індивідуального авторського стилю. Синтез двох основних напрямів сучасної наратології – природа викладової інстанції як центру оповідного тексту та особливості оповідного чи розповідного тексту – виявляє домінування наступних типів наратора у творах вітчизняної авторки:

- 1) гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації;
- 2) гетеродієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації;
- 3) гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації.

Гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації позиціонується у тексті літературного твору як оповідна інстанція поза межами викладеної історії з одночасним оприявненням себе як джерела інформації, оцінного ставлення, тенденційності викладу, окреслення емоційності твору тощо. Тобто йдеться про наратора, який перебуває поза межами викладеної історії як її учасник, однак присутній в розповіді про неї, будучи співрозмовником чи спостерігачем, граматично виявляється як виклад від першої особи. Названий тип наратора ототожнюється із експліцитним автором твору. За визначенням, експліцитний автор – «фігура в тексті», розповідач, який належить світові художнього вимислу і веде розповідь від своєї особи, тобто «фіктивний автор» цілого твору чи його частини і є персонажем цього світу» [5; с. 156].

Подібний тип наратора представлений в романі Л. Денисенко «Відлуння: від загиблого діда до померлого». Розповідь головної героїні Марти розширюється завдяки листам, які вона отримує від Марата Шевченка. Він, з одного боку, допомагає їй розшукати інформації про діда Отто фон Вайхена, з іншого – розповідає про життя власної родини, зокрема бабусі та матері. Оповідь Марата про стосунки матері і сестри є авторською нарацією першого рівня. Ганс Ленц, кращий друг Отто фон Вайхена, повідомляє Марті про подію, учасником якої він не був. Мова іде про вбивство бабусі Марата Шевченка,

скоєне дідом Марти під час Другої світової війни. У своїй оповіді він не є головним персонажем, а виступає спостерігачем, який знає відомості особистого життя Отто через його листи.

Гетеродієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації репрезентує історію, де він відсутній у будь-якій формі, а граматично виявляється як виклад від третьої особи. На думку В. Шміда, визначальною рисою такого типу наратора є те, що він «розповідає не про самого себе як фігуру дієгезису, а лише про інші фігури, і його існування обмежується тільки планом розповіді, «екзегезисом» [5, с. 81]. З позицій вивчення стратегії тексту прозового твору гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації виконує надзвичайно важливу роль – він форматує часопростір художнього світу таким чином, щоб в уяві читача створити ілюзію його саморозвитку, а самому читачеві цілком довірити право рецепції та інтерпретації. Панорамне зображення художнього світу, насичене рядом різноманітних оцінок, зауважень, коментарів тощо, однак немає одного домінуючого акценту для визначення загального сприймання твору.

Подібний тип наратора простежується у двох романах Л.Денисенко «Сарабанда банди Сари» і «Танці в масках». У першому романі основний текст є абсолютно облігаторним (обов'язковим), він ціннісно домінує над допоміжним, прагматично спрямований на передачу повідомлення як такого. Допоміжний текст – це множина текстових повідомлень, які факультативно супроводжують основний текст, зазвичай є ціннісно другорядними, тобто спрямованими на оптимізацію функціонування основного тексту. Вичерпний перелік допоміжних повідомлень включає епіграф. У композиції роману кожен епіграф відображає головні події, про які йтиметься у відповідному розділі, тобто оповідач виступає гетеродієгетичним наратором інтрадієгетичній ситуації – «всезнаючий наратор». У романі «Танці в масках» у розповідь двох героїнь вплітається оповідь про загадкову Йордану, яку непритомною привозять до лікарні та яка втратила пам'ять. Оповідач змальовує перебування дівчини в лікарні. Лише наприкінці твору з'ясовується, що загадкова дівчина – це Неллі. На початку роману є фрагмент тексту про події з життя Неллі, які описує оповідач, а наприкінці твору ми дізнаємося про них від Неллі.

Гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації розповідає історію, де сам виявляється двояко: і як персонаж, і як викладова субстанція, що прагне до максимального відсторонення від безпосередньої подієвості задля створення враження цілковитої об'єктивності розповіді «про себе». В єдиному розповідному малюнку синтезуються і взаємопереплітаються як фактичні події, так і їхня рецепція та інтерпретація. Адже учасник сприймає «зсередини» контекст наративної історії, далі для нього самозрозумілим є згромадження подій та їхнього осмислення. Гомодієгетичний наратор забезпечує фікційному світові збереження суб'єкта дії, внутрішній контраст змін, що відбуваються з цим суб'єктом, а також хронологічний порядок розгортання нарації. Окреслення фізичної присутності викладового центру в художньому часопросторі проектує рецептивну ілюзію цілковитої реальності наративної

історії, додає окремим подіям конкретики і переконливості. Для прози характерна фактичність подієвості, оскільки всі персоналізовані суб'єкти відображення здійснюють здебільшого певні вчинки, змінюється їх позиція стосовно інших учасників нарації. Інакше кажучи, на відміну від гетеродієгетичного, гомодієгетичний наратор переважно артикулює реальну, а не психологічну подієвість.

Персонажна розповідь першого рівня (гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації) простежуємо у двох романах Л. Денисенко «Відлуння: від загиблого діда до померлого» та «Кавовий присмак кориці». Перший роман — це несподіваний погляд на Другу світову війну та її відгомін через десятиліття. Головна героїня Марта – німкеня, юрист за освітою. Усе своє свідоме життя вона знала, що її дід помер у роки Другої світової війни. Багато років тому вона з батьками і братом їздила до Радянського Союзу, на територію сучасної України, – на дідову могилу. Але виявилось, що дід у 1943-му році не помер, а жив поруч, щоправда у божевільні. Розповідь ведеться від імені Марти. Рушійна сила сюжету – бажання дізнатися про діда.

Якщо подивитись на сюжетну канву роману «Відлуння...», то стає помітним те, що Марта переважно говорить про події, які відбуваються з нею під час пошуку інформації про діда. Гомодієгетична розповідь дає можливість виразити світ героїні, схопити зсередини все, що відбувається в свідомості Марти, бо саме тут криється «секрет» долі героїні. Ланцюжок подій, спрямованих на пошуку діда – сенс життя Марти на цьому етапі. Після повернення з України погляди Марти змінились, вона дізналась нові подробиці історії чужого їй народу, що спричинило переосмислення власної історії. Тобто Марта є гомодієгетичним наратором в екстрадієгетичній ситуації.

У романі Л. Денисенко «Кавовий присмак кориці» переплітаються розповіді Леся та Аліси. На початку роману, коли герої спілкуються, спостерігаємо, що висвітлюється чоловічий та жіночий погляд на одну подію. Потім вони втрачають зв'язок і кожен розповідає про своє життя. Наприкінці роману вони знову зустрічаються і простежуємо їхні різні погляди на те, що відбувається. Лесь розповідає про своє життя, дитинство, а далі – розповідь про події, які він спостерігає і учасником яких він є. Розповідь Леся хронологічна, їй притаманна подієвість, тому ми визначаємо її як персонажну оповідь першого рівня.

Таким чином, аналіз романів Л. Денисенко крізь призму наратології засвідчує літературознавчу перспективу й дослідницьку продуктивність.

Література

1. Денисенко Л. Відлуння: від загиблого діда до померлого : роман // Л. Денисенко. – Харків : КСД. – 2012. – 318 с.
2. Денисенко Л. Сарабанда банда Сари : роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2008. – 240 с.
3. Денисенко Л. Танці в масках : роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2006. – 212 с.

4. Денисенко Л. Кавовий присмак кориці : роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2007. – 208 с.

5. Шмид В. Нарратология / В. Шмидт. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.

*Галина Соболева,
канд. філол. наук
ПВНЗ «Донецький університет економіки і права»
м. Бахмут*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Актуальність економічної сфери діяльності в житті сучасної людини зробила терміносистему економіки такою, яка активно розвивається й вивчається в різних мовах, в тому числі в російській та в українській. В останні десятиріччя в системі української мови розвиваються та продовжують формуватися різноманітні спеціальні підмови, серед яких і підмова економіки). А оскільки у зв'язку з цим важливими й актуальними залишаються перекладні економічні словники, нас зацікавила проблема порівняльного аналізу російсько-української економічної терміносистеми.

Мовна ситуація, яка склалася в Україні в галузі забезпечення науки та практики відповідними термінами й поняттями, далеко не ідеальна. У радянські часи в Україні використовували виключно російську термінологію. Окремі професійні українські видання не вирішували цю проблему, тому що не ставили метою розробити національну термінологію, а користувались перекладами з російської.

З початку 90-х років ХХ ст. в термінології спостерігається прагнення фахівців встановити національну ідентичність термінології на всіх мовних рівнях: лексичному, словотворчому, морфологічному та синтаксичному. Сьогодні рішення проблем термінології є важливою складовою частиною досліджень в Україні.

Мета запропонованого дослідження – прослідкувати ті зміни, які відбулися з кінця ХХ сторіччя в економічній термінології на зломі суспільного життя, в період економічних, соціальних та політичних катаклізмів; порівняти економічну термінологію на базі перекладного російсько-українського словника та виявити специфічні риси останньої; проаналізувати частини історичних назв економічних понять та предметів для кращого розуміння суттєвих особливостей сучасної економічної термінології.

Матеріал дослідження – біля 3000 економічних термінів російсько-українського перекладного тлумачного словника [3]. Проведений аналіз показав, що зі всього масиву термінів 1536 найменувань є аналітичними (аббревіатури, складні слова, словосполучення). Наприклад, термінологічне сполучення *маркетинг противодействующий* перекладається на українську

відповідно *маркетинг протидіючий*. Але така подібність у будові термінів спостерігається не завжди. Український переклад сполучення *маркетинг развивающийся* свідчить про специфіку української підсистеми, яка пов'язана з неможливістю в цьому випадку утворити дієприкметник: *маркетинг, що розвивається*.

Порівняльний аналіз термінів взятого нами словника показує, що невідповідності в перекладі економічної термінології можуть мати послідовний характер, але ця послідовність може і порушуватися.

Наприклад, усі термінологічні сполучення з іменником *процент* в перекладі з російської на українську подаються відповідно зі словом *відсоток*: *банковский процент – банківський відсоток, действительная ставка процента – дійсна ставка відсотка, ссудный процент – позиковий відсоток, начисленные проценты – нараховані відсотки*. Однак як тільки в подібних сполученнях з'являється однокореневий прикметник *процентный*, в українському варіанті термінологічного сполучення подається тільки однокореневе *процентний*, але не *відсотковий*: *арбитраж процентный – арбітраж процентний, фиксированная процентная ставка – фіксована процентна ставка, эффективная процентная ставка – ефективна процентна ставка*.

Цікава закономірність у вживанні в складі терміну слів *деньги / денежный* та *средства*. Оскільки «деньги» на українській – «гроші», достатньо велика кількість термінологічних сполучень із цим словом перекладаються відповідно: *количественная теория денег – кількісна теорія грошей, кредитные деньги – кредитні гроші, «отмывание» денег – «відмивання» грошей*. У складних словах-термінах корені також перекладаються послідовно: *квазиденьги – квазігроші*. Назва російської грошової одиниці XVI ст. *копейка (копейная деньга)* також дається в перекладі як *копійка (копійний гріш)*. У цьому випадку послідовно та без виключень перекладаються й однокореневі прикметники *денежный – грошовий*: *карточка денежная – картка грошова, налог на доходы от денежных капиталов – податок на доходи від грошових капіталів, фонд денежного рынка – фонд грошового ринку*.

Далі можна говорити про непослідовний переклад термінів досліджуваної сфери. Наприклад, термінологічні сполучення зі словом *срок* даються з відповідним терміном *строк*: *ликвидационный срок – ліквідаційний строк, система «точно в срок» – система «точно в строк»*. Також й у сполученнях з однокореневим прикметником чи з поданим коренем у складному терміні: *досрочное прекращение договора – дострокове припинення договору, долгосрочные займы – довгострокові позики, долгосрочная цена безубыточности – довгострокова ціна беззбитковості, долг долгосрочный – борг довгостроковий*. Але в двох випадках зустрічаємо відповідно *срок – термін*: *гарантийный срок – гарантійний термін, испытательный срок – іспитовий термін*.

Другий випадок, виявлений нами в процесі аналізу, показує непослідовність перекладу в термінах прикметника *параллельный*. В одному випадку зустрічаємо переклад: *параллельная валюта – паралельна валюта*.

Однак в двох сполученнях дається варіант перекладу *параллельный – рівнобіжний: параллельная сделка – рівнобіжна угода, параллельный рынок – рівнобіжний ринок*.

Послідовний переклад термінів свідчить про формування терміносистеми, зі своїми особливостями семантичних відмінностей в значеннях економічних понять, процесів та под. Причини ж непослідовного перекладу окремих складових термінологічних сполучень можуть свідчити про те, що, можливо, цей процес формування власної термінології, який відбувався під впливом російської мови (про що свідчить перелік російськомовних лексикографічних джерел, які були використані при складанні взятого нами словника), ще не завершено.

Особливості національної мовної свідомості – ще один актуальний аспект аналізу мовного матеріалу, в тому числі одиниць спеціальної підмови (даний аспект не суперечить, але існує паралельно вказаній вище особливості, на яку вказала В.І. Гвазава [1]). І в терміносистемі тієї чи іншої сфери діяльності людини чи науки, як говорять вчені, яскравіше всього репрезентується національна специфіка мови, оскільки тут можуть проявлятися особливості національної мовної свідомості, національна специфіка наукової картини світу. «При этом наибольший интерес представляют научные обозначения, образованные в результате семантических переносов значений слов общелитературного языка», що на прикладі підмови металургії переконливо показала професор Пристайко Т.С. [2, с. 201-202]. Однак, аналіз мовного матеріалу не виявив суттєвих національних особливостей метафоризації економічних термінів на аналізованому матеріалі в російській та українській мовах. У більшості випадків терміни перекладаються за принципом порядкового перекладу (наприклад: *кредит револьверный – кредит револьверний, горячие деньги – горячі гроші, «белый слон» – «білий слон»* та ін.). Незначно розбігаються в основному стилістично такі варіанти: «*бегство капиталов» – «утеча капіталів», валютная «корзина» – валютний «кошик», «дуэль шумная» – «дуэль гучна»* та ін.

Економічні відносини, як відомо, завжди були й сьогодні являються одними з найважливіших для людини. При дослідженні наукової картини світу об'єктом вивчення лінгвістів стають спеціальні підмови різних сфер діяльності людини й насамперед термін як основна одиниця наукового знання. Серед окремих сфер діяльності та знань однією з актуальних та такою, яка активно вивчається сьогодні, є сфера економіки. Виявлення специфічних рис та національних особливостей сприйняття та осмислення певного фрагменту дійсності є актуальними питаннями вивчення національної картини світу. Сучасною спеціальною підмовою економіки сьогодні значною мірою володіє сучасна людина, є чи ні вона фахівцем в цій сфері діяльності. Таким чином, у запропонованій роботі піднімається проблема взаємодії буденного пізнання (студент ще не є фахівцем, він тільки в певній мірі оволодів чи тільки починає оволодівати економічною термінологією) та наукового, абстрактно-логічного знання, яке вербалізується в науковій картині світу, її економічному фрагменті.

Матеріал дослідження може бути використаний при викладанні економічних дисциплін чи факультативних занять, зміст яких пов'язаний з історією економічної науки, та у зв'язку з цим різних історичних етапів розвитку країни.

Лтература

1. Гвазава В.И. Терминология как основная база пополнения словарного состава языка // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках: Материалы II Международной научной конференции / Днепропетровск 14-15 апреля 2005 г. [составитель Т.С. Пристайко] – Днепропетровск, 2005. – С. 74-77.

2. Пристайко Т.С. Термины-метафоры как маркеры национальной научной картины мира // Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира: Сб. научных трудов. Вып. 2 [отв. ред., сост. Т.В. Симашко; Поморский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова]. – Архангельск: Поморский университет, 2005. –С. 201-207.

3. Українсько-російський економічний тлумачний словник [авт.-упор. В. М. Копоруліна]. – Х., 2005. – 4000 с. (Словник фахівця).

Тетяна Соколовська

Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Олена Бровко

м. Київ

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПЕРСОНАЖІВ ПОВІСТІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «МАНА»

Докія Гуменна – авторка, у творчості якої наявне перекоonstrування гендерних стереотипів. Актуальними, на нашу думку, є пропозиції посткласичної наратології, що розвивається як інтердисциплінарна система і звертає увагу на процес читання наративу та оповідні стратегії, обрані автором.

Мета статті – з'ясувати специфіку авторської оповідної стратегії як вияву гендерної ідентичності персонажів повісті Докії Гуменної «Мана».

Об'єктом дослідження ми обрали повість Докії Гуменної «Мана», а предметом стала авторська оповідна стратегія, яка з позиції методології феміністичної наратології набуває нового звучання.

«Мана» вперше побачила світ у 1952 році в Нью-Йорку за підтримки українсько-американського видавничого товариства. Нарататор з легкістю бачить відмінність чоловічого та жіночого мислення та поведінки, до речі, трохи спотвореного певними стереотипами. Також авторка втілила кілька образів, що мають характерні відмінності, тобто можна побачити різницю у мовленні, мисленні, поведінці не тільки чоловіків та жінок, а й між персонажами однієї статі.

На жаль, в українському літературознавстві не так багато дослідників, які здійснювали власні студії на засадах феміністичної наратології. У статті

Л. Луценко «Сучасний філологічний коментар до феміністичного наратологічного проекту» [2] висвітлено історію виникнення та становлення феміністичної наратології як одного із провідних напрямків у сучасній теорії літератури. Л. Штохман в історіографічній праці «Сучасна феміністична наратологія: практика реалізації на Заході та в Україні» [4] спирається переважно на роботи С. Де Бовуар, В. Вулф, Е. Шовалтер. Сучасні українські дослідники методологічно спираються на роботи М. Бруер “A Loosening of Tongues: From Narrative Economy to Women Writing” [5] та С. Лансер “Toward a Feminist Narratology” [6], а також залучають науковий досвід Н. Зборовської, Т. Гундорової та С. Павличко.

Попри позірну розпрацьованість цієї проблеми, дослідження авторських стратегій гендерного моделювання тексту у повісті «Мана» залишає простір для студювання.

У «Мані» за допомогою опису стосунків п'яти людей, вона намагалася створити певний макет світу, де жінку описано не тільки як берегиню домашнього вогнища, домогосподарку, заручницю образу легковажної особи, а й цілісну особистість із своїми бажаннями, потребами та мріями.

Твір складається з сімдесяти однієї глави без назв. Вони мають тільки порядковий номер. У кожній з них є підзаголовок. Якщо це сторінка щоденника, то підзаголовок допомагає зрозуміти, хто є його автором. Якщо глава – лист або телеграма, то підзаголовок – це традиційні для епістолярного жанру штампи.

Увесь твір побудований на любовних колізіях головних персонажів. Ю. Шерех у статті «Реабілітація людей» [3] писав, що в творі є три моделі кохання. Звертаючись до цієї думки, розглянемо, як (залежно від психологічної моделі) кохання письменниця підбирає певні стильові та лексичні особливості. Перша модель – це примітивне кохання, хвилинка бажання. Такими є взаємини Платона Озеровича з незнайомкою. Зазвичай світ у таких ситуаціях осуджує жінку, вказуючи на її розпусту та нетерпимість, а не чоловіка. Навіть якщо чоловік отримує кпини від суспільства, то він все одно не відчуває провини. У «Мані» авторка навпаки ніяк не засуджує незнайомку, а от Платон корить самого себе за скоєне. Звинувачує себе у смерті сестри, хоч сам розуміє, що не винен. Докія Гуменна намагається поміняти моделі поведінки чоловіка та жінки, ще раз наголошуючи на рівності двох статей.

Друга модель, зі слів Ю. Шереха, – кохання для самотніх. До цього типу він відносить стосунки Зої та Платона. Літературознавець пише, що шлюб не дарує героям свободи від самотності. Письменниця саме в образі цієї пари відобразила своє бачення гендерної рівності. Авторка легко надає типовому маскулінному персонажу фемінних рис, а також надає нового значення гендерній ролі, вона не нав'язує статичне розподілення обов'язків чоловіка та жінки, а навпаки стирає цей кордон, вибудовуючи рівні стосунки, де нема розмежування типових обов'язків, зумовлених стереотипним мисленням: “*Бо уяви собі, Зоя на своєму настоює. Як тільки закінчиться декретна відпустка, вона піде знову працювати. “Не можу, – каже, – без роботи, ти розумієш, Зайчику?”*” [1, с. 97]

Третя модель – це стосунки Сергія та Юлі. Це неймовірно болючий зв'язок. Жінка, не дивлячись на ману, – незалежна. Композиція повісті організована таким чином, що кожна глава намагається ввести в оману читача і тільки наприкінці твору відкривається авторська думка. Нарататор вибудовує свої антипатії та симпатії на певних припущеннях, зроблених під час прочитання глави. При зміні оповідача читач формує нове ставлення до персонажа. Із перших описів Зої у читача перед очима з'являється образ гарненької дівчини, з якою легко завести стосунки. Нарататор, який до цього часу був недостатньо проінформованим, звинувачує «легковажність» героїні у фривольному ставленні чоловіків до неї. Проте читач не враховує внутрішніх переживань Зої. Він бачить її тільки з точки зору чоловіків, яким не вдалося справити враження на дівчину. Натомість під час читання нам відкривається інша сторона особистості. Зоя – дівчина дуже серйозна та розсудлива, але всі зовнішні фактори впливають на думку про неї: *“Бо що мені від усіх них? Вони або хочуть купити добрий крам, або надіються на якусь легку поживу. Та й що ж це – недосяжна мрія – одружитися з людиною, якій віриш, яка подобається, яка тебе буде шанувати? Я хочу не так, – сьогодні зійшлися, завтра розійшлися. А вже як заміж, то твердо й певно. А тут якісь шмидрики крутяться біля тебе. Аж образливо!”* [1, с. 22]

У результаті дослідження з'ясовано специфіку авторської оповідної стратегії як вияву гендерної ідентичності персонажів повісті Докії Гуменної “Мана”. На підставі аналізу тексту, залучаючи висновки Ю. Шереха, ми вважаємо продуктивною модель феміністичного наративу. Специфіка лексико-семантичного, структурного рівнів, особливості персоносфери твору інспірована домінантами профеміністичного світосприйняття авторки.

Література

1. Гуменна Д. Мана: Повість. / Д.Гуменна. // Нью-Йорк.:1952. – 98 с.
2. Луценко Л. Сучасний філологічний коментар до феміністичного наратологічного проекту / Л. Луценко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство. – 2012. – № 36. – С. 269 – 273. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU1_2012_36_64
3. Шерех Ю. Реабілітація людини // Шерех Ю. Не для дітей: Літературно-критичні статті і есеї. – Мюнхен: Пролог, 1964. – С. 376 – 386.
4. Штохман Л.М. Сучасна феміністична наратологія: практика реалізації на Заході та в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.06 – теорія літератури / Штохман Лілія Миколаївна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 188 с.
5. Brewer M. Loosening of Tongues. From Narrative Economy to Women Writing / M. Brewer // Modern Language Notes. – № 5, 1984. – P. 1141–1161.
6. Lanser S. Toward a Feminist Narratology / S. Lanser // Style. – № 20 (3), 1986. – P. 341-63.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Вивченню ліричних творів шкільна програма з української літератури відводить багато місця як у середніх, так і в старших класах, і це не випадково. Лірика містить у собі великі можливості для формування людини. У центрі уваги лірики не зображення певних об'єктів, подій, явищ природи, а, насамперед, змалювання людських почуттів, найпотаємніших думок, переживань, роздумів, які викликані суспільно-політичними подіями, картинами природи, особистими моментами в житті людини, вираження ставлення до них тощо.

Сприймання і розуміння учнями ліричних творів зумовлюється багатьма факторами: особливостями ліричної поезії, своєрідністю художньої манери поета, характером ідейного змісту творів, загальним розвитком дітей, їх життєвим досвідом. Глибина сприймання читачем ліричного твору залежить від широти, культури його почуттів, емоційної чуйності, здатності проникати у внутрішній світ людини, відгукуватися на її радощі і болі.

Ліричні вірші відзначаються і особливостями художньої мови, розуміння якої вимагає добре розвиненої уяви, мислення образами, тонкого чуття, вразливості, загального розвитку людини.

Аналіз ліричного вірша не можна зводити до простого переказу його змісту, примітивного перекладу мови поезії на мову прози, в результаті чого руйнуються образи, втрачається поетичність.

Вивчення ліричних творів у старших класах повинно базуватися на досвіді, якого учні набули під час засвоєння курсу «Українська література» в середніх класах. Під керівництвом учителя духовно-етичний, емоційно-естетичний, пізнавально-науковий аспекти цього курсу в старших класах сприятимуть перетворенню загальнолюдських цінностей, притаманних українській літературі, на індивідуальний духовний досвід учня. А це можливо завдяки насамперед ліричним творам, в яких у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття, витворюється нова духовна дійсність.

Запропоновані програмою ліричні твори, різні за тематикою, провідними мотивами, структурою, належать до різних жанрів, творчих методів, напрямів тощо. Щоб чітко визначити рамки навчального матеріалу, який потрібно дати учням старших класів, учителю насамперед потрібно звернутися до чинної шкільної програми та уважно прочитати анотації до теми, рубрики «Теорія літератури», «Для вивчення напам'ять», а також методичний додаток до теми. Коли буде визначено обсяг навчального матеріалу, важливо обрати спосіб вивчення ліричного твору, а саме: окремо на уроці до вивчення біографії поета,

окремо після вивчення біографії митця; паралельно з вивченням біографії поета; оглядове вивчення ліричних творів одного поета; оглядове вивчення ліричних творів кількох поетів; вивчення ліричних творів за темами, мотивами, жанрами тощо.

Ефективність уроків, на яких вивчаються ліричні твори, залежить і від таких чинників: обізнаності вчителя з життєвим і творчим шляхом поета; кількості творів поета, які учитель читав, добре знає і готовий читати напам'ять; вміння читати виразно; ставлення вчителя до творчості саме цього поета, до вірша, що вивчається; обсягу знань з теорії літератури та володіння методикою вивчення ліричного твору.

Відповідальним етапом роботи є читання ліричних творів. Взагалі перше читання, перше сприйняття літературного твору – це дуже важливо, але читання ліричного твору – стократ важливіше. Невдало чи просто немайстерно прочитана лірика – це лірика загублена. Учні не сприймуть її душею, серцем, а в кращому разі зрозуміють зміст... Для лірики цього дуже мало. Тому до читання ліричних творів слід готуватися особливо старанно, пам'ятаючи слова видатного письменника М. В. Гоголя: «Прочитати, як слід, твір ліричний – зовсім не дрібничка, для цього треба довго його вивчати... треба розділити щиро з поетом високе відчуття, що наповнило його душу; треба душею й серцем відчутти кожне слово його». Щоб створити необхідну емоційну настроєність у класі, треба самому вчителеві перейнятися нею й виразити її в читанні твору. У тому разі, коли вчитель не володіє даром виразного читання (на жаль, таке трапляється), краще прослухати поезію в грамзапису. Можна також дати заздалегідь завдання учням, які добре читають, підготувати твір. У 5-8 класах після вчителя доцільно вірш прочитати ще кільком учням, у 9-11 – досить ще одного-двох разів. Як правило, учні середньої ланки намагаються наслідувати читання вчителя. Старшокласники пробують інтерпретувати його по-своєму, виразити власні почуття, переживання, викликані лірикою. У цьому їх треба підтримати, показати, як від інтонації, від тону читання міняється настрій, навіть зміст поезії. Бажано, щоб усі ліричні твори вперше прозвучали в класі в читанні вчителя напам'ять – таке читання справляє на учнів помітно сильніший вплив. Щодо творів, визначених для заучування напам'ять, то їх і читати треба напам'ять обов'язково.

Аналіз ліричних творів має бути особливо продуманим, тактовним і помірним, інакше він може порушити чарівну гармонію почуття й слова, музики, думки, втіленої в ліриці. Необхідно завчасно визначити ті найважливіші образи твору, почуття, які допоможуть проникнути всередину поезії, розкрити зміст через окремі грані форми. Інколи це може бути композиція твору. Наприклад, аналізуючи поезію Лесі Українки «Досвітні огні», звернемо увагу учнів на контрастне протиставлення темної ночі та ясного проміння досвітніх огнів, на якому тримається алегорія – та й ідея вірша. В іншому випадку – поезія Лесі Українки «Дим» – простежуємо розвиток одного образу – диму, показуємо, як наповнюється він щораз іншим значенням, аж доки не набирає, ввібравши в себе ряд символічних картин, значення символу єдності інтересів людей.

Вивчаючи ліричні твори, найдоцільніше застосовувати послідовний аналіз, а з методів – бесіду та самостійну роботу учнів. У бесіді, опираючись на текст, розкриваємо зміст твору. Докладно розбираємо окремі образотворчі засоби – але саме окремі, поглиблене розуміння яких посилить сприйняття змісту й думок твору.

Опрацьовуючи ліричні твори бажано уникати таких прийомів роботи над текстом, які можуть порушити поетичність враження. Через це не слід переказувати поезій, не варто захоплюватися складанням планів ліричних творів, поділом їх на частини і т. п., окрім випадків, де це викликано безперечною доцільністю, як-от у вірші Лесі Українки «Досвітні огні».

Заключну бесіду за ліричним твором краще проводити вчителю, який намагатиметься посилити враження від ідейно-художнього змісту поезії. В окремих випадках можна дати учням самостійну роботу, – скажімо, прокоментувати усно чи письмово певну строфу, образ, розповісти про враження від твору, сказати, що в ньому найбільше сподобалось. Підсумовуючи творчість поета, доцільно в той чи інший спосіб узагальнити тематику та ідейно-художні особливості його лірики. Це може бути оглядова лекція вчителя, письмовий твір на тему «Мотиви лірики Лесі Українки», «Ідейно-тематичне багатство лірики М. Рильського», «Риси поетичного стилю В. Сосюри» тощо.

Узагальнюючи сказане вище, зауважимо, що інтерес учнів до ліричних творів необхідно постійно розвивати шляхом проведення вечорів поезії, організації зустрічей із поетами, колективного прослуховування віршів у виконанні визначних майстрів художнього слова тощо.

Андрій Суровегін

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька

м. Бахмут

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ПОРІВНЯНЬ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДІ ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО

Із невпинними дослідженнями та аналізом поезії проблема її відтворення при перекладі виходить на якісно новий рівень, пропонуючи нові інструменти для повноти відтворення ідіостилів авторів минулого. Важливість досягнення максимально адекватного перекладу при передачі лінгвостилістичних особливостей першотвору обумовлює увагу до конкретних стилістичних прийомів, одним із яких є порівняння.

У сучасному мовознавстві прийом порівняння виступає об'єктом багатьох досліджень, авторами яких є, зокрема, О. Р. Бурдейна, Л. В. Гайдученко, О. Ю. Грипас, М. С. Заборна, О. П. Левченко, Ю. А. Маковецька-Гудзь, Л. В. Прокопчук, А. П. Романченко, С. М. Рошко, С. В. Цюра, Н. П. Шаповалова,

О. В. Шкуран, Н. В. Ярова, О. А. Ясинецька. Актуальним залишається питання щодо способів відтворення порівнянь при перекладі творів окремого автора. Об'єктом нашого дослідження є прийом порівняння на матеріалі сонетів Вільяма Шекспіра у перекладі Остапа Тарнавського. Предметом уваги виступають лінгвостилістичні особливості перекладу порівнянь як стилістично забарвлених, емоційно навантажених і ритмомелодійно умотивованих одиниць. **Мета** – встановити параметри адекватності відтворення стилістичного прийому порівняння у перекладі Остапом Тарнавським сонетів Вільяма Шекспіра шляхом вирішення таких завдань: розкрити сутність сонета і прийому порівняння; визначити типові способи і трансформації перекладу порівнянь у досліджуваному матеріалі.

Сонет визначають як «ліричний вірш, що складається із чотирнадцяти рядків п'ятистопного або шестистопного ямбу, власне, двох чотиривіршів (катренів) із перехресним римуванням та двох тривіршів (терцетів) з усталеною схемою римування» [3]. Оскільки нашою метою є не уточнення структурних особливостей сонета В. Шекспіра, а з'ясування особливостей перекладу окремого стилістичного прийому, то розглянемо відповідні міркування щодо змістової адекватності наданого перекладу. Як зазначає Л. В. Коломієць: «переклади Тарнавського являють собою філологічний експеримент... Вважаючи, що мова Шекспіра більше «ділова», а не поетична, перекладач... [створює] змістово і контекстуально точний переклад Шекспірових сонетів, проте із невиправдано великою кількістю слів-кальок, «ділової» лексики і «рубаним» синтаксисом (імітація лаконічності ділового стилю за рахунок частого уникання сполучників підрядності, непрямих відмінкових форм займенників та ін., в результаті чого зникає невимушена розмовна інтонація шекспірівського тексту)» [2].

Тож, проаналізуємо, яким чином такий підхід Остапа Тарнавського впливає на спосіб перекладацького відтворення порівнянь, основними функціями яких зазвичай є «надання художньому образу нових рис чи комплексу ознак, інтенсифікація якостей художнього образу, уведення до художнього тексту додаткових образів, створення нових образів у художньому творі, встановлення реальних фактів у розповіді, надання читачеві додаткових відомостей про об'єкт, створення синтаксичних відно[шень] у межах висловлювання, створення модальних відношень у контексті» [1, с. 115].

Так, на прикладі міжмовних відповідників *For I have sworn thee fair, and thought thee bright, Who art as black as hell, as dark as night* – *Білявці присягав я, ясна річ, А ти, як пекло, чорна, наче ніч* (Сонет CXLVII) ми бачимо компаративну одиницю, яка складається з двох, на перший погляд, синонімічних порівнянь, які схожі, але аж ніяк не зводяться до тривіального фразеологізму: враховуючи, що у сонеті йдеться про Темну Даму, то порівняння слід розуміти як гру слів, де *black* означає чорний колір і водночас виступає символом зла. При відтворенні цього порівняння О. Тарнавський змінює порядок слів, щоб не втратити експресивності, присутньої в оригіналі; він враховує особливості норм української мови і робить це так, щоб не втратилася рима – по суті, розставляє акценти в сонеті. Тож, перекладач для

повноти відтворення на перший погляд простої мовної одиниці вирішує застосовувати граматичну трансформацію перестановки складових.

Наступний приклад порівняння доводить, що подібність чи відмінність явищ у різних країнах має вплив на переклад: *How like a winter hath my absence been From thee* – **Як схожа на зиму відсутність ця Моя** (Сонет ХСVII). О. Тарнавський не змінює образ у порівнянні, оскільки уявлення про зиму як сувору пору року, коли час, здається, плине повільно, в Англії та Україні збігаються. Єдине, що перекладач змінює, так це пропускає дієслово *hath*, компенсуючи його за рахунок дієслова *схожа* замість сполучника *like* у самому порівнянні.

Інколи О. Тарнавський нейтралізує порівняння, тобто повністю його усуває: *My thoughts and my discourse as madmen's are* – **Мої думки й слова утратили свій тон** (Сонет СXLVII); перекладач трансформує порівняння шляхом смислової модуляції, базуючись на причинно-наслідкових зв'язках, тим самим робить переклад більш нейтральним та мелодійним, коли у В. Шекспіра рівень божевілля, виражений іменником *madmen*, явно містить більш потужну конотацію.

У наступному прикладі О. Тарнавський зберігає порівняння: *Who, moving others, are themselves as stone, Unmoved, cold, and to temptation slow* – **Зворушать інших, а самі, як камінь, Байдужі, зимні, здаля від спокус** (Сонет ХСIV); причому спостерігаємо конкретизацію прикметника *cold* як *зимні*.

О. Тарнавський застосовує метонімічний переклад і конкретизацію, коли йдеться про дбайливі руки як засіб вираження турботи: *Bearing thy heart, which I will keep so chary As tender nurse her babe from faring ill* – **Та буду серце я твоє нести, Як няня немовля в руці м'якій** (Сонет ХХII); перекладач уточнює співвіднесеність прикметника *tender*, говорячи про *м'якість* рук дбайливої няні; він також пропускає прикметник *chary*, але робить акцент на впевненості у незмінності почуттів і відтак підсилює метафору у контексті всього речення шляхом конкретизації *bearing* – *буду нести*.

Отже, особливостями відтворення порівнянь на матеріалі сонетів Вільяма Шекспіра у перекладі Остапа Тарнавського ми визначили застосування перестановки складових, компенсацію, смислову та власне метонімічну модуляцію, конкретизацію. Вважаємо, що перекладачеві вдалося слушно приділити увагу ритмомелодійним та змістовим складовим першотвору, а також виразити, компенсувати або мелодійно умотивувати значення порівнянь в ідіюстилі В. Шекспіра.

Перспективним напрямом подальших досліджень можна вважати розгляд особливостей застосування перекладацьких трансформацій у процесі передачі змісту сонетів В. Шекспіра не тільки у перекладах О. Тарнавського, але й інших українських перекладачів; причому варто приділити увагу способам відтворення у перекладах різних стилістичних прийомів, застосованих автором першотворів.

Література

1. Бабенко К. П. Використання прийому порівняння в процесі формування іншомовної компетенції у студентів неспеціальних факультетів / К. П. Бабенко // Вісник Запорізького національного університету. Сер. Педагогічні науки. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2012. – № (17). – С. 112–116.

2. Коломієць Л. В. Мовно-стильові виміри творчого методу перекладача: на матеріалі українських перекладів Шекспірових сонетів [Електронний ресурс] / Л. В. Коломієць. – Режим доступу : <http://shakespeare.in.ua/kolomiiec-l-v-movno-ctilovi-vimiri-tvorchogo-metodu-perekladacha-na-materiali-ukrainskih-perekladiv-shekspirovih-sonetiv-2/>

3. Сонет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lessons.com.ua/sonet-ital-sonetto-zvuchati-lirichnij-virsh/>

Ганна Сохацька

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Сергій Комаров

м. Бахмут

ФЕМІНІСТСЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ РОМАНУ М. КАННІНГЕМА «ГОДИНИ»

Останні три десятиліття у суспільстві активно функціонують ідеї фемінізму, тісно пов'язані з гендером. В умовах сучасного світу дослідження у цій сфері сприяють більшій об'єктивності у поглядах на питання гендеру, гендерних ролей, гендерної соціалізації та ідентичності. Вже на початку 1990-х вчені почали порушувати питання «Що таке бути жінкою чи чоловіком у сучасному світі?» [2, с. 5]. Безперечно, з появою фемінізму почала розглядатись можливість рівноправних стосунків чоловіків і жінок, не дивлячись на «патріархальний тип досліджень», який був панівним у суспільстві протягом тривалого часу. Широке застосування концепції гендеру, гендерних студій у багатьох країнах світу залишило відбиток на еволюції суспільних норм та уявлень про стосунки статей і призначення жінки.

У сучасному суспільстві проблема положення жінок набуває усієї повноти громадських прав та усунення дискримінації. Пріоритетним завданням суспільства є розв'язання цього питання, тому необхідно мислити більш толерантно щодо протилежної статі та, нарешті, зруйнувати встановлені суспільством стереотипи, що лише заважали людині на шляху до самореалізації та самоідентифікації у світі.

У романі сучасного американського письменника-постмодерніста М. Каннінгема «Години» (1998) жіночі образи представлені у феміністському ракурсі. По-перше, це пов'язано з тим, що письменниця В'ірджинія Вулф, персонаж цієї книги, вважається однією з центральних фігур фемінізму. Авторська увага в її романах та есе зосереджена на долі жінки, розкритті її

внутрішнього світу, а також В. Вулф торкається питання творчості жінок-письменниць.

Вчинки та життя Лори Браун теж виступають ілюстрацією феміністського пафосу твору. В її образі виявляється посилення на постать Нори з відомої драми Г. Ібсена «Ляльковий будинок». Двох героїнь об'єднує мотив виношування та осмислення ідеї свободи жінки, спроба прийняти ситуацію, забувшись у вихованні дітей, а у підсумку – усвідомлення своєї неготовності до сімейного життя, і відповідно, неготовності нести відповідальність за виховання дітей. Отже, Нора та Лора є уособленням раннього фемінізму, спробою звільнитись від традиційних норм, моралі, стереотипів, відмови бути лялькою у світі чоловіків.

Третя головна героїня роману «Години» – Клариса Воган – переступила через свої почуття задля кар'єри, саморозвитку та самореалізації. Але сталося все не так, як вона планувала. Клариса самотійно виростила дочку – Джулію, стала редактором, написала книгу, взялась за організацію урочистої церемонії для свого друга, колишнього коханця – і все наполовину. Її доля є ілюстрацією життя багатьох жінок США, які, ставши не тільки свідками, але й учасниками сексуальної революції та феміністського руху, намагаючись реалізуватися у різних аспектах життя, у пошуках своєї ідентичності, вдавалися до експериментів в інтимній сфері. Клариса живе наприкінці ХХ століття у США, у більш вільному від сексуальних стереотипів світі, у суспільстві, де жінка знаходиться на одному рівні з чоловіком, має ті ж самі права.

М. Каннінгем у своєму романі не обійшов стороною й іронічний погляд на феміністський рух, який панував того часу на Заході. Ілюстрацією цієї проблеми став образ подруги доньки Клариси – Мері Кралл. Він представлений виключно у сприйнятті Клариси, яка не схвалює стосунки Джулії з подругою, яка набагато старше за неї, до того ж веде дещо маргінальний спосіб життя.

Як ще один доказ дещо критичного зображення популярності фемінізму у сучасному суспільстві можна розглядати образ Джулії. Відсутність батька, повноцінної сім'ї, відстороненість матері, яка взяла на себе роль «чоловіка», власне стосунки Клариси з жінками напевно стали психологічним підґрунтям для сексуальної самоідентифікації Джулії.

Взагалі, позитивний вектор феміністського пафосу роману домінує. Автор знову і знову стверджує як силу характерів своїх героїнь, так і багатство їх внутрішніх світів. І Вірджинія, і Лора, і Клариса змальовані неординарними особистостями, які багато в чому перевершують своїх чоловіків, виступають морально міцнішими за них. Певною мірою, у деяких ситуаціях відбувається зміна гендерних ролей. М. Каннінгем намагається розвінчати гендерні стереотипи про сильних чоловіків, яким притаманний раціоналізм, і слабких жінок, які живуть за законами почуття.

Автор підкреслює дійсну складність чоловічого та жіночого начал. Звісно, що в кожній особистості є і жіночі, і чоловічі якості. Вони виступають факторами, що формують як уявлення оточуючих про гендер людини, так і сприяють гендерній самоідентифікації особистості.

Наприкінці роману представники «сильної статі» або обирають смерть, або смерть сама їх наздоганяє, що теж якоюсь мірою підкреслює їхню чуттєвість і, напевно, внутрішню слабкість та неготовність боротися за життя.

Отже, наприкінці ХХ століття стали активно функціонувати ідеї фемінізму. Одним із основних пластів проблематики роману М. Каннінгема «Години» є питання, пов'язані з гендером, а саме з самоідентифікацією жінок у будь-яких сферах життєдіяльності.

Феміністична спрямованість роману М. Каннінгема «Години» наголошує на бажанні розподілу соціальних ролей, статусів, позицій чоловіків і жінок. А також – відстоювання своїх прав і свобод, тобто питання нерівності, дискримінації та сексизму. Можливість творчої самореалізації, незалежно від впливу гендерних відмінностей, і намагається довести американський митець через образи центральних героїні цього багатопланового роману.

Література

1. Каннінгем М. Часы / М. Каннінгем – М. : Астрель, 2011. – 256 с.
2. Основи теорії гендеру: навч. посіб. – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.
3. Фельзингер Л. В. Особенности поэтики романа М. Каннінгема «Часы» [Электронный ресурс] / Фельзингер Л. В. – Режим доступа : conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/thesis/s078/s078-006.pdf (дата звернення: 20.11.2017).

Інна Сухорукова

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Сергій Комаров

м. Бахмут

АВТОРСЬКА РЕЦЕПЦІЯ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ У РОМАНІ ДЖ. ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»

«Жінка французького лейтенанта»(1969) – один з найвідоміших романів Джона Фаулза, на долю якого випав безумовний успіх і надзвичайна популярність серед широкого загалу читачів. Для твору характерна інтелектуальна витонченість і прагнення митця експериментувати з різноманітними оповідними стратегіями. Сам Фаулз зізнавався, що цей роман для нього ознаменував справжні зміни і нову відкритість, які ведуть до тієї свободи, якої всі прагнуть [4].

Основні події роману розгортаються у вікторіанську епоху, в південній провінції Англії 1867 року. Фактично, Дж. Фаулз цією книгою відкриває моду на вікторіанців. Саме в 1970-90-ті роки створюється велика кількість сентиментально-любовних, пригодницьких та історичних романів, які були розраховані на масового читача. А. П. Саруханян називає цю тенденцію «Вікторіанським відродженням», «англійським варіантом общемирового явлення «ретро», являючись сложним соціально-ідеологічним феноменом сьогодення» [1, с. 236]. Важливим є той факт, що в подібних творах була

зроблена перша спроба зруйнувати стереотипні уявлення про вікторіанців, які перебували в полоні пуританської моралі і благопристойності.

Роман «Жінка французького лейтенанта» побудовано на дзеркальному принципі: ХІХ століття стає центром відображення, у якому переломлюються дві полярні моралі – пуританська, яка була характерною для ХVІІІ-ХІХ століть і «мораль вседозволенности, получившая распространение в шестидесятые годы ХХ столетия» [3, с. 123]. Сам Фаулз у своєрідному коментарі до книги «Нотатки про незакінчений роман» (1969) зазначає: «Роман должен соотноситься с «сейчас» писателя, так что не пытайтесь притворяться, что живешь в 1967 году. Или сделай так, чтобы читатель точно знал, что это притворство» [4, с. 47]. Письменнику здається цілком природним «кинути» на Англію сторічної давнини іронічний погляд.

Для епохи правління королеви Вікторії, за думкою Г. К. Честертон, є характерним «великий вікторіанський компроміс» – між буржуазією та аристократією (про це згадується безпосередньо в тексті фаулзівського твору). Час, зображений в романі Дж. Фаулза – це період відносного економічного зростання Англії, який стосувався лише вершків суспільства, тобто людей, які мали суспільне положення та сильну матеріальну базу. Для дії свого роману Дж. Фаулз не випадково обирає вікторіанську епоху, оскільки він вбачає наявність зв'язків між цією епохою і сьогоденням – без розуміння однієї ми ризикуємо заплутатися в суті іншої, без розуміння минулого – немає майбутнього. Інша причина такого вибору полягає в тому, що письменник вбачає пряму паралель між кризовим становищем інтелігенції другої половини ХХ століття і 60-ми роками ХІХ століття, коли уявлення про світ перебували у постійній зміні, під впливом теорії Ч. Дарвіна та інших відкриттів. Починає формуватися новий світ, який призводить до того, що «сбилась с пути вся викторианская эпоха» [5, с. 85]. Вікторіанська Англія відтворюється в романі не як історичний фон, а як певний образ. Фаулз переконаний, що жоден письменник не може удати, що живе сто років тому і бачить події, що відбуваються у віддалену епоху, наче її сучасник. Його погляд з точки зору історії, пройденої країною, має надати оповіді, в якій сплетені дві історичні доби, більшої точності й об'єктивності.

Джон Фаулз розглядає саму вікторіанську епоху як певну соціокультурну систему, яка нав'язує людині жорсткий набір поведінки і способів пристосування до дійсності. Ця система може оцінюватися як репресивна, оскільки вона підпорядковує собі всі сфери людського життя і подавляє живі людські почуття, ставить пристрасть на один рівень із гріхопадінням, накладає жорсткі рамки на відносини між людьми, встановлює ієрархію моральних цінностей, вершиною якої є обов'язок [2]. Наслідком такого тотального підпорядкування є брехня, страх перед новим та чуттєвим, лицемірство, спотворене уявлення про світ. З метою підтвердження такої суспільної ситуації Дж. Фаулз вводить в текст роману різноманітні звіти, статистичні дані, цитати із праць К. Маркса. Введення документального допомагає читачеві повністю поринути у світ другої половини ХІХ століття.

Окремого коментаря заслуговує посилання на теорію Ч. Дарвіна в романі. Вони уводяться в текст у вигляді епіграфів, авторських зауважень та власне суджень з приводу його теорії персонажів книги, як тих, хто щиро захоплюється нею (Чарльз Смітсон, доктор Гроган), так й тих, хто з нею не згодний (містер Фрімен). Письменник у такий спосіб підтверджує тезу про спорідненість 60-х років XIX та XX століть.

Ще один рівень авторського портрету вікторіанської епохи становлять різного роду алюзії та ремінісценції на твори англійської літератури XIX століття. Окрім загальновідомих та широко проаналізованих в критичних матеріалах з роману посилань на романи Дж. Остін, Ч. Дікенса, В. Теккерея, Ш. Бронте, Дж. Еліот, Т. Гарді, на згадку заслуговує інтертекст вікторіанської поезії. Серед поетів, мотиви творів яких наявні в романі, треба назвати того ж Т. Гарді (в Англії він відомий не тільки як неординарний романіст, але і як автор лірики), потім – М. Арнольда, А. Х. Клафа, А. Теннісона.

Особлива увага Дж. Фаулза до психології інтимних взаємовідносин не є випадковою, оскільки роман написаний на піку «сексуальної революції», коли сексуальне звільнення особистості ототожнювалось зі звільненням від капіталістичної експлуатації. Зображаючи відносини чоловіка і жінки, автор засуджує вікторіанську мораль, яка подавляє будь-які природні інстинкти і потяги, оскільки для автора фізичне і духовне начало є нероздільними, вони мають гармонійно співіснувати, а подібні заборони тільки запалюють пристрасть, надаючи їй невичерпну гостроту і глибину [2, с. 16].

З цього погляду роман «Жінка французького лейтенанта» виступає своєрідною критикою суспільної системи, яка повністю підпорядковує собі особистість, ламає її волю та намагається знищити людські поривання. З перших рядків роману, ми можемо стверджувати, що розповідь веде наш сучасник – людина, здатна об'єктивно оцінити стан суспільства та місце людини в ньому. У своєму творі письменник змішує життя вікторіанців із реаліями сучасного життя, створюючи таким чином ефект пародії, позбавляючи роман очікуваного драматизму. З іншого боку, поєднання сучасності і минулого підкреслює відсутність у Фаулза будь-якої поваги до зображуваної ним епохи. Використання анахронічних порівнянь призводить до того, що ілюзія цнотливості, набожності вікторіанства зникає з розвитком сюжету, наповнюючи його іронічним підтекстом.

Зображення минулого Дж. Фаулзом спонукає читача до зіставлення двох століть – XIX-го та XX-го, спрямовує на більш глибоке розуміння сучасних суспільних процесів. Головною метою існування свого роману автор вбачає відповіді на наступні питання: як співвідносяться людські почуття і епоха; як змінюються почуття та ідеали залежно від розвитку історії; що ми втратили, а що здобули у порівнянні з XIX століттям?

Отже, Джон Фаулз, використовуючи різноманітні засоби, показує вікторіанську епоху у критичному ключі, постійно порівнюючи її із сьогоденням та досягає іронічного ефекту по відношенню до об'єкту розгляду.

Література

1. Английская литература от XIX века к XX, от XX к XIX: Проблема взаимодействия литературных эпох / Под ред. А. П. Саруханян, М. И. Свердлова. – М. : ИМЛИ РАН, 2009. – 568 с.
2. Долинин А. Паломничество Чарльза Смитсона. Фаулз Дж. Подруга французского лейтенанта. – М. : Художественная литература, 1985. – С. 3-18.
3. История зарубежной литературы XX в. (1945-1980) / Под ред. Л. Г. Андреева. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 416 с.
4. Фаулз Дж. Кротовые норы: Сборник эссе / Дж. Фаулз. – М. : АСТ, 2004. – 702 с.
5. Фаулз Дж. Подруга французского лейтенанта. / Дж. Фаулз. – М. : Художественная литература, 1985. – 480 с.

Роман Тимофеев

*Київський національний лінгвістичний університет
Науковий керівник – ст. викладач **Наталя Миронова**
м. Київ*

ЧАСТИНИ МОВИ: МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ

Українська мова – національна мова українців, що належить до слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Через активну й швидку інтеграцію України до світових організацій, та широку діаспору нації у світі, а саме у Білорусі, Молдові, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, Казахстані, Аргентині, Бразилії, Великій Британії, Канаді, США тощо, питання вивчення мови, а саме її граматичних особливостей стає надзвичайно актуальним у цьому контексті, і вимагає дослідження.

Грамматика – 1) це устрій, лад, структура мови, тобто система морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій, способів словотворення; 2) це сукупність правил зміни слів і сполучуваності морфів у слова, слів – у словосполучення і речення, тобто значеннєвих елементів нижчого рангу з метою реалізації комунікативної і когнітивної (пізнавальної) функції мови; 3) це наука, вчення про її об'єкт, розділ мовознавства, що вивчає закономірності та особливості будови і форми слів, словосполучень, речень, тексту [2, с.9-10]. В українській мові існує 10 частин мови: самостійні (іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник) та службові (прийменник, сполучник, частка, вигук). Основна роль самостійних частин мови – називати предмети, їх ознаки дії та кількість. Вони є членами речення і мають як лексичне, так і граматичне значення. Службові ж частини мови служать для зв'язку слів у реченнях або для надання емоційно-експресивного забарвлення (вигук) чи творення нових морфологічних форм і слів. У кожній частині мови є її особисті морфологічні ознаки. Морфологічна ознака – це характеристика певної групи слів, яка визначає зміну граматичних форм цих слів або слів, що від них залежать. До цих ознак належать: особливості словозміни, особливості словотворення, особливості

морфологічної будови. За цими ознаками усі частини мови можна поділити на дві групи: на змінювані (іменник, прикметник, числівник, займенник та дієслово) та незмінювані (прислівник, прийменник, сполучник, частка та вигук).

Морфологічні ознаки іменника – це те, що слова відмінюються, змінюючись за відмінками та числами, наявна категорія роду; початкова форма – називний відмінок однини (для слів, що не вживаються в однині – називний відмінок множини).

До морфологічних ознак прикметника належать відмінюваність слова, що змінюється за родом, числом та відмінком, початкова форма слова – називний відмінок однини чоловічого роду. Якісні прикметники можуть мати форму ступеня порівняння.

Числівник у цьому контексті характеризується такими ознаками, як відмінюваність слова, що змінюється за відмінками, а числівники *один* та *два* також змінюються за родом; числівник *один* ще за числами. Початкова форма слова – називний відмінок.

Морфологічні ознаки займенника – це відмінюване слово, початкова форма якого – називний відмінок однини. Той, що вказує на предмети змінюється за відмінками, може мати рід та число. Той, що вказує на ознаки може також змінюватись за відмінками, родами та числами. Той, що вказує на кількість, в свою чергу змінюється за відмінками, і той, що вказує на порядок при лічбі, узгоджується в роді, числі та відмінку.

Дієслово має такі морфологічні категорії, які не має жодна частина мови, що зумовлено специфікою категоріального значення – процесуальністю дії чи стану. Також ця частина мови здатна утворювати форми дієприкметника та дієприслівника, де дієприкметник змінюється за родом, числом та відмінком, має вид, час та стан, а дієприслівник – незмінювана форма, що має вид та час.

Таким чином, поєднуючись в реченні чи словосполученні, частини мови змінюються залежновід своєї позиції в реченні та від особливостей тих частин мови, з якими вони зв'язані синтаксично, лексично, та граматично, утворюючи єдине смислове значення, що несе в собі необхідну інформацію.

Література

1. Горпинич В.О. Морфологія української мови / Володимир Олександрович Горпинич. – Київ, 2004. – С. 9–10; 47; 95; 121; 137; 159.
2. Портал української мови – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravila-uk-mova.com.ua/index/morfologija/0-8>.

Світлана Тіхоненко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Ольга Ніколенко

м. Полтава

ТЕОРІЯ ГРОТЕСКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ

Гротеск як філософська та літературознавча категорія привертала та привертає увагу багатьох літературознавців. Це один із найдавніших способів художнього узагальнення, що не втратив своєї актуальності й донині. У літературознавстві останнього століття гротеск постійно перебуває в полі зору вітчизняних та зарубіжних дослідників (М. Бахтін, Ю. Манн, Я Зунделович, А. Базілевський, О. Шапошнікова, Д. Козлова, А. Дежуров, В. Кайзер, О. Ніколенко, Т. Дормідонова, Т. Самійленко та інші)

Гротеск – один із найдавніших типів художньої образності, що виявляється у різних видах мистецтва. Великого значення гротеск та його форми набувають у словесному виді мистецтва – літературі. Гротеск виявляв себе протягом історико-культурних епох, починаючи із Античності. В античну епоху гротеск був пов'язаний з міфами, язичницькими уявленнями людей, в епоху Середньовіччя – з християнством, в епоху Ренесансу – з народної сміхової культурою [3, с. 40]. У часи Класицизму гротеск опиняється поза межами великої літератури [7, с. 74], використовується лише в «низьких» жанрах, у добу Просвітництва гротеск стає засобом раціоналістичної критики та зазнає нового піднесення в епоху Романтизму, хоча і втрачає поволі універсальне і всеохоплююче значення образів, набуває відтінків трагічності, самотності [2, с. 2]. У реалістів гротеск служить соціальній та психологічній типізації. У ХХ ст. відбувається нове й могутнє відродження гротеску. Картина розвитку новітнього гротеску доволі складна й суперечна, виділяють дві лінії цього розвитку. Перша лінія – модерністський гротеск, друга лінія – реалістичний [3, 54]. В наш час, як стверджують сучасні дослідники гротеску, після Першої і Другої світових воєн, постійної загрози ядерної війни художники і письменники використовують все більш гротескних форм для створення повноти картини зображуваного світу [9].

Дослідження гротеску з'явилися в II пол. XVIII ст. Виникнення зацікавленості до гротеску було пов'язане з реакцією на теоретичні нормативи естетики класицизму. Найбільш знаковими працями у світовій гротескології стали дослідження Ю. Мезера, К. Фльогель, Ф. Шлегеля, А. Шлегеля, Г. Шнеєганса, В. Кайзера, М. Бахтіна, Ю. Манна, що породили яскраві та глибокі роботи А. Дежурова, О. Шапошнікової, А. Базілевського, Т. Дормідонової, Д. Козлової, Д. К. Даноу, К. Лоура, Г. Блума та ін.

Європейськими дослідниками гротеску здійснюється спроба поєднати дві протилежні точки зору на нього – М. Бахтіна з його теорією карнавалізації, амбівалентності гротеску, вічного руху, перетікання «тілесного низу» у «духовний верх» вічного оновлення та відродження гротескного тіла та

В. Кайзера, для якого гротеск передусім містить прояви реального хаосу психіки, всеохоплюючої параноїдальності сприйняття [8, с. 441].

На сьогодні існують декілька напрямів розуміння та вивчення гротеску. Гротеск як прийом, як естетична категорія, напрям, що вивчає та виокремлює риси гротескного тіла та лінія, що спрямована на психологію того, хто створює гротескні образи (автора, читача, персонажа) [5, с. 119]. Дещо інший підхід щодо визначення напрямків вивчення гротеску пропонує Т. Дормідонова. Перший напрям трактує гротеск як особливу форму художнього світогляду (М. Бахтін, Л. Пінський, А. Гуревич, Е. Меншикова та ін.). Другий напрям орієнтований на вивчення гротеску, як художнього прийому (Б. Ейхенбаум, Я. Зунделович, В. Виноградов, І. Бабенко, Г. Недошивин, О. Шапошнікова та ін.). На думку, Т. Дормідонової, непримиренних протиріч між цими концепціями немає, вони доповнюють одна одну, підходячи до об'єкта вивчення з різних боків [4, с. 11]. Третій напрям займає концепція Ю. Манна, що вбачає у гротеску особливий принцип типізації, який може складати основу всієї художньої системи твору, проте часто виступає і в ролі прийому, частіше сатиричного [1, с. 14].

Гротеск як поєднання непоєднуваного або порушення цілісного (звідси наділення компонентів рисами, що їм невластиві, вільне поєднання компонентів й ознак) може виявлятися на різних рівнях структури тексту: на рівні художніх образів (імагологічному); на сюжетно-композиційному рівні; на тематико-мотивному рівні; на просторовому рівні; на темпоральному рівні; на рівні жанру; на рівні стилю; на рівні мови тощо [6, с. 7]. Гротеск може висловлювати будь-які естетичні відносини, обслуговувати весь спектр конфліктів і протиріч: від зовнішньої невідповідності до внутрішньої неповноцінності. Часто він приймає обличчя комічного.

Аналіз гротескних форм художнього твору неможливий без урахування образу гротескного тіла. Гротескне тіло космічне та універсальне, воно містить усі стихії Всесвіту. Гротескне тіло сплітається не тільки з космічними, але і з соціально-утопічними та історичними мотивами і, перш за все, з мотивом зміни епох і історичного оновлення культури. Гротескне тіло може виявлятися у структурі тексту там, де наскрізною лінією авторського задуму є показати всю складність вертикалі стосунків: індивід-соціум, народ-історія. Там, де є сатира, є скомороство обов'язково виявиться гротескне тіло на всіх рівнях смислового поля тексту [3, с. 351-353].

Виходячи з нашої наукової розвідки, можна зробити такі висновки: гротеск, як філософська та літературознавча категорія знаходиться в полі наукових інтересів багатьох літературознавців. Питання вивчення природи гротеску та гротескних форм у літературі на сьогоднішній день ставить перед гротескознавством багато завдань: глибоке дослідження специфіки гротеску у смисловому полі тексту художнього твору, вияву та функцій гротеску на різних рівнях структури тексту, вплив гротескної образності на сучасний літературний процес в цілому.

Література

1. Бабенко И. А. Формирование поэтики гротеска в отечественной драматургии второй половины XX века: дис... кандидата филологических наук: 10.01.01 / И. А. Бабенко. – Ставрополь, 2014. – 202 с.
2. Базилевский А. Б. Творчество Станислава Игнация Виткевича и польская литература гротеска автореферат дис. ... доктора филологических наук: 10.01.05 «Литературы народов Европы, Америки, Австралии» / А. Б. Базилевский. – Москва, 2000. – 20 с.
3. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин – М.: Художественная литература, 1965. – 545 с.
4. Дормидонова Т. Ю. Гротеск как тип художественной образности (от Ренессанса к эпохе авангарда): автореферат дис. ... кандидата филологических наук: спец. 10.01.08 – Теория литературы. Текстология. / Т. Ю. Дормидонова – Тверь, 2008. – 22 с.
5. Козлова Д. В. Основные подходы к определению понятия «гротеск» / Д. В. Козлова // вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия «Филология». – 2000. – №1. – С. 119-124
6. Николенко О. Н. Гротеск в романтическом, реалистическом и модернистском дискурсе (Э.Т.А. Гофман, Н.В. Гоголь, М.А. Булгаков) / О.Н. Николенко // Філологічні науки. – 2012. – № 10. – С. 3-20
7. Хаперська М. В. Гротеск у новелі Миколи Хвильового «Колонії, вілли...» / М. В. Хаперська // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2012. – № 989. Сер.: Філологія. – Вип. 63. – с. 73 – 77
8. Художественные ориентиры зарубежной литературы XX века / [Базилевский А. Б., Гирич Ю. Н., Зверев А. Н. и др.] под ред. А. П. Саруханян. – ИМЛИ РАН, 2002. – 568 с.
9. Bloom H. The grotesque / Harold Bloom, Blake Hobby. – New York : Bloom's Literary Criticism, 2009. – 218 p.

Володимир Ткаченко

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Олена Ясинецька

м. Бахмут

ЗАПОЗИЧЕННЯ ТЕРМІНОСПОЛУЧЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ ЗА ПОСЕРЕДНИЦТВОМ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Лінгвістичні дослідження останніх років присвячені таким аспектам засвоєння запозичень: структурно-семантична адаптація запозичених слів у сучасній українській мові (І. М. Камінін [5]), зміна семантики у колишніх та нових запозиченнях (О. А. Стишов [9]), словотвірні можливості англізмів в українській мові (Л. П. Кислюк [6], Н. Ф. Клименко [7]). У лінгвістичному розумінні поняття «запозичення» може тлумачитися як: 1) один зі способів

взаємодії мов і поповнення словникового складу мови-реципієнта, 2) процес засвоєння однією мовою елементів іншої мови, 3) елемент, який адаптується у новій мовній системі. Лексичні запозичення у зв'язку зі шляхами та способами економічного, політичного й культурного впливу одного народу на інший вивчали Р. О. Будагов [1], Л. А. Булаховський [2], Ю. О. Жлуктенко [4]. Процес запозичення забезпечується регулярним використанням в одній мові елементів іншої на різних рівнях мовної структури [8]. Запозичення закономірно відбувається за посередництвом перекладу, з'ясування ролі якого на прикладах конкретного дискурсу залишається актуальним питанням.

Об'єктом уваги у нашому дослідженні виступає переклад для запозичення терміносполучень економічного дискурсу з англійської мови українською. Предметом дослідження є способи і трансформації перекладу, які сприяють запозиченню термінологічних словосполучень та відображенню їхньої стилістичної забарвленості на основі використання засобів цільової мови. **Мета** – розглянути особливості становлення терміносполучень економічної галузі в українській мові завдяки перекладу з англійської мови. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: розглянути специфіку терміносполучень з урахуванням наявності в них запозиченого компонента; встановити способи перекладу, які сприяють запозиченню терміносполучень із використанням власних засобів цільової мови; розглянути стилістичні прийоми в основі запозичених словосполучень економічного дискурсу.

У галузі економіки писемна форма офіційно-ділового стилю потребує максимальної точності застосування мовних одиниць під час налагодження, ведення та контролювання справ. Відповідні терміни можна класифікувати залежно від наявності чи відсутності інтернаціональної внутрішньої форми та інтернаціональних коренів. Інтернаціональність внутрішньої форми термінів полягає у спільності загальної схеми та наявності спільних складових частин, які можуть бути як інтернаціональними, так і національними. При цьому порядок слів, закінчення, спосіб поєднання компонентів та інші ознаки, що пояснюються особливостями граматичної будови тієї чи іншої мови, до уваги не беруться [3, с. 199]. Матеріал нашого дослідження класифікуємо за такими підвидами з урахуванням способу перекладу у процесі запозичення терміносполучення:

1) терміни, утворені шляхом буквального перекладу інтернаціонального словосполучення, тобто прямого калькування інтернаціональної внутрішньої форми з повним збереженням інтернаціональних коренів: *bank group* – *банківська група*; підвид становить калькування із додаванням національного компонента: *financial analysis* – *аналіз фінансових аспектів*;

2) терміни, утворені шляхом формального перекладу інтернаціонального словосполучення, тобто прямого калькування інтернаціональної внутрішньої форми із частковим збереженням інтернаціональних коренів: *tax anticipation* – *антиципація податків*; підвид засновується на додаванні національного компонента: *business association* – *асоціація ділового співробітництва*; *marketing services* – *діяльність маркетингової служби*;

3) терміни, утворені шляхом буквального перекладу інтернаціонального словосполучення, тобто прямого калькування інтернаціональної внутрішньої форми без збереження інтернаціональних коренів: *treasure bill* – *скарбничий вексель*;

4) терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної внутрішньої форми, але з частковим збереженням інтернаціональних коренів: *trading profit* – *прибуток від реалізації продукції*;

5) терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної внутрішньої форми, без збереження інтернаціональних коренів: *market tests* – *випробування в ринкових умовах*.

Запозичення є одним із найпродуктивніших механізмів та результатів формування термінології, зокрема у процесі утворення термінів та терміносполучень економічного дискурсу. За останні десятиліття українська мова за посередництвом публіцистичних видань запозичила велику кількість слів та словосполучень, що належать до сфери економіки та фінансів.

Розглянемо способи перекладу, які сприяють запозиченню терміносполучень із використанням власних засобів цільової мови:

1) калькування: *digital economy* – *цифрова економіка*, *electronic shop* – *електронна крамниця*, *electronic cash* – *електронна готівка*, *electronic wallet* – *електронний гаманець* «умови і засоби економічних відносин під впливом глобалізації та світової електронної мережі», *Asian tigers* – *азіатські/азійські тигри* «промислові країни Південно-Східної Азії з високими темпами розвитку», *green shoots* – *зелені паростки* «ознаки пожвавлення економіки», *market socialism* – *ринковий соціалізм*;

2) калькування із конкретизацією: *crony capitalism* – *клановий капіталізм* «корумпована форма капіталізму», *stealth shopper* – *таємний покупець* «особа, яка заробляє гроші, здійснюючи таємне спостереження за якістю обслуговування клієнтів», *group coupon* – *групова знижка*;

3) калькування із генералізацією: *virtual cash* – *віртуальні гроші* «засіб оплати в електронній мережі».

Звертаємо також увагу, що словосполучення, запозичені з англійської мови до української за сприяння перекладу, часто засновані на стилістичних прийомах, переважно таких, як:

1) метафора (асоціативність за образною подібністю): *Asian tigers* – *азіатські/азійські тигри*, *green shoots* – *зелені паростки* (економіки);

2) гіпербола (перебільшення): *global corporation* – *глобальна корпорація* «фірма, яка проводить ділові операції у багатьох країнах світу», *skyscraper ad* – *реklamний хмарочос* «довге рекламне оголошення збоку багатоповерхової споруди або веб-сторінки»;

3) метонімія (назва за суміжністю): *electronic cash* – *електронна готівка*, *digital economy* – *цифрова економіка* (у прикладах слова *electronic* –

електронний та *digital* – цифровий означають фактично не нові види готівки та економіки, а їхнє функціонування в електронній цифровій мережі);

4) оксюморон (поєднання несумісного): *Market Leninism* – ринковий ленінізм «економічна система, яка об'єднує аспекти як капіталізму, так і комунізму».

Матеріал дослідження та аналіз ролі англо-українського перекладу у запозиченні терміносполучень економічного дискурсу обумовили відповідні висновки. Причиною міжмовного запозичення за сприяння та посередництвом перекладу є глобалізація економіки й англійської мови та відповідний вплив міжнародної економіки на формування і розвиток економіки України. Важливо відзначити, що завдяки адекватному перекладу українська мова послуговується власними ресурсами для відтворення запозичуваного поняття, що засвідчується у використанні калькування або калькування із додаванням компонентів, конкретизацією чи, інколи, генералізацією. В економічному дискурсі типовими стилістичними прийомами в основі запозичених словосполучень останніх десятиліть є метафора, гіпербола, метонімія та оксюморон. Переклад сприяє запозиченню до української мови словосполучень, які є новими за формою, семантикою або засновані на переосмисленні нових та вже існуючих форм і значень.

Перспективами дослідження вважаємо аналіз функціонально-лінгвістичних проблем перекладу у галузі міжнародної економічної політики (на матеріалі англійської та української мов), визначення типових закономірностей і трансформацій перекладу, виявлення та вирішення мовленнєвих проблем перекладу в економічному дискурсі.

Література

1. Будагов Р. А. Проблемы развития языка / Рубен Александрович Будагов. – М. ; Л. : Наука, 1965. – 73 с.
2. Булаховський Л. А. Вибрані праці : [в 5 т.] / Леонід Арсенович Булаховський. – К. : Наук. думка, 1975. – Т. 1. – 495 с.
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Academia, 2000. – С. 198-208.
4. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти : проблеми інтерлінгвістики / Юрій Олексійович Жлуктенко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 136 с.
5. Каминін І. М. Структурно-семантичне освоєння запозичених слів у сучасній українській мові (на матеріалі побутової лексики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Каминін Ігор Миколайович. – Х., 1994. – 191 с.
6. Кислюк Л. Нові англійські запозичення і термінологія / Л. Кислюк // Українська термінологія і сучасність : матеріали Всеукр. наук. конф. (Київ, 26-28 вер. 2001 р.) / НАН України ; Інститут української мови. Комітет наукової термінології / відп. ред. Л. Симоненко. – Вип. IV. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 51-53.
7. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Ніна Федорівна Клименко / АН УРСР ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1984. – 252 с.

8. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / Станіслав Володимирович Семчинський. – К. : Вища школа, 1974. – 255 с.

9. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ століття / О. А. Стишов // Мовознавство. – К., 1999. – № 1. – С. 7-21.

Любов Федонюк

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Інна Гороф'янюк
м. Вінниця*

КАТЕГОРІЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ

Автобіографічний діалектний текст – це усна розповідь про життя реципієнта з моменту народження і до моменту спілкування з діалектологом, яка має неофіційний стиль викладу матеріалу, характеризується говірковими особливостями і має ознаки зв'язності й цілісності.

Велику увагу сьогодні приділяють визначенню основних ознак тексту. І. Ковалик виділяє комплекс структурно-семантичних властивостей тексту: лінійність, зв'язність, змістово-структурна цілісність, завершеність, інформативність [2, с. 414]. І. Романина в діалектних текстах виділяє вісім текстових категорій: цілісність (когерентність), зв'язність (когезія), членованість, інформативність, модальність, антропоцентричність, континуум та інтертекстуальність, які відображають структурні і семантичні особливості діалектного тексту [3, с. 30].

Окремі дослідники ототожнюють когезію та когерентність тексту (О. Москальська, В. Лукін, З. Тураєва). Натомість І. Гальперін чітко розмежує ці два явища. «Когезія – це форми зв'язку (граматичні, семантичні, лексичні) між окремими частинами тексту, що визначають перехід від одного контекстно-варіативного членування тексту до іншого» [1, с. 125]. І. Ковалик аналізує зв'язність у двох аспектах: як властивість тексту, що, по-перше, відображає, передає або створює наявність спільного у двох або більше фактах, явищах та, по-друге, відображає в процесі мовлення факти, явища як завершене в смисловому відношенні ціле [2, с. 412].

І. Гальперін визначає 3 типи засобів зв'язності в тексті: формально-граматичні (особові і вказівні займенники, ступені порівняння прикметників), лексичні (повтори слів, а також синоніми й антоніми), асоціативні (ремнісценції, «натяки», алюзії на фольклорні пісні, історичні факти чи легенди).

Предметом нашої розвідки були автобіографічні діалектні розповіді трьох носіїв центральноподільських говірок Вінницької обл. (1928, 1939, 1944 рр.н.) загальним обсягом понад 110 хв.

У записаних нами автобіографічних діалектних текстах мовними засобами формально-граматичної зв'язності є:

1. Особові та вказівні займенники: *ц'айа* р'ічка; *в'ін* уважаў *цих* / уважаў л'удей старих; *йа* то робила на *цему*; *той* тожє дес' / ходе по л'уд'ам дес' йакус' ломаку розрубайе/; *ц'ого* Волод'ки; *цего* л'ука; *того* л'ука; *ц'у* / зж'ел'езну дорогу; *то* так *воно* поб'іжит; *ўс'і* кам'ін'ц'і *ц'і*; *йа* поўмну получила *ц'і* грош'і; *в'ін* там робіў там не було приказу дн'іў; *йа* то робила на *цему*; ну *вона* зв'ітки / *вона* с Хм'ел'н'іка; *шо* ш *вони* з *тейі* / мами в'із'мут; купили *ту* л'іверну коўбасу; *це* *в'ін* служиў ў *ц'ому* емведе / *ц'і* воїс'ка / *в'ін* там ўже зван'йа трошки маў.

2. Сполучники є не тільки граматичними, а й логічними виявами зв'язності. Варто зазначити, що серед сполучників сурядності, а саме єднальних, найчастіше вживається сполучник *і* (*й*): *голод* буў *і* ми були мал'і; *в'ін* п'ішоў до д'ір'ектора *і* стаў д'ір'ектора просити. Серед сурядних протиставних сполучників найчастіше зустрічаються *а*, *але*, рідше – *но*: *а* ў колгосп'і *йа* робила; *али* ў грушчики з заводу забрати; *но* *йа* ше не здайус' / *але* багато *і* поўмирало л'удей; *а* то *йа* скр'із' робила; *али* пережилос'а; *а* /зара *шо* сказати; / *а* мине /мама ў в'ікн'і; *а* на н'іч дайє кусочок ал'ум'ін'евої проволки. Серед підрядних сполучників найбільш поширені причинові: *бо* потом ўже ў завод'і; *бо* тут так; *бо* ш тод'і /мало. Активно вживаними є порівняльний сполучник *йак*: *нема* такої б'іди *йак* була / *нема*; а також з'ясувально-обставинний: *шоб* в'ін т'і стар'і л'удин'і; так *шоб* було.

3. Ступені порівняння прислівників: *т'ашко* робити / а *т'ашче* сид'іти і дивитис'а.

Серед лексичних засобів зв'язності найчастіше спостерігаємо повтори, синоніми й антоніми.

1. Уживання синонімів: *отут* оз'до *ц'айа* р'ічка; /дуже було *т'ашко* /жити // /дуже *т'ашко* б'ідили л'уди; *не* /стало здороўл'а // *та* і *ўс'о* *та* /осталас'а без здороўл'а; *войуваў* / /чуйеш / *служиў*; /зара /дуже /гарно / /дуже /добре; до *тейі* /В'іниц'і добралас' / добилас'а до *того* / *найшла* / *росиукала*; /зара /дуже /гарно / /дуже /добре; *дойжджайе* / *дов'ідуец'а*; так *йак* т'і *бизпризорн'іки* ми ходили і де /яблука / де /грушк'і / *хот'а* св'їй садок буў ў *бизкетник'іў*; *парупком* стаў / ў /першій клас п'ішоў / *це* ўже ж буў *козак*; *трактор'іст* / в'ін і *йе* с'іл'с'к'ий *механ'ізат*ор; /гон'ат *кругом* *цейі* пекарн'і / а л'уди *шо* стоїат /коло *цейі* пекарн'і; *ле* /жит' там / *в'ісит'*; п'ішли *сам'і* / *добр*ов'іл'но п'ішли /; /часом *звонимс'а* з /ними / *опишчайемс'а*; *опишчайуц'а* / *периписуйуц'а* /они.

2. Контекстуальні антоніми: *т'ашко* було /грушчикам /робити / *но* /лекше *йак* тут //; *син* /вобш'ім /цего ш /мого брата *помер* / а *ни* /в'істка /осталас' //.

3. Використання спільнокореневих слів: *суперсват* *в'ідгужали* / ў вагони *грузили*; *постройки* *постройан'і*; була /дойка /надойувала по сто *трицит'* по сто /сорок л'ітр'іў /молока; *хто* /хоче /робити /робит /заробит; *приїхала* команда // ну *ц'і* команд'іри за /цими; *колис'* же ш /стиртували /стирти; *молотарка* *молоти* /волами /воз'ат; *ко* /сили /ко /сарки.

4. Планом вираження зв'язності автобіографічних діалектних текстів є повтори різних видів, а саме:

1) тотожні: *війну йа поўмн'у дуже бо голод буў і ми були мал'і / то дуже йа поўмн'у в'їну; тоже вони росшукали нас / зв'їте з С'ев'ера росшукали нас/; ну роки були важк'і / важк'і були роки/ ходила з мамойу на норму; ну і зв'їте вирнулис'а // зв'їте вирнулис'а; с'їм рок'їў / ў Окт'абирс'ку прожили ми с'їм рок'їў потом це ўже робила тут на св'їтлопункт'і / ц'їлій тижден' на робот'і // ц'їлій тижден' / тут/ но ми тут робили до п'їўшостого; але посто'їан:о а тепер і на дороз'і можеш іти і лежит на дороз'і.* Варто зазначити, що повтори слів найчастіше відбуваються у зворотньому порядку. Спостережено, що таке явище характерне для текстів, записаних від інформаторів-жінок;

2) уточнювальні повтори: *привоз'ат с'уди / а так шоб було / привоз'ат ў магаз'їн; там робит / робит бавит йакус' бабу; на ранок обидва не поўставали / ноги пов'їдн'їмало обидвом.*

У діалектних текстах окремо виділяємо суміжні й дистантні повтори. Суміжні повтори – послідовне повторення слів: *с'їйали м'їшанку / кури спасли ту м'їшанку //; повернули той город / буў той город; т'ашко дуже робила / дуже т'ашко; не можу / не можу йа ходити.*

Дистантні повтори можуть бути розділені словами, реченнями, цілими абзацами: *ходили / горали баби / з коровами / мойа мама коровойу горала вес' час // пол'а обробл'али колгосп'і / вес' час це ходили горали баби //; йа була ланкуовойу / трицит' с'омій тойс' / мел'у шос' уже не те / п'єїдес'ат с'омій п'їїс'ат вос'мій р'їк // це туди ўже / це йа була ланкуовойу // там кул'баба ў сатку / йа думайу повидоўбуйу йїї / бо Гал'а не мае коли / а вона роскидає / з'їла траву оно ў сатку ц'а кул'баба //; йа ж'кау в'їн йак заб'їг / то брата мого в'їў за руку / йому було/ в'їн на три роки старший мене / а мене н'їс на руках // бо зара в'їн такно заб'їг; скр'їз' робила / лиш йа ў Москв'ї не була і ў Кийев'ї / і коло порос'ат йа не робила / а то йа скр'їз' робила; т'ашк'і були роки / ткали / ну веречен'атка ну йак могли і дрант'а / нав'їт' веречен'аткойу накривалис'а так'ї були роки; майїм дв'ї дочки / йїдна дочка ў Кал'їн'їнград'ї / а друга тудо ў Петр'їус'кому до Русала йак іти / вона робе у школ'ї коло тих д'їтеї школа інтернат // майємо четверо йак онук'їў / дочка йїдна ў Кал'їн'їнград'ї живе; війна була / тата не було тато п'їшоў на війну считати на фронт / жнива були / носили т'ї снопи / молотарка молоти / волами воз'ат // носили снопи / туд'ї дуже р'їк буў важкий / війна була //.* В одному записаному нами текстизафіксовані синонімічні дистантні повтори: *шоббуло/мирне ўрем'їа* – на початку розповіді; *шоп в'їнине*¹¹ *було* – наприкінці тексту. У такий спосіб відбувається обрамлення розповіді, яка має кільцевий характер.

Таким чином, зв'язність тексту виявляється через зовнішні структурні показники – за допомогою граматичних і лексичних засобів. Асоціативні засоби зв'язності в аналізованих автобіографічних діалектних текстах нам не вдалося зафіксувати.

Література

1. Гальперин И. Р. Текст какобъектлингвистическогоисследования / Илья Романович Гальперин. – Москва : Наука, 1981. – 138 с.
2. Ковалик І. І. Питанняукраїнського і слов'янськогомовознавства. Вибраніпраці. – Ч. II / Іван Ковалик; [упоряд.З. Терлак]. – Львів; Івано-Франківськ, 2008. – 496 с.
3. Романина І. Р. Структурно-семантичні особливості діалектних текстів про чуда в наддністрянському говорі : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01 – українська мова / Ірина Романівна Романина. – Львів, 2015. – 326 с.

Вікторія Федосова

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Ольга Муратова
м. Бахмут*

РОБОТА З ОБРАЗОМ-ПЕРСОНАЖЕМ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Робота з образами-персонажами займає одне з ключових місць у системі шкільного опрацювання художнього твору.

Існує два варіанти руху дослідницької думки під час аналізу образів-персонажів: від внутрішніх якостей до засобів їх створення і, навпаки, від засобів – до психологічної характеристики.

Стандартна схема аналізу образу-персонажа має такий вигляд:

1. Ім'я героя як засіб його характеристики.
2. Портрет.
3. Дії та вчинки персонажа.
4. Особливості його мови.
5. Думки та почуття.
6. Оцінка героя іншими дійовими особами.
7. Позасюжетні елементи (пейзажі, інтер'єри, описи речей, екскурси в минуле, авторські відступи) як засоби характеристики.
8. Авторська оцінка: пряма і опосередкована.
9. Образ-персонаж як характер і тип.

Здатність використовувати подану схему включає в себе комплекс знань та умінь, якими школярі повинні володіти у площині практичної аналітики. Отже, учні повинні *знати*: складові частини поданої схеми; їх змістове наповнення та роль у розкритті внутрішнього світу персонажів, що вивчаються. *Уміти*: використовувати подану схему в процесі аналізу образів-персонажів; давати оцінку літературним героям, осмислюючи засоби їх творення та риси характеру, ними виражені.

Формування цих умінь відбувається поетапно і значною мірою залежить від теоретичної обізнаності дітей. Елементи схеми учні засвоюють поступово, починаючи з 5 класу. Більш простим для них є осмислення мови і вчинків героя. Складність підвищується під час роботи з пейзажем, інтер'єром,

портретом як засобами змалювання внутрішнього світу. Окрему увагу треба звертати на ім'я героя та назву твору, якщо в них закодована оцінка персонажа. Опрацювання кожного засобу характеротворення має свою специфіку. Дошукуючись відповіді на запитання: чому герой зробив чи сказав саме так і як це його характеризує? у чому полягає ставлення до нього інших персонажів і чим воно зумовлене? яка роль конкретного засобу у висвітленні морального обличчя образу? і т.д., – учні та вчитель зможуть провести необхідну оцінну діяльність. Такий підхід (від засобів образотворення – до внутрішньої характеристики) себе цілком виправдовує, оскільки дає можливість не випустити з поля зору змістове наповнення персонажів.

Ще В. Голубков застерігав від голого теоретизування, яке може перетворити вивчення літератури взагалі і образів-персонажів зокрема на порожній формалізм. Тому засоби і прийоми образотворення повинні розглядатися вчителем і учнями як шлях до освоєння духовного потенціалу літературних героїв і не перетворюватися на самодостатній об'єкт вивчення. Проте настає момент, коли всі одержані теоретичні знання треба об'єднати в цілісну систему. На цьому етапі перед школярами і має постати літературознавча схема в повному обсязі.

Є. Маймін пропонує такий план роботи над образом-персонажем:

1. Портрет персонажа. Яке враження на читача справляє зовнішній вигляд героя? Що насамперед підкреслено в його портреті? Як це його характеризує?

2. Мова персонажа. Які особливості його мови й про що вони свідчать?

3. Герой у його взаєминах з іншими людьми. Хто про нього говорить і що саме? Як це його характеризує? Як він поводить з різними людьми? Про що свідчить його поведінка?

4. Герой у його вчинках. Чи відповідають його справи словам? З якого боку він показує себе своїми справами? Як у його вчинках виявляється розум і характер загалом?

5. Що ми можемо сказати про героя після всебічного знайомства з ним? Що думає про нього автор і що хотів сказати, зображуючи його? Яким він увляється нам, що ми про нього думаємо?

А. Ситченко виділяє три типи умінь аналізу образу-персонажа учнями 5 класу:

перший – наочно відтворювати за портретними деталями, поданими в тексті, зовнішність літературного героя;

другий – розрізняти суттєві й несуттєві риси його вдачі та засоби їх вираження в художньому контексті;

третій – встановлювати зв'язок між образом літературного героя, конкретними людьми та окремими фактами суспільного життя, з'ясовувати типове в характері персонажа (поняття про типові літературні характери навчальна програма рекомендує розглядати тільки в 7 класі, але готувати учнів до цього треба значно раніше; зокрема, п'ятикласники вже мають визначати

суттєві й несуттєві риси вдачі героя, що потребує широкої опори на їх чуттєвий досвід).

Ефективними під час вивчення образу-персонажа можуть бути такі прийоми: евристична бесіда, розповідь учителя, складання анкети, біографії або характеристики, пошук аргументів (цитатного матеріалу), складання плану (простого, складного, цитатного).

Отже, використовуючи стандартну літературознавчу схему аналізу, школярі зможуть виконати досить широке дослідження, що охоплює основні засоби творення персонажа. Проте основне завдання полягає в тому, що, осмислюючи образотворчу функцію цих елементів, учні дадуть оцінку й духовному потенціалу літературного героя, на вираження яких вони спрямовані.

Література

1. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі: теорія і практикум: Посібник для студентів філологічного факультету / Ю. Бондаренко. – Ніжин, 2015. 317 с. – URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/582/1>
2. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів на основі стандартної літературознавчої схеми / Ю. Бондаренко // Українська література в загальноосвітній школі. 2015. № 4. С. 19-22. – URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/Ulvzsh_2015_4_6.pdf

Іван Хрипченко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Тетяна Радіонова
м. Бахмут*

КОМУНІКАТИВНА СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РЕЦЕНЗІЙНОГО ДИСКУРСУ

Станом на сьогодні, враховуючи стрімкий розвиток і поширення наукової літератури, актуальним постає питання специфіки наукової комунікації, важливим жанром якої є рецензія.

З-поміж науковців, які займалися цим питанням можна згадати: А. Коваль (про особливості структурної організації українського наукового тексту), С. Єрмоленко (про семантико-синтаксичний аспект наукового стилю), Н. Непийводу (про функціонально-стилістичні особливості науково-технічної літератури), О. Пономарева, Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько та посібниках Н. Бабич, П. Дудика (про функціонально-стильові домінанти наукових текстів), Г. Онуфрієнко, праці М. Кожини та О. Троянської.

Об'єктом більшості досліджень слугують тексти «ядрових» жанрів наукового стилю (статті та монографії), водночас «периферійні» жанри (анотація, реферат, повідомлення, тези, патент та ін.) залишаються меншою мірою репрезентованими в мовознавчих студіях. Проте зі зростанням інтересу

до вивчення специфіки організації та ведення наукових дискусій, актуальності набуває дослідження рецензійного дискурсу як безпосереднього її втілення.

Зазначимо, що рецензія (нім. *rezension*, лат. *Recensio*, англ. *Review* – огляд, оцінка) – це критичний відгук (аналіз і оцінка) на друковану наукову працю, статтю чи художній твір. У літературознавчому словнику-довіднику пропонує таку дефініцію; «Рецензія – один із провідних жанрів літературної критики, що розглядає й оцінює твори художньої літератури, мистецтва, визначає їх вартість та характеризує допущені, на думку критика, хиби, недоліки». Проте це лише один із аспектів розуміння жанру рецензії.

О. Сальникова, пропонуючи визначення рецензії, звертає увагу передусім на її функціональну специфіку. «Рецензія – це більш або менш цілісний аналіз твору з оцінною спрямованістю, до того ж, рецензент прагне не тільки обґрунтувати свою позицію, але й привернути увагу читача до рецензованого твору».

Аналізуючи особливості змістового та функціонального аспектів рецензії, Н. Колесникова формулює відповідну дефініцію, враховуючи три обов'язкові складники такого тексту; 1) коментування основних положень (тлумачення авторської позиції); власне доповнення думок, висловлених автором; вираження свого ставлення до певної проблеми тощо; 2) узагальнена аргументована оцінка і 3) висновки про значення твору [4].

Зазначимо, що оцінка певного наукового дослідження – основне комунікативне завдання рецензії. Саме оцінка формує ціннісні орієнтири читача, дає змогу йому зорієнтуватися в безперервному потоці інформації, вибрати потрібну книгу. Хоча є й такі рецензії, які певним чином переказують зміст. На нашу думку, це виправдано тим, що рецензія покликана не тільки справити певне емоційне враження, але і стисло розкрити сенс. Підкреслимо й те, що, окрім повідомлення читачеві про зміст книги та її оцінки, рецензія є своєрідним засобом реклами того чи іншого твору. Варта уваги прагматична функція наукового спілкування, сенс якої полягає у доборі вербальних форм наукового етикету.

Для автора рецензії твір, який розглядається, виступає знаковим, він виділяється з-поміж інших тим, що потребує особливої уваги, вказуючи на певні тенденції, які він оголює у суспільному житті. Тобто твір, який рецензується, має бути злободенним, допомагати зрозуміти проблеми сучасного життя [3].

На нашу думку, цікавим буде підкреслити наявність негативних рецензій, факт необхідності існування яких підпадає під сумнів. Як правило, негативні рецензії не є актуальними. Польський критик Юстина Соболевська стверджує, що для підтримки власного тону критикам варто писати негативні рецензії. Якщо критик молодий, то йому легко вдається, а з часом відповідальність за наслідки стає більш усвідомлюваною, тому все важче давати негативну оцінку. Але щоб бути критиком, потрібно мати свою власну думку та висловлювати її; бути особистістю.

Цікавою тут видається думка Л. Костюкова, який вважає, що негативні рецензії не потрібні: «Я для себе так визначив місце негативної рецензії в сучасному процесі: підійдіть до стелажа 637, залітайте на 8-му полицю, знайдіть 268-му книгу. Знайшли? Так ось, не беріть її. Негативна орієнтація в океані видань є абсурдною»(переклад наш. – І. Х.) [3].

Далі наводимо приклад рецензії на монографію О. О. Семенця «Синергетика поетичного слова», що є яскравим прикладом позитивної рецензії:

«Автор рецензованої монографії О.О. Семенець, спираючись на теоретико-методологічний фундамент досягнень українського лінгвостилістичного аналізу тексту, прагне описати ще не досліджені аспекти мови художнього твору, пропонує нову, лінгвосинергетичну модель бачення поетичного тексту як динамічної, рухливої, змінної системи, що має специфічні закони самоорганізації й розвитку» [1].

Зазначимо, що словами прагне описати ще не досліджені аспекти мови автор рецензії – професор А.П. Загнітко – підкреслює актуальність аналізованої монографії, тобто висловлює власне позитивне ставлення до роботи. Далі знаходимо підтвердження того факту, що об'єкт дослідження є не менш цікавим: *«Євген Маланюк, ідіолект якого взято за об'єкт дослідження, – це, безперечно, знакова постать в історії української літератури. Ідейний і креативний лідер Празької поетичної школи, він має свій неповторний творчий почерк, його поезія відзначається яскравою ідіостильовою специфікою. Творчість Євгена Маланюка справляла вплив на українських письменників його покоління, відчутний цей вплив і у творчому доробку наших сучасників (що переконливо ілюструють, наприклад, поезії Павла Вольвача та ін.). Тому системне вивчення ідіостильової специфіки літературної творчості Є. Маланюка – завдання, без сумніву, актуальне на сучасному етапі розвитку української лінгвопоетики» [1].*

Отже, можна наголосити на тому, що постать Є. Маланюка є дійсно важливою з огляду на творчий доробок і діяльність у цілому, адже рецензент навіть зосередив увагу на особистості митця, висловив суб'єктивну оцінку, підкреслив його важливість в літературному процесі.

Наводимо наступний приклад рецензії на монографію Ф. С. Бацевича «Нариси з лінгвістичної прагматики», у якій зосереджено увагу на вагомому внеску наукової новизни та на самій особистості автора монографії:

«Якщо говорити про здобутки вітчизняної лінгвістики у вищезгаданій галузі науки про мову, чільне місце належить внескові Ф.С. Бацевича.

Упродовж довгого часу, крок за кроком, у працях професора Ф. С. Бацевича з позицій сучасної антропо- і функційно-комунікативно налаштованої науки про мову, систематизовано й усебічно висвітлено найактуальніші проблеми новітньої лінгвістичної думки. Однак запропонована праця «Нариси з лінгвістичної прагматики» постає все ж найбільш ємним, надзвичайно послідовно викладеним дослідженням, що охоплює увесь спектр проблем лінгвістичної прагматики як найповнішого вияву сутності сучасної науки про мову, починаючи від моменту її зародження й до етапу сучасного її

становлення як одного із найдинамічніших новітніх наукових напрямів» (автори – А. П. Загнітко, Л. Гнатюк, М. М. Михальченко) [2].

Звернімо увагу на словосполучення **цільне місце**, яке підкреслює важливість внеску мовознавця. Цікавим з огляду суб'єктивного ставлення авторів до праць Ф.С. Бацевича буде таке речення: *«Упродовж довгого часу, **крок за кроком**, у працях професора<...> систематизовано й усебічно висвітлено найактуальніші проблеми новітньої лінгвістичної думки»*. Доволі поетично підсилено показник часу та зусиль, що доклав мовознавець під час систематизації та висвітлення проблем: **крок за кроком**. Не можна також оминати увагою, що рецензенти підкреслюють те, що в монографії розглядаються **найактуальніші** проблеми, вона є **найбільш** ємною, із **надзвичайно** послідовно викладеним матеріалом, який стосується **найповнішого** вияву сутності сучасної науки про мову. Саме завдяки використанню прикметників найвищого ступеня порівняння досягнуто високого оцінного щабля.

Цікавою, на наш погляд, буде рецензія на монографію А. П. Загнітка «Теорія граматики і тексту»:

*«Рецензована праця є своєрідним підсумком наукового граматичного доробку і зрізом наукових зацікавленостей у сфері граматики **члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Анатолія Панасовича Загнітка** і має на меті ознайомлення читачів із розвитком знань про граматику і їхнім теоретичним обґрунтуванням, найважливішими традиціями, напрямками і школами, поглядами провідних учених і їхнім внеском у мовознавство не тільки з позицій сучасної лінгвістики, а й з урахуванням тогочасної ситуації у науці, проблемами новаторства і традиції у лінгвістиці, насамперед, у площині граматики (автор – Оксана Путіліна) [5].*

Зосередимо увагу на тому, як О. Путіліна вводить ім'я лінгвіста, на монографію якої зроблено рецензію: **член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор Анатолій Панасович Загнітко**. Підкреслимо, що ім'я написано повністю ще й з використанням наукового ступеня.

Зазначимо, американський психолог Д. Карнегі стверджував, що звучання власного імені для людини – найприємніша мелодія. Тому, на нашу думку, автор використала такий довгий варіант ономастичної одиниці як психологічний прийом налаштування читача до себе, створення певного емоційного поля.

В аналізованій рецензії знаходимо таке: *У структурному плані «Теорія граматики і текст» складається з 5 розділів. Перший з них «**Теорія мови**» (с. 9-77) присвячений загальній характеристиці класифікаційної типології концептів (с. 9-32), опису й аналізу соціолінгвістичного портрета мовної ситуації, зокрема його структурно- і функційно-типологічному виявам (с. 32-51), а також встановленню кваліфікаційних і класифікаційних ознак білінгвізму, а саме – його аспектам, різновидам і методам (с. 51-77) [5].*

Представлено один із абзаців, який структурно розкриває зміст усієї монографії, коротко надає відомості кожного розділу. Інформацію представлено із зазначенням сторінок.

Тож, підсумовуючи, можна стверджувати, що рецензія – це один із жанрів наукової комунікації, завданням якого є:

- оцінити, а оцінка – це співвіднесення з ідеалом;
- висловити своє ставлення до твору;
- допомогти аудиторії краще розібратися у питаннях тієї сфери, якої стосується твір, що рецензується;
- побачити те, що не помітно аматору;
- співвіднести твір з іншими (вписати у контекст) [3].

Отже, головною ж метою рецензійного дискурсу є переконання читацької аудиторії. Цей факт зумовлює її антропоспрямованість, що вимагає врахування когнітивних, психологічних і соціальних параметрів аудиторії, рівня освіти, фахової належності, віку тощо. На мовному рівні це виявляється передусім у виборі лексико-синтаксичних конструкцій [4].

Література

1. Загнітко Анатолій «Поетична енергетика і синергетика». Рец. на кн.: Семенець О.О. Синергетика поетичного слова. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.
2. Загнітко Анатолій, Гнатюк Любомира, Михальченко Марина «Новітні виміри лінгвістичної прагматики». Рецензія на монографію: Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія] / Ф. С. Бацевич – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Каждую пятницу. Рецензія як жанр журналістики. [Електронний ресурс] – URL – <https://sites.google.com/site/evfriday/uceba/2-rurs-vidavci>.
4. Левчук І. «Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу» / Ірина Левчук // *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I : 2013, pp. 97-105. ISBN 978-83-936654-2-6 Adam Mickiewicz University Press, Poznan.
5. Путіліна О. Сучасна граматики : основні вектори розвитку. Рецензія на монографію : Загнітко Анатолій Панасович. Теорія граматики і тексту : монографія [Текст] / Анатолій Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – 480 с. / Оксана Путіліна // *Linguistic Studies : international collection of scientific papers / Donetsk National University* ; Ed. by A. P. Zahnitko. – Kyiv – Vinnytsia : DonNU, 2015. – Vol. 30. – 213 pp.

Катерина Хромихіна
Бахмутська загальноосвітня школа I-III ступенів № 24
з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів
Бахмутської міської ради
Науковий керівник – учитель-методист **Наталія Холод**
м. Бахмут

ПРІЗВИЩА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА АНТРОПОНІМІКИ

Ми повсякчас спілкуємося з друзями, знайомими, колегами; читаємо книги, дивимося телевізор – і майже постійно в центрі нашої уваги перебувають люди. У всіх є власні атрибути, що вирізняють їх з-поміж інших, одним із яких є прізвище. Звідки воно походить? Якою була історія його виникнення? Хто ті люди, що першими отримали таке найменування? Думаю, кожен із нас хоча б раз у житті, але задумувався над цими питаннями. Адже знати походження свого прізвища – значить знати рід свій. А знати рід – необхідна шана.

Прізвища здавна привертали і продовжують привертати увагу мовознавців. Всебічне дослідження слов'янської антропонімії припадає на середину ХХ ст. і реалізується в працях українських учених (С. П. Бевзенко, В. О. Горпинич, Л. Л. Гумецька, М. О. Демчук, І. М. Железняк, Ю. О. Карпенко, Р. Й. Керста, І. І. Ковалик, О. Д. Неділько, А. М. Поповський, Ю. К. Редько, М. О. Сенів, І. Д. Сухомлин, М. І. Сюсько, М. Л. Худаш, К. К. Цілуйко, П. П. Чучка), російських (В. Д. Бондалетов, С. І. Зінін, В. А. Никонов, Н. В. Подольська, О. М. Селіщев, О. В. Суперанська, В. К. Чичагов, Л. М. Щетинін), білоруських (М. В. Бірило, М. Я. Гринблат, А. К. Устинович) та інших ономастів.

Мабуть, мало хто знає, що українське прізвище чи не найстаріше в Європі. У всякому разі в 17 столітті майже всі українці носили прізвища. Деякі українці мали прізвища, які дали їхнім предкам ще в князівські часи. Для порівняння французькі простолюдини отримали прізвища лише на початку 19 століття завдяки указу імператора Наполеона Першого. Російські селяни отримали прізвища лише після Реформи 1861 року. Саме тому в росіян так багато прізвищ Іванов, Петров, Сидоров... Відомо, що, виписуючи «вольну» вчорашнім кріпакам, їм давали прізвища за ім'ям батька. Імена Іван, Петро, Сидір на той час були найпоширенішими в російських селах. Принагідно, хочемо зазначити, що єдиним народом Європи, у якого немає до сих пір сталих прізвищ, є ісландці. У них ім'я батька автоматично стає прізвищем для дитини. Тому чоловіки мають прізвища на кшталт Петерсен (*син Петера*), а жінки Петердоттір (*дочка Петера*).

У питанні про шляхи формування і час становлення прізвищ нема одностайної думки. Одні дослідники формування прізвищ на Україні відносять до ХVIII-XV ст., а інші датують його ХVII-XVIII ст. чи навіть пізнішим періодом.

Однак прізвища на Україні як такі вживалися і раніше. За словами М. О. Жовтобрюха, «прізвище як категорія лінгвістична, лексична у більшості народів, у тому числі й в українців, виникає і стабілізується в суспільно-мовній практиці задовго до того, як вводиться державна кодифікація відповідних звичаєвих правил користування особовими найменуваннями. З цієї точки зору є всі підстави стверджувати, що прізвища існували раніше, ніж вони утворилися, як факт юридичний, як норма державного права». А професор П. Чучка з приводу цього пише, що переважна більшість прізвищ у слов'ян набагато старіше, ніж сама класифікація. Вони виникали й функціонували як особові назви ще до юридичної стабілізації цих спадкових найменувань.

Історія зберігає тисячі прізвищ, назви яких пов'язані з побутом, звичаями, характером, зовнішнім виглядом людей і родом їхньої праці. Поява прізвищ таким чином і була для того, аби задовольнити потреби в найточнішій ідентифікації осіб із однаковими іменами.

Прізвище має всі ознаки мови і, отже, є предметом мовознавства. Кожне прізвище має свою історію, походження, значення.

Сучасні українські прізвища пройшли довгий і складний шлях розвитку, проте лексеми, що стали прізвищами, функціонували в мові задовго до закріплення їх у ролі обов'язкових спадкових найменувань.

Здавна прізвища як ідентифікаційні назви могли структурно бути одночленими одиницями, вираженими індивідуальним ім'ям, паронімом або топонімічною назвою (*Богдашко, Миклич, Охлоповський*), двочленими, що найчастіше складались із християнського імені і пароніма або прізвиська (*Гришко Шульжич, Маско Микитеня*), тричленими, вираженими християнським іменем, паронімом і прізвищем (*Максим Харитонович Гаркавий, Лука Григорович Губа*) і описовими назвами (*Тимко з Тернополя, Гаврило Маслов*).

Цікавими є прізвища, одним із компонентів яких є особове ім'я. Ці антропооснови нечисленні, але прозорі за своїм складом: *Білоіван, Черноіван*. Перший компонент цих антропооснов вказує на якусь ознаку людини, переважно пов'язану з її зовнішністю, а другий – називає ім'я. Виникнення таких прізвищ пов'язане з розмежуванням у невеликому колективі людей, що мають однакові імена.

Далеко не кожне прізвище легко піддається тепер поясненню навіть у тих випадках, коли основа його є прозорою. Як пояснити, наприклад, мотиви виникнення таких прізвищ, як *Буряк, Куліш, Лобода, Плачинда, Пиріг, Мороз, Стародуб, Качур, Редька, Книш, Цвях, Ковбаса, Король, Апостол, Шелест, Явір, Шабатура* та багатьох інших? Можна припускати, що котрийсь із прадідів Тарапати був неспокійним за вдачею чоловіком (слово «тара-пата» означає «клопоти, неспокій»), Недайкаші чи Недайборща – неподільчивим, а Простибоженко занадто часто повторював слова «прости боже». Проте справжні причини появи цих і багатьох інших прізвищ, в основу яких лягли прізвиська, сьогодні встановити неможливо. Мотиви надання прізвищ у будь-якому колективі є надзвичайно примхливими.

Причини значно ширшого, порівняно з іншими народами, побутування серед українців колоритних прізвищ з виразним гумористичним відтінком у значенні слід шукати в нашій історії. Адже величезна кількість сучасних українських прізвищ кувалась у горнилі Запорізької Січі. Саме тут вперше виникла потреба офіційної реєстрації великого числа козаків. За звичаями Запорізької Січі новоприбулий до війська повинен був прибрати нове прізвисько, під яким його записували до козацьких реєстрів. Під час процедури вибору нового наймення січове товариство мало слухну нагоду повною мірою виявити свою схильність до жарту й дотепу.

Ритуал прийняття до війська новоприбулого козака описує Дмитро Яворницький у праці «Історія запорізьких козаків»: «Прийнятий до лав запорізьких козаків насамперед записувався в один із 38 січових куренів, у той чи інший з них, залежно від власного вибору, й тут же, при записі в курінь, міняв своє власне прізвище на яесьь нове прізвисько, котре дуже часто характеризувало його з зовнішнього чи внутрішнього боку; цю зміну прізвища робили для того, щоб приховати минуле новоприйнятих у Січ. Часто на запит російського чи польського уряду, чи нема в Січі якогось Іванова чи Войновича, запорізький Кіш відповідав, що таких осіб на Січі немає, а є Задерихвіст чи Загубиколесо, котрі вступили до лав козаків приблизно в той час, про який запитують московські чи польські люди. Змінивши ім'я і приписавшись до куреня, новачок приходив у той курінь, і курінний отаман у присутності козаків відводив йому місце завдовжки три аршини й завширшки два, кажучи при цьому: «От тобі й домовина! А як умреш, то зробим ще коротшу».

Породженням відчайдушного й розкутого духу запорізького січового товариства є, очевидно, така своєрідна за значенням сполучуваних основ і за самим способом творення група прізвищ, що не має аналогій в антропонімії інших слов'янських мов, як Затуливітер, Неїжборщ, Недайкаша, Непийвода, Непийпиво, Підкуймуха, Задерихвіст, Нагнибіда, Убийвовк, Паливода, Перебийніс, Покинъчерета, Прудивус (Прудиус), Роздайбіда, Цідибрага, Куйбіда та ін.

У цьому короткому огляді особових найменувань, що стали основою сучасних прізвищ, звичайно, не можна охопити всі типи українських прізвищ - цього величезного за обсягом і надзвичайно розмаїтого за будовою і значенням основ лексичного шару нашої мови.

Хочеться лише ще раз підкреслити, що наше прізвище – це не сухий, позбавлений смислу паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

Література

1. Словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 8. – С. 108.
2. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини : дис... канд. наук: 10.02.01– укр. мова / Ю. Б. Бабій. – Одеса, 2007.

3. Булава Н. Ю. Сучасні українські прізвища Північної Донеччини : дис... канд. наук: 10.02.01– укр. мова / Н. Ю. Булава. – Одеса, 2005.
4. Васильченко В. Українські прізвища [Електронний ресурс] / В. Васильченко. – Режим доступу : <http://etno.uaweb.org/lib/vasyliczenko.html>.
5. Горпинич В. О. Динаміка прізвищ Слов'янщини. [Електронний ресурс] / В. О. Горпинич. – Режим доступу : <http://bo0k.net/index.php?p=chapter&bid=1171&chapter=1>.
6. Горпинич В. О. Прізвища степової України: Словник: Близько 75 000 слів / Горпинич В. О. – Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. – 40 с.
7. Гричишин Д. Ономастичні дослідження проф. Юліана Редька / Д. Гричишин // Вісник Львівського університету: сер.: Філологічна . – 2006 . – Вип. 38, ч. 2 . – С. 176-181.
8. Демченко В. М. Етимологія прізвищ України: чинники державності [Електронний ресурс] / В. М. Демченко. – Режим доступу : http://library.market-studio.com/ukr/Demchenko__ETIMOLOGIYa_PRIZVISch_UKRAYiNI_ChINNIKI_D.pdf.
9. Мосенко Л. Г. Українські імена і прізвища / Мосенко Л. Г. – К. : Знання, 1996. – 47 с.
10. Популярні прізвища та імена України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/uaname/popularnist-prizvis/misca-1---10000>
11. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К., 1966.
12. Скрипник Л. Г. Власні імена людей: Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.

*Світлана Цінько, канд. пед. наук, доцент,
Дмитро Марєєв, асистент
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів*

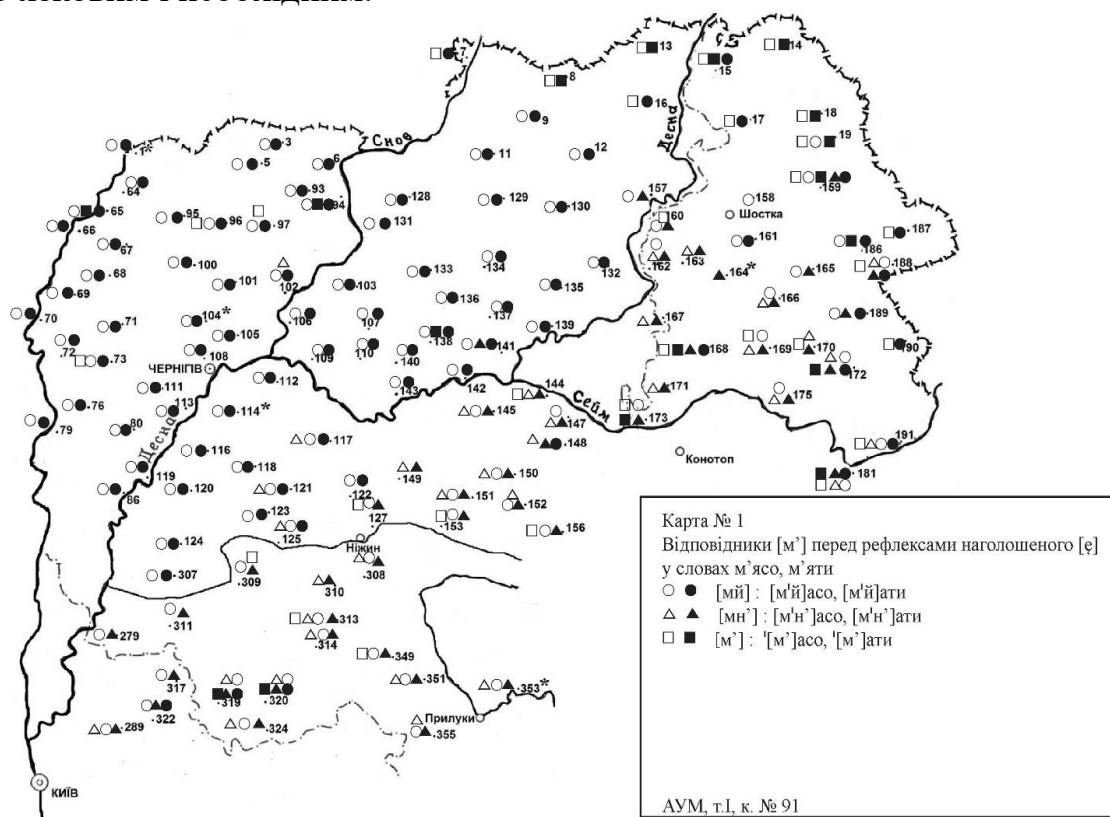
/МЙ/ - /МН'/ - /М'/ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОГО ПОЛІССЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОМЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

У роботі з формування грамотності й культури мовлення учнів вагому роль відіграє робота з діалектизмами. Досконало вивчивши помилки, зумовлені говірковим мовленням, в оточенні якого проживають і під вплив якого потрапляють школярі, учитель повинен виробити конкретні прийоми роботи для усунення цих хиб. Удосконалення рівня володіння усною і писемною формами літературної мови неможливе без роботи над фонетичним аспектом мовлення, «при вивченні якого слід докласти чимало зусиль, щоб використати його як ефективний засіб боротьби з діалектизмами» [2, с. 15].

Правильне артикулювання звуків відповідно до загальноприйнятих норм допоможе оволодіти грамотним письмом, удосконалити орфографічні навички. Однією з говіркових рис, що потребує коригування в мовленні учнів, є помилкове вживання епентичних приголосних.

У протоукраїнських говорах діяла тенденція до диспалаталізації губних [4, с. 228]. Ствердіння лабіального приголосного на початку слова перед [a] (<[*ɛ]) спричинило появу після нього звука [j]: *мй'асо, вй'анути, пй'ат'*. Проте через асиміляцію за місцем творення [j] після [м] у багатьох говорах української мови змінився на [н']: *мн'асо, п'амн'ат'* [1, т. III, ч. 3, к. 12]. Хоча у східнополіському діалектні форми зі сполукою [мн'] перед [а] зменшують функційну активність на користь форм зі сполукою [мй] (що засвідчує карта 1. Вона репрезентує матеріали двох хронологічних зрізів: середини ХХ ст. і початку ХХІ ст.: контурні фігури відтворюють матеріали, зібрані протягом 2010–2016 рр.; зафарбовані фігури – матеріали середини ХХ ст., представлені в АУМ), проте й досі в окремих говірках їх уживають безваріантно. Спорадично у всьому діалекті, а також у густій мережі населених пунктів на північному сході (у зоні контактів із російськими говірками) (див., напр., [3, к. 5, 19]) поширені форми *м'асо, м'ат'*, у яких епентичний приголосний відсутній, а губний зберігає м'якість.

До сьогодні у лінгвістиці й методиці немає чіткої думки щодо діалектизмів у мовленні учнів. Є прихильники й противники викорінення таких слів із мовлення дитини (див. докладно [5, с. 13]). Однак вагомим мінусом є вплив діалектної вимови на писемне мовлення. А всі документи, із якими людина стикається протягом життя, підпорядковуються чітким правилам. І щодо вживання лексики також. Відтак знання дитиною норм літературної мови є обов'язковим і необхідним.

Досить часто у шкільній практиці спостерігаємо помилки у написанні слів, зумовлені неправильною їх вимовою. Наприклад, слово *тьманий* чимало

учнів пише *тьм'яний*, а замість *вим'я*, *м'яти* уживають *вимня*, *мняти*, замість *м'ясо*, *м'ята* – *мясо*, *м'ята* тощо.

Окрім усного пояснення причин різниці у вимові й написанні слова у літературній мові та діалектному оточенні, пропонуємо систематично виконувати вправи такого характеру:

1) на порівняння вимови й правопису слова в літературній мові й діалектному оточенні;

2) на конструювання й реконструювання речень і текстів з означеними лексемами;

3) на проведення доступних для учнів лінгвістичних досліджень і створенні на їх основі власних проєктів;

4) вправи з елементами ділової гри: дискусій з лінгвістичних тем, ток-шоу з учасниками, один з яких володіє літературною мовою, а другий уживає діалектизми тощо.

Окрім роботи на уроках (де час обмежений і необхідно працювати насамперед над засвоєнням програмового матеріалу), значний потенціал для цієї роботи мають факультативні й спеціальні курси та позакласні заходи.

Отже, за умови збереження культурно-історичної та естетичної цінності діалектів, автентичності та неповторності говіркового мовлення, необхідно працювати над розмежуванням вимови окремих діалектних слів і літературним написанням ідентичних слів. Таку роботу варто проводити систематично, пропонуючи учням цікаві й пізнавальні завдання, й урахувати потенціал факультативних та спеціальних курсів, а також позакласної роботи для усвідомлення учнями названих вище відмінностей.

Література

1. Атлас української мови : в 3 т. Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 2001. – 266 с.
2. Дорошенко С. І. Боротьба за грамотність і культуру мови учнів в умовах діалектного оточення (у школах Сумської області) / С. І. Дорошенко. – Суми, 1956. – 32 с.
3. Куриленко В. М. До ареалогії та стратиграфії північних (поліських) говорів / В. М. Куриленко. – Глухів : РВВ ГДПІ, 2001. – 184 с.
4. Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови : Історико-фонетичний нарис / Г. П. Півторак. – К. : Наукова думка, 1988. – 280 с.
5. Цінько С. В. Вивчення діалектної лексики засобами ІКТ / С. В. Цінько, Д. А. Марєєв // Дивослово. – 2016. – № 5. – С. 13-16.

ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ACQUIS COMMUNAUTAIRE» ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗОВИХ ПРИНЦИПІВ ЄС В УКРАЇНІ

Прагнення України стати частиною європейської спільноти має певний історичний шлях і обумовлено ратифікацією міжнародних угод та прийняттям відповідних нормативно-правових актів. Проте останнім часом виникає все більше дискусій стосовно не стільки імплементації домовленостей, скільки їх професійного розуміння. Різні підходи до трактування базових принципів та їх упровадження зумовлюють суперечності. У зв'язку з цим, виникає необхідність дослідження базових принципів взаємодії держав у сфері міжнародної економічної політики у контексті функціонально-лінгвістичних проблем перекладу. Об'єктом дослідження є досягнення ЄС, які є умовою (базовими принципами) співіснування країн ЄС, визначені терміном «acquis communautaire», який виник під час переговорів про вступ до ЄС Данії, Ірландії, Норвегії та Великої Британії (1969–1972 рр.) і об'єднує всі договори та закони ЄС, декларації, резолюції, міжнародні угоди та рішення суду. Актуальність дослідження полягає в тому, що термін «acquis communautaire», що означає «доробок спільноти», у всіх мовах переважно використовується у французькому варіанті; його тлумачення постійно змінюється та переглядається у залежності від глобалізаційних викликів, які є основною проблемою непорозуміння.

Дослідження наукових [1; 4] та нормативно-правових джерел у сфері міжнародної економічної політики [2; 3; 5] доводять, що не існує єдиного підходу стосовно інтерпретування терміна «acquis communautaire» (Табл. 1); відтак незрозуміло, яким саме чином упроваджувати базові принципи.

Таблиця 1

Особливості тлумачення терміна «acquis communautaire» в залежності від джерел та часу [12; 13; 15]

Джерело	Тлумачення	Фрагмент оригіналу документу	Проблема (причина)
Лісабонський договір (2000) (2007)	Координація та розвиток трьох основних завдань: підвищення конкурентоспроможності; створення робочих місць і	Preparing the transition to a knowledge-based economy and society by better policies for the information society and R&D, as well as by stepping up the process of structural reform for competitiveness and innovation and by	Європейський Союз зазнає квантового зрушення, спричиненого глобалізацією і викликами нової економіки, заснованої на знаннях.

	підвищення якості ринку праці; сприяння розвитку суспільства шляхом розширення підтримки досліджень, освіти та інновацій.	completing the internal market; modernising the European social model, investing in people and combating social exclusion; sustaining the healthy economic outlook and favourable growth prospects by applying an appropriate macro-economic policy mix.	Підвищення глобальної конкурентоспроможності Союзу через економічне оновлення та поліпшення у соціальній сфері й охороні довкілля.
Лаекенська декларація про майбутнє Європейського Союзу (2001)	Реорганізація (розподіл) компетенцій між ЄС та державами-членами (кращий розподіл компетенцій; спрощення інструментів ЄС для дій; посилення демократії, прозорості та ефективності).	Lastly, there is the question of how to ensure that a redefined division of competence does not lead to a creeping expansion of the competence of the Union or to encroachment upon the exclusive areas of competence of the Member States and, where there is provision for this, regions.	Забезпечення перевизначеного розподілу компетенцій з метою стримування повзучого розширення компетенцій ЄС або посягання на виключні сфери компетенцій держав-членів та регіонів в умовах динамічного розвитку.
Європа 2020 (2010)	Злиття трьох основних пріоритетних напрямів розвитку (інтелектуального, сталого та інклюзивного).	Smart growth: developing an economy based on knowledge and innovation. Sustainable growth: promoting a more resource efficient, greener and more competitive economy. Inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion.	Прискорення виходу з економічної кризи та створення нової моделі розвитку, яка могла б відповідати новим завданням майбутнього десятиліття.

Серед науковців існують певні протиріччя стосовно визначення «*acquis communautaire*». Наприклад, А. Маген доводить унікальний характер «*acquis communautaire*» як інструменту зовнішнього впливу ЄС, тоді як Р. Швок відносить до «*acquis communautaire*» специфіку, приклади та парадокси адаптації законів країн, які не є членами ЄС [4].

Р. Калитчак та Б. Барна наголошують, що економічна складова та комунітарний доробок («*acquis communautaire*») стали наріжним каменем найбільш тісного об'єднання держав Європи і не тільки слугують ключовими механізмами інтеграції між різними економічними та правовими системами країн-членів, а й забезпечують основу для взаємодії Європейського Союзу з третіми країнами [1].

Підґрунтям для створення ЄС було економічне і технічне співробітництво, але формування і створення політичного союзу та співпраця у сферах соціальної, внутрішньої та зовнішньої політики, загальної політики оборони та безпеки призвели до значних динамічних змін у зазначених сферах і, як наслідок, перегляду «*acquis communautaire*». Держави, які готуються вступити до ЄС, повинні погодитися з усіма чинними «*acquis communautaire*», іноді протягом перехідного періоду, а також запровадити механізми прийняття майбутніх елементів «*acquis communautaire*».

Щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу за принципами «*acquis communautaire*», то за період з 2004 по 2017 роки фактично було здійснено тільки перший етап адаптації, бо наступні шість етапів пов'язані зі здійсненням комплексного порівняльного аналізу, розробленням рекомендацій стосовно гармонізації законодавства України з «*acquis communautaire*», проведенням політичного, економічного та соціального аналізу наслідків реалізації рекомендацій та визначенням переліку законопроектних робіт та їх прийняттям.

Перспективу дослідження становлять функціонально-лінгвістичні проблеми перекладу у дискурсі міжнародної економічної політики (на матеріалі англійської та української мов).

Література

1. Калитчак Р. Угода про асоціацію з Україною у контексті основних форматів розбудови Європейським Союзом відносин з третіми країнами / Р. Калитчак, Б. Барна // Вісник Львівського Національного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2016. – Вип. 38. – С. 50–58.

2. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM (2010) 2020. Brussels, 3.3.2010. – URL: https://www.researchitaly.it/uploads/706/1_Europe%202020_2010_EN.pdf

3. Laeken Declaration on the Future of the Union, European Council, 14–15 December 2001. – URL: https://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html (12.02.2018)

4. Magen A. The Acquis Communautaire as an Instrument of EU External Influence / A. Magen // European Journal of Law Reform. – 2007. – Vol. 9(3). – P. 361–392.

5. Treaty of Lisbon. Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community (2007/C 306/01) // EUR-Lex. Access to European Union Law, 01 December 2007. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (Accessed 12.02.2018).

Богдана Чумак

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Інна Гороф'янюк

м. Вінниця

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ГОВІРКИ С. ШИШКІВЦІ СОКИРЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Україна є Батьківщиною не тільки для українців, а й для інших народів, наприклад, румунів, росіян, білорусів, молдован та ін. Зрозуміло, що проживаючи на цій території, вони приносять із собою власні звичаї, традиції, творчість, а також мову.

В. І. Теркулов наголошує на тому, що в Україні потрібна велика національна програма вивчення «українського світу». Тому сьогодні мовознавці вважають актуальним вивчати саме анклавну говірку, чинники її формування, особливості функціонування. Уже багато зроблено у вивченні російських, польських, білоруських говірок на території України, та мало уваги приділено молдовським анклавам.

Предметом нашої розвідки є говірки молдовського села Шишківці Сокирянського району Чернівецької області, де було зафіксовано більше трьох годин аудіозаписів зв'язних текстів від 11 місцевих жителів. Це переважно були розповіді про себе та про життя.

Хоча серед мешканців села налічується 82 % молдован, проте говірка функціонує на україномовній основі. За виразними діалектними рисами на різних мовних рівнях встановлено, що говірка села Шишківці Сокирянського району Чернівецької області належить до групи покутсько-буковинських говірок південно-західного наріччя.

Фонетичні особливості досліджуваної говірки:

1) виразно виявлене ствердіння [с], [ц] у кінці слів та в інших позиціях: *нап^лодилиса, ожи^нивси, танц^ували, х^ллопец, ^лшишк^іівцох;*

2) пом'якшення шиплячих [ш], [ж], [ч]: *ізв^іш^і'ч^{ен}'іє, паса^л'ж^ірського, ^лж^ізн^і, пробу^л'дж^іайу, ч^і'тир^і;*

3) пом'якшення [р']: *б^ібл^ію^лтекар^{ом}, інт^і'р^{ес}но, р^і'н^гент, пр^і'вичка, м^іжду^р'адну;*

4) на місці [е] можливий голосний [и]: *дипу^л'татом, мат^і'ур^іял, за^лмерзнии, вжи^нивса, ^лперви, шир^л'ст^{ан}'і;*

5) звук [а] після м'яких приголосних переходить в [е] або [і]: *дн^е, п^еди^с'ат, ха^л'з^ейство;*

6) втрата дзвінкості приголосних перед глухими: *по^л'г^ін^б, ^лт^іаш^жко, д^руш^жкойу, бад^м'кі, баб^н'кі, з^сси^с'трої.*

Крім фонетичних рис покутсько-буковинської групи говірок, у фонетиці досліджуваної говірки маємо ще рису, притаманну наддністрянській групі говірок [1, с. 220] – сильне «укання», що проявляється в значному зближенні

(або й заступленні) ненаголошеного [о] з [у], [у^о]: *голодо́вка, су́да, ку́пуйут, новудн'іст'ровск, пу'йїхаў, бул'н'іц'і*.

Також фіксуємо в говірці такі риси гуцульського говору:

1) ширша, дещо обнижена артикуляція [и] в напрямку до [е], внаслідок чого ця фонема навіть під наголосом звучить як [е]: *пре^ийїхали, кринде^ишинове, вєд'іти, жєто, вус'кеї*;

2) явище субституції [х], [хв], [кв] → [ф]: *фустку, зафа'тив, фа'сул'і* [1, с. 222].

Морфологічні особливості говірки села Шишківці Сокирянського району Чернівецької області не настільки яскраво представлені, як фонетичні, та все ж нам вдалося виділити такі:

1) розрізнення, хоч і непослідовне, твердої і м'якої груп іменників I та II відміни: *поч'тал'онкоюу, ан'др'ейа, йааку'шеркоюу, ви^ереткоюу, до'йаркоюу, але ку'н'ом, бура'ком, смєрту, го'р'іукоюу*;

2) у дієслівних формах 1-ої ос. однини тепер. часу [д], [т], [з], [с] нерідко зберігаються, не переходячи у відповідні шиплячі: *мус'у, ход'у, са'д'у*; у дієсловах II дієвідміни в 3-ій ос. множини та однини звичайно виступають форми без кінцевого [т]: *са'д'а, ход'а, роби, робл'а, при'ход'а*;

3) іменники жіночого роду в О.в. однини мають закінчення -оу: *з л'убоу, с поло'виноу, го'р'іукоюу, су'с'ідоу, мол'давскоу*;

Серед морфологічних рис вдалося зафіксувати й такі, що характеризують наддністрянські говірки:

1) досить часті стягнені форми прикметників, порядкових числівників і присвійних займенників у Н. відм. однини без кінцевого [й]: *буўпарал'ізовани, ни^еб'една, ў'с'аки, ши'фонови, кажни* ;

2) у формах 3-ої ос. однини та множини теперішнього часу дієслів II дієвідміни зберігається кінцеве [т] : *купуйут, танцуйут, будуть, учит*.

Вдалося виокремити одну рису, яка об'єднує гуцульські говірки з покутсько-буковинським на морфологічному рівні – форми найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників творяться за допомогою частки *май*: *май ни^е добрий, май йак'іс стара, май помужніў, май за'можн'і, май зажиточ'но*.

Частка *май* слугує не тільки для творення вищого ступеня порівняння прикметників, а й як відповідник слів *якби* та *трохи*.

Тож, як бачимо, у говірці села Шишківці Сокирянського району Чернівецької області фіксуються сьогодні діалектні риси як покутсько-буковинського (66%), так і наддністрянського (25%) та гуцульського (10%) говорів.

Серед синтаксичних рис говірки відзначаємо такі:

1. протиставний сполучник *але*: *али^е не^е вдалоса к'інч'ати школу; али^е музика г'рала три 'дн'а ; али^е помален'ко научиласи йа*;

2. поширений сполучник *ну*, що виконує приєднувальну функцію: *ну про'паў 'б'езв'іс'т'і; таї ну так / йак кажут по простому; ну оце так'е воно; ну айк'жи за грош'і ткала*;

3. поширений сполучник мети *най* (риса гуцульських, бойківських та карпатських говірок): *най вона у́же розка́зує*; *най Бо́г ми́лує*; *най йа ту́б'ї розка́жу*; *дума́йу най май бри си́ лиша́є*.

Лексичний склад говірки жителів села досить строкатий. Нашу увагу привернули лексико-семантичні діалектизми: *гул'ала* 'танцювала'; *в'їд:аласа* 'вийшла заміж'; *не годна* 'не можу'; *пови'д'їнка* 'звичай'; *перше* 'нещодавно'; *видит'с'а* 'бачитися'; *карточ'ка* 'фотографія'; *убрали* 'одягнули'; *дурно* 'без причини'; *ф'їрма* 'ферма'; *ни'ма го'да* 'не досягнув певного віку'; *розд'їлила з тим* 'розлучилася з ним'; *хл'їб* 'третій день весілля' (*ї на третій ден' зноу так на хл'їб // хл'їб називається // йак ци сказати третій ден' тожи в'їс'їл'а було тожи т'ї сам'ї л'уди вай'о – Боже*); *бат'ко* 'чоловік, що вінчає молоде подружжя в церкві'; *замужалис'а* 'одружилися'; *слабий* 'хворий'; *слабувала* 'хворіла', *наура* 'вітали', 'шанували', 'високо піднімали на руках' тощо.

У досліджуваній говірці й досі вживаються архаїзми *постоли* 'м'яке селянське взуття з цілого шматка шкіри без пришивної підошви, яке звичайно носили з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками (волоками)'; *хороми* 'сіни; великий розкішний будинок'; *склецок* 'шматок чогось'; *вуйко* 'дядько по матері, брат матері'; *ви'реткоюу* 'довгий коврик'; *налауник* 'вузька, переважно килимова, тканина, якою покривають лави'.

Говірка має також запозичення: румунізми – *кумнат* 'брат дружини', 'чоловік сестри', *пац'орки* 'бісер'; *нанашки* 'вінчальні батьки', *сарака* 'нещасна, бідна людина'; германізм *файн'ї* 'гарні'; росіянізми – *пот'їхон'ку* 'помаленько', *возможност'ї* 'можливості', *жи'лан'їя* 'бажання', *нада* 'треба', *бал'шої* 'великий'.

Отже, у результаті проведеного аналізу говіркового матеріалу на чотирьох мовних рівнях можна з упевненістю сказати, що жителі села – це активні білінгви: вони вільно володіють своєю рідною мовою – молдовським діалектом румунської мови, й так само вільно можуть переходити на українську мову, а тому очевидним є те, що анклавна молдовська говірка села Шишківці Сокирянського району Чернівецької області зазнала асиміляції й більшою мірою демонструє особливості покутсько-буковинської групи говірок з елементами наддністрянських та гуцульських говірок південно-західного наріччя української мови.

Література

1. Бевзенко С. Діалектологія / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Матвіяс І. Українська мова і її говори / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Київ : Наук. думка, 1990. – 168 с.
3. Жилко Ф. Говори української мови / Федот Трохимович Жилко. – Київ, 1958.

Тетяна Чупра

Горлівський інститут іноземних мов

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Ольга Муратова

м. Бахмут

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ШЛЯХ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нагальною потребою сучасної школи є створення умов, за яких кожен учень мав би змогу навчитися самостійно здобувати необхідну інформацію, використовуючи її для власного розвитку, самореалізації, для розв'язання існуючих проблем.

Основою сучасного уроку літератури є спільна діяльність учителя та учня, але при цьому варто звертати увагу й на самостійну роботу учнів, що дає бажані результати лише тоді, коли вчитель добре продумає її, заздалегідь визначить місце в системі методів і прийомів усієї навчальної діяльності, постійно проводить її, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи форми, розвиваючи творчу ініціативу учнів, виховуючи їхні естетичні вподобання.

Пізнавальну активність школярів на уроках словесності слід розуміти як вміння емоційно сприймати, глибоко осмислювати й оцінювати художні твори, робити відповідні висновки та узагальнення; образно, літературною мовою висловлювати свої судження про твір в усній і письмовій формі. При цьому учні мають виявити волю, вміння долати труднощі в навчанні; використовувати знання, якими оволоділи для здобуття нових; самостійність розумової праці; усвідомлення розумових цілей діяльності.

На думку методистів О. Бандури, Н. Волошиної, В. Золотникової, О. Ісаєвої, О. Мазуркевича, Г. Машталер, Є. Пасічника, Б. Степанишина та ін., одним із дійових засобів розвитку пізнавальної активності учнів під час вивчення літератури є самостійна робота.

Глибше проникнення у зміст і форму літературного твору, у світ його літературних образів дає змогу відчувати радість самостійного пізнання, насолоду творчого мислення. Тільки такий підхід до викладання літератури в школі може забезпечити розвиток логічного й образного мислення учнів, виробити в них навички самостійної роботи, розвинути пізнавальну активність школярів.

Завдяки самостійній роботі дитина відчуває радість від пошуків і пізнання істини, тому що в основі самостійної роботи новий для учня матеріал, нові пізнавальні завдання; захоплюючим є сам процес оволодіння новим матеріалом, а не лише форма його організації; зберігається принцип добровільності й активності у роботі школярів, а також доцільність міжпредметних зв'язків.

На думку багатьох науковців, а особливо учителів-практиків, самостійна робота школярів у процесі вивчення літератури є обов'язковим компонентом, її роль, зміст, тривалість, способи керівництва визначаються метою вивчення певного матеріалу, його специфікою та рівнем підготовки дітей. Учитель

створює необхідні умови і настрій, щоб підтримати творчі починання школярів, їхню добровільність і самостійність.

Так, Б. Степанишин зауважував, що одним із найрадикальніших засобів свідомого й глибокого засвоєння наук є проведення різноманітних самостійних робіт, бо саме «самостійна робота прищеплює учням необхідні практичні вміння й навички розумової праці в галузі гуманітарних наук і мистецтва слова..., сприяє формуванню творчої активності, бо при її застосуванні учень стає не лише об'єктом, а й суб'єктом, співтворцем навчання й виховання» [5, с. 12]. Учений визначає три ступені розвитку самостійності школярів: самостійно-репродуктивний, репродуктивно-критичний, критично-творчий. На першій стадії головне завдання учнів – активно пізнавати і пізнане по-своєму відтворювати, на другій стадії – уміти повністю самостійно виконати завдання й оцінити сам об'єкт опрацювання, визначити своє ставлення до нього. На третьому, найвищому ступені самостійності, школярі мають творчо застосувати здобуті знання, вміння й навички і створювати щось своє, нове [5, с. 174].

Є. Пасічник ефективними формами самостійної роботи вважає семінарські заняття з літератури, які спрямовані на глибоке осмислення учнями літературних явищ, розвиток творчих здібностей, відтворюючої уяви, пам'яті [3]. Для самостійної роботи широко практикуються різноманітні завдання, виконання яких потребує виявлення активності у пошуку, озброєння узагальненими способами аналізу художнього твору, доступними для певного віку. Самостійна робота з художнім твором – це «внутрішній процес активного сприймання й аналізу явищ літератури і формування на цій основі власної думки; вміння поставити перед собою завдання, підготуватися до нього» [3, с. 36].

Самостійна робота в процесі вивчення літератури є, по-перше, джерелом знань, що забезпечує первинне ознайомлення з художнім твором. Так, наприклад, вивчення творів історичної тематики виходить за межі літературознавства у сферу наук, які з ним межують, зокрема історії. Готуючись до уроку, учитель літератури дає самостійну роботу на знаходження необхідної інформації з фактів минулого за історичною та довідниковою літературою, осмислення її та пов'язування з конкретним художнім текстом. Учні характеризують історичну епоху, що породила художній твір, дають історичний коментар, складений на основі вивчення особливостей соціального чи культурного життя народу, фактів, документів, свідчень із праць історичного характеру.

По-друге, самостійна робота пропонується як засіб поглибленої роботи з твором, а саме: виконання пізнавальних завдань після його прочитання, знаходження цитат на підтвердження думок, підготовку рефератів, повідомлень тощо. Так, словесники пропонують провести паралель між художньо-історичним текстом і твором мистецтва однакової тематики.

Учні 6-го класу у процесі роботи з історичними піснями можуть підготувати повідомлення за такими завданнями:

Що я дізнався з історичних пісень і картин художників про захист рідної землі від польської шляхти та турецько-татарських нападників? (Пісні «Чи

спиш, чи чуєш, пане господарю?», «Пісня про Байду», «Ой Морозе, Морозенку...», «За річкою вогні горять»; картини О. Мурашка «Похорон кошового», М. Кривенка «їхав козак на війноньку...»)

– Що нового я довідався з історичних пісень про боротьбу трудящих проти визискувачів? («Пісня про Устима Кармалюка», «Максим козак Залізник», «Летіла зозуля».)

– Як український народ прославляє своїх героїв у різних видах мистецтв? Наведіть приклади.

– Створити порівняльний художній образ Устима Кармалюка на основі пісні «За Сибіром сонце сходить» та картини В. Савіна «Кармалюк».

– Порівняти портрет гетьмана Дмитра Вишневецького з тим образом-персонажем, який описано у «Пісні про Байду».

– Чим вас захоплюють пісенні герої?

По-третє, самотійна робота виконується учнями із метою закріплення, перевірки одержаних знань. Зокрема, школярі виконують такі завдання: складають план, тези, конспект, відповідають на запитання вікторини, тестів, пишуть письмові творчі роботи.

Так, вивчаючи художній твір, школярі за допомогою прийомів спостереження, порівняння, оцінювання, узагальнення осягають процеси створення образу-персонажа й поступово оволодівають уміннями самотійно його аналізувати. Під час аналізу образу персонажа учитель формує вміння в учнів поєднувати моральну оцінку героя з оцінкою естетичною, навчає складати характеристику-план як результат вдумливої самотійної роботи з художнім текстом. Але для того, щоб успішно цю роботу виконати, необхідно попередньо ознайомити школярів з детальною схемою розумових дій. Для прикладу можна запропонувати учням досить узагальнений план характеристики образу:

1. Коротка життєва історія персонажа.
2. Художній портрет образу-персонажа.
3. Риси характеру (ідейні переконання, моральні якості, естетичний смак).
4. Ставлення інших персонажів (опосередкована характеристика).
5. Авторська характеристика персонажа.
6. Власне ставлення до героя.

У 5-му класі для перевірки знань, умінь і навичок можна запропонувати школярам такі види самотійних робіт: скласти усний твір, невелике оповідання, казку, загадку. Починаючи з 8-го класу, учні можуть написати самотійно «художній малюнок», нарис, оповідання, репортаж, зробити опис музейних матеріалів, дослідити історію написання твору, скласти відгук про художню виставку, написати рецензію на прочитану книжку, спектакль чи кінофільм, підготувати літературні портрети цікавих людей, героїв війни та праці тощо. Наприклад, учням 5-8 класів можна дати завдання написати невеликий твір («художнє повідомлення») на основі укладеного «словника епохи» на такі теми: «Іван Сірко – захисник рідної землі» за романом

В. Малика «Фірман султана» (8 клас), «Сіркова родина – своєрідна модель трагічної долі всієї України в епоху сталінщини» за романом І. Багряного «Тигролови» (8 клас); «Є воля – є людина», «Платон і Савка – уособлення невмирущого духу українського народу» за оповіданнями О. Довженка «Воля до життя» та «Ніч перед боєм» (7 клас); «Загибель князя Олега» за літописним оповіданням Київської Русі (5 клас), «Байда, Морозенко, Кармалюк – народні герої» (6 клас).

Школярі під час написання творів самостійно оперують історичним та літературним матеріалом, сприймають його в комплексі, а «словник епохи» є своєрідним тематичним стержнем, навколо якого групуються, систематизуються їхні думки. Треба пам'ятати, що перед учнями 5-6 класів ставиться завдання відтворити опис вчинку героя або розповісти про подію, а учні 7-8 класів пояснюють вчинок персонажа і не тільки розповідають про подію, а й умотивовують її.

Самостійні роботи за спрямуванням можуть бути біографічного, літературознавчого, історико-культурного, історично-краєзнавчого характеру тощо.

Отже, уміло організована самостійна робота учнів відіграє важливу роль у поліпшенні ефективності викладання літератури. Учитель повинен пам'ятати, що, плануючи самостійну роботу, необхідно для кожного конкретного випадку визначати її функціональне призначення та місце в системі праці школяра.

Література

1. Дига Н. Самостійна робота як шлях пізнавальної активності учнів на уроках літератури [Електронний ресурс] / Н. Дига. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.net/article1/1744.html>
2. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
3. Пультер С. О. Методика викладання української літератури в середній школі / С. О. Пультер, А. М. Лісовський. – Житомир : Полісся, 2000. – 163 с.
4. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітній школі : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Л. Ситченко – К. : Ленвіт, 2011 р. – 300 с.
5. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі / Б. І. Степанишин. – К. : РВЦ «Проза», 1995. – 254 с.

Вікторія Шестопалова

Часовоярська загальноосвітня школа I–III ступенів № 17

Бахмутської районної ради

Науковий керівник – учитель української мови та літератури **Ольга Лаптінова**

м. Часів Яр

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ТА МІСЦЕВІ РІЗНОВИДИ РОЗМОВНО-НАРОДНОЇ МОВИ МЕШКАНЦІВ БАХМУТСЬКОГО РАЙОНУ

Кожен з українців, хто коли-небудь хоч ненадовго виїжджав із рідного міста чи села в сусіднє, а тим більше віддалене, знає, що говорять там хоч і українською мовою, та все-таки трохи по-іншому, не так, як у його рідному селі чи місті. Навіть у різних місцевостях із цього приводу побутують такі прислів'я: «Що сільце, то й слівце», «Що хатка, то й гадка», «Що край, то і звичай». Отже, не всюди в Україні говорять однаково.

Територіальні або місцеві різновиди національної розмовно-народної мови називаються говірками, говорами чи діалектами й наріччями. Наука, яка вивчає територіальні вияви тієї чи іншої мови, називається діалектологією [1, с. 1].

У сучасній українській мові виділяють три основні групи діалектів: північну, південно-західну та південно-східну.

Північні діалекти. Територія північних діалектів віддалена від південних умовною лінією, що йде на північ від Володимир-Волинського: Здолбунове – Житомир – Біла Церква – Корсунь-Шевченківський – Канів – Лубни і на захід від Сум до Суджі. На північ від зазначеної лінії знаходиться стокілометрова зона перехідних говірок до південно-західних і південно-східних діалектів.

Південно-західні діалекти поширені в південно-західній Україні. Сюди входить і Закарпатська область. У них найбільше збереглися архаїчні риси давніх епох.

Південно-східні діалекти охоплюють територію більшої частини центральних (Київської, Черкаської, Полтавської, Харківської), південних і східних областей України (Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської, більшої частини Одеської та частини Сумської).

Порівняно з іншими, південно-східні діалекти виявляють менше відмінностей і мають більше рис, спільних з українською літературною мовою. До південно-східної групи належать говори центральної Наддніпрянщини, які лягли в основу сучасної української літературної мови [6, с. 4].

Південно-східне наріччя поділяється на три діалекти: середньонаддніпрянський, слобожанський, степовий [5, с. 36].

Розрізняють також діалекти *територіальні* (прив'язані до території) і *соціальні* (мова соціальних груп).

Територіальні легко простежити кожному жителю України: хочемо ми чи ні, але наше походження «видає» діалект. Наголоси, вимова, лексика, швидкість

мови і т. п. розкажуть про людину більше, ніж запис у паспорті. До слова, межі розповсюдження діалектів не збігаються з межами областей. Не визначається функціонування діалектів і територією країни, воно охоплює навіть межі інших держав [5, с. 51].

Говір Бахмутського району саме належить до степового діалекту. Можна простежити історію формування регіональної ідентичності степової частини України, яка в давнину була тереном проживання кочовиків. З середньовіччя ця територія відома як Дике поле. Головною опорою процесу української колонізації Дикого поля з XV-XVI ст. було козацтво. В умовах безперервної боротьби з татарсько-турецькими завойовниками не припинялося просування українців у південні степи. Численні втікачі від феодално-панщинного гніту і переселенці-«уходники», які шукали волі й кращої долі, вперто обороняли свої степові займанщини і розширяли опановану територію. Запорізькі землі сягали гирла Дніпра і простягалися обабіч його пониззя, від річки Кальміус на сході до Південного Бугу на заході. Промислове освоєння земель, які тепер називаються Донбасом, розпочалось у 60-70-х роках XIX століття. На той час вони були заселені сільським, переважно етнічно українським населенням, хоча жили також росіяни, греки, німці, татари та інші. Більшість теперішніх мешканців Бахмута походять від переселенців, які приїхали в пошуках роботи. Уже 1884-го року місцеві, мешканці Бахмутського повіту, становили приблизно 11 % населення. Найбільше приїжджало мешканців центральних губерній Російської імперії, менше – з південних і південно-західних. Близько 5 % становили іноземці – британці, італійці, французи, румуни, німці, шведи. Саме тому слід зауважити, що мешканці Бахмутського району в розмові використовують так званий суржик, тобто суміш лексики російської та української мови. Звичайно, цей говір не можна назвати мовою і навіть діалектом, так як подібна суміш є звичайним незнанням правил і норм ані російської, ані української мов, тому варто всіма зусиллями уникати подібної вимови в спілкуванні [3, с. 8].

Так, наприклад, у Бахмутському районі можна почути такі слова: *«ушинипитися»* – це означає проявляти любов до чого-небудь одного, *«прив'язатися»*, *«будяк»* – чортополох, *«синенькіє»* – баклажани, *«вішалку або плечики називають «тремпель»*, *«шаміль-шаміль»* означатиме *«потихеньку»*, *«теплу кофту іменують «пайтою»*, а *«велосипед – «лайбою»*, *«тормозок»* – слово, яким у багатьох регіонах країни називають прихопленний з дому перекус.

Цікаві тут і фонетичні моменти: замість звуку «ф» вимовляється «хв»: *«тухлі»*, *«конхвети»*, замість *«мабуть»* – *«може бути»*, а *«шкамелька»* – звичайна лавка, від російського слова, *коридор – «колідор»* [2, с. 265].

Не викликає сумніву те, що й українська літературна мова у свою чергу впливає на територіальні діалекти. Вбираючи в себе певні елементи з діалектів, через школу, радіо, телебачення, пресу, літературу, мова поступово розмиває народні говори і зближує їх. Однак було б хибним стверджувати, ніби українські діалекти з часом пропадуть або зникнуть. Цього не станеться ніколи. Адже діалекти, як і літературна мова, що виникла з їхніх надр, – це живе тіло. Воно розвивається, вдосконалюється, відновлюється. На нашу думку, народні говори зближуються з літературною мовою, але не асимілюються. На місці

забутих говорів народжуються нові, видозмінені діалекти. Незважаючи на те, що під впливом літературної мови народні говори змінюються і до певної міри нівелюються, вони поруч із літературною мовою житимуть вічно [4, с. 5].

Зафіксувати особливості територіальних говорів і зберегти їх для науки, для наступних поколінь – така мета вчених-діалектологів. Їм можуть допомогти студенти й учителі. Кожен, кому небайдужою є доля рідної мови, повинен записувати діалектні слова та словосполучення рідної говірки, говірки того населеного пункту, у якому мешкає. Адже будь-яка говірка – це частина історії нашого народу. А скільки разів цю історію в народі хотіли відібрати, знищити! Навіть таке протиставлення, як «діалект – літературна мова» свідомо використовували політичні спекулянти, зокрема шовіністи, котрі намагалися заперечити право мови українського народу посісти місце серед культурних мов світу. Українська мова називалася не інакше, як «наріччям». У зв'язку з цим вічно житимуть пророчі слова Великого Івана Франка:

Діалект, а ми його надишем
Міццю духу і огнем любови,
І натертій слід його запишем
Самостійно між культурні мови...

Література

1. Вихованець І. Р. та ін.. Вивчаємо українську мову. Розширений курс. Самовчитель: навч. посіб. / За ред. В. М. Русанівського. – К. : Либідь, 1993. – 272 с.
2. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966. – 300 с.
3. Железняк М. Г. Південно-східне наріччя / М. Г. Железняк // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
4. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, Н. Я. Грипас. – К. : Вища школа, 2006. – 3-16 с.
5. Сердега Р. Л. Українська діалектологія : навчальний посібник / Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 156 с.
6. Українська літературна мова. Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / За редакцією М. Я. Плющ. – 7-ме видання. – К. – 923 с.
7. Етнографічне районування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://about-ukraine.com/etnografichne-rayonuvannya-ukraini/>.

Олена Шульженко

Горлівський інститут іноземних мов

*Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Надія Потреба***

м. Бахмут

ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗМІ

Сьогодні англійською мовою розмовляє близько половини населення нашої планети. Англійські запозичення вживаються майже в усіх мовах. Велика кількість англіцизмів «увійшла» й до французької мови, їх із легкістю можна знайти у французьких тлумачних словниках із транскрипцією та поясненням значення. Англіцизми проникають до багатьох мов світу і французька не є винятком. Але, на жаль, через такий значний вплив на неї англійської, вона зазнає чималих страждань у своєму подальшому розвитку.

У відомих словниках французької мови *Le Petit Larousse* та *Le Petit Robert* знаходимо два значення слова «англіцизм»: по-перше, це вираз, властивий англійській мові; по-друге, – запозичення з англійської (*Le Petit Robert* тут додає, що це може бути запозичення і з американського варіанту англійської мови) [2].

За статистикою 12% французьких слів є англіцизмами, більше того, їхня кількість зростає з кожним днем. Це навіть попри той факт, що французи подають найяскравіший приклад збереження власної мови не тільки у Європі, але й у цілому світі. Вони першими визнали свою мову не тільки засобом національної комунікації, а й одним із головних культурних надбань.

Будь-яка мова знаходиться в постійному розвитку і запозичення відіграють у цьому процесі далеко не останню роль. Вони є одним із джерел збагачення мови. Звертаючись до лексичного фонду інших мов, вони допомагають окреслити нові поняття та диференціювати ті, що вже існують.

Історично французька мова майже вся складається із запозичень, сліди яких ми знаходимо в її словниковому складі. Однак у ХХ ст., коли формування мови вже повністю завершилося, процес проникнення у французьку мову іноземних слів став дуже інтенсивним, особливо це спостерігалось в другій половині сторіччя. Це було пов'язано з розвитком інформаційних технологій, промисловості, різних контактів в діловій сфері, а також зі зростаючим потоком іммігрантів. З'явилися численні запозичення в технічній термінології, у пресі, кіно, на радіо, телебаченні, в повсякденній розмовній мові [1, с. 17].

Використання англіцизмів у сучасній французькій мові є предметом дослідження багатьох лінгвістів, таких, як П. Гіро, Ж. Рей-Добов, М. Хофлер. Питання класифікації англійських запозичень у французькій мові суперечливе. Нині наявні кілька класифікацій англійських запозичень, розроблених французькими та іноземними лінгвістами, зокрема П. Богааром, М. Мізанчук, М. Перньє, М. Піконом. Незважаючи на те, що вже досить давно вчені займаються цією проблемою, ще й досі немає одностайної думки щодо критеріїв розподілу іншомовних елементів на групи.

Відомий лінгвіст ХХ ст. П'єр Гіро, який займався проблемою іноземних елементів у французькій мові взагалі, у праці «Les mots étrangers» [3, с. 89] класифікує запозичення за п'ятьма категоріями згідно зі способами їхнього потрапляння та видозміни в мові-реципієнті:

1) запозичення назви та речі, як у разі basket-ball, коли до Франції одночасно потрапили як вид спорту, так і слово, яке його позначає у своїй первісній формі;

2) запозичення назви без запозичення речі, яку вона позначає. Це той випадок, коли запозичується слово у своєму іноземному вигляді, але без того поняття, яке воно називає і яке залишається чужорідною реальністю, як, наприклад, christmas pudding;

3) запозичення речі без запозичення назви, тобто калькування слова за допомогою еквівалентів мови-реципієнта, що відбулося з поняттям dada (англ. hobby-horse);

4) запозичення з формальною асиміляцією: boulingrin (англ. bowlinggreen). Сюди логічно буде додати й утворення внаслідок злиття форм, які потім можуть призвести до етимологічних помилок: contredanse (англ. country-danse «danse de la campagne»);

5) запозичення з одночасною модифікацією значення слова, яке, потрапляючи в мову, набуває особливого смислового забарвлення. Так, французьке слово réaliser, що має значення реалізовувати, втілювати, набуло значення англійського слова to realise – усвідомлювати. У результаті можливим стає існування в мові двох слів ідентичних за формою, але різних за змістом у різних контекстах.

Канадська дослідниця М. Мізанчук розподіляє англійські запозичення на групи відповідно до змін, яких вони зазнали у французькій мові:

– слова, запозичені з англійської мови такими, якими вони існували в ній (leader, Kleenex);

– слова, запозичені з англійської мови, що зазнали орфографічних змін (week-end, no-man'sland, looser (являє собою неправильно написане англійське слово loser «perdant»);

– французькі терміни, значення яких було розширене під впливом англійської мови (réaliser – se rendre compte; contrôler);

– лексеми, що є результатом деривації англійських слів у французькій мові (medias – médiatique; kidnapper – kidnappeur);

– терміни, утворені у французькій мові на основі англійських елементів (brushing, recordman тощо), їх ще називають «несправжніми англіцизмами» («faux anglicismes») або псевдоангліцизмами;

– слова, утворені з французьких елементів (де англійське слово, яке намагаються імітувати є дуже схожим на французьке слово), але згідно з правилами англійського синтаксису (station-service (порядок слів, як у французькій мові, а відсутність прийменника, як в англійській), vidéoclub (порядок слів, як в англійській мові), іноді ці слова пишуться без дефіса, що надає їм англійського вигляду) [4, с. 267].

Отже, можна стверджувати, що англіцизми надають французькому тексту особливе емоційно-експресивне забарвлення, створюють «ефект нового». Їхнє вживання спровоковано бажанням авторів привернути увагу публіки та підкреслити «престиж» всього англо-американського.

Література

1. Катагощина Н. А. История французского языка / Н. А. Катагощина, М. С. Гурычева, К. А. Аллендорф. – М., 1976. – 345 с.
2. Rey-Debove J. Le Nouveau Petit Robert, en collaboration, 1993, réédition en 2006.
3. Guiraud P. Les mots étrangers / P. Guiraud. – P. : PUF, 1971. – 127 p.
4. Misanchuk M. Anglicismes dans la presse française / M. Misanchuk // L'Express et le Nouvel observateur (1991 – 1995). – Calgary : University of Calgary, 1997. – XI. – 444 p.

Юлія Щербина

Покровський НВК «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад»

Бахмутської районної ради

Науковий керівник – учитель української мови та літератури

Валентина Подоляк

с. Покровське

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ МЕШКАНЦІВ СЕЛА ПОКРОВСЬКЕ БАХМУТСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Від уміння спілкуватися залежить дуже багато в нашому житті. Спілкування є містком до придбання справжніх друзів, отримання бажаного, роботи, кар'єри, досягнення мети. Тому слушно зазначають, що спілкування – це ціле мистецтво. Дуже важливим у спілкуванні є дотримання культури спілкування та норм мовленнєвого етикету.

Під мовленнєвим етикетом розуміють мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання спілкування у певній тональності.

Вважається, що мовленнєвий етикет є однією з важливих характеристик поведінки людини. Бо без знання прийнятих у суспільстві форм етикету, без вербальних форм вираження ввічливих стосунків між людьми індивід не може ефективно, з користю для себе і оточуючих здійснювати процес спілкування. М. Г. Стельмахович з цього приводу зауважує: «Не треба забувати, що будь-який, навіть найменший відступ від мовленнєвого етикету псує настрій, вносить непорозуміння в людські стосунки, а інколи навіть калічить душу і раниє серце людини» [4].

Здавна в основі спілкування українського народу лежать такі загальнолюдські морально-етичні цінності, як доброзичливість, любов,

лагідність, привітність, шаноба, гречність. Власне цими чеснотами здавна славився український народ. На це завжди звертали увагу мандрівники та офіційні особи, які бували в наших краях.

Український мовленнєвий етикет, на думку М. Стельмаховича, – це національний кодекс словесної добропристойності, правила ввічливості. «Він сформувався історично в культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу... Українське виховання застерігає дітей і молодь від вживання грубих, лайливих, образливих слів» [4].

С. К. Богдан зазначає, що мовний етикет українців є унікальною, універсальною моделлю їхньої мовної діяльності. Знання цієї системи, а ще більше – повсякденна її реалізація, гармонія знань і внутрішнього світу людини, без перебільшень, є своєрідним барометром духовної зрілості нації [1].

Головне призначення етикету, зокрема й мовленнєвого, – встановлення сприятливого контакту між людьми, регулювання їхніх взаємин на основі принципу ввічливості. Адже мета спілкування – вплив однієї людини на іншу.

Одним із порушень мовленнєвого етикету є лихослів'я. Це використання лайливих, соромітних слів; грубі, недобррозичливі слова та вислови, ужиті стосовно кого-небудь.

Лихослів'я завдає шкоди не лише духовному, а й фізичному здоров'ю людини.

З метою виявлення ставлення жителів села Покровське Бахмутського району Донецької області та дослідження особливостей мовленнєвого етикету жителів села, ми провели анкетування учнів 5-11 класів та мешканців села, з-поміж яких: 41 учень 5-11 класів Покровського НВК, 14 респондентів від 20 до 40 років і 17 респондентів від 40 до 60 років.

На перше питання: «Чи знаєте Ви, що таке мовленнєвий етикет?» – 43 % респондентів відповіли, що вони знайомі з цим поняттям (з них: 26 % респондентів до 18 років, тобто школярів, 79 % респондентів від 20 до 40 років і 71 % респондентів від 40 до 60 років); 10% – не знайомі з поняттям і 47% респондентів, тобто більшість, не може пояснити його значення.

На друге питання: «Як Ви гадаєте, що таке культура спілкування?» – 11 % респондентів відповіли, що це система відносин у суспільстві, 76 % – розуміють культуру спілкування як правильне і ввічливе спілкування між людьми, і 13 % – відповіли, що це відсутність лайливих слів. Майже таке співвідношення відповідей ми спостерігаємо і за віковими категоріями.

На третє питання: «Чи важливо дотримуватися культури спілкування в мовленні?» – 86 % респондентів відповіли позитивно; 8% – вважають, що дотримуватися культури спілкування не обов'язково, і лише 6% – усе одно.

Четверте питання виявляло ставлення респондентів до вживання ненормативної лексики в побутовому спілкуванні й звучало так: «Що ви відчуваєте, коли чуєте ненормативну лексику з вуст друзів чи однолітків?». Відповіді розподілилися: 35 % респондентів це було неприємно, 12%

респондентів відповіли, що відчують розчарування, 15 % – відчують цікавість, 7 % – радість, 39 і 33% – відповіли «інше». Якщо проаналізувати відповіді за віковими категоріями, то найбільш негативно (88 %) ставляться до використання ненормативної лексики мешканці від 40 до 60 років. Викликає занепокоєння, що 12 % школярів відчують радість, 6 % школярів та 14 % респондентів від 20 до 40 років – цікавість і лише 43 % школярів це неприємно. Такі відповіді дещо розходяться з відповідями на попереднє питання, що можна пояснити ще нестійкими моральними орієнтирами школярів.

Відповіді на **п'яте питання**: «Чи робите Ви зауваження людині, яка вживає ненормативну лексику?» – продемонстрували активну чи пасивну життєву позицію мешканців села щодо вживання ненормативної лексики: іноді роблять зауваження 57 % респондентів. Усі інші респонденти є пасивними спостерігачами з різних причин: 11 % респондентів відповіли, що не роблять, бо не хочуть наражатися на неприємність, 5 % ніколи не роблять і 25 % усе одно. Найбільш активними виявилися жителі від 40 до 60 років: 82 % іноді роблять зауваження, байдужих осіб, які б відповіли «мені все одно», не виявлено. Серед респондентів молодших вікових категорій значно вищий відсоток байдужих: 37 % серед школярів та 29 % серед людей від 20 до 40 років.

На нашу думку, такій позиції сприяють і випадки використання ненормативної лексики в засобах масової інформації, і не лише у «фільмах для дорослих», а й у загальнодоступних телевізійних проектах. Саме тому актуальним є **шосте питання**: «Як Ви ставитеся до порушень культури мовлення в засобах масової інформації?». Із загальної кількості відповідей 62 % ставляться до цього негативно, 25 % виявили байдуже ставлення, і 13 % вважають це допустимим. Причому негативно ставляться до порушень 94 % осіб від 40 до 60 років, 78 % осіб від 20 до 40 років і всього 40% школярів, які виховуються в наш час, і засобами масової інформації зокрема.

Сучасні підлітки та молодь активно спілкуються в соціальних мережах, не особливо добираючи слова для спілкування. Тому **сьомим питанням** анкетування було: «Як Ви ставитеся до порушень культури мовлення в соціальних мережах?». Результати анкети показали, що 37 % респондентів ставляться до цього негативно, 10 % – позитивно і 53 % – все одно. Найбільш байдужими виявились 78% школярів – найактивніших користувачів соціальних мереж. Результати невтішні, і роботи в педагогів, громадських організацій, суспільства в цілому щодо виховання культури мовлення в соціальних мережах дуже багато.

Це підтверджує відповідь на **восьме питання**: «Чи порушуєте Ви культуру мовлення в соціальних мережах?» – 38 % респондентів відповіли, що ніколи не порушують, 36 % намагаються не порушувати, 22 % іноді порушують і 4 % опитаних відповіли, що порушують завжди. Причому зі збільшенням віку респондентів відсоток «порушників» зменшується.

Беззаперечним вважаємо твердження, що родина є найпершим і найважливішим інститутом виховання. Тому ми поцікавились, чи вживають у родині учнів ненормативну лексику.

На дев'яте питання: «Чи вживають у Вашій родині ненормативну лексику?» – 67 % респондентів відповіли, що в їхніх родинах уживають іноді, 10 % – досить часто, 23 % – не вживають.

Щодо вживання ненормативної лексики самими респондентами, то відповіді на десяте питання розподілились таким чином: 34 % – ніколи не вживають, 42 % – уживають у спілкуванні з однолітками респондентів, 21% – уживають у спілкуванні навіть з незнайомими, і у 3 % це вже стало звичкою. Якщо аналізувати за віковими категоріями, то відповіли «ніколи не вживаю» – 36 % школярів, 23% осіб від 20 до 40 років та 38% від 40 до 60 років; у спілкуванні з однолітками ненормативну лексику вживає 51 % школярів, 59 % респондентів від 20 до 40 років та 11% від 40 до 60 років. Звичкою ненормативна лексика стала в 4% школярів та осіб від 20 до 40 років. Серед респондентів старшої вікової категорії таких осіб не виявилось. Отже, більшість опитаних розуміє важливість дотримання культури мовлення, але на практиці ми бачимо, що дуже великий відсоток жителів села більшою чи меншою мірою використовує ненормативну лексику у власному мовленні.

Наступна частина анкети була присвячена вживанню «етикетних формул», адже це також є дуже важливим у спілкуванні.

На одинадцяте питання: «Чи використовуєте Ви у спілкуванні ввічливі слова?» 64 % опитуваних відповіли, що завжди використовують, бо вважають, що це необхідно у спілкуванні; 31 % – уживають тільки в спілкуванні з дорослими, і лише 5% вважають це зайвим. Відповіді школярів розподілилися таким чином: 49% завжди вживають ввічливі слова, 44% – тільки в спілкуванні з дорослими, і 7 % вважають це зайвим.

На дванадцяте питання: «Чи згодні Ви з твердженням, що людину треба хвалити, говорити їй компліменти, і це на неї впливає позитивно?» – 66 % респондентів відповіли «так», 7% – «ні», і 26 % – «не знаю». Позитивну відповідь (82 %) дала більшість респондентів від 40 до 60 років; 5 % школярів та 21 % осіб від 20 до 40 років із цим твердженням не згодні.

Зрозуміти цю відповідь допомогла статистика відносин у родині. На тринадцяте питання: «Чи часто Вас хвалять у родині?» – 43 % респондентів відповіли, що їх у родині хвалять часто, 54% – ніколи, і 3 % – ніколи. Позитивним є те, що 51 % учнів усе-таки хвалять у родині і в майбутньому це дасть свої позитивні результати.

Ми вважаємо, що толерантність у поводженні з іншими людьми, уміння відстоювати свою думку, культура суперечки також є важливими складовими культури спілкування. Останнє питання дало можливість вивчити вибір жителями села тактики поведінки під час суперечки: 8 % респондентів відповіли, що вони будуть голосно доводити свою думку, при цьому активно жестикулюючи, 29 % – спокійно, аргументовано доводити свою думку, 8 % – можуть кинутися в бійку і 54 % – будуть поводити себе залежно від ситуації.

Отже, більшість респондентів на інтуїтивному рівні розуміє, що таке мовленнєвий етикет, але низький відсоток відповідей «так» серед школярів

свідчить, що вчителям необхідно працювати з цим поняттям і не тільки на уроках мови та літератури.

Загалом опитувані розуміють важливість культури мовлення, але, як показали відповіді, у повсякденному житті значна частина не дотримується правил культури спілкування. Викликає занепокоєння байдужість майже половини опитуваних до використання ненормативної лексики.

Результати анкетування відображують недостатній рівень розвитку суспільної моралі та байдужість членів суспільства до її негативних проявів. Вважаємо, що на рівні уряду необхідно вжити заходів щодо заборони вживання ненормативної лексики в засобах масової інформації, адже це негативно впливає на молодь, породжує всюдозволеність та відсутність елементарної культури спілкування.

Позитивним є те, що основна маса молодих респондентів вважає необхідним використання в мовленні етикетних формул, проте на практиці вживає їх більше в спілкуванні з дорослими. Саме тому слід підвищувати культуру мовлення в міжособистісних стосунках молоді та підлітків, виховувати культуру спілкування в соціальних мережах. Слід звернути увагу й на виховання культури спілкування в родинях учнів, вести роз'яснювальну роботу (із залученням психологічних служб) з батьками щодо унеможливлення випадків уживання ненормативної лексики в присутності дітей, а також щодо важливості створення позитивного мікроклімату в родинях.

Література

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.
3. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / Пономарів О. Д. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 96-102.
4. Стельмахович М. Г. Мовний етикет // Культура слова. – К. : Наук. думка, 1981. – Вип. 20. – С. 7-12.

Людмила Юлдашева

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Людмила Шитик
м. Черкаси*

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ТВОРІВ У ЛІНГВІСТИЦІ

Учення про заголовок обґрунтовано й розвинуто в багатовекторних філологічних студіях. У наукових працях запропоновано різні аспекти осмислення заголовка як феномена.

Варто зауважити, що на ранніх етапах вивчення заголовка його лінгвальний статус заперечували. Зокрема О. Єсперсен диференціював заголовки як такі, що «випадають із мови у власному розумінні, оскільки трапляються тільки в писемному мовленні» [4, с. 361].

Проте згодом більшість науковців визнали доцільність лінгвального студіювання заголовка. О. О. Потебня звернув увагу на заголовок у контексті теорії речення [14], у такому ж річищі його аналізували О. М. Пешковський [12] та В. В. Виноградов [2].

Вагоме значення для побудови концепції заголовка мають праці С. Д. Кржижановського [6], І. Р. Гальперіна [3], В. А. Кухаренко [7], Є. В. Покровської [13], де виокремлено та схарактеризовано основні його ознаки: стислість, скомпресованість та лаконічність. І. Л. Михайлин розширює перелік власне змістових характеристик заголовка, додавши до нього виразність, здатність зацікавити, запам'ятовуваність [10, с. 225]. Ці ознаки заголовка водночас є умовою його успішного функціонування.

Заголовкові конструкції можуть бути предметом дослідження як із формальних чи змістових позицій, так і в проекції на діалектичну єдність форми й змісту.

Одна з перших спроб типологізації структурних моделей заголовка здійснена С. Д. Кржижановським: учений диференціює заголовки, які корелюють з логічним судженням, безпредикативні й безсуб'єктні тощо [6]. Ідеї науковця щодо структурної організації заголовка розвинені Н. А. Кожиною [5], І. В. Арнольд [1], О. Н. Траченко [16] та ін. За однією з пропонуєваних класифікацій І. В. Арнольд, відповідно до рівневої структури мови виокремлено заголовок-слово, заголовок-словосполучення (дієслівне, іменне або ад'єктивне), заголовок-речення (зокрема складне сурядне чи підрядне), заголовок-зворот інфінітивний чи дієприкметниковий тощо [1]. Зазвичай, дослідження заголовків із позиції їхніх структурних особливостей, пов'язані зокрема з проблемою визначення граматичного статусу заголовка, дотичні до його морфологічних студій, які передбачають вивчення частиномовної належності його структурних елементів.

Заголовок займає виокремлену позицію в тексті, що акцентовано не лише його локалізацією стосовно основного тексту, а й графічним оформленням.

Важливість цього аспекту для з'ясування сутності заголовка переконливо доводять ґрунтовні дослідження Н. А. Кожиної [5] й І. В. Арнольд [1]. Сучасні тенденції номінування творів сприяють появі нових розвідок, зокрема у сфері формального акцентування заголовків. У цій царині привертає увагу робота В. Є. Шевченко, у якій класифіковано заголовки за способом оформлення, виокремлено кеглеві та образотворчі заголовки. Кеглеві можуть бути простими чи обрамленими, засобами їхнього виокремлення є титульний кегль, збільшений міжрядковий інтервал, підкресленість, рамкування. Варто зауважити, що в кеглевих заголовках використовують кирилицю, латиницю, інші алфавітні системи та їхнє поєднання. До образотворчих належать текстові, створені з використанням декоративного кеглю, символічні – у вигляді емблеми, зображення, логотипу, зображально-текстові (тобто гетерогенні з використанням семіотичних знаків різних систем) [17, с. 393]. Нетекстові елементи – хоч і факультативний, але досить поширений та ефективний спосіб атрактивізації заголовка. Поява таких заголовків є виявом креолізації тексту. Засоби заголовкової акцентуації сприяють вираженню та посиленню його змістового навантаження.

На рівні лексико-семантичної організації заголовків особливої уваги заслуговують дослідження Лі Ліціунь [8], О. М. Максютової [9], Л. І. Солодкої [15]. Відповідно до того, що семантична специфіка заголовку полягає водночас в конкретизації та генералізації змісту, розглядають окремо семантику заголовкової конструкції та зв'язки заголовка з компонентами тексту. У першому випадку аналізують заголовки з позиції їхньої лексико-тематичної та лексико-стилістичної специфіки: лексичне наповнення, стилістична конотація тощо, зокрема на тлі основної маси слів, що належать до стилістично нейтрального лексикону акцентують увагу на поетизмах, архаїзмах, неологізмах, запозичених словах, термінах та слова зниженого стилістичного тону (розмовних, інвенктивах, жаргонізмах), стилістичних фігурах та характерові образності (епітетах, метафорах, антитезі, алюзіях, фразеологічних одиницях, порівнянні, іронії, оксиморонах, градації тощо).

З іншого боку, заголовки розглядають на основі його семантичних зв'язків з компонентами тексту. У зв'язку зі зміщенням наукових інтересів від структурного до комунікативного аспекту та розширення сфери семантичних досліджень, заголовки став об'єктом лінгвістики тексту. Новий етап вивчення заголовка пов'язаний із виведенням аналізу тексту в антропоцентричну систему координат. У контексті дискурсології розширюється спектр заголовкових атрибутів. Дискурсологія передбачає вивчення словесного продукту не самого по собі, а із залученням до аналізу процесів створення й сприйняття. Такий підхід, на думку Л. С. Павлюк, дає змогу виокремити «нові характеристики заголовка художнього тексту, а саме його здатність актуалізувати ключовий концепт художнього твору» [11, с. 27]. Семантична структура заголовка втілює важливі значення художнього дискурсу, зосібна, його ключовий концепт.

Отже, традиція дослідження заголовків має тривалу історію: від заперечення його лінгвального статусу, до визнання. Сучасні фундаментальні українські й зарубіжні розвідки уможливають осягнення його складної

лінгвальної природи і стають теоретичною базою для подальших наукових розвідок.

Література

1. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 4. – С. 23-31.
2. Виноградов В. В. О языке художественной прозы: Избранные труды / В. В. Виноградов; отв. ред. Г. В. Степанов, А. П. Чудаков. – М. : Наука, 1980. – 360 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Москва : Наука, 1981. – 139 с.
4. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – М.: Изд-во Иностранной литературы, 1958. – 404 с.
5. Кожина Н. А. Заглавие художественного произведения: структура, функции, типология (на материале русской прозы XIX-XX вв.): автореф. дисс.... канд. филол. наук 10.02.01 – русский язык / Н. А. Кожина. – М., 1986. – 22 с.
6. Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий / С. Д. Кржижановский. – Москва : Никитинские субботники, 1931. – 32 с.
7. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1986. – 327 с.
8. Ли Лицюнь Структура, семантика и прагматика заглавий художественных произведений: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Ли Лицюнь. – Москва, 2004. – 185 с.
9. Максютова О. М. Языковые средства реализации прагматической установки в британской прессе (на материале заголовка как компонента газетного текста): дис. . канд. филол. наук: 10.02.04 – германские языки / О. М. Максютова. – М., 2008. – 197 с.
10. Михайлин И. Л. Основы журналистики / И. Л. Михайлин. – К. : ЦУЛ, 2002. – 284 с.
11. Павлюк Л. С. Текст і комунікація: Основи дискурсного аналізу / Л. С. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2009. – 76 с.
12. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М. : Просвещение, 1956. – 144 с.
13. Покровская Е. В. Газета в современной культурно-речевой ситуации Текст. / Е. В. Покровская // Русская речь. – 2005. – № 5. – С. 69-77.
14. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потебня. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. I-II. – 536 с.
15. Солодка Л. І. Лексико-семантичні особливості газетних заголовків: автор. дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – К., 2008. – 20 с.
16. Траченко О. М. Заголовок як ономастичний знак особливого типу / О. М. Траченко // Іноземна філологія. – 2009. – Вип. 121. – С. 161-164.

17. Шевченко В. Е. Заголовки як спосіб впливу на суспільну свідомість / В. Е. Шевченко // Поліетнічне середовище: культура, політика, освіта. Наук. зап. Луганськ. пед. ун-ту. зб. наук. пр. Серія «Філол. науки», Т. 2. – Вип. V. – Луганськ, 2004. – С. 388-396.

Антоніна Яковлева

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Інна Завальнюк

м. Вінниця

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ

Аспекти мовного оформлення газетних публікацій здавна привертали увагу вчених у царині функціональної і прикладної лінгвістики. Із плином часу мова газетної періодики виокремлюється як самостійний об'єкт вивчення. Сьогодні дослідники виділяють пресолінгвістику як окрему галузь стилістики, тісно пов'язану з філософією комунікації, соціологією, з наукою про основи культури мови.

Вивчення газетної мови розпочалося наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Саме тоді з'явилися праці, у яких автори вказували на вади мови преси, називали шляхи їх усунення, для того щоб підвищити культуру мовний рівень газет і посилити їхню впливовість на читацький загал. Наукові праці Б. Грінченка, М. Жученка, О. Маковея, Івана Нечуя-Левицького, І. Франка, Олени Пчілки репрезентують перші спроби дослідження мови української періодики як цілком самостійного явища.

Серед низки досліджень ХХ ст. особливої уваги заслуговує праця К. Білінського «Практична стилістика мови газети». Видання призначене насамперед для працівників друку, але воно помітно відрізняється від попередніх посібників, адже авторові вдалося окреслити стилістичні характеристики частин мови та специфіку узгодження головних і другорядних членів речення. К. Білінський зазначає, що «...помилки орфографічні й пунктуаційні небезпечні не тому, що порушують шкільні граматичні правила, а тому, що вони пов'язані з порушенням змісту і навіть грамотну людину примушують шукати думку, яка викривлена неправильно написаними словами й неправильно розставленими знаками пунктуації» [3, с. 16].

У 60-70 рр. ХХ ст. зростає зацікавлення проблемами ЗМІ. Саме в цей період захищено дисертаційні праці А. Швеця, В. Богуславського, В. Мельник, які розглядали проблему мови газети.

Найбільшим досягненням тогочасної лінгвістичної науки є дослідження М. Жовтобрюха «Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)», у якій автор закладає основи комплексного вивчення мови: становлення її орфографічних, синтаксичних, морфологічних, фонетичних і лексичних особливостей, формування спеціальної термінології. Преса в цій

монографії постає не як трибуна для обговорення мовних питань, а як носій мовних процесів і стильової диференціації [10].

Для лінгвістики 80-90-х рр. ХХ ст. характерне виникнення нових підходів та методів аналізу мовностилістичної характеристики публіцистичного тексту. Нові принципи аналізу репрезентовані працями О. Сербенської, А. Капелюшного, О. Пономаріва, Т. Радзівської, М. Яцимирської [13, 7, 11, 12, 18]. Зокрема, О. Сербенська у дисертації «Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурологічного розвитку суспільства» зауважує, що газетна мова є виразником культури певного суспільства, відбиває його моральну, політичну, економічну культуру, духовний світ людей певного роду діяльності, різних демографічних груп, населення регіону (районна, міська преса) [13, с. 11].

Важливо також відзначити наукову розвідку О. Пономаріва «Проблеми нормативності української мови в засобах масової інформації», у якій подано коротку характеристику публіцистичного стилю. Визначальною рисою цього стилю вчений вважає вдале поєднання логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням [11, с. 34].

Спробу дослідити стандартизовані формули, які використовуються в газетних жанрах, зробив В. Богуславський у статті «Про деякі особливості мови газети». Учений виділив штампи-речення, а також різні за структурою словесні формули [2, с. 80].

Щодо сучасного стану вивчення цього питання, то варто виокремити наукові праці Л. Конюхової, О. Стишова, Н. Івкової, І. Завальнюк, М. Навальної [8, 14, 6, 5, 9]. Дисертація О. Стишова «Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації)» розкриває активні процеси у розвитку лексики, семантики та словотвору української мови на матеріалі ЗМІ [14, с. 34], але поза увагою дослідника залишилася синтаксична структура мови газет. Натомість І. Завальнюк у дисертації «Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистичні функції» аналізує структуру, семантику, стилістику та прагматику синтаксичних одиниць, уживаних у мові українських газет першого десятиріччя ХХІ ст. [5].

Сьогодні також посилюється тенденція до вивчення Інтернет-видань та регіональних ЗМІ, зокрема Р. Шулик розкрив поняття синтаксична проблема в інформаційному тексті Інтернет-видання, описав основні прагматичні функції синтаксичних знаків інформаційних текстів [16], а С. Заборовська розглянула особливості віртуального дискурсу комунікативного сегмента російськомовного Інтернету на прикладі порівняно нової форми комунікації у мережі – інтернет-щоденника [4].

Питання мови регіональних ЗМІ, зокрема регіональної преси, ТРК та радіомереж, мережі Інтернет, журналістів окреслює І. Терещенко [15]. Н. Шульська здійснила докладний опис усіх зафіксованих помилконебезпечних синтаксичних місць, представлених у журналістських текстах політичного тижневика «Волинь-регіон» [17]. І. Белінська розглянула стан вивчення

регіональної преси у літературі з журналістикознавства й визначила перспективні напрямки в дослідженні цього питання [1].

Вивчення мови публіцистичних текстів дотепер стосувалося різних проблем: лексики, яку об'єктом вивчення обирала більшість дослідників; специфіки функціонування синтаксичних одиниць; композиції газетного тексту; газетних заголовків тощо. Кожен дослідник обирав власний об'єкт і предмет вивчення, характеризував їх на матеріалі газетних текстів всеукраїнського рівня. Специфіку мови регіональних газет досліджено неповно й нецілісно, тому перспективним вважаємо подальше комплексне дослідження мови місцевої газетної періодики на словотвірному, морфологічному й синтаксичному рівнях.

Література

1. Белінська І. В. Тематична модель сучасного регіонального видання (на матеріалі друкованої газетної періодики Кіровоградщини за 1991-2003 роки): дис...канд. філол. наук: 10.01.08 / Белінська Інна Володимирівна. – Київ, 2005. – 171 с.
2. Богуславский В. О некоторых особенностях языка газеты/ Всеволод Богуславский // Русский язык за рубежом. – 1968. – №4. – С. 6-14.
3. Былинский К. Язык газеты. Избранные работы / Константин Былинский. – Москва : изд-во Моск. ун-та, 1996. – 156 с.
4. Заборовська С. Особливості віртуального дискурсу в просторі Інтернет (на прикладі інтернет-щоденників) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / С. Заборовська. – Харків, 2006. – 19 с.
5. Завальнюк І. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст. : структура та прагмастилістичні функції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.01. / І. Завальнюк. – Київ, 2010. – 36 с.
6. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Івкова Наталія Миколаївна. – Горлівка, 2007. – 218 с.
7. Капелюшний А. Виникнення і розвиток української радянської сатиричної публіцистики (1917 – 1941) / Анатолій Капелюшний. – Київ: НМК ВО, 1990. – 136 с.
8. Конюхова Л. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Конюхова. – Львів, 1999. – 17 с.
9. Навальна М. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М. Навальна. – Київ : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.
10. Наукова спадщина мовознавця Михайла Жовтобрюха / Автор і упорядник доктор філологічних наук, професор М. І. Степаненко. – Полтава : ВАТ вид-во Полтава. – 2007. – 432 с.

11. Пономарив А. Д. Проблеми нормативності українського мовного коду в засобах масової інформації / А. Д. Пономарив : дис. ...докт. філол. наук в формі наук. докл. – Київ, 1991. – 55 с.
12. Радзівська Т. Текст як засіб комунікації / Татяна Радзівська. – Київ: вид-во АН України, 1993. – 191 с.
13. Сербенська О.А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / О. А. Сербенська. – Львів, 1986. – 38 с.
14. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ...докт.філол. наук: 10.02.01 / Стишов Олександр Анатолійович. – Київ, 2003. – 597 с.
15. Терещенко І. Проблеми розвитку регіональних ЗМІ – важливого джерела реформування інформаційної бази суспільства / Ірина Терещенко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 26. – С. 118-124.
16. Шулик, Р. Структура й семантика синтаксичних прагмем у текстах інформаційних жанрів інтернет-видань : автореферат. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Шулик Р. Т. – Луцьк, 2011. – 20 с.
17. Шульська Н. Синтаксична культура журналістського тексту (на прикладі політичного тижневика) / Наталія Шульська // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи : наук.-практ. журнал. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – №. 5 – 6 (5) – С. 59-65.
18. Яцимирська М. Еволюція суспільної думки та її мовне вираження в сучасній українській пресі / Марія Яцимирська // Наук. збірник Українського вільного університету. – Т.16. – Мюнхен-Львів, 1993. – С. 214-218.

ЗМІСТ

Бакутіна Поліна ДОРЕЧНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ФІЛЬМОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ.....	5
Беценко Тетяна ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФІЛОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ПІДґРУНТЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	9
Бойко Анастасія НАЗВИ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ У СТЕПОВІЙ ГОВІРЦІ СЕЛА СОЗОНІВКА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	12
Бойко Юлія ІСТОРИЧНІ МОТИВИ У ПОЕЗІЇ ЛЕВКА БОРОВИКОВСЬКОГО	15
Васильченко Надія МЕТОДИКА ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПАСУ П'ЯТИКЛАСНИКІВ ДІАЛЕКТНОЮ ЛЕКСИКОЮ	17
Власова Ганна НЕТИКЕТ ЯК НОВА КУЛЬТУРНА УНІВЕРСАЛІЯ.....	22
Верютіна Дарина ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА У СЛОВНИКОВІЙ РОБОТІ УЧНІВ	24
Гордєєва Юлія ВИРАЖЕННЯ ІДЕЙ З. ФРЕЙДА У НОВЕЛАХ С. ЦВЕЙГА.....	30
Гришко Юлія ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ НЕОАВАНГАРДИСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ	33
Гусєва Катерина НЕДОЛІКИ Й ПОМИЛКИ В МОВЛЕННІ УЧНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ.....	36
Данильченко Юлія РЕЦЕПЦІЯ ГОТИКИ В ОПОВІДАННЯХ Е. Ф. БЕНСОНА.....	38
Дежурко Олеся МЕШАП-РОМАН У ЖАНРОВІЙ ДИНАМІЦІ	41
Дежурко Олеся СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	42
Денисова Анжеліка ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІДЧУТТЯ ВТОМИ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ.....	44
Діаковська Людмила ВІРШІ РОБЕРТА ЛІ ФРОСТА У ПЕРЕКЛАДІ ВАЛЕРІЯ КИКОТЯ: ПРИЙОМ КОНКРЕТИЗАЦІЇ.....	47
Ємельянова Ганна СЛОГАН ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ	51

Єфіменко Дар'я ІНТЕНСИВНІ МЕТОДИКИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА РІДНОЇ МОВ.....	53
Жмурко Маргарита ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНОЇ МЕТОДИКИ «LE FRANÇAIS À GRANDE VITESSE (PARLONS D'AFFAIRES)» НА ЗАНЯТТЯХ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ..	55
Заболотна Марина ЗДОБУТКИ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	57
Задоренко Анастасія РОЛЬ (НАПІВ)КАЛЬКУВАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	60
Зейналова Аліна УКРАЇНСЬКИЙ АВТОМОБІЛЬНИЙ СЛЕНГ ЯК ДИНАМІЧНИЙ МОВНИЙ ФЕНОМЕН	63
Івкова Наталія ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МОДАЛЬНИХ ЛЕКСЕМ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ.....	65
Кабалюк Альона СУРЖИК В СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНОПОДІЛЬСЬКОЇ ГОВІРКИ С. СЬОМАКИ ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ДО ПИТАННЯ ПРО АДАПТАЦІЮ МОВНИХ СИСТЕМ	67
Кладько Тетяна ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	70
Колісніченко Тетяна СПЕЦИФІКА МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗІВ ЖЕБРАКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ СТ.....	72
Коломієць Катерина МОВНО-СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	74
Косменюк Вікторія РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСОБЛИВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ МОВНОЇ ГРИ.....	76
Кувшинова Анастасія МАСОВА ЛІТЕРАТУРА ЯК СПОСІБ БОРОТЬБИ З ДИТЯЧИМ НЕЧИТАННЯМ ..	79
Кувшинова Анастасія СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ	82
Кудріч Крістіна ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	85
Курскова Альона ВИКОРИСТАННЯ ЖАРГОНІЗМІВ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТ	88

Левченко Ольга ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ЛУГАНСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ОЛЬГИ ХОЛОШЕНКО.....	91
Левченко Ольга ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-СЕРВІСУ LEARNINGAPPS.ORG НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	94
Лесько Вікторія ДО ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ.....	96
Літовченко Ольга МІСЬКИЙ ДИСКУРС В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ.....	98
Літовченко Ольга ГРАФІЧНІ ПРИЙОМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТУ У ТВОРАХ Ю. ІЗДРИКА.....	101
Макобрей Софія УКРАЇНСЬКА МОВА НА ТЛІ ІНШИХ МОВ СВІТУ. УКРАЇНСЬКІ ТА АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ.....	104
Марченко Дар'я ПЛИННІСТЬ ЧАСУ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ЗІВ'ЯЛІ КВІТИ ВИКИДАЮТЬ».....	106
Марчук Тетяна ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В ТЕМАТИЧНІЙ ГРУПІ БДЖІЛЬНИЦЬКОЇ ЛЕКСИКИ В ГОВІРЦІ СЕЛИЩА ЧЕРНІВЦІ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	110
Мороз Діана ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КЛИЧОК ЧАРІВНИХ ІСТОТ У ЛІТЕРАТУРІ ФЕНТЕЗІ (НА ПРИКЛАДІ КНИГ ДЖ. К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА).....	113
Муратова Анастасія HISTORISCHE ENTWICKLUNG DER METHODEN DES FREMDSPRACHENUNTERRICHTS.....	116
Науменко Яніна МІФОЛОГЕМА РИБИ В ЛІРИЦІ МАР'ЯНИ САВКИ.....	118
Novikova Olga INTERAKTIVE BEGLEITMATERIALEN FÜR EIN LERNERWÖRTERBUCH ALS TOOL DER SPRACHDIDAKTIK.....	120
Носкова Наталія ЖАНР АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО РОМАННОГО МИСЛЕННЯ.....	123
Носкова Наталія «ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ» – КЛЮЧОВА ТЕНДЕНЦІЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОСТІ.....	126
Огнєва Ліза ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	129

Омельницький Віталій	
УВАГА ДО КОНКРЕТИЗАЦІЇ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ ДИТЯЧИХ КАЗОК.....	133
Орлова Тетяна	
ОБРАЗ ВЕНЕЦІЇ У РОМАНІ І. МАК'ЮЕНА «ВТІХА МАНДРІВНИКІВ».....	136
Петрик Наталія	
СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ СЕЛА ЛЯЦЬКЕ (СУЧАСНЕ ЧЕРВОНЕ) У ХІХ ст.	138
Підвойний Володимир	
САКРАЛЬНІ ВИМІРИ ТУРЕЦЬКОМОВНОГО ХАДИСУ.....	142
Портнова Єлизавета	
ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ.....	145
Потапцева Діана	
«ПЕРЕБОЇ В СМЕРТІ» Ж. САРАМАГО ЯК РОМАН-ПРИТЧА	148
Прядко Алісія	
ЕНАНТІОДРОМІЯ SACRUM І PROFANUM У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ АНАТОЛІЯ ФЕДЯ	150
Ратинський Дмитро	
СОБОР ЯК АРХЕТИП ДУХОВНОСТІ В ОДНОЙМЕННОМУ РОМАНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА	153
Ревко Яна	
ОСОБЛИВОСТІ НАРАЦІЇ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ».....	156
Рижик Вікторія	
ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО САМОАНАЛІЗУ У РОМАНІ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ»	158
Руденко Тетяна	
ІНФОРМАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	161
Рябоконт Яна	
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АСПЕКТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ	164
Семенюк Владислав	
АБРЕВІАТУРНІ НАЗВИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ДОГОВОРІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	167
Сенич Тетяна	
НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОЗИ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО.....	171
Соколовська Тетяна	
ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПЕРСОНАЖІВ ПОВІСТІ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «МАНА».....	177
Супоніна Оксана	
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	180

Суровегін Андрій ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ПОРІВНЯНЬ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДІ ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО	182
Сохацька Ганна ФЕМІНІСТСЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ РОМАНУ М. КАННІНГЕМА «ГОДИНИ»	185
Сухорукова Інна АВТОРСЬКА РЕЦЕПЦІЯ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ У РОМАНІ ДЖ. ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»	187
Тимофєєв Роман ЧАСТИНИ МОВИ: МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ	190
Тіхоненко Світлана ТЕОРІЯ ГРОТЕСКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ	192
Ткаченко Володимир ЗАПОЗИЧЕННЯ ТЕРМІНОСПОЛУЧЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ ЗА ПОСЕРЕДНИЦТВОМ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ	194
Федонюк Любов КАТЕГОРІЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ.....	198
Федосова Вікторія РОБОТА З ОБРАЗОМ-ПЕРСОНАЖЕМ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	201
Хрипченко Іван КОМУНІКАТИВНА СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РЕЦЕНЗІЙНОГО ДИСКУРСУ	203
Хромихіна Катерина ПРІЗВИЩА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА АНТРОПОНІМІКИ.....	208
Цінько Світлана, Марєєв Дмитро /МЙ/ - /МН'/ - /М'/ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОГО ПОЛІССЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОМЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	211
Чепеленко Анжеліка ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ACQUIS COMMUNAUTAIRE» ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗОВИХ ПРИНЦИПІВ ЄС В УКРАЇНІ	214
Чумак Богдана ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ГОВІРКИ С. ШИШКІВЦІ СОКИРЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	217
Чупра Тетяна САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ШЛЯХ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	220
Шестопалова Вікторія ТЕРИТОРІАЛЬНІ ТА МІСЦЕВІ РІЗНОВИДИ РОЗМОВНО-НАРОДНОЇ МОВИ МЕШКАНЦІВ БАХМУТСЬКОГО РАЙОНУ	224
Шульженко Олена ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗМІ	227

Щербина Юлія	
ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ МЕШКАНЦІВ СЕЛА ПОКРОВСЬКЕ БАХМУТСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	229
Юлдашева Людмила	
ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ТВОРІВ У ЛІНГВІСТИЦІ	234
Яковлєва Антоніна	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ	237

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

I Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих
науковців

«УКРАЇНІСТИКА: НОВІ ІМЕНА В НАУЦІ»

22-23 березня 2018 року

Горлівський інститут іноземних мов
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
84511, вул. Василя Першина, 24, м. Бахмут, Донецька обл.
Телефон: +38 06274 22537
Факс: +38 06274 22537
E-mail: forlan-artemivsk@ukr.net